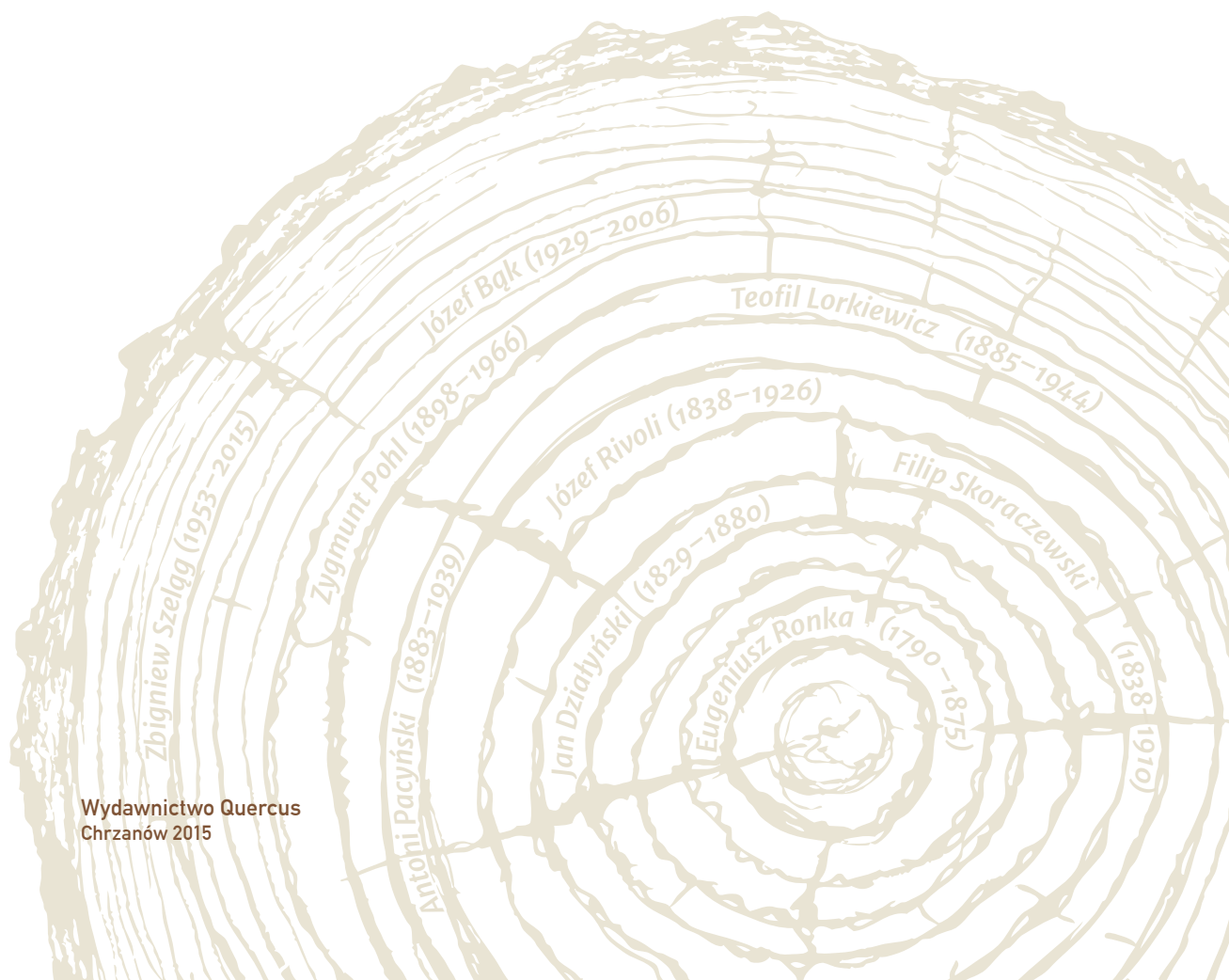

LASY

Od pokoleń dla pokoleń

**95 LAT REGIONALNEJ DYREKCJI
LASÓW PAŃSTWOWYCH
W POZNANIU**

Wydawnictwo Quercus
Chrzanów 2015

Spis treści

<i>Słowo wstępne</i>	6
<i>Rozdział 1</i>	8
POCZĄTKI PAŃSTWOWOŚCI POLSKIEJ W BYŁEJ DZIELNICY PRUSKIEJ	
<i>Rozdział 2</i>	20
DROGI EDUKACJI WIELKOPOLSKICH LEŚNIKÓW W XIX WIEKU I II RZECZYPOSPOLITEJ	
<i>Rozdział 3</i>	32
Z KART HISTORII REGIONALNEJ DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH W POZNANIU	
<i>Rozdział 4</i>	60
OD PRZESZŁOŚCI DO WSPÓŁCZESNOŚCI. DZIEJE JEDNOSTEK REGIONALNEJ DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH W POZNANIU	
<i>Rozdział 5</i>	154
ROLA POZNAŃSKICH LEŚNIKÓW W KSZTAŁTOWANIU RZECZYWISTOŚCI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ W POLSCE	
<i>Rozdział 6</i>	190
LEŚNICTWO W XXI WIEKU, CZYLI WSPÓŁCZESNY MODEL FUNKCJONOWANIA LASÓW PAŃSTWOWYCH NA PRZYKŁADZIE POZNAŃSKIEJ DYREKCJI	

Podpis, złożony 31 stycznia 1920 r. przez ministra Władysława Seydę pod rozporządzeniem o organizacji zarządu lasów państwowych w byłej dzielnicy pruskiej, dał początek państwowej jednostce organizacyjnej, nazwanej ówczasie Dyrekcją Lasów Państwowych w Poznaniu. Jednostce, która przez następne dziesięciolecia przechodziła różne przeobrażenia prawne i organizacyjne. Dziewięćdziesiąt pięć lat to czas wielu zmian. Współczesne wyzwania polityczno-gospodarcze i oczekiwania społeczeństwa zobowiązują Lasy Państwowe do dalszego pogłębiania swojej misji.

Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej było naczelnym organem polskiej administracji na terenie zaboru pruskiego w okresie przejściowym – do czasu włączenia tych ziem w skład państwa polskiego, co nastąpiło 1 grudnia 1922 r. Władzą naczelną do spraw leśnych na całym obszarze byłej dzielnicy pruskiej była Sekcja Leśnictwa w Departamencie Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Jej kierownikiem został mianowany Antoni Pacyński, nadleśniczy Nadleśnictwa Babki.

Pierwszym dyrektorem Poznańskiego Okręgu Lasów Państwowych został Kazimierz Chrzanowski. Po zlikwidowaniu Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej, z dniem 1 grudnia 1922 r., Antoni Pacyński zastąpił Kazimierza Chrzanowskiego. We wrześniu 1925 r. Pacyński objął stanowisko naczelnika fundacji Zakłady

Kórnickie. Kolejnym dyrektorem dyrekcji poznańskiej został Władysław Grzegorzewski, początkowo (w latach 1925–1926) będący jednocześnie dyrektorem dyrekcji wileńskiej. Po Grzegorzewskim w roku 1932 dyrekcję objął Teofil Lorkiewicz, wcześniej nadleśniczy Nadleśnictwa Sieraków (w latach 1920–1925) oraz dyrektor dyrekcji toruńskiej (1925–1932). Teofil Lorkiewicz kierował dyrekcją poznańską do wybuchu II wojny światowej.

W chwili utworzenia dyrekcji w 1920 r. obszar lasów państwowych wynosił ok. 105 tys. ha. Działo 18 nadleśnictw: Bolewice (nadleśniczy Feliks Krzyżagórski), Bucharzewo (Jan Błaszyk), Czeszewo (Kazimierz Łukomski), Drawsko (Bronisław Tomaszewski), Kąty (Franciszek Nowak), Leszno (Józef Ziółkowski), Międzychód (Brunon Hubert), Mochy (Kazimierz Borowicz), Mosina (Wojciech Herodes), Oborniki (Stefan Studniarski), Połajewo (Roch Mondy), Potrzebowice (Władysław Polski), Rychtal (Augustyn Szymkowiak), Sieraków (Teofil Lorkiewicz), Wanda (Paweł Nowak), Wielowieś (Gustaw Seegin), Wronki (Stanisław Magdziński) i Zielonka (Wiesław Krawczyński).

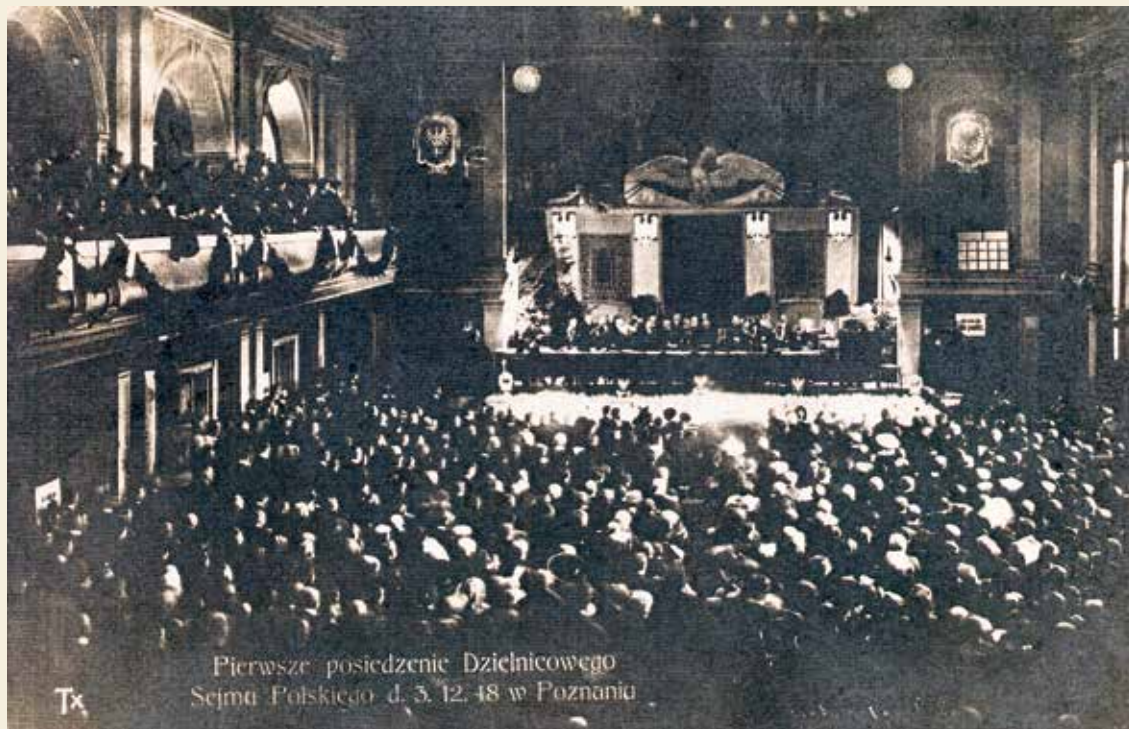
Jak wówczas pisano, „Cały ustrój administracyjny przejęto, względnie zatrzymano po rządzie pruskim, który jest wzorowo zorganizowany i we wszystkich szczegółach misternie opracowany”. Ogólnie sytuacja była jednak bardzo trudna z powodu niedostatku kwalifikowanych kadr. Powojenna administracja leśna w Poznaniu zaczęła się organizować pod koniec stycznia 1945 r., gdy na ulicach miasta toczyły się jeszcze walki o Cytadelę.

Organizatorem dyrekcji i jej pierwszym dyrektorem 19 stycznia 1945 r. został Zygmunt Pohl. Powołano wówczas 63 nadleśnictwa, działające na obszarze ponad 388 tys. ha. W okresie powojennym dyrekcją kierowali: Zygmunt Pohl (1945–1950), Alojzy Cysewski (1951–1960), Bronisław Mikstacki (1960–1961), Jan Bartkowski (1962–1971), Jerzy Janielewicz (1972–1975), Bronisław Mikstacki (1976–1977), Kazimierz Ratajszczak (1978–1984), Janusz Bielecki (1984–1990), Adam Osiński (1991–1992) oraz od 1992 r. do chwili obecnej Piotr Grygier.

*Dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów
Państwowych w Poznaniu
Piotr Grygier*

Początki państwowości polskiej w byłej dzielnicy pruskiej

Pierwsze posiedzenie Dzielnicowego
Sejmu Polskiego d. 3. 12. 18 w Poznaniu

Polski Sejm Dzielnicowy w czasie obrad [1918 r.]

Problem odradzania państwowości polskiej w 1918 r. można rozpatrywać na wielu płaszczyznach. Jest to frapujące zagadnienie nie tylko z punktu widzenia prawa krajowego i międzynarodowego, lecz także samego sposobu obejmowania władzy. Wiadomo powszechnie, że odzyskanie niepodległości, sprowadzane symbolicznie do jednego czy dwóch dni (11 listopada lub 27 grudnia), było procesem złożonym i różnie przebiegającym w poszczególnych dzielnicach. Powstawało bowiem kilka

ośrodków władzy, które miały odmienne koncepcje powstającego państwa.

W poszczególnych dzielnicach różne były warunki do tworzenia polskich władz. O ile w zaborach rosyjskim i austriackim upadek administracji na ziemiach polskich i uznanie ich polskości umożliwiły przejęcie władzy przez Polaków, o tyle na terenie zaboru pruskiego administracja nadal pozostawała sprawna¹, a niemieckie władze centralne nie chciały zrezygnować z polskich terenów.

W zaborze pruskim w okresie I wojny światowej, oprócz systematycznej walki o utrzymanie polskości i tworzenia organizacji paramilitarnych, wyróżnić można co najmniej trzy płaszczyzny działań państwowotwórczych. Pierwszą z nich była działalność polskich posłów w parlamencie niemieckim i sejmie pruskim. Wystąpienia Wojciecha Korfantego, Władysława Seydy, Zygmunta Seydy, ks. Tadeusza Styczyńskiego i Wojciecha Trąmpczyńskiego w parlamencie niemieckim jesienią 1916 r. i wiosną 1917 r. przypominały o istnieniu kwestii polskiej. W 1916 r., po podpisaniu przez Austrię i Niemcy tzw. aktu 5 listopada, Władysław Seyda wystąpił na forum parlamentu niemieckiego, wskazując na konieczność załatwienia sprawy polskiej wyłącznie poprzez scalenie całego narodu w jedną, niezależną całość. W parlamencie niemieckim i sejmie pruskim od lipca do października 1918 r. wielokrotnie występowali Wojciech Korfanty, Władysław Seyda i ks. Antoni Stychel, domagając się przyłączenia ziem zaboru pruskiego do mającego powstać państwa polskiego².

Drugą płaszczyzną był polski ośrodek polityczny powstały w Szwajcarii. W 1915 r. reprezentant zaboru pruskiego, Marian Seyda, stanął na czele powstałej wówczas w Lozannie Centralnej Agencji Polskiej, a dwa lata później wszedł w skład Komitetu Narodowego Polskiego³.

Trzecią, najważniejszą płaszczyzną państwowotwórczą było tworzenie instytucjonalnego porozumienia między organizacjami politycznymi i społecznymi działającymi na terenie Rzeszy. Załącznikiem przyszłych władz polskich

było porozumienie polityczne nazywane Kołem Towarzyskim lub Kołem Międzypartyjnym, które w 1916 r. przyjęło nazwę Tajnego Międzypartyjnego Komitetu Obywatelskiego, a w lipcu 1918 r., po kolejnym rozszerzeniu składu, nazwę Centralnego Komitetu Obywatelskiego (w piśmiennictwie występują pewne różnice co do określania tego komitetu). Co najmniej od 1916 r. w skład tej instytucji wchodziła przedstawicielstwo endeccji, Narodowego Stronnictwa Robotniczego i Centrum Narodowego (organizacji ziemiaństwa powstałej w 1912 r.) oraz innych ugrupowań z Poznańskiego, Pomorza, Śląska i obczyzny. Wówczas komitet zaczął być uznawany za podziemny parlament wszystkich Polaków zamieszkałych na terenie Rzeszy Niemieckiej. Komitet mianował swoich mężów zaufania w poszczególnych powiatach. W lipcu 1918 r. wyłonił siedmioosobowy Wydział Wykonawczy, z którego inicjatywy zaczęły powstawać powiatowe komitety obywatelskie⁴. Ważnym czynnikiem wpływającym na przyspieszenie odzyskania niepodległości była rewolucja listopadowa w Niemczech, której następstwem było powstanie systemu rad robotniczo-żołnierskich. Rewolucja doprowadziła do upadku monarchii w Niemczech i zapoczątkowała ostre walki o władzę, nie likwidując jednak dotychczasowego systemu władzy lokalnej. Rozpoczęty został proces ustanawiania kontrolerów przy organach państwowych i samorządowych. Polacy objęli te funkcje w Poznańskim, Niemcy natomiast w większości przypadków na Pomorzu⁵.

12 listopada 1918 r. Wydział Wykonawczy postanowił ujawnić działalność komitetu i powołać trzyosobowy zespół (w składzie: ks. Stanisław Adamski, poseł Wojciech Korfanty i redaktor Adam Poszwiński), który nazwano Tymczasowym Komisariatem Naczelnej Rady Ludowej. Najważniejszym jego zadaniem było reprezentowanie spraw wszystkich Polaków zamieszkałych na ziemiach objętych granicami państwa niemieckiego oraz doprowadzenie do utworzenia Naczelnej Rady Ludowej⁶.

Z polecenia Tymczasowego Komisariatu NRL lokalne komitety obywatelskie przekształcały się w rady ludowe, a następnie przeprowadziły wybory do Polskiego Sejmu Dzielnicowego, który zebrał się w Poznaniu w dniach 3–5 grudnia 1918 r. Wzięli w nim udział delegaci z Wielkopolski, Pomorza, Warmii, Mazur i Śląska oraz reprezentanci innych skupisk polskich w Niemczech. Obrady i uchwały Sejmu były kolejnym krokiem na drodze do uniezależnienia ziem polskich⁷. W obradach widać było nie tylko dążenie do odzyskania niepodległości, lecz także do rozwiązania ważnych problemów społecznych. Obawiano się też ruchów radykalnych, przede wszystkim bolszewizmu. Ze względu na przyjętą zasadę legalizmu nie proklamowano oderwania ziem zaboru pruskiego od Niemiec i przyłączenia ich do Polski, lecz podjęto szereg ważnych decyzji dotyczących zagadnień politycznych, oświatowych i gospodarczych mających ułatwić odzyskanie niepodległości.

Warto zwrócić uwagę, że dodatkowym apelem – skierowanym raczej do żołnierzy, choć

Ks. Stanisław Adamski, komisarz Naczelnej Rady Ludowej

bez konkretnego adresata – było stwierdzenie, że „robotnicy, którzy wyszli z rolnictwa lub leśnictwa, znajdą po powrocie z wojska pełne zatrudnienie w rolnictwie i leśnictwie”⁸. W tych działach mieli też znaleźć pracę ci, którzy pracowali w przemyśle (w domyśle: powiązanym z sytuacją wojenną), „ponieważ rolę i lasy w całej Polsce jeszcze wiele intensywniej zagospodarować można, nie mówiąc już o tym, że wielu pracowników znajdzie stałą pracę przy odwodnianiu roli i obrabianiu drzewa”⁹.

Podczas obrad Sejmu reprezentanci ludności polskiej z całej Rzeszy Niemieckiej dokonali wyboru 80-osobowej Naczelnej Rady Ludowej, która wyłoniła swój organ wykonawczy – Komisariat Naczelnej Rady Ludowej. W jego

skład weszli: ks. Stanisław Adamski (Poznań), Wojciech Korfanty (Śląsk), dr Stefan Łaszewski (Pomorze), redaktor Adam Poszwiński (Kujawy), Józef Rymer (Śląsk) i Władysław Seyda (Poznań).

Autorem koncepcji struktury organizacji Polaków na terenie Rzeszy był ks. Stanisław Adamski, znany działacz spółdzielczy. Miała ona schemat stowarzyszenia (spółki): członkowie – wszyscy Polacy zamieszkali na terenie Rzeszy, Sejm Dzielnicowy – zebranie delegatów, Naczelna Rada Ludowa – rada nadzorcza, Komisariat NRL – zarząd stowarzyszenia. Tak jak w przypadku stowarzyszenia, kompetencje do działania na zewnątrz miał w zasadzie jedynie Komisariat NRL. W strukturze tej mieściły się też powiatowe, miejskie i gminne rady ludowe, którym jednak sugerowano pośrednie obejmowanie władzy poprzez udział w radach robotniczych i żołnierskich¹⁰.

Naczelna Rada Ludowa i jej Komisariat liczyły się z możliwością walki zbrojnej, jednakże rozwiązanie sprawy odzyskania niepodległości przez tę część Polski, która znajdowała się pod panowaniem pruskim, pozostawiano do rozstrzygnięcia konferencji pokojowej. Spodziewano się jednak, że nastąpi ono niebawem. Rozważano także możliwość wykorzystania armii gen. Józefa Hallera oraz przystąpiono do organizowania jednostek militarnych.

Wybuch powstania 27 grudnia 1918 r. nie zaskoczył zatem Komisariatu NRL. Nie zerwał jednak więzi z Berlinem i nie ogłaszał niepodległości ziem polskich pod dotychczasowym panowaniem pruskim, choćby tych już wyzwolonych.

Władysław Seyda – pierwszy minister byłej dzielnicy pruskiej

Kontynuował natomiast rozmowy z rządem pruskim, domagając się przekazania mu znacznych kompetencji.

Dopiero 3 stycznia 1919 r. na plenarnym posiedzeniu Naczelnej Rady Ludowej podjęto uchwałę o przejęciu władzy. Na podstawie uchwały NRL komisariat 8 stycznia 1919 r. ogłosił, że przejmuje „kierownictwo spraw administracyjnych i wojskowych, pozostawiając ostateczne uregulowanie sprawy konferencji pokojowej”¹¹. Zaraz po objęciu władzy Komisariat NRL rozpoczął wprowadzanie zmian w administracji na obszarze objętym przez powstanie. Przede wszystkim mianował Polaków na stanowiska naczelnego prezesa (a zarazem prezesa rejencji) i prezydenta policji. Wcześniej terenowe rady

ludowe zaczęły obejmować władzę na podległych im terytoriach. Usuwały niemieckich urzędników z funkcji kierowniczych i wprowadzały w ich miejsce Polaków, przystąpiły także do likwidacji rad robotniczych i żołnierskich. Do końca lutego 1919 r. na terenie objętym przez powstanie wszystkie rady robotniczo-żołnierskie zostały zlikwidowane¹².

Komisariat, obejmując kierownictwo spraw polskich na całym obszarze Rzeszy, utworzył dwa podkomisariaty: w Bytomiu (dla Śląska) i w Gdańsku (dla Pomorza). Znacznie później, bo w końcu lipca 1919 r., powstał podkomisariat NRL na Obwód Nadnotecki z siedzibą w Bydgoszczy. Natomiast w aparacie wykonawczym komisariatu, w Wydziale IIa Oświaty i Rolnictwa, istniała Sekcja Rolnictwa, a w niej dwa decernaty: rolnictwa i leśnictwa.

Komisariat dążył do zawarcia rozejmu pod auspicjami mocarstw sprzymierzonych. Korzystał w tej sprawie przede wszystkim z pośrednictwa Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu. Prowadził też rokowania z rządem niemieckim co do zawarcia rozejmu. Dopiero w połowie lutego 1919 r. rozejm podpisany między Niemcami a państwami sojuszniczymi w Trewirze określił linię demarkacyjną oraz przesądził o uznaniu Polaków w Poznańskim za stronę wojującą. Rozejm przesądził również o odłączeniu spraw śląskich od traktowania zaboru pruskiego jako całości.

Komisariat NRL stał się najwyższym organem władzy ustawodawczej i wykonawczej na terytorium wyzwolonym w wyniku akcji zbrojnej. To komisariat – a nie Naczelną Radę Ludową

– przejął uprawnienia sejmu pruskiego i parlamentu niemieckiego oraz Rady Związkowej, zmieniał obowiązujące prawo oraz zakres działania istniejących organów państwowych, a także tworzył nowe, mianował urzędników państwowych, stosował prawo łaski. Komisariat NRL pozostał zarazem reprezentantem ludności polskiej zamieszkałej w całej Rzeszy Niemieckiej¹³.

Komisariat rozpoczął przeprowadzanie zmian w administracji rządowej i samorządowej oraz sądownictwie, zmierzając do ich repolonizacji. Wydał szereg przepisów mających na celu zapewnienie porządku publicznego, dokonał zmian w obsadzie personalnej urzędów, przygotował częściowo materiał do rozrachunków z Niemcami, utworzył regularną armię¹⁴.

Jednocześnie prowadzono rozmowy z rządem polskim w sprawie formalnego włączenia ziem zaboru pruskiego w skład powstającego państwa polskiego. Utworzony w połowie stycznia 1919 r. przez Ignacego Paderewskiego nowy rząd uzyskał poparcie Komitetu Narodowego Polskiego, a zarazem Komisariatu NRL. W skład rządu weszło dwóch działaczy z Wielkopolski: dr Kazimierz Hącia, jako minister przemysłu i handlu, oraz Józef English jako minister skarbu. Był to przełomowy moment w stosunkach między warszawskim ośrodkiem władzy a Komisariatem NRL. Z inicjatywy komisariatu rozpoczęto starania o ujednoczenie działalności z rządem polskim. Dekretem z 7 lutego 1919 r. przyznano mandaty poselskie byłym posłom do Parlamentu Rzeszy Niemieckiej, w następstwie czego reprezentanci byłego zaboru pruskiego

69.

Rozporządzenie

o organizacji zarządu lasów państwowych w byłej dzielnicy pruskiej.

Art. 1.

W Województwie Poznańskim ustanawia się dwie dyrekcje lasów państwowych.

W Województwie Pomorskiem ustanawia się również dwie dyrekcje lasów państwowych.

Art. 2.

Do dyrekcji lasów państwowych stosuje się wszystkie dotychczasowe przepisy dla wydziałów leśnych przy rejencjach, o ile nie ulegają zmianie przez niniejsze rozporządzenie.

Art. 3.

Na czele każdej dyrekcji lasów stoi dyrektor lasów (dawny „Oberforstmeister“) z poborami klasy VI pragmatyki służbowej. Dotychczasowi decernenci Wydziału Leśnego (dawni radcowie rejencyjni i leśni — „Regierungs- und Forsträte“) otrzymują tytuł inspektorów lasów z poborami kl. VII.

P o z n a ń, dnia 31 stycznia 1920 r.

Minister
W. Seyda.

Szef Departamentu Rolnictwa i Dóbr Państwowych.
Jackowski.

Fragment Dziennika Urzędowego Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej, 1920 r.

wzięli udział już w pierwszym posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego. Wkrótce Sejm uchwalił ustawę o przeprowadzeniu na tym terenie wyborów uzupełniających, co nastąpiło 1 czerwca 1919 r.

W wyniku kilkumiesięcznych pertraktacji Komisariatu NRL i rządu przygotowano projekt ustawy o tymczasowej organizacji zarządu byłej dzielnicy pruskiej. Jako sprawozdawca Komisji Administracyjnej przedstawił go Sejmowi ks. Stanisław Adamski. Podkreślając konieczność przeprowadzenia zjednoczenia na dwóch płaszczyznach – duchowej i administracyjnej – stwierdził: „Chcemy zjednoczyć trzy maszyny, które dotąd obracały [się] i pracowały w różny

sposób”¹⁵. Wskazał on na możliwość dokonania administracyjnego połączenia w trojaki sposób: (1) „centralistyczny” – poprzez likwidację dotychczasowych instytucji i wprowadzenie nowych, jednakowych dla całego państwa, (2) nadanie autonomii i luźne połączenie z władzami centralnymi lub też (3) wybranie drogi pośredniej – tymczasowe pozostawienie pewnych odrębności i ukierunkowanie działalności na całkowite połączenie administracyjne. Właśnie tę ostatnią drogę przyjęto w projekcie ustawy.

Na podstawie ustawy uchwalonej 1 sierpnia 1919 r.¹⁶ powstało Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej. Zwieńczono w ten sposób pertraktacje

między rządem a Komisariatem NRL w sprawie określenia sposobu zakończenia jego działalności i przejmowania nowych terenów. Ustawa z 1 sierpnia uwieńczyła starania o utrzymanie dotychczasowego ustroju i utworzenie takiego organu, który mógłby w jak najlepszy sposób kierować administracją byłej dzielnicy pruskiej i przejmowaniem administracji na terytoriach przyznanych Polsce przez traktat wersalski, czyli przede wszystkim Pomorza, co nastąpiło na początku 1920 r.

Ustawa wprowadziła wyjątek od przyjętej zasady tworzenia ministerstw, a mianowicie według pokrewnych spraw (podział rzeczowy). Przyjęto w tym przypadku terytorialne określenie zakresu działania. Minister byłej dzielnicy pruskiej otrzymał władzę ograniczoną terytorialnie, jednakże co do zakresu odpowiadającą władzy niemal wszystkich ministrów (z wyjątkiem ministrów spraw zagranicznych, wojskowych i w pewnym zakresie skarbu). Posiadał także władzę ustawodawczą, umożliwiającą zmienianie niemieckich i pruskich ustaw. Z racji swego urzędu minister byłej dzielnicy pruskiej posiadał uprawnienia takie jak wszyscy inni ministrowie. Uczestniczył zatem we wszystkich pracach rządu, w tym także w przygotowywaniu rozporządzeń Rady Ministrów i projektów ustaw.

Struktura ministerstwa była przemyślana, a jej zmiany przebiegały we właściwym kierunku. Po przejściu aparatu wykonawczego Komisariatu NRL rozbudowano go i strukturalnie przystosowano do podziału administracji na resorty. Kolejnym etapem, przeprowadzonym

w lutym 1921 r., było wprowadzenie podziału wewnętrznego departamentów na wzór struktury poszczególnych ministerstw. Przyjęcie takiego rozwiązania znacznie ułatwiło przekazanie spraw odpowiednim departamentom poszczególnych ministerstw w Warszawie.

W te zmiany strukturalne włączone były oczywiście sprawy leśnictwa. Z początkiem października 1919 r. przekształcono dotychczasowe decernaty rolnictwa i leśnictwa Komisariatu NRL w Departament Rolnictwa i Dóbr Państwowych, co zgodnie z przyjętym założeniem odpowiadało nazwie ministerstwa istniejącego już w Warszawie. Zgodnie ze statutem Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej z listopada 1919 r. wprowadzono podział departamentu na siedem wydziałów.

Wiadomo nam, że co najmniej od grudnia 1919 r. Departament Rolnictwa i Dóbr Państwowych (na jego czele stał dr Tadeusz Jackowski) podzielony był na wydziały: (1) produkcji rolnej, (2) ekonomiczny, (3) domen, (4) leśnictwa, (5) stadnin, (6) weterynaryjny, (7) ogólny. Do zakresu działań Wydziału Leśnego należały: „administracja lasów rządowych, technika leśna, szkolnictwo leśne, prawodawstwo leśne, łowiectwo, personalia leśników”¹⁷. Wydziałowi podporządkowane były urzędy leśne obu województw (poznańskiego i pomorskiego), wydziały leśne izb rolniczych oraz szkoły leśnictwa. Naczelnikiem wydziału był Antoni Pacyński¹⁸, jako referenci zatrudnieni byli dr Wielgosz, Antoni Kauss¹⁹ i Modzelewski, później także Włodzimierz Zachert²⁰ i Ludwik Waclawik²¹. Wydział Leśny

prowadził samodzielnie sprawy personalne, kancelarię i registraturę.

Dużą zmianę w strukturze departamentu wprowadziło rozporządzenie Ministra byłej Dzielnicy Pruskiej z 19 sierpnia 1920 r., które przekształciło dotychczasowy Wydział Leśnictwa w Sekcję Leśnictwa, dzieląc ją na sześć wydziałów (pięć komórek otrzymało nazwy wydziałów, jedną nazwano Biurem Urządzeń Lasów, jednakże używano także nazwy „wydział”). Z pozostałych wydziałów działających w departamencie utworzono Sekcję Rolnictwa. Na czele sekcji stanęli szefowie, na czele wydziałów – naczelnicy.

Likwidację sekcji i podział na pięć wydziałów wprowadził statut ministerstwa z lutego 1921 r. Struktura ta nie uległa zmianie aż do likwidacji departamentu, czyli przekształcenia go w kwietniu 1922 r. w jednostkę Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych²².

Ze szczątkowych informacji o działalności ministerstwa w zakresie leśnictwa wiadomo, że opracowywano statystykę lasów państwowych, badano i zatwierdzano większe transakcje drewna, kierowano zaopatrzeniem ludności w drewno opałowe (dostarczano wiele drewna na cele obronne, dla górnictwa oraz przemysłu papierniczego i w związku z tym nie zezwalano na sprzedaż drewna opałowego do Kongresówki), włączono się do prac nad projektem ustawy o ochronie lasów, przygotowano projekt utworzenia szkoły dla leśniczych w Margoninie, opracowano podręcznik leśnictwa dla niższych urzędników leśnych i słownik leśny polsko-niemiecki.

Ani komisariat, ani ministerstwo nie zmieniły struktury administracji leśnictwa. Minister wydał 31 stycznia 1920 r. rozporządzenie o organizacji zarządu Lasów Państwowych w byłej dzielnicy pruskiej, wprowadzając w miejsce dwóch wydziałów przy każdej rejencji po dwie dyrekcje lasów państwowych w każdym województwie²³, czyli poznańskim i pomorskim, jednakże z uwzględnieniem zmian wynikających z przeprowadzenia granicy państwowej. Dyrekcje leśne w Poznaniu, Bydgoszczy, Toruniu i Gdańsku dzieliły się na 36 nadleśnictw. Na czele każdej dyrekcji stanął dyrektor lasów (dotąd *Oberforstmeister*), zatrudnieni w nich byli urzędnicy na stanowiskach inspektorów lasów (dotąd *Regierungsrat, Forstrat*).

Na dodatkowe wyjaśnienie zasługuje Dyrekcja Lasów Państwowych w Gdańsku. Jako jednostka podległa Urzędowi Wojewódzkiemu Pomorskiemu podjęła ona działalność 22 stycznia 1920 r., w kwietniu 1921 r. miała zostać przeniesiona do Tczewa. Uznano jednak za celowe pozostawienie jej w Gdańsku, m.in. z uwagi na położenie dogodne do załatwiania spraw eksportowych. Do sprawy przeniesienia dyrekcji powrócono dopiero po likwidacji Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej.

Zajmowano się też projektem reorganizacji dopiero co powstałego Uniwersytetu Poznańskiego. Planowano mianowicie przenieść do Bydgoszczy Wydział Rolniczo-Leśny i utworzyć specjalistyczną uczelnię wyższą powstałą w wyniku połączenia z działającymi w Bydgoszczy Państwowym Naukowym Instytutem Rolniczym i Akademią Rolniczą,

mającą charakter wyższej szkoły zawodowej²⁴. Podsumowując syntetyczne ujęcie kształtowania państwowości polskiej na terenach zaboru pruskiego, można stwierdzić, że ziemie te znalazły się w gorszej sytuacji niż inne polskie terytoria. Upadek monarchii austro-węgierskiej spowodował bowiem utratę zdolności sprawowania władzy także w terenie. Podobnie było w Królestwie Polskim, gdzie dezorganizacja aparatu okupantów i oświadczenie władz rosyjskich o rezygnacji z wykonywania suwerennych praw nad tym terytorium umożliwiły istniejącemu załączkowi polskiej organizacji państwowej przekształcenie się w niepodległe państwo. W zaborze pruskim aparat administracyjny nadal działał sprawnie, a zaborca wcale nie zamierzał rezygnować z ziem polskich.

W tej sytuacji ugrupowania polskie przyjęły inną koncepcję działania, a mianowicie budowania równoległego systemu władzy, który miał w konsekwencji zastąpić aparat zaborcy. Do tego idea ta była odmienna od sposobów obejmowania władzy przez Polaków na pozostałych ziemiach polskich, zamierzano tu bowiem wykorzystać sprawdzone już formy demokratyczne. Przeprowadzono wybory do Polskiego Sejmu Dzielnicowego, który w grudniu 1918 r. wyłonił

Naczelną Radę Ludową. Jej komisariat przejął władzę krótko po wybuchu powstania wielkopolskiego i prowadził pertraktacje (zarówno z władzami w Berlinie, jak i Warszawie) w sprawie wejścia tych ziem w skład państwa polskiego. Sprawne przejęcie umożliwiło powołanie odrębnego organu – Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej.

Czy obawy Komisariatu NRL przed centralizacją były słuszne? Wydaje się, że tak. Dopóki los ziemi wileńskiej i Galicji Wschodniej nie był pewny, głoszono konieczność wprowadzenia autonomii, od czego jednak później odstąpiono. Mimo zapowiedzi wprowadzenia samorządu wojewódzkiego na terenie całego kraju istniał on (obok autonomii Śląska) jedynie na terenie województw poznańskiego i pomorskiego. Nie wprowadzono nawet samorządu w województwach lwowskim, stanisławowskim i tarnopolskim, mimo że Sejm uchwalił stosowną ustawę. Udało się go natomiast zachować w byłej dzielnicy pruskiej.

prof. dr hab. Andrzej Gulczyński

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

e-mail: guland@amu.edu.pl

Przypisy

¹ Syntetycznie i z dalszymi odesłaniami o sytuacji w b. zaborze pruskim: J. Kozłowski, *Wielkopolska pod pruskim zaborem w latach 1815–1918*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006.

² K. Dembski, *Wielkopolska pod pruskim zaborem w latach 1815–1918*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004, s. 50–52; A. Gulczyński, *Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej (1919–1922)*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 1995, s. 12.

³ J. Pajewski, *Wokół sprawy polskiej. Paryż–Lozanna–Londyn 1914–1918*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1970, s. 124–125.

⁴ Z. Dworecki, *Polskie rady ludowe w Wielkopolsce 1918–1920*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1962, s. 22–23; K. Dembski, dz. cyt., s. 51.

⁵ M. Wojciechowski, *Powrót Pomorza do Polski 1918–1920*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Poznań–Toruń 1981, s. 60–61.

⁶ *Dziennik Polskiego Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu w grudniu 1918 r.*, Drukarnia i Księgarnia Świętego Wojciecha, Poznań 1918, s. 35–37.

⁷ Z. Dworecki, *Myśl polityczna Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu w grudniu 1918 r.*, w: *Polska myśl polityczna na ziemiach pod pruskim panowaniem. Zbiór studiów*, red. S. Kalembka, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Poznań–Toruń 1988, s. 215–234; M. Jabczyński, *Kwestia społeczna w obradach Sejmu Dzielnicowego 3–5 XII 1918 r.*, „Przegląd Zachodni” R. 4: 1948, z. 12, s. 710–718; A. Gulczyński, „Poznański” *Sejm Dzielnicowy, czyli uwag kilka o korzeniach parlamentaryzmu odradzającej się Polski*, „Kronika Miasta Poznania” 1998, nr 4, s. 9–26.; M. Wojciechowski, dz. cyt., s. 44–49.

⁸ *Dziennik Polskiego Sejmu Dzielnicowego...*, dz. cyt., s. 73.

⁹ Tamże.

¹⁰ *Ustawy polityczne Polaków zamieszkałych w granicach Rzeszy Niemieckiej*, „Tygodnik Urzędowy Naczelnej Rady Ludowej” 1919, nr 6, s. 27–28; K. Dembski, dz. cyt., s. 59–67, 86–88; *Dziennik Polskiego Sejmu Dzielnicowego...*, dz. cyt., s. 45.

¹¹ „Kurier Poznański” 1919, nr 5, 8 stycznia.

¹² Z. Dworecki, *Polskie rady ludowe...*, dz. cyt., s. 88–89, 112.

¹³ K. Dembski, dz. cyt., s. 86–96.

¹⁴ Z. Dworecki, *Polskie rady ludowe...*, dz. cyt., s. 11; K. Dembski, dz. cyt., s. 96–100.

¹⁵ Sprawozdanie stenograficzne z 83 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z 1 sierpnia 1919 r., łam 60.

¹⁶ Ustawa z 1 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej, „Dziennik Praw Państwa Polskiego” nr 64, poz. 385.

¹⁷ Archiwum Państwowe w Poznaniu, Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej, sygn. 424, s. 117; Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu, papiery W. Seydy, sygn. 3556 (nlb.).

¹⁸ A. Pacyński (1883–1939) należał do osób zasłużonych dla organizacji wydziału Rolniczo-Leśnego

Uniwersytetu Poznańskiego, do 1925 r. był dyrektorem Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, później naczelnikiem fundacji Zakłady Kórnickie.

¹⁹ A. Kauss, ur. w 1860 r. w Borzęcizkach w pow. krotoszyńskim, praktykował w lasach gołuchowskich i kórnickich, był m.in. dyrektorem lasów krasiczyńskich.

²⁰ W. Zachert, ur. w 1879 r. w Gostyniu, studiował na akademii leśnej w Eberswalde, praktykował w lasach łabiszyńsko-lubostrzańskich, pracował m.in. w lasach hr. Tyszkiewiczów na Wołyniu. Od grudnia 1919 r. organizował administrację Lasów Państwowych na Pomorzu i stanął na czele tamtejszej dyrekcji lasów. W czerwcu 1921 r. wrócił do Poznania, obejmując posadę st. referenta w Wydziale Leśnictwa.

²¹ L. Waclawik (ur. 1881) pochodził z Galicji, po studiach w Wiedniu pracował m.in. w Dyrekcji Lasów i Dóbr Państwowych we Lwowie i Ministerstwie Rolnictwa w Wiedniu; w maju 1921 r. stanął na czele Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu.

²² A. Gulczyński, *Ministerstwo...*, dz. cyt., s. 86, 210–211.

²³ „Dziennik Urzędowy Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej” nr 9 z 1920 r., poz. 69.

²⁴ A. Gulczyński, *Ministerstwo...*, dz. cyt., s. 149.

Literatura

Czubiński A., *Powstanie Wielkopolskie 1918–1919. Geneza – charakter – znaczenie*, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 2002.

Dembski K., *Wielkopolska w początkach II Rzeczypospolitej. Zagadnienia prawnoustrojowe*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1972.

Dworecki Z., *Myśl polityczna Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu w grudniu 1918 r.*, w: *Polska myśl polityczna na ziemiach pod pruskim panowaniem. Zbiór studiów*, red. S. Kalembka, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Poznań–Toruń 1988, s. 215–234.

Dworecki Z., *Polskie rady ludowe w Wielkopolsce 1918–1920*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 1962.

Dziennik Polskiego Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu w grudniu 1918 r., Drukarnia i Księgarnia Świętego Wojciecha, Poznań 1918.

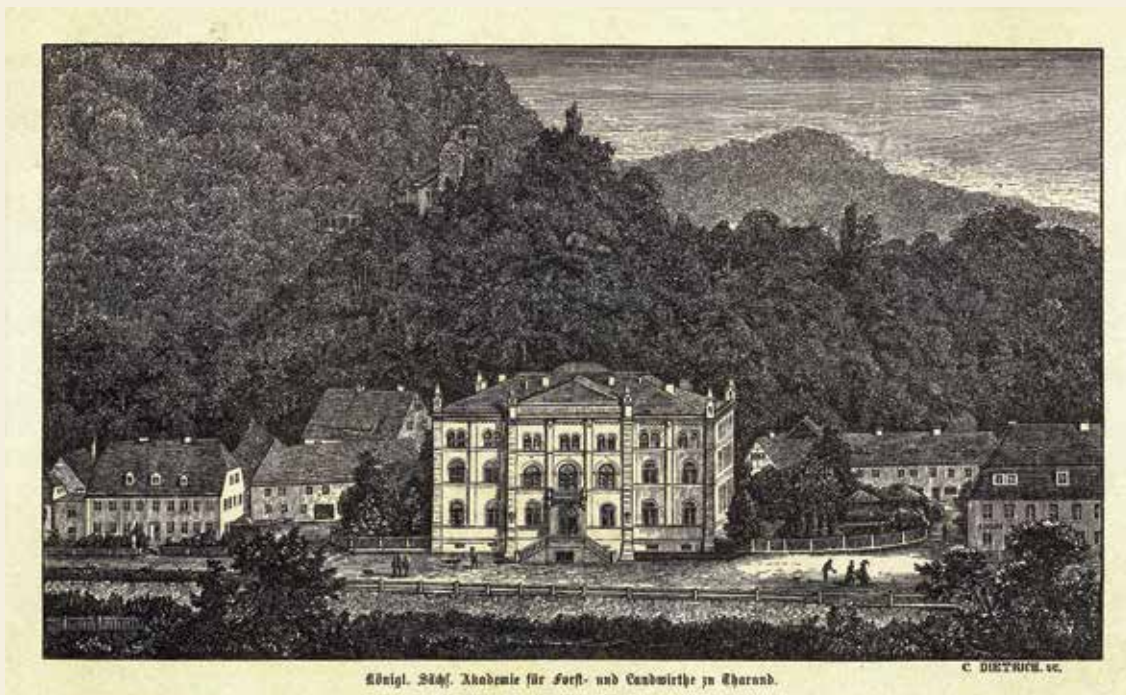
Gulczyński A., *Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej (1919–1922)*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 1995.

Gulczyński A., „Poznański” *Sejm Dzielnicowy, czyli uwag kilka o korzeniach parlamentaryzmu odradzającej się Polski*, „Kronika Miasta Poznania” 1998, nr 4, s. 9–26.

Gulczyński A., *Ustrój organów kontroli państwowej w latach 1918–1921 w byłej dzielnicy pruskiej*, w: *Dzieje polityczne, kultura, biografistyka. Studia z historii XIX i XX wieku ofiarowane prof. Zbigniewowi Dworeckiemu*, red. L. Trzeciakowski, P. Matusik, Instytut Historii UAM, Poznań 2002, s. 53–72.

- Jabczyński M., *Kwestia społeczna w obradach Sejmu Dzielnicowego 3–5 XII 1918 r.*, „Przegląd Zachodni” R. 4: 1948, z. 12, s. 710–718.
- Kozłowski J., *Wielkopolska pod pruskim zaborem w latach 1815–1918*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006.
- Pajewski J., *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2005.
- Pajewski J., *Wokół sprawy polskiej. Paryż–Lozanna–Londyn 1914–1918*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1970.
- Polak B., *Wojsko Wielkopolskie 1918–1920*, Wyższa Szkoła Inżynierska w Koszalinie, Koszalin 1990.
- Powstanie Wielkopolskie 1918–1919. Wybór źródeł*, wybór i oprac. A. Czubiński i B. Polak, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1983.
- Rewindykacja Pomorza i Wielkopolski 1920 r. Wybór dokumentów wojskowych*, wstęp, wybór i oprac. B. Polak, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 1999.
- Wojciechowski M., *Powrót Pomorza do Polski 1918–1920*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Poznań–Toruń 1981.
- Z życia i publicznej działalności biskupa Stanisława Adamskiego*, do druku przygotował, wstępem i przypisami opatrzył A. Gulczyński, Księgarnia Świętego Wojciecha, Poznań 2000.

Drogi edukacji wielkopolskich leśników w XIX wieku i II Rzeczypospolitej

Königl. Sächf. Akademie für Forst- und Landwirthse zu Tharand.

C. DIETRICH sc.

Gmach Akademii Leśnej w Tharandcie zbudowany w latach 1847–1849

Tworzące się po odzyskaniu niepodległości polskie struktury administracji lasów państwowych wymagały licznych, fachowo przygotowanych kadr różnych szczebli. Specyficzna sytuacja w tym względzie istniała w zaborze pruskim, w którym restrykcyjna polityka zaborcy uniemożliwiała Polakom zdobywanie wiedzy – nie tylko zresztą leśnej – na szczeblu akademickim¹. Polacy uzyskiwali więc akademickie wykształcenie leśne zarówno na uczelniach państw zaborczych, jak i w innych krajach².

POD ZABOREM PRUSKIM

Wielkopolanie na zagranicznych wyższych uczelniach leśnych

Specjalne miejsce w akademickiej edukacji leśnej Polaków doby zaborów zajmowała Królewska Saska Akademia Leśna w Tharandcie. W latach 1841–1919 studia leśne w Tharandcie ukończyło 109 Polaków z zaboru pruskiego, z czego ok. 70 pochodziło z Wielkiego Księstwa Poznańskiego³. Niektórzy Polacy z Wielkopolski studiowali leśnictwo także na uczelniach leśnych w innych

krajach, o czym pisał Skoraczewski⁴, który w 1866 r. ukończył studia na Wydziale Leśnym Politechniki w Zurychu⁵.

Przyuczanie do zawodu

Podstawową formą kształcenia niższego personelu leśnego na potrzeby polskich lasów prywatnych w Wielkim Księstwie Poznańskim była praktyczna nauka zawodu. Do lat 40. XIX w. młodzi Polacy, adepci leśnictwa, uczyli się zawodu u niektórych królewskich nadleśniczych pruskich życzliwych naszym rodakom, do których zaliczał się m.in. nadleśniczy Stahr z podpoznańskiej Zielonki. Wobec konieczności opłacania nauki przez praktykantów ubożsi z nich korzystali ze wsparcia finansowego udzielanego przez Polskie Towarzystwo Pomocy Naukowej oraz niektórych polskich właścicieli ziemskich⁶.

W latach 40. XIX w. w Wielkim Księstwie Poznańskim pojawili się pierwsi Polacy z akademickim wykształceniem leśnym. Uważali oni za swój patriotyczny obowiązek zarówno dzielenie się wiedzą, jak i praktyczne kształcenie jak największej liczby Polaków w zawodzie leśnika. Pionierem takiej formy nauczania stał się osiadły w Miłosławiu spolszczony Szwajcar Eugeniusz Ronka, były nadleśniczy lasów carskich w Białowieży⁷.

Idea Polskiej Wyższej Szkoły Leśnej w Kórniku

Około połowy XIX w. zaczął się krystalizować pomysł wyższych studiów leśnych w Wielkim Księstwie Poznańskim. Za zachętą

Eugeniusz Ronka (1790–1875), pionier nowoczesnego leśnictwa w Wielkopolsce w XIX w.

swego nadleśniczego Hipolita Trąmpczyńskiego, pierwszego Polaka z Wielkopolski z dyplomem Akademii Leśnej w Tharandcie⁸, pomysł ten podjął w 1843 r. Tytus Działyński, właściciel dóbr kórnickich. Represje pruskie, jakie spotkały obu pomysłodawców po powstaniu 1846 r. w Wielkopolsce oraz po Wiośnie Ludów 1848 r., uniemożliwiły realizację tego zamiaru.

W 1861 r. kolejny właściciel majątności kórnickiej, Jan Działyński, zaproponował zorganizowanie Wyższej Szkoły Agronomicznej z kierunkiem leśnym w Kórniku, jednak i ten projekt upadł z powodu represji pruskich wobec Działyńskiego i jego współpracownika Filipa Skoraczewskiego za udział w powstaniu styczniowym⁹.

Wyższa Szkoła Rolnicza w Żabikowie

W 1870 r., dzięki darowiźnie hrabiego Augusta Cieszkowskiego z Wierzenicy, w Żabikowie pod Poznaniem powstała Szkoła Rolnicza im. Haliny, zarządzana i wspierana finansowo przez Centralne Towarzystwo Gospodarcze. W 1873 r. w szkole zatrudniono Józefa Rivolego, który przez dwa lata wykładał kształcącym się w niej rolnikom dwa przedmioty: encyklopedię leśną oraz geografię fizyczną Polski¹⁰. Szkoła w Żabikowie nie kształciła jednak leśników, lecz jedynie przekazywała elementarne wiadomości o leśnictwie uczniom kształcącym się w zawodzie rolnika.

Kursy dla borowych

W końcu lat 60. XIX w. Filip Skoraczewski wyszedł z inicjatywą zorganizowania kursów dla borowych, jednak do końca XIX w. nie doszło do ich uruchomienia¹¹. Dopiero w 1908 r., po I Zjeździe Leśników Polskich w Krakowie, kursy takie rozpoczęły się w Kórniku z inicjatywy Kazimierza Wojczyńskiego, i nadleśniczego lasów kórnickich, należących do hrabiego Władysława Zamoyskiego. W ramach trwającej tydzień nauki słuchacze zapoznawali się z podstawowymi informacjami o lesie, uczyli się zakładania szkótek, odnawiania lasu przez sadzenie i siew oraz pielęgnowania upraw i drzewostanów, przyswajali zasady ochrony i użytkowania lasu, podstawy miernictwa leśnego oraz zasady bezpieczeństwa pracy w lesie¹². Wykładowcami na kursach byli przeważnie nadleśniczowie lasów w prywatnych majątkach polskich, m.in.

Filip Skoraczewski (1838–1910), nadleśniczy w lasach miłostawskich

Józef Rivoli (1838–1926), wybitny polski leśnik, współzałożyciel Wydziału Rolniczo-Leśnego na Uniwersytecie Poznańskim

Władysław Alkiewicz, Edmund Bartz czy Kazimierz Wojczyński. W latach 1908–1913 kursy w Kórniku ukończyło 128 osób¹³.

Inne formy kształcenia

Ważną metodą zdobywania wiedzy o lesie i gospodarce leśnej było samokształcenie. Sprzyjała mu szeroka działalność publicystyczna i popularyzatorska, którą prowadzili przede wszystkim leśnicy z wyższym wykształceniem. Skoraczewski¹⁴ obliczył, że w latach 1866–1906 w samym tylko czasopiśmie „Ziemianin” ukazało się 347 artykułów na tematy leśne. Liczba ta nie obejmuje rozpraw i artykułów publikowanych w *Encyklopedii rolnictwa*, „Sylwanie”, „Gazecie Rolniczej”, „Tygodniku Rolniczym” oraz innych czasopismach i wydawnictwach¹⁵. Znaczącą rolę w szerzeniu wiedzy fachowej odegrał „Przegląd Leśniczy”, wydawany i redagowanemu przez Józefa Rivolego w latach 1876–1877 najpierw w Kórniku, a potem w Poznaniu¹⁶.

Leśnicy poszerzali swoją wiedzę i doskonalili umiejętności także podczas regularnych (dwa, trzy razy w roku) posiedzeń terenowych o charakterze szkoleń w lasach poszczególnych majątności polskich, organizowanych przez istniejący od 1866 r. Wydział Leśny Centralnego Towarzystwa Gospodarczego na Wielkie Księstwo Poznańskie. Według Skoraczewskiego¹⁷ do 1906 r. odbyły się 54 takie spotkania. Edukacyjne znaczenie tego typu działalności tak oceniał Rivoli: „Właściciele lasów korzystali z tych ekskursji o tyle, iż poddając przychylniej i umiarkowanej krytyce

gospodarstwo swych lasów, sami dostrzegali niekiedy różne jego wadliwości i popełnione błędy, które długi czas jeszcze byłyby może uszły niepostrzeżone. Te same korzyści odnosili leśnicy miejscowi, którzy zniewoleni poddać się sądowi kolegów i umotywować niektóre działalności gospodarcze, prostowali swoje własne zapatrywania lub uwalniali się od wątpliwości, które ich niekiedy dręczyły. [...] Zebrania połączone z odczytami i wycieczkami były tym sposobem, do pewnego stopnia, kursami uzupełniającymi nie tylko dla praktykujących już leśników, lecz także i dla właścicieli lasów, którzy przyswoiwszy już sobie głównejsze wiadomości z nauki leśniczej, chętnie je uzupełniali w dyskusji nad interesującymi tematami i nabywali coraz większego zamiłowania do gospodarstwa leśnego”¹⁸.

W ODRODZONEJ RZECZYPOSPOLITEJ

Po odzyskaniu niepodległości edukacja leśna w Rzeczypospolitej oraz w Wielkopolsce zaczęła się organizować dwutorowo. Pierwszy nurt obejmował kształtujące się od podstaw różne formy szkolnictwa państwowego (Wydział Rolniczo-Leśny Uniwersytetu Poznańskiego oraz Państwową Szkołę dla Leśniczych w Margoninie), natomiast drugi nurt stanowiło szkolnictwo prywatne organizowane przez Wielkopolską Izbę Rolniczą oraz praktyczne przyuczanie do zawodu.

Uniwersytet Poznański

W 1919 r. powstał Uniwersytet Poznański, a wraz z nim Wydział Rolniczo-Leśny. Dzieje

wyższych studiów leśnych w Poznaniu doczekały się szczegółowych opracowań historycznych i są ogólnie znane¹⁹. W okresie międzywojennym studia na poznańskim wydziale ukończyło 652 absolwentów kierunku leśnego²⁰.

Państwowa Szkoła dla Leśniczych w Margoninie

W 1920 r., na mocy decyzji Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej w Poznaniu, rozpoczęto organizowanie Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie, która miała swoją poprzedniczkę w pruskiej Królewskiej Szkole Leśnej. Organizatorem i pierwszym dyrektorem szkoły został Kazimierz Wojczyński, który organizował wcześniej kursy dla borowych w Kórniku. Szkoła, pierwsza tego typu w odrodzonej Rzeczypospolitej²¹, rozpoczęła swoją działalność 15 października 1921 r. z 42 uczniami, ale jej oficjalne otwarcie nastąpiło 1 listopada tegoż roku. Nauka w szkole trwała półtora roku, a ponadto uczeń był zobowiązany do odbycia dwumiesięcznej praktyki w leśnictwie państwowym lub prywatnym, wskazanym przez szkołę. W latach 1921–1939 szkołę ukończyło 1141 absolwentów²².

Kursy dla borowych

W 1927 r. z inicjatywy Antoniego Pacyńskiego, naczelnika fundacji Zakłady Kórnickie, pod egidą Wielkopolskiej Izby Rolniczej wznowiono w Kórniku kursy dla borowych²³. Różniły się one od tych sprzed I wojny światowej, trwały bowiem sześć tygodni, co umożliwiała znaczne poszerzenie ich programu. Kursy w tej

Państwowa Szkoła Leśna w Margoninie – widok z 1928 r.

formule odbyły się w Kórniku w latach 1928, 1929 i 1931²⁴.

Kursy dla podleśniczych

W połowie lat 30. XX w. zaczęto szkolić podleśniczych lasów prywatnych w szkole rolniczej prowadzonej przez Wielkopolską Izbę Rolniczą w Wolsztynie. Sześciotygodniowe kursy odbywały się w Wolsztynie w latach 1935 i 1937, prowadzili je m.in. pracownicy nauki Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego²⁵.

Sprawa szkoły dla leśniczych lasów prywatnych

Tworzący się system nie obejmował kształcenia leśniczych lasów prywatnych. W tej sytuacji Wydział Leśnictwa Wielkopolskiej Izby Rolniczej zwrócił się z wnioskiem do Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej w Poznaniu o umożliwienie nauki w państwowej szkole w Margoninie także kandydatom chcącym pracować w lasach prywatnych. Rozwiązanie to traktowano jednak jako tymczasowe, Wydział

Leśnictwa dążył bowiem do utworzenia szkoły dla leśniczych prywatnych²⁶.

Półtoraroczna szkoła dla leśniczych prywatnych rozpoczęła swoją działalność 4 maja 1938 r. w Krotoszynie, a jej pierwszym dyrektorem został inż. leśnictwa Antoni Szulczyński, wykładowca z Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie²⁷. Władze Krotoszyna udostępniły szkole gmach byłego seminarium nauczycielskiego, a dla zajęć praktycznych las miejski o powierzchni 500 ha²⁸. Wśród wykładowców w szkole krotoszyńskiej znalazł się również Kazimierz Wojczyński, organizator szkoły w Margoninie²⁹.

Praktyczna nauka zawodu

Kształcenie leśników niższych szczebli poprzez praktyczną naukę utrzymało się w Wielkopolsce przez całe dwudziestolecie międzywojenne, a kandydaci do zawodu szkolili się w ten sposób zarówno w nadleśnictwach państwowych, jak i w lasach prywatnych³⁰. Jednym z miejsc, gdzie prowadzono taką naukę zawodu, był Zarząd Lasów Hrabów Czarneckich w Korytach koło Dobrzycy³¹.

Kurs specjalny

Ciekawym epizodem w kształceniu leśników po I wojnie światowej był kurs leśnictwa zorganizowany przez Wydział Leśnictwa Wielkopolskiej Izby Rolniczej prawdopodobnie późną jesienią 1919 r. dla grupy 39 powstańców śląskich z I Powstania Śląskiego, przebywających w Biedrusku w utworzonej dla nich formacji GSOK. Był to jeden z kilku

Antoni Pacyński (1883–1939), dyrektor Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu (1922–1925) i naczelnik fundacji Zakłady Kórnickie (1925–1939)

kursów zawodowych przygotowujących byłych powstańców do życia w nowych warunkach i nowym otoczeniu. W lutym 1920 r. sformowano grupę wykładowców tego kursu: „p. Alkiewicz, dyrektor Wydziału, p. Donimirski, inspektor Wydziału, p. dr Wielgosz, docent Uniwersytetu, p. por. Nowak, nadleśniczy, p. Hickiewicz, nadleśniczy, i p. Szajdzicki, sekretarz Wydziału”³². Byli powstańcy pochodzili z biednych rodzin górniczych i ze względu na polityczny charakter sprawy Departament Rolnictwa i Dóbr Państwowych Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej przyznał im stypendia.

ZAKOŃCZENIE

Wszystkie opisane wyżej działania edukacyjne przysłużyły się wytworzeniu w XIX w. grupy zawodowej leśników, coraz

WIELKOPOLSKA IZBA ROLNICZA W POZNANIU

ŚWIADECTWO

z ukończenia kursu dokształcającego dla borowych-podleśniczych

Zaświadcza się, iż p. Szuminiński Adam
z Wyszakowa powiat Broda
urodzony dnia 8 grudnia 1901 w Podgajcu
powiat Broda odbył w czynie od 16 maja 1927
do 25 czerwca 1927 Kurs dokształcający dla borowych-podleśniczych
w Kórniku i przy egzaminach, odbytych przy końcu kursu w dniach
23, 24, 25 czerwca 1927 r. uzyskał predykat:
dobry

Poznań, dnia 25 czerwca 1927

Wielkopolska Izba Rolnicza

Prezydent:

[Signature]

Przewodniczący Wydziału Leśnictwa:

[Signature]

Wykładowcy i egzaminatorzy

[Signatures of lecturers and examiners]

pozytywniej postrzeganej i docenianej przez właścicieli ziemskich oraz społeczeństwo polskie w Wielkopolsce. Budził się respekt dla ich wiedzy i działań fachowych, przynoszących wyraźny postęp zarówno w prowadzeniu gospodarstwa leśnego, jak i w powiększaniu zysków właścicieli lasów.

W organizacji różnych szczebli kształcenia leśnego w Wielkopolsce, jak i w jego formach i zakresach tematycznych widać ogromną rolę leśników z wykształceniem akademickim. Leśnicy ci, zarówno absolwenci Akademii Leśnej w Tharandcie lub innych uczelni w czasach zaborów, jak i Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego i innych wydziałów leśnych w odrodzonej Rzeczypospolitej, podejmowali ten trud i traktowali swoją pracę jako

powinność patriotyczną i obowiązek wobec polskich lasów.

PODZIĘKOWANIA

Dziękuję Panu Piotrowi Grygierowi, Dyrektorowi Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, za sugestię opracowania tematu, a Panom: Waldemarowi L. Janiszewskiemu z Margonina, dr. Kazimierzowi Krawiarzowi z Kórnika i Andrzejowi Zielińskiemu z Piły za udostępnienie fotografii i dokumentów.

prof. dr hab. Władysław Chałupka
Instytut Dendrologii Polskiej Akademii Nauk
e-mail: wrchal@man.poznan.pl

Przypisy

- ¹ E. Kołowski, *Szkolnictwo z zakresu leśnictwa i drzewnictwa na ziemiach polskich do drugiej wojny światowej*, „Sylwan” 1967, nr 6–7, s. 103–112.
- ² W. Chałupka, J. Modrzyński, *Polscy studenci w Królewskiej Saskiej Akademii Leśnej w Tharandcie w latach 1816–1919*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” 2012, nr 11, s. 17–50.
- ³ Tamże.
- ⁴ F. Skoraczewski, *Rozwój polskiego leśnictwa w XIX wieku w Wielkim Księstwie Poznańskim*, w: *Pierwszy Zjazd polskich leśników w Krakowie 1907 – Referaty. Reprinty wydane z okazji 125-lecia Polskiego Towarzystwa Leśnego, 1907*, reprint Wydawnictwo PTL, Kraków 2007, s. 83–148.
- ⁵ J. Łuczakowa, *Filip Skoraczewski – powstaniec 1863 r.*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1963, nr 8, s. 82–112.
- ⁶ W. Chałupka, *Eugeniusz Ronka (1790–1875): pionier polskiego leśnictwa w Wielkopolsce*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” 2008a nr 7, s. 25–39
- ⁸ W. Chałupka, J. Modrzyński, dz. cyt.
- ⁹ W. Chałupka, *75 lat Instytutu Dendrologii w Kórniku (1933–2008): wybrane karty z historii*, „Rocznik Dendrologiczny” 2008, nr 56, s. 53–73.
- ¹⁰ J. Rivoli, *Życiorys własny*, rkps, zbiory Katedry Inżynierii Leśnej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 1920.
- ¹¹ J. Łuczakowa, dz. cyt.
- ¹² J. Mreła, *Sprawozdanie z kursu dla borowych odbytego w Kórniku od 12 do 17 października 1908 r.*, „Przegląd Leśniczy” 1910 (rok II), s. 22–30.
- ¹³ K. Krawiarz, *Kursy dla borowych w Kórniku*, „Sylwan” 1992, nr 9, s. 99–103.
- ¹⁴ F. Skoraczewski, dz. cyt.
- ¹⁵ J. Rivoli, *Wydział Leśny i wpływ jego na rozwój prywatnego leśnictwa w W. Ks. Poznańskim*, nakładem autora, Poznań 1911.
- ¹⁶ F. Skoraczewski, dz. cyt.
- ¹⁷ Tamże.
- ¹⁸ J. Rivoli, *Wydział Leśny...*, dz. cyt. (pisownia oryginalna).
- ¹⁹ J. Meixner, K. Magnuski (red.), *Zeszyt Jubileuszowy Wydziału Leśnego z okazji 125-lecia studiów rolniczych w Wielkopolsce i 75-lecia akademickich studiów rolniczych i leśnych w Poznaniu*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 1995; J. Broda (red.), *Dzieje akademickich studiów leśnych w Poznaniu 1919–2009*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2009.
- ²⁰ E. Kołowski, dz. cyt.
- ²¹ *Sprawozdanie z działalności Administracji Lasów Państwowych i Władz Ochrony Lasów za okres 1919–1923*, Ministerstwo Rolnictwa, Warszawa 1927, s. 187.

- ²² W.L. Janiszewski, *Z dziejów Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie (II). Pierwszy polski nadleśniczy Kazimierz Wojczyński*, 17 lutego 2012, <http://www.dzienniknowy.eu/aktualnosci/pokaz/21784.html>.
- ²³ *Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1927*, Poznań 1928, s. 103–104.
- ²⁴ K. Krawiarz, dz. cyt.
- ²⁵ *Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1936/37*, Poznań 1937, s. 164; *Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1937/38*, Poznań 1938, s. 79–80; *Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej... 1938*).
- ²⁶ *Rocznik Wielkopolskiej Izby Rolniczej w Poznaniu na rok 1922*, Poznań 1922, s. 20–22.
- ²⁷ *Dodatek do Orędownika Ostrowskiego i Odolanowskiego 1938*, Ostrów–Odolanów 1938, 29 kwietnia.
- ²⁸ *Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1937/38*, dz. cyt.
- ²⁹ W.L. Janiszewski, dz. cyt.
- ³⁰ F. Skibiński, *Lasy doliny obrzańskiej*, Ośrodek Kultury Leśnej, Gołuchów 2014.
- ³¹ W. Chałupka, *Jan Chałupka (1919–1997)*, „Las Polski” 1997, nr 24, s. 30.
- ³² Archiwum Państwowe w Poznaniu, Zespół Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej w Poznaniu, nr zespołu 295, http://poznan.ap.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id.

Literatura

- Archiwum Państwowe w Poznaniu, Zespół Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej w Poznaniu, nr zespo-
łu 295, http://poznan.ap.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id.
- Broda J. (red.), *Dzieje akademickich studiów leśnych w Poznaniu 1919–2009*, Wydawnictwo Uniwersytetu
Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2009.
- Chałupka W., *Eugeniusz Ronka (1790–1875): pionier polskiego leśnictwa w Wielkopolsce*, „Studia
i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” 2008, nr 7, s. 25–39.
- Chałupka W., *75 lat Instytutu Dendrologii w Kórniku (1933–2008): wybrane karty z historii*, „Rocznik
Dendrologiczny” 2008, nr 56, s. 53–73.
- Chałupka W., *Co przedwojenny gajowy wiedzieć powinien?*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej”
2013, nr 12, s. 25–40.
- Chałupka W., *Jan Chałupka (1919–1997)*, „Las Polski” 1997, nr 24, s. 30
- Chałupka W., Modrzyński J., *Polscy studenci w Królewskiej Saskiej Akademii Leśnej w Tharandcie
w latach 1816–1919*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” 2012, nr 11, s. 17–50.
- Dodatek do Orędownika Ostrowskiego i Odolanowskiego 1938*, Ostrów–Odolanów 1938, 29 kwietnia.
- Janiszewski W.L., *Z dziejów Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie (II). Pierwszy polski nad-
leśniczy Kazimierz Wojczyński*, 17 lutego 2012, <http://www.dzienniknowy.eu/aktualnosci/pokaz/21784.html>.
- Kołowski E., *Szkolnictwo z zakresu leśnictwa i drzewnictwa na ziemiach polskich do drugiej wojny świa-
towej*, „Sylwan” 1967, nr 6–7, s. 103–112.
- Krawiarz K., *Kursy dla borowych w Kórniku*, „Sylwan”, 1992, nr 9, s. 99–103.
- Łuczakowa J., *Filip Skoraczewski – powstaniec 1863 r.*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1963, nr 8, s.
82–112.
- Meixner J., Magnuski K. (red.), *Zeszyt Jubileuszowy Wydziału Leśnego z okazji 125-lecia studiów rolni-
czych w Wielkopolsce i 75-lecia akademickich studiów rolniczych i leśnych w Poznaniu*, Wydawnictwo
Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 1995.
- Mreła J., *Sprawozdanie z kursu dla borowych odbytego w Kórniku od 12 do 17 października 1908 r.*,
„Przegląd Leśniczy” 1910 (rok II), s. 22–30.
- Rivoli J., *Wydział Leśny i wpływ jego na rozwój prywatnego leśnictwa w W. Ks. Poznańskim*, nakładem
autora, Poznań 1911.
- Rivoli J., *Życiorys własny*, rkps, zbiory Katedry Inżynierii Leśnej Uniwersytetu Przyrodniczego
w Poznaniu, Poznań 1920.
- Rocznik Wielkopolskiej Izby Rolniczej w Poznaniu na rok 1922*, Poznań 1922, s. 20–22.
- Skibiński F., *Lasy doliny obrzańskiej*, Ośrodek Kultury Leśnej, Gołuchów 2014.
- Skoraczewski F., *Rozwój polskiego leśnictwa w XIX wieku w Wielkim Księstwie Poznańskim*, w: *Pierwszy*

Zjazd polskich leśników w Krakowie 1907 – Referaty. Reprinty wydane z okazji 125-lecia Polskiego Towarzystwa Leśnego, 1907, reprint Wydawnictwo PTL, Kraków 2007, s. 83–148.

Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1927, Poznań 1928, s. 103–104.

Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1936/37, Poznań 1937, s. 164.

Sprawozdanie Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1937/38, Poznań 1938, s. 79–80.

Sprawozdanie z działalności Administracji Lasów Państwowych i Władz Ochrony Lasów za okres 1919–1923, Ministerstwo Rolnictwa, Warszawa 1927, s. 187.

Z kart historii Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu obchodzi jubileusz 95-lecia istnienia. Dzisiejszy wizerunek zawdzięcza swojej odpowiedniczce, powołanej 31 stycznia 1920 r. Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu.

Dwudziestolecie międzywojenne – Poznańczycy

Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu została powołana na mocy rozporządzenia Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej, naczelnego organu polskiej administracji na terenie byłego zaboru pruskiego. Podpis złożony pod rozporządzeniem przez ministra Władysława Seydę zapoczątkował stworzenie państwowej administracji leśnej na tym terenie. Był to etap przejściowy, do chwili włączenia tych ziem w skład państwa polskiego 1 grudnia 1922 r.

Tym samym aktem prawnym, oprócz DLP w Poznaniu, na terenie byłego zaboru pruskiego powołano dyrekcje: toruńską, bydgoską i gdańską. Organem wykonawczym do spraw leśnych na całym wymienionym obszarze była Sekcja Leśnictwa w Departamencie Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Jej nadzorcą mianowano Antoniego Pacyńskiego, od 1925 r. naczelnika Fundacji Kórnickiej. Siedziba dyrekcji znajdowała się wówczas na ul. Gołęziej w Poznaniu, w budynku dzisiejszego Urzędu Miasta.

Na pierwszego dyrektora poznańskiej dyrekcji mianowano w 1920 r. Kazimierza Chrzanowskiego. Zaledwie trzy lata później, 1 stycznia 1923 r., stanowisko to przejął Antoni Pacyński. W czasie sprawowania przez niego urzędu zlikwidowano Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej oraz Departament Rolnictwa i Dóbr Państwowych wraz z Sekcją Leśnictwa. 30 czerwca 1924 r. prezydent Rzeczypospolitej podpisał rozporządzenie o organizacji administracji Lasów Państwowych i powołaniu przedsiębiorstwa Polskie Lasy Państwowe. Na mocy par. 6 tego dokumentu Rada Ministrów 16 stycznia 1925 r. wydała rozporządzenie o utworzeniu dziesięciu dyrekcji Lasów Państwowych, w tym DLP w Poznaniu.

W 1925 r. Pacyńskiego na stanowisku dyrektora zastąpił Władysław Grzegorzewski, który funkcję tę pełnił do 1931 r. W tym czasie siedziba

Stuzba Leśna Fundacji Zakłady Kórnickie, 1937 r.
W środku Antonii Pacyński, naczelnik fundacji

dyrekcji została przeniesiona do gmachu byłego hotelu Polonia. Pomieszczenia biurowe znajdowały się od strony ul. Stolarskiej, gdzie mieści się dzisiejszy szpital kliniczny Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu.

W chwili utworzenia dyrekcji poznańskiej obszar administrowanych przez nią lasów państwowych wynosił 199,6 tys. ha, a w 1923 r. został powiększony do 219,9 tys. ha. Stanowiło to 43,3% ogólnej powierzchni leśnej województwa. Pomimo pozostawienia ustroju administracyjnego po byłym zaborcy, który – jak go określano – był wzorcowo zorganizowany, ogólna sytuacja w prowadzeniu leśnictwa była trudna. Podstawowy problem stanowił niedobór wykwalifikowanej kadry, zwłaszcza terenowej. Polityka rządu pruskiego ograniczała do minimum dostęp Polaków do wiedzy i kierowniczych stanowisk służbowych w administracji zaborczej. Nie zmienił tego fakt, że na terenie województwa poznańskiego w czasie zaborów działało wielu wybitnych leśników wykształconych na uczelniach zagranicznych i pracujących w lasach prywatnych własności polskiej. Było

ich jednak zdecydowanie za mało. Do pionierów polskiego leśnictwa w Wielkim Księstwie Poznańskim zaliczyć należy nadleśniczych dóbr miłosławskich: Eugeniusza Ronkę i Filipa Skoraczewskiego, oraz Józefa Rivolego, nadleśniczego dóbr kórnickich. Po odzyskaniu niepodległości część stanowisk w administracji Lasów Państwowych obsadzano leśnikami z lasów prywatnych. Lekarstwem na braki kadrowe okazało się również utworzenie w Poznaniu Wydziału Rolniczo-Leśnego na powstałym w 1919 r. Uniwersytecie Poznańskim. Pierwsi absolwenci z dyplomem nauk leśnych opuścili jego mury w 1922 r., po studiach trzyletnich (ten system studiowania trwał do roku

Obecny Urząd Miejski w Poznaniu, w latach 1920–1922 siedziba Sekcji Leśnictwa w Departamencie Rolnictwa i Dóbr Państwowych Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej. Później, do 1929 r., mieściła się tu Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu

akademickiego 1933/1934). Rok później naukę po studiach czteroletnich zakończyła kadra pierwszych inżynierów leśnictwa. W omawianym okresie (1921/1922 r.) zaczęła również funkcjonować Państwowa Szkoła dla Leśniczych w Margoninie, kształcąca średni personel leśny, a pod koniec lat 30. (1938 r.) Publiczna Szkoła Leśna w Krotoszynie, kształcąca leśników dla lasów prywatnych (co będzie miało znaczenie po zakończeniu II wojny światowej).

W 1920 r. poznańska dyrekcja została podzielona na cztery okręgi inspekcyjne skupiające 18 nadleśnictw. Pierwszy okręg, przydzielony dyrektorowi Chrzanowskiemu, był położony blisko Poznania i obejmował tylko dwa nadleśnictwa: Zielonkę i Czeszewo. Tworząca się administracja musiała sprostać wielu przeciwnościom, zarówno natury organizacyjnej, jak i gospodarczej. Zaniedbania z poprzedniego okresu doprowadziły do największej w historii poznańskiej dyrekcji lasów gradacji szkodliwych owadów na obszarze Puszczy Noteckiej (lata 1922–1924). Zniszczeniu uległo wówczas ok. 80% starodrzewu, a szkody spowodowane żerem strzygoni choinówki w niektórych nadnoteckich nadleśnictwach były niwelowane aż do 1939 r.

Lata 1924–1925 przyniosły duże zmiany powierzchniowe. Zlikwidowano Dyrekcję Lasów Państwowych w Gdańsku, a administrowany przez nią teren włączono do dyrekcji toruńskiej. Powierzchnia poszczególnych okręgów dyrekcyjnych – bydgoskiego, toruńskiego i poznańskiego – została wyrównana. Poznańska dyrekcja dzieliła się wówczas na 27

Dawny hotel Polonia, obecnie szpital wojskowy, w latach 1929–1939 siedziba Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu

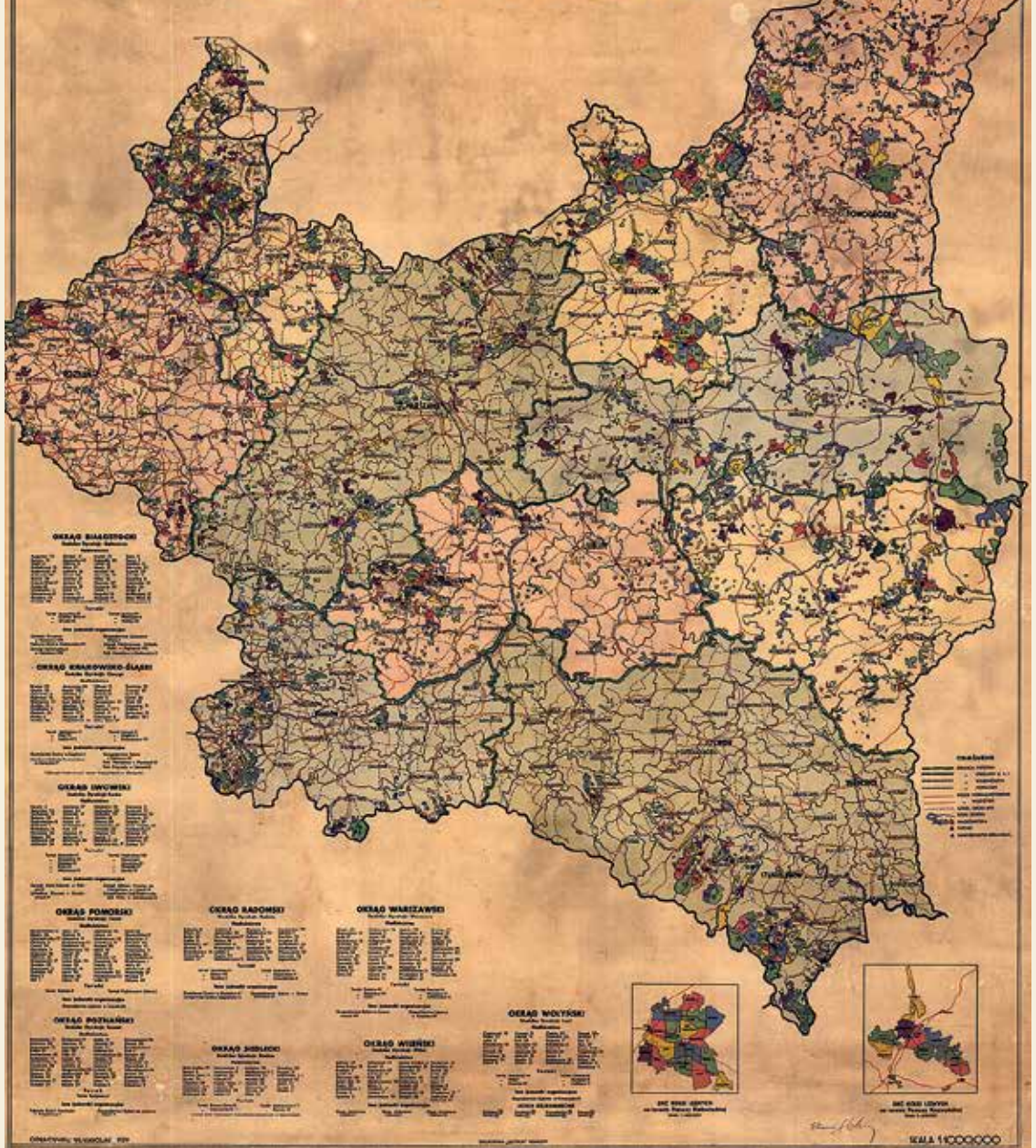
nadleśnictw, a jej granice obejmowały praktycznie całą Wielkopolskę.

W 1932 r. następcą Władysława Grzegorzewskiego został Teofil Lorkiewicz, organizator dyrekcji gdańskiej, a po jej zlikwidowaniu dyrektor dyrekcji toruńskiej. Zarządzał on dyrekcją poznańską do wybuchu II wojny światowej. Rok 1932 przyniósł także ze sobą kolejne istotne zmiany terytorialne. Zlikwidowana dyrekcja bydgoska została podzielona pomiędzy dyrekcje poznańską i toruńską. Obszar dyrekcji poznańskiej rozciągnął się wówczas na jej północnych rubieżach aż za Bory Tucholskie, łukiem od Świecia nad Wisłą przez Tucholę i Chojnice do granicy polsko-niemieckiej, zwiększając jej powierzchnię do 375,6 tys. ha. Dzięki takim zmianom uzyskano większą równomierność pod względem powierzchniowym i rozmiaru rocznego użytkowania. Pod koniec dwudziestolecia międzywojennego, w 1938 r. nastąpiła jeszcze jedna modyfikacja granic dyrekcji, związana ze zmianami podziału administracyjnego lasów w całym kraju. Poznańska dyrekcja została podzielona na 52 nadleśnictwa

Mapa podziału administracyjnego Lasów Państwowych na leśnictwa według stanu z 1925 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA LASY PAŃSTWOWE

Mapa Lasów Państwowych według stanu na 1939 r.

oraz trzy inne jednostki pozostające w jej zarządzie.

Gospodarka w lasach okręgu poznańskiego była prowadzona na bardzo wysokim poziomie. Solidność i gospodarność miały swoje źródło jeszcze w czasach zaborów. Pozyskanie surowca drzewnego prowadziła we własnym zakresie administracja leśna, a wyrobione materiały trafiały do klientów w drodze licytacji, a więc po konkurencyjnych cenach. Odnawianie drzewostanów odbywało się sztucznie i na dużych powierzchniach, a dochód z hektara przewyższał o ponad połowę wydatki na administrację i działalność gospodarczą.

Adam Loret – architekt Lasów Państwowych

Przełomem w tworzeniu organizacji Lasów Państwowych był rok 1926. Został wtedy mianowany nadzwyczajny delegat do spraw administracji Lasów Państwowych – dyrektor warszawskiej dyrekcji okręgowej Adam Loret, późniejszy pierwszy dyrektor naczelny Lasów Państwowych (od 1934 r. do wybuchu II wojny światowej). Wprowadził on bardzo korzystny, nowoczesny sposób zarządzania gospodarstwem leśnym.

W tym czasie powstały cztery zasadnicze ustawy dotyczące Lasów Państwowych: w 1924 r. o wydzieleniu administracji leśnej w odrębny pion administracji państwowej, w 1928 r. o zagospodarowaniu Lasów Państwowych, w 1930 r. o utworzeniu Dyrekcji Naczelnej LP (nadającej Lasom Państwowym charakter przedsiębiorstwa państwowego),

Adam Loret, pierwszy dyrektor naczelny Lasów Państwowych

w 1936 r. o państwowym gospodarstwie leśnym. Aktem wykonawczym było również rozporządzenie prezydenta z 1927 r. o wyodrębnieniu przedsiębiorstw państwowych, na podstawie którego Lasy Państwowe zostały w 1930 r. przekształcone w organizację gospodarczą. Ważną ustawą, gdyż pierwszą w odrodzonej Polsce, była ustawa o umundurowaniu funkcjonariuszy Lasów Państwowych, normalizująca dotychczas stosowany dowolnie uniform i przekształcająca go w obowiązujący do dziś mundur z godłem państwowym, wyróżniający leśników spośród innych grup zawodowych.

Z osobą dyrektora Adama Loreta wiąże się też istotne wydarzenie, mające związek z narastającym od początku lat 30. niepokojem

spowodowanym agresywną polityką Niemiec. W 1933 r. zostało podpisane porozumienie o współpracy Lasów Państwowych z Wojskiem Polskim dotyczące wykorzystania lasów dla obronności kraju, a personelu leśnego jako dodatkowej struktury obronnej. Utworzono Przystosowanie Wojskowe Leśników, największą w Polsce organizację o charakterze paramilitarnym, która skupiała leśników w 464 kołach i przeszkoliła ponad 12 tys. osób z zakresu wojskowości, szczególnie wywiadu i kontrwywiadu oraz dywersji. Wiedza zdobywana na kursach miała się przydać leśnikom na wypadek wojny. Na terenie Okręgu LP w Poznaniu takim specjalistycznym ośrodkiem była Państwowa Szkoła dla Leśniczych w Margoninie oraz w mniejszym stopniu Publiczna Szkoła Leśna w Krotoszynie.

„Darz bór” po poznańsku

Inicjatorem i pomysłodawcą polskiego powitania leśników i myśliwych „darz bór” był inż. Stanisław Wyrwiński, inspektor w Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu oraz trzeci z kolei, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, nadleśniczy Nadleśnictwa Państwowego Wanda w latach 1923–1927 (obecnie Nadleśnictwo Przedborów). Chęć zintegrowania wszystkich polskich leśników zaowocowała napisaniem wiersza *Hasło leśników polskich*. „Darz bór” do melodii *Pierwszej Brygady* usłyszeli po raz pierwszy uczestnicy Walnego Zjazdu Leśników Wielkopolski i Pomorza, który odbył się na przełomie października i listopada 1920 r.

II wojna światowa – „Las chroni, las broni”

1 września 1939 r. rozpoczął się największy konflikt zbrojny w historii świata. Wielkopolska i jej przygraniczne tereny jako jedne z pierwszych stawily opór najeźdźcy. W ramach akcji mobilizacyjnej część funkcjonariuszy Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu brała udział w walkach obronnych jako regularni żołnierze Wojska Polskiego, część zaś w ramach PWL została oddelegowana do zabezpieczenia mienia i dokumentacji nadleśnictw, jednocześnie podejmując czynny opór w swoich kompleksach leśnych. Dotyczyło to zwłaszcza nadleśnictw nadgranicznych.

Najsłynniejsze epizody z walk obronnych w Wielkopolsce z udziałem poznańskich leśników miały miejsce na terenie Nadleśnictwa Rychtal, w rejonie Kępna i Dąbcze (lasy prywatne w okolicy Leszna) oraz na pograniczu dyrekcji poznańskiej i toruńskiej (leśnicy m.in. udaremniili w Bydgoszczy działania „piątej kolumny”). Po przegranej kampanii wrześniowej Wielkopolska została włączona do III Rzeszy jako *Reichsgau Wartheland* (Kraj Warty). Od początku okupacji hitlerowskiej wprowadzono terror i masowe egzekucje. W jednej z nich na kórnickim rynku został rozstrzelany Antoni Pacyński, naczelnik fundacji Zakłady Kórnickie, były dyrektor poznańskiej dyrekcji. Następstwem polityki okupanta wobec Wielkopolan stały się masowe deportacje do utworzonego Generalnego Gubernatorstwa. Kraj Warty miał być w całości oczyszczony z Polaków i wzorcowo niemiecki. Na skutek tych działań

kadra polskich leśników stopniowo zaczęła zani-kać. Całość administracji leśnej przeszła w ręce niemieckie, a polskie nadleśnictwa przekształcono w urzędy leśne (*Forstamt*), które podlegały bezpośrednio Regionalnemu Urzędowi Leśnemu (*Landforstamt*) w Poznaniu, mieszczącemu się przypuszczalnie, tak jak DLP przed wojną, na ul. Stolarskiej. Polscy leśnicy, którym udało się pozostać na miejscu, zostali zdegradowani do rangi niższego personelu pomocniczego, inni zaś musieli podjąć pracę poza Lasami.

Niemiecka administracja leśna została podzielona na cztery departamenty leśnictwa, zarządzające lasami różnej struktury. Były to: lasy rządowe (państwowe), lasy nadzorowane przez wojsko (np. poligon poznańskiego garnizonu w Biedrusku), lasy nadzorowane przez lotnictwo (Nadleśnictwo Zielonka z lotniskiem polowym w Bednarach) oraz prowadzące nadzór nad własnością prywatną. Do ochrony prowadzonej gospodarki leśnej w 1940 r. powołano paramilitarne oddziały straży leśnej (*Forstschutzkommando* – FSK). Wielkopolskie kompleksy leśne w omawianym okresie szczęśliwie uniknęły daleko posuniętej gospodarki rabunkowej, w przeciwieństwie do wschodnich rejonów kraju. Dzięki przyłączeniu tych ziem do „starej Rzeszy” tutejsze drzewostany zostały ocalone, niewątpliwie jednak rozmiar pozyskania był większy od etatu, były też zaległości w pielęgnacji i ochronie lasów.

W zaistniałej sytuacji wszystkie władze państwowe w kraju przeszły do konspiracji. Administrację sprawował rząd RP w Londynie, przy pomocy swych delegatów w okupowanym kraju. Doceniając strategiczne i gospodarcze

znaczenie lasów, delegat rządu RP na kraj Cyryl Ratajski (były prezydent Poznania) powołał w Warszawie w 1940 r. podziemne kierownictwo leśnictwa, którego szefem mianowano inż. Teofila Lorkiewicza, byłego dyrektora DLP w Poznaniu. Teofil Lorkiewicz, ps. Sosnowski, organizując struktury leśnictwa na czas konspiracji, powołał Radę Główną Leśnictwa, a przy niej Centralny Ośrodek Oporu Leśników. Działalność tych dwóch organizacji ząbęiała się. Rada wchodziła w skład struktur Związku Walki Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej, jako jeden z jej departamentów. Dyrektor Teofil Lorkiewicz swoją funkcję pełnił do sierpnia 1944 r. (przypuszczalnie 3 sierpnia został aresztowany i stracony w al. Szucha).

Poznańscy leśnicy na frontach II wojny światowej

W obronę godności Polaka i honoru polskiego leśnika zaangażowanych było wielu poznańskich leśników, którzy dowodzili swojej odwagi, uczestnicząc w walkach na różnych frontach II wojny światowej. Według istniejących danych walczących leśników było ponad czterystu. W Wielkopolsce w różne formy konspiracji włączyło się ok. 80 osób. Najbardziej znanymi leśnikami działającymi przeciwko hitlerowskiemu okupantowi poza regionem byli: inż. Mieczysław Tarchalski, ps. Marcin – ostatni przedwojenny nadleśniczy Nadleśnictwa Rychtal, oficer AK, dowódca słynnego batalionu „Las” działającego na ziemi włoszczowskiej; inż. Florian Budniak, ps. Andrzej – zastępca dowódcy batalionu „Las”; inż. Stanisław Borczyński – przedwojenny

nadleśniczy z Czeszewa, delegat podziemnych struktur leśnictwa dla DLP w Poznaniu, oficer AK na ziemi kieleckiej.

W służbie Wielkopolski Walczącej wymienić należy w pierwszej kolejności nazwiska leśników, którzy przed wojną pracowali w lasach niestanowiących własności skarbu państwa. Okupant w większości pozostawił tę grupę leśników na zajmowanych przedwojennych leśnictwach. Byli to leśniczowie z Fundacji Kórnickiej, z tzw. piątki leśników, na czele z leśniczym Józefem Świgniem, ps. Świerk – dowódcą placówki Narodowej Organizacji Bojowej „Topola” zlokalizowanej w leśniczówce Drapałka I pod Kórnikami; nadzorca leśny Franciszek Unrug, ps. Dąb – szef pionu walki cywilnej w referacie „Uprawa”; leśniczy Mieczysław Nowak, ps. Borus – członek Batalionów Chłopskich, organizator ucieczki jeńców wojennych z Orzechowa; leśniczy Kazimierz Polcyn – uczestnik akcji „Dorsze”, organizator ucieczki jeńców brytyjskich; leśniczy Szczepan Rybak, ps. Jeż – uczestnik odbioru alianckiego zrzutu zaopatrzenia dla Inspektoratu Średzkiego AK.

Wśród wielu leśników Lasów Państwowych zaangażowanych w działania dywersyjne należy wymienić kilku szczególnie zasłużonych: leśniczy Albin Głapa, ps. Hubert – szef wywiadu i kontrwywiadu w Ostrowskim Inspektoracie Rejonowym AK; podleśniczy Telesfor Krupa, ps. Grzyb – komendant wojenny miasta Ostrzeszów, dowódca Oddziału Partyzanckiego „Grzyb”; leśniczy Karol Pocha – kwatermistrz Oddziału Partyzanckiego „Rybitwa”; leśniczy Józef Nowak, ps. Lis; leśniczy Henryk

Ostojski, ps. Borsuk – współtwórca Oddziału Partyzanckiego „Madaj”.

Trudna powojenna rzeczywistość (1944–1949)

Powojenna administracja Lasów Państwowych zaczęła się tworzyć w lipcu i sierpniu 1944 r. na odzyskanych terenach prawobrzeżnej Wisły. W tym okresie powstały pierwsze akty prawne, które miały kluczowe znaczenie dla leśnictwa i przemysłu drzewnego: dekret PKWN z 6 września 1944 r. w sprawie upaństwowienia dużej i średniej własności rolnej wraz z lasami, dekret PKWN z 12 grudnia 1944 r. o upaństwowieniu lasów o powierzchni powyżej 25 ha na jednego właściciela oraz późniejsza ustawa z 3 stycznia 1946 r. o upaństwowieniu podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, w tym zakładów przemysłu drzewnego. 28 czerwca 1945 r. na bazie reaktywowanej w sierpniu 1944 r. Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych powołano nowy urząd – Ministerstwo Leśnictwa.

Dyrekcję Lasów Państwowych w Poznaniu zaczęto organizować jeszcze w czasie oblężenia Twierdzy Poznań przez wojska sowieckie w lutym 1945 r. Pierwszym powojennym organizatorem i dyrektorem był Zygmunt Pohl, nominowany na to stanowisko w Rzeszowie 19 stycznia 1945 r. W tym też roku siedzibą poznańskiej dyrekcji stał się gmach przy ul. Gajowej 8/10. Według mapy przeglądowej lasów państwowych okręgu poznańskiego z końca 1948 r. w skład tego okręgu wchodziło 67 nadleśnictw, nadleśnictwo doświadczalne i park narodowy (Ludwikowo – późniejszy Wielkopolski Park Narodowy). Okręg

poznański graniczył od północy i południowego zachodu z dyrekcją bałtycką (późniejszy Okręgowy Zarząd LP w Szczecinku), od zachodu z dyrekcjami gorzowską i legnicką, od południa z dyrekcją wrocławską, a od wschodu z łódzką. W początkowej fazie tworzenia się powojennych okręgów Lasów Państwowych napotymano szereg trudności. W zawierusze wojennej zaginęła część dokumentacji technicznej (operaty urzędniowe) oraz dokumentacja kartograficzna (mapy). Wiele upaństwowionych lasów nie miało żadnej dokumentacji. Łącznie w omawianym okresie tylko ok. 30% ogólnej powierzchni lasów państwowych posiadało operaty urzędniowe. Sytuacja w okręgu poznańskim przedstawiała się korzystnie, ponieważ ponad połowę leśnej powierzchni przedwojennego województwa

Zygmunt Pohl, dyrektor Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu w latach 1945–1950

poznańskiego stanowiły lasy państwowe. Pierwszym krokiem do poznania aktualnego stanu zasobów leśnych w Polsce było przeprowadzenie ewidencji stanu posiadania lasów państwowych oraz opracowanie prowizorycznej tabeli klas wieku drzewostanów. Dyrekcje mające zorganizowane nadleśnictwa, a do takich można zaliczyć DLP w Poznaniu, etap ten zakończyły do końca 1945 r. Na Ziemiach Odzyskanych trwało to dłużej, do 1948 r. Prace urzędniowe były oparte na instrukcji urzędniowej z września 1945 r., wzorowanej na przedwojennej, z roku 1937. W przeprowadzonym urzędniowaniu stosowano metodę drzewostanową. Przebieg prac urzędniowych i zagospodarowania lasów napotykał wiele trudności, które znacznie je spowalniały. Należały do nich poważne braki wykwalifikowanych kadr oraz niedobór robotników leśnych, sprzętu, a także środków transportu. Taka sama sytuacja dotyczyła obsady kadry terenowej (zwłaszcza leśniczych), zredukowanej w wyniku wojny.

Pierwsze ośrodki szkolące lub doszkalające przyszłych leśniczych zaczęły funkcjonować na terenie poznańskiej dyrekcji w początkowych latach powojennych. W Margoninie reaktywowano przedwojenną szkołę leśną. Jej pierwszymi absolwentami byli w większości uczniowie z przedwojennej Publicznej Szkoły Leśnej w Krotoszynie, którym dane było przeżyć wojnę. Również w tym czasie powstała Państwowa Szkoła Leśna w Goraju, prowadząca kursy dla przyszłych leśniczych.

W 1948 r. plany gospodarcze opracowano dla 41 nadleśnictw okręgu poznańskiego,

co stanowiło połowę ich liczby. Stawiało to poznański okręg na pierwszym miejscu w kraju. W trakcie prowadzonych intensywnie prac w zakresie prowizorycznego urządzenia lasów ukazało się zarządzenie Ministra Leśnictwa w sprawie zmiany zasad zagospodarowania lasów państwowych, zakładające przebudowę drzewostanów jednogatunkowych na mieszane oraz wprowadzające w użytkowaniu lasu system przerębowy, tzw. bezzrębówkę. Do zarządzenia została dołączona nowa instrukcja urzędniowa. Metoda miała łączyć w jedną całość podstawowe czynności gospodarcze w lesie: odnowienie, pielęgnowanie i użytkowanie z urządzeniem gospodarstwa leśnego. Inne cele wprowadzenia metody siedliskowo-bezzrębowej mieli jej rzecznicy (niektórzy leśnicy), a inne rząd. W zamierzeniu Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego, która planowała działania dla całej gospodarki narodowej, metoda ta miała przede wszystkim umożliwić dowolne zwiększanie pozyskania drewna ponad wyliczone etaty rębne. Było to w przeddzień wprowadzenia tzw. planu sześcioletniego, w którym wyznaczono Lasom Państwowym zwiększone zadania w zakresie dostarczenia potrzebnych ilości drewna dla rozbudowy przemysłu i innych działów gospodarki narodowej.

Bezzrębówka niewypałem (1950–1958)

Wprowadzenie systemu przerębowego regulowała ustawa o planie sześcioletnim. Artykuł 46 tego dokumentu zobowiązywał do wprowadzenia bezzrębówki w Państwowym Gospodarstwie Leśnym w miejsce gospodarki

zrębowej. W Ministerstwie Leśnictwa wykonawcami zaleceń dotyczących przebudowy lasów i gospodarki przerębowej byli ministrowie R. Borowy i K. Iwanowski. Gdy niebawem cała koncepcja okazała się nietrafiona, obarczono ich odpowiedzialnością, mimo że nie byli autorami tego eksperymentu.

System ten upadł na początku roku 1950, który przyniósł również istotne zmiany w Lasach Państwowych i przemyśle drzewnym. Reformy, jakim poddano „przemysł leśny”, miały przystosować go do pospieszenie przebudowywanej na wzór sowiecki gospodarki narodowej, szczególnie przemysłu. Na mocy ustawy z 20 grudnia 1949 r. powołano pięć przedsiębiorstw państwowych: Centralny Zarząd Lasów Państwowych (któremu podlegały rejonowe przedsiębiorstwa Lasów Państwowych), Centralny Zarząd Przemysłu Leśnego (wraz z rejonowymi przedsiębiorstwami przemysłu leśnego), Państwową Centralę Drzewną „Paged” i Państwową Centralę Leśnych Produktów Niedrzewnych „Las” (produkującą m.in. rowery o tej samej nazwie). W tym też roku dyrekcje okręgowe LP zostały przekształcone w przedsiębiorstwa, tzw. rejony Lasów Państwowych.

Poznański rejon nazywany był „rejonem wielkim”. Okręg poznański dzielił się wówczas na 10 rejonów, obejmujących po kilka nadleśnictw. Rejony prowadziły bezpośrednią gospodarkę leśną i były pośrednikami pomiędzy okręgami a nadleśnictwami. W rezultacie tych decyzji nadleśniczowie przestali być gospodarzami na swoim terenie, stali się tylko wykonawcami poleceń zarządów rejonowych. Była to swego

rodzaju machina biurokratyczna, mająca również drugie dno. Próbowano w ten prosty sposób odsunąć od pracy w terenie „niepewnych ideologicznie” leśników praktyków, znających się doskonale na swoim fachu. Wielu z nich zmuszono do pracy „kancelisty”, czyli wypełniania stosów dokumentów kosztem zajęć zawodowych, skutecznie tym samym zniechęcając ich do dalszej pracy w terenie. Dla wielu nie było miejsca w nowym ustroju. Jedynym wyjściem było opuszczenie szeregów administracji LP.

Po roku rejony przemianowano na okręgi Lasów Państwowych, obejmujące obszar województw. Ponieważ były to przedsiębiorstwa, Centralny Zarząd Lasów Państwowych utracił ten status. W październiku 1950 r. Prezydium Rządu wydało zarządzenie w sprawie przeprowadzenia przez ALP w miesiącach zimowych inwentaryzacji wszystkich drzewostanów rębnych i bliskorębnych od III klasy wieku wzwyż. Inwentaryzacja ta stała się podstawą do ustalenia i zwiększenia limitów dostaw drewna dla całych Lasów Państwowych, znacznie przekraczających wyliczone w trakcie prac urzędniowych dopuszczalne etaty rębne. W okręgu poznańskim tylko sześć nadleśnictw (Baszków, Strzelce Wielkie, Szczepanowo, Książ, Sowiniec i Kościan), o łącznej powierzchni leśnej 36,8 ha, zostało objętych przebudową gospodarstwa leśnego. Metoda ta spotkała się z krytyką leśników, zwłaszcza mających doświadczenie w pracy w terenie.

W piśmie do Centralnego Zarządu Lasów Państwowych z 27 grudnia 1951 r. dyrektor

poznańskiego okręgu LP Alojzy Cysewski (nominowany na to stanowisko w tym samym roku) stwierdził niewłaściwe wykorzystanie rębni gniazdowej w drzewostanach sosnowych na siedliskach boru mieszanego. Problemy dotyczyły całego środkowego pasa Wielkopolski: od Noteci na północy do wododziału Proсна-Barycz na południu. Utrudnieniem były w tym rejonie znikome opady atmosferyczne oraz szkody od zwierzyny. Podobne uwagi i zastrzeżenia zgłaszał również okręg opolski. W piśmie do CZLP z 7 lutego 1952 r. obydwa okręgi wystąpiły z wnioskami zmiany sposobu zagospodarowania na siedliskach boru mieszanego i zaproponowały zastąpienie dotychczas zalecanej rębni gniazdowej – rębnią zupełną. CZLP poparł te postulaty i zwrócił się do Ministerstwa Środowiska z wnioskiem, aby „wrócić do bardziej prostych metod urzędzenia”, co istotnie wkrótce nastąpiło. Inne zdanie na ten temat miał Instytut Badawczy Leśnictwa. Według przeprowadzanych w tym czasie kontroli w okręgu poznańskim przekroczenia wynosiły 131% w stosunku do etatu rębego, co stawiało dyrekcję poznańską na ósmym miejscu w kraju. Zasadnicze zmiany nastąpiły w 1956 r., kiedy powołano Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, powstałe z połączenia obydwu dotychczas odrębnych resortów. Skutki tych decyzji były przełomowe, z tym że dla Lasów Państwowych – niekorzystne. W wyniku przekształceń następowały kolejne istotne zmiany w systemie zarządzania lasami państwowymi. Od tej pory nowo projektowane zmiany miały usamodzielniać nadleśnictwa i znieść

Pierwszy po wojnie kurs dla byłych leśników lasów prywatnych zorganizowany w Margoninie. Wśród słuchaczy zasiadał Witold Łuczkiwicz, dyrektor Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie, oraz wykładowca inż. Florian Budniak

pośrednictwo rejonów LP. Likwidację tych ostatnich rozpoczęto pod koniec 1958 r.

Czas stagnacji (1959–1968)

W poznańskim Okręgowym Zarządzie Lasów Państwowych według stanu na 1 października 1959 r. istniało już 78 samodzielnych nadleśnictw oraz zespół nadleśnictw w Kaliszu z ośmioma nadleśnictwami, który zniesiono w 1960 r. Po różnych korektach OZLP podlegało 78 nadleśnictw, dziewięć zespołów składnic i ośrodek transportu leśnego. W kolejnych latach liczba składnic spadła do pięciu, utworzono też ośrodek remontowo-budowlany oraz szkółkę zadrzewieniową.

Dyrektorami poznańskiej dyrekcji w tym okresie byli: Bronisław Mikstacki (1960–1961) oraz Jan Bartkowski (1962–1971). Czas ten można uznać za najbardziej spokojny i ustabilizowany w całym okresie powojennym, gdyż nie ukazał się w tych latach żaden akt prawny naruszający strukturę organizacyjną Lasów Państwowych. We wszystkich okręgach w kraju znacznie zmniejszył się plan pozyskania grubizny, bardziej oszczędnie prowadzono gospodarkę drewnem. W poznańskim okręgu widać to było już od 1955 r. – pozyskanie zmniejszyło się z 1167 tys. m³ do 980 tys. m³. W kolejnych latach następowały niewielkie zmiany w pozyskaniu, a pod koniec lat 60. wzrosło ono do

1105 tys. m³ (przekroczony wówczas plan w stosunku do etatu rębnego wyniósł 110%).

Przemiany strukturalne i organizacyjne (1969–1985)

Z chwilą przekształcenia Lasów Państwowych w organizację gospodarczą weszły one w nowy etap długofalowych zmian organizacyjnych. W tym czasie zwiększyła się rola dyrektora Naczelnego Zarządu Lasów Państwowych. Ponadto przekształcono NZLP z jednostki budżetowej w przedsiębiorstwo państwowe na pełnym rozrachunku gospodarczym. Kolejnym krokiem na niższym szczeblu było komasowanie nadleśnictw, zespołów składnic i ośrodków remontowo-budowlanych. Do końca 1979 r. liczba jednostek terenowych LP zmniejszyła się z 1128 do 464, w tym nadleśnictw do 373. Do gruntownych zmian doszło w 1975 r., kiedy dokonano nowego podziału administracyjnego kraju na 49 województw. W skład okręgu poznańskiego weszły cztery województwa z 21 nadleśnictwami.

W 1975 r. zmniejszono również liczbę okręgowych zarządów LP z siedemnastu do dziesięciu. Okręg poznański został scalony z zielonogórskim z siedzibą w Poznaniu, ale nie było to zwyczajne połączenie dwóch sąsiadujących ze sobą jednostek organizacyjnych. Granice nowych, powiększonych okręgów zostały wykreślone na mapie w sposób zupełnie dowolny i – wydawać by się mogło – nieprzemysłany. W rezultacie z okręgu poznańskiego odłączono całą południowo-wschodnią część z Kołem, Koninem, Turkiem, Kaliszem oraz Kępnem i przyłączono

ją do OZLP w Łodzi, a nadgraniczny południowy pas z Ostrowem i Rawiczem włączono do OZLP we Wrocławiu. Decyzje w sprawie komasacji okręgów zapadły na szczeblu ponadresortowym. Pomysł ten okazał się zupełnie niepotrzebny i szkodliwy. Wkrótce zmiany te, zamiast usprawnić pracę, utrudniły ją. Problemy pogłębiły się w wyniku kolejnych modyfikacji dopiero co wprowadzonych nowych podziałów administracyjnych Lasów Państwowych.

W 1977 r. ponownie zmniejszono liczbę OZLP do czternastu, by w 1983 r. z powrotem zwiększyć ją do siedemnastu. Wspomniane zwiększanie liczby okręgów miało niekiedy inne uzasadnienie. Przykładem jest powstanie w 1977 r. OZLP w Pile, prawdopodobnie wiążące się nieoficjalnie z zainteresowaniem tym terenem ze względu na bogate walory łowieckie północnej części dyrekcji poznańskiej. W tym czasie odłączono od OZLP w Poznaniu 14 północnych nadleśnictw. W wyniku przesunięć powierzchniowych w okręgu poznańskim powstała niekorzystna sytuacja, ponieważ silnie rozwinięty przemysł drzewny, skupiony głównie w południowej części tego okręgu, znalazł się bez odpowiedniej bazy surowcowej w ramach jednego OZLP.

Nie były to jednak ostatnie zmiany wprowadzone przez administrację rządową szczebla centralnego. W sierpniu 1978 r. prezes Rady Ministrów Piotr Jaroszewicz wydał rozporządzenie w sprawie dostosowania granic Lasów Państwowych do granic województw. Zarządzenie to wprowadziło sporo zamieszania, zwłaszcza w nadleśnictwach zlokalizowanych w pobliżu nowych

granic województw, gdzie linia podziału została często poprowadzona w poprzek obrębów i zarazem województwa. Spowodowało to unieważnienie dotychczasowych operatów urządzeniowych nadgranicznych jednostek gospodarczych. Mimo tych przekształceń okręg poznański utrzymywał wysokie miejsca w ogólnym rankingu. Należy zaznaczyć, że począwszy od 1972 r. zwiększyło się pozyskanie i dostawy drewna z Lasów Państwowych w związku z nowym planem rozbudowy przemysłu krajowego i modernizacji gospodarki. W 1983 r. odnotowano największe po wojnie pozyskanie grubizny, wynoszące 22,9 mln m³, miało to jednak w znacznym stopniu związek z cięciami pogradowymi (brudnica mniszka). Ostatnim ważnym wydarzeniem w tym okresie było zlikwidowanie w 1985 r. Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. W omawianym 15-leciu dyrektorami poznańskiej dyrekcji byli kolejno: Jerzy Janielewicz (1972–1975), Bronisław Mikstacki (1976–1977) i Kazimierz Ratajszczak (1978–1984).

Rok 1986 przyniósł kolejne zmiany. Lasy Państwowe znalazły się pod zarządem Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, a 1 stycznia 1990 r. przeszły pod zarząd Ministerstwa Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych.

Ważny krok w przyszłość (1991)

Obecna forma prawno-organizacyjna Lasów Państwowych została ostatecznie ukształtowana ustawą z dnia 28 września 1991 r. o lasach, która

weszła w życie 1 stycznia 1992 r. Akt ten, którego zakres oddziaływania obejmował lasy wszystkich form własności, utrwalił rolę PGL Lasy Państwowe w zarządzaniu lasami państwowymi. Na podstawie zapisów nowej ustawy przekształcono Naczelny Zarząd Lasów Państwowych w Dyрекcję Generalną Lasów Państwowych, a okręgowe zarządy Lasów Państwowych w regionalne dyrekcje Lasów Państwowych. Od 1990 r. nastąpiło również gwałtowne zmniejszenie pozyskania. Było to spowodowane ogólnym załamaniem gospodarczym w Polsce w wyniku rozpadu systemu centralnego planowania, co skutkowało przede wszystkim nieregularnością wpłat większości odbiorców za drewno. W warunkach nowo powstającej gospodarki rynkowej ceny kształtowały się na miejscu, według zasad popytu–podaży.

W następnych latach sytuacja ustabilizowała się, a pozyskanie odbywało się zgodnie z planem cięć, pod zamówienie odbiorców, co zapobiegało tworzeniu się zbędnych zapasów. Rozmiar użytkowania był dostosowany do potrzeb rynku i możliwości zbytu drewna. W 1995 r. RDLP w Poznaniu była podzielona na 26 nadleśnictw. W tym czasie dyrektorami dyrekcji poznańskiej byli kolejno: Janusz Bielecki (1984–1990), Adam Osiński (1991–1992), a od 1992 r. funkcję tę sprawuje Piotr Grygier.

*Andrzej Antowski
Nadleśnictwo Jarocin
e-mail: a.antowski_lasy@op.pl*

Dane teleadresowe:

ul. Gajowa 10, 60-959 Poznań

e-mail: sekretariat@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 668 44 11

Rok utworzenia: 1920 r.

Administracja (województwa):

wielkopolskie, dolnośląskie, lubuskie, łódzkie, kujawsko-pomorskie

Liczba nadleśnictw: 25

Ogólna powierzchnia jednostki:

440 712,14 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 419 634,33 ha

Lesistość: 23,2%

Zasoby drzewne: 100,6 mln m³ grubizny

Przeciętny wiek drzewostanów:

60 lat (41–60 lat 23% powierzchni, 61–80 lat 19,9% powierzchni)

Przeciętna zasobność drzewostanów:

250 m³/ha

Udział gatunków dominujących:

sosna 77,8%, dąb 12,1%, olsza 4,4%, brzoza 3,75%, świerk 0,7%, buk 0,7%, grab 0,2%, topola 0,2%, jodła 0,1%, osika 0,1%

Udział typów siedliskowych lasu:

BMśw 26,7%, LMśw 22,0%, Bśw 21,1%, Lśw 11,8%, LMw 4,8%, BMw 4,4%, Lw 3,7%, OlJ 1,7%, Ol 1,1%, Ll 0,8%, LMwyż 0,6%, Bw 0,4%, Bs 0,3%, BMwyżśw 0,3%, BMb 0,1%, LMb 0,1%, Lwyżśw 0,1%

Rezerваты przyrody: 69 (2151,73 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH 37 obszarów (70 716,32 ha)

PLB 13 obszarów (78 216,00 ha)

Mapy przedstawiające zmiany podziału administracyjnego (od 1948 r. do 1979 r.)
na terenie dzisiejszej RDLP w Poznaniu

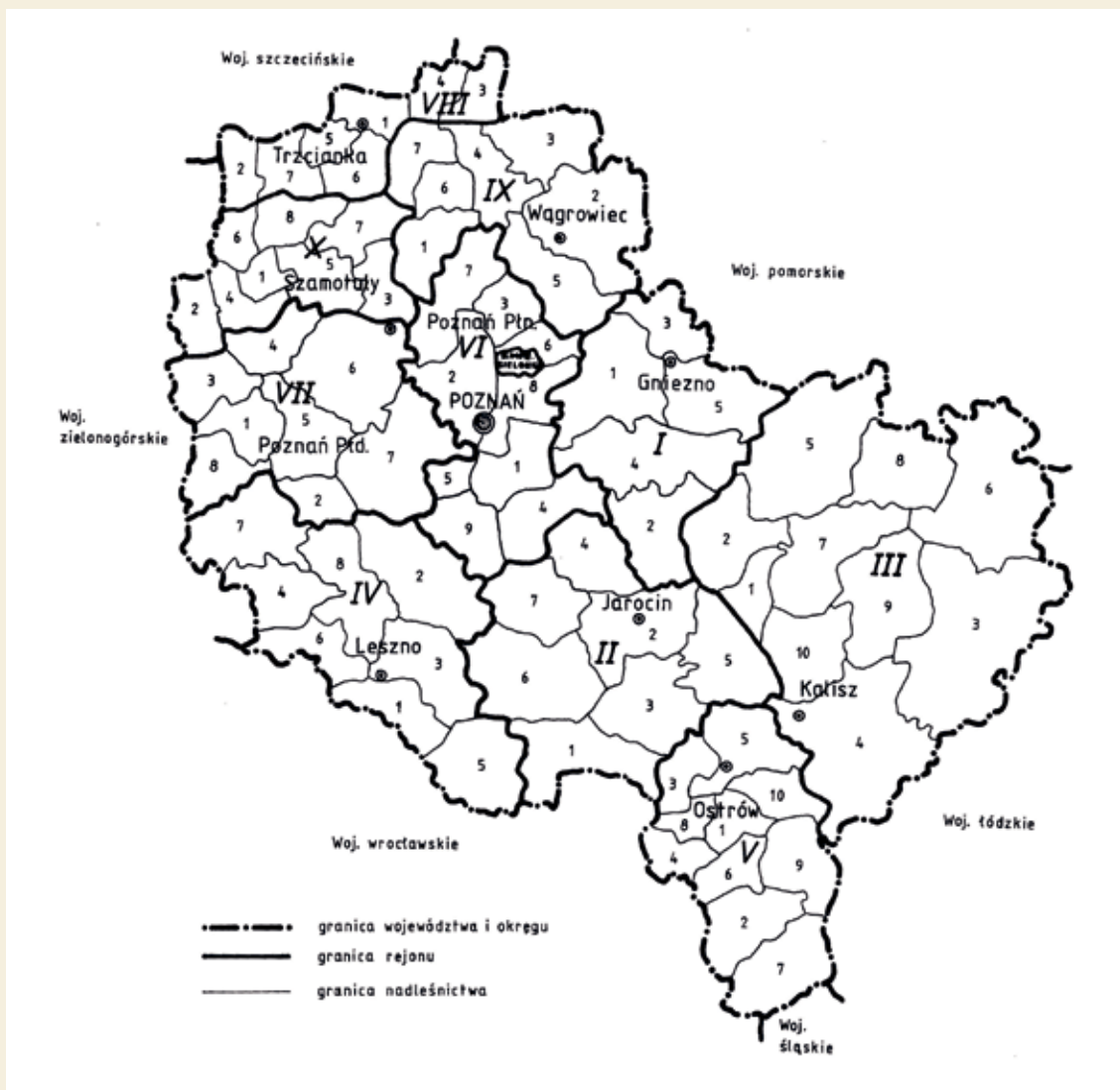

Mapa poznańskiej dyrekcji według stanu na 1 października 1948 r.

SPIS NADLEŚNICTW

1. Antonin
2. Babki
3. Baszków
4. Biała
5. Biedrusko
6. Bolewice
7. Boruszynek
8. Bucharzewo
9. Czerniejewo
10. Czeszewo
11. Dąbcze
12. Drawa
13. Drawsko
14. Durowo
15. Glińnica
16. Gotąbki
17. Goraj
18. Grodzisk
19. Jarocin
20. Jasnepole
21. Kargowa
22. Kąty
23. Klęka
24. Kościan
25. Kórnik
26. Książ
27. Leszno
28. Lewice
29. Łomnica
30. Łopuchówko
31. Margonin Wieś
32. Marzelewo
33. Międzychód
34. Miradz
35. Mochy

36. Moja Wola
37. Niemierzewo
38. Oborniki
39. Obrzycko
40. Ostrów
41. Pleszew
42. Pniewy
43. Podanin
44. Porażyn
45. Potrzebowice
46. Poznań
47. Promno
48. Rawicz
49. Rychlik
50. Sieraków
51. Sierniki
52. Skorzęcin
53. Sowiniec
54. Strzelce Wielkie
55. Szczepanowo
56. Świeca
57. Świętno
58. Trzcianka
59. Wieleń
60. Wielowieś
61. Włoszakowice
62. Wolsztyn
63. Wronki
64. Wschowa
65. Wyszyny
66. Żegrowo
67. Park Narodowy Ludwikowo
68. Zielonka – Nadleśnictwo Doświadczalne Uniwersytetu Poznańskiego

Podział Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Poznaniu na rejony Lasów Państwowych i nadleśnictwa według stanu na 1954 r.

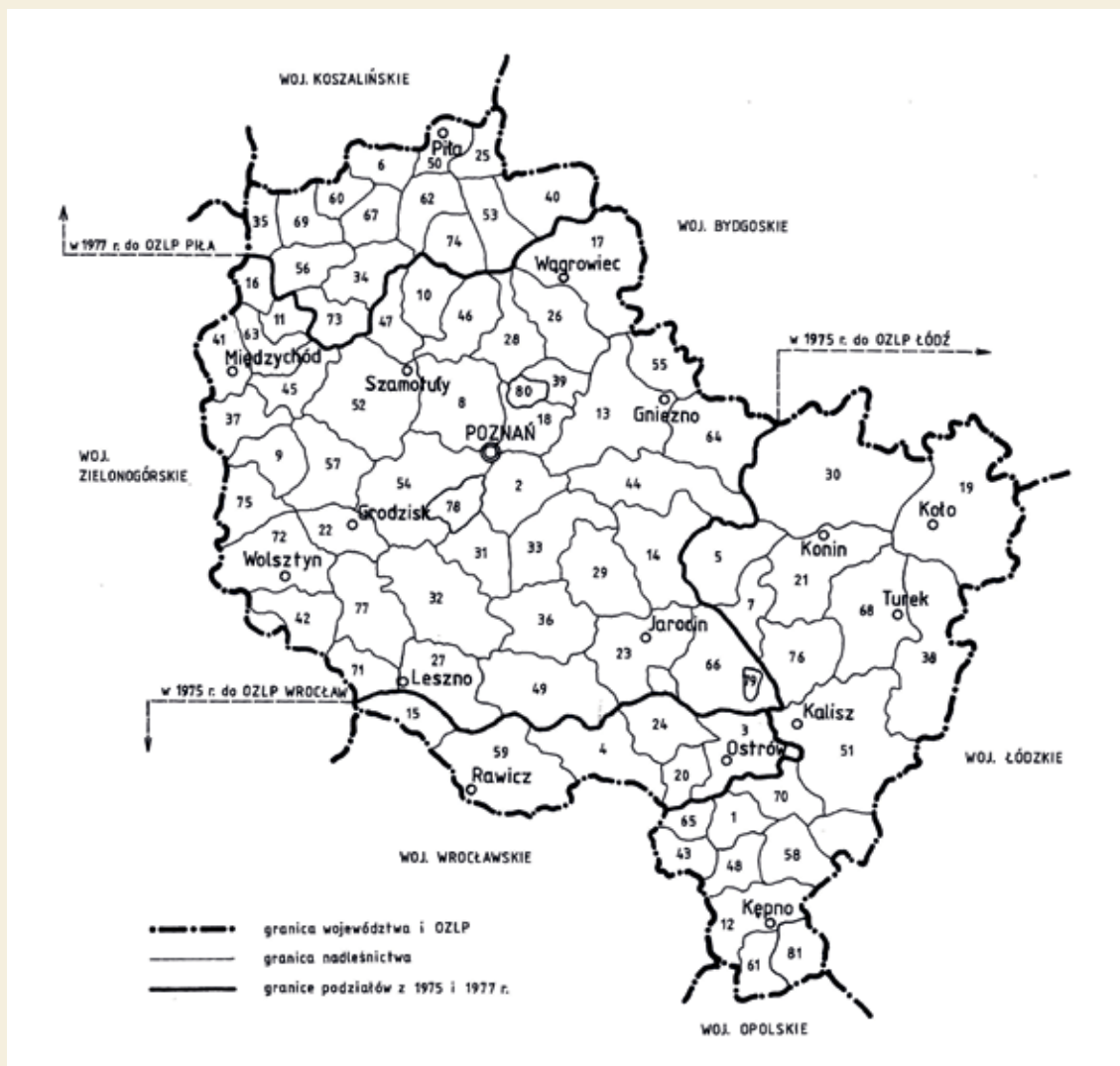
SPIS NADLEŚNICTW WEDŁUG REJONÓW

I. REJON LP GNIEZNO
1. Czarniejewo
2. Czeszewo
3. Mielno
4. Nekla
5. Skorzęcin

II. REJON LP JAROCIN
1. Baszków
2. Jarocin
3. Jasnepole
4. Klęka
5. Pleszew

6. Strzelce Wielkie
7. Książ
III. REJON LP KALISZ
1. Biała Królikowska
2. Ciemierów
3. Dobra
4. Kalisz
5. Kazimierz Biskupi
6. Koto
7. Konin
8. Sompolno
9. Turek
10. Zbiersk
IV. REJON LP LESZNO
1. Dąbcze
2. Kościan
3. Leszno
4. Mochy
5. Rawicz
6. Włoszakowice
7. Wolsztyn
8. Żegrowo
V. REJON LP OSTRÓW
1. Antonin
2. Bralin
3. Glińnica
4. Moja Wola
5. Ostrów
6. Ostrzeszów
7. Rychtal
8. Świeca
9. Wanda
10. Wielowieś
VI. REJON LP POZNAŃ PŁN.
1. Babki
2. Biedrusko
3. Kąty
4. Kórnik
5. Ludwikowo – Park Narodowy

6. Łopuchówko
7. Oborniki
8. Poznań
9. Sowiniec
VII. REJON LP POZNAŃ PŁD.
1. Bolewice
2. Grodzisk
3. Lewice
4. Niemierzewo
5. Porażyn
6. Pniewy
7. Stęszew
8. Zbąszyń
VIII. REJON LP TRZCIANKA
1. Biała
2. Drawa
3. Kaczory
4. Piła
5. Rychlik
6. Trzcianka
7. Wieleń
IX. REJON LP WĄGROWIEC
1. Boruszynek
2. Durowo
3. Margonin
4. Podanin
5. Sierniki
6. Wyszyny
7. Promno
X. REJON LP SZAMOTUŁY
1. Bucharzewo
2. Międzychód
3. Obrzycko
4. Sieraków
5. Wronki
6. Drawsko
7. Goraj
8. Potrzebowice

Podział administracyjny poznańskiego okręgu LP według stanu na 1 października 1970 r.

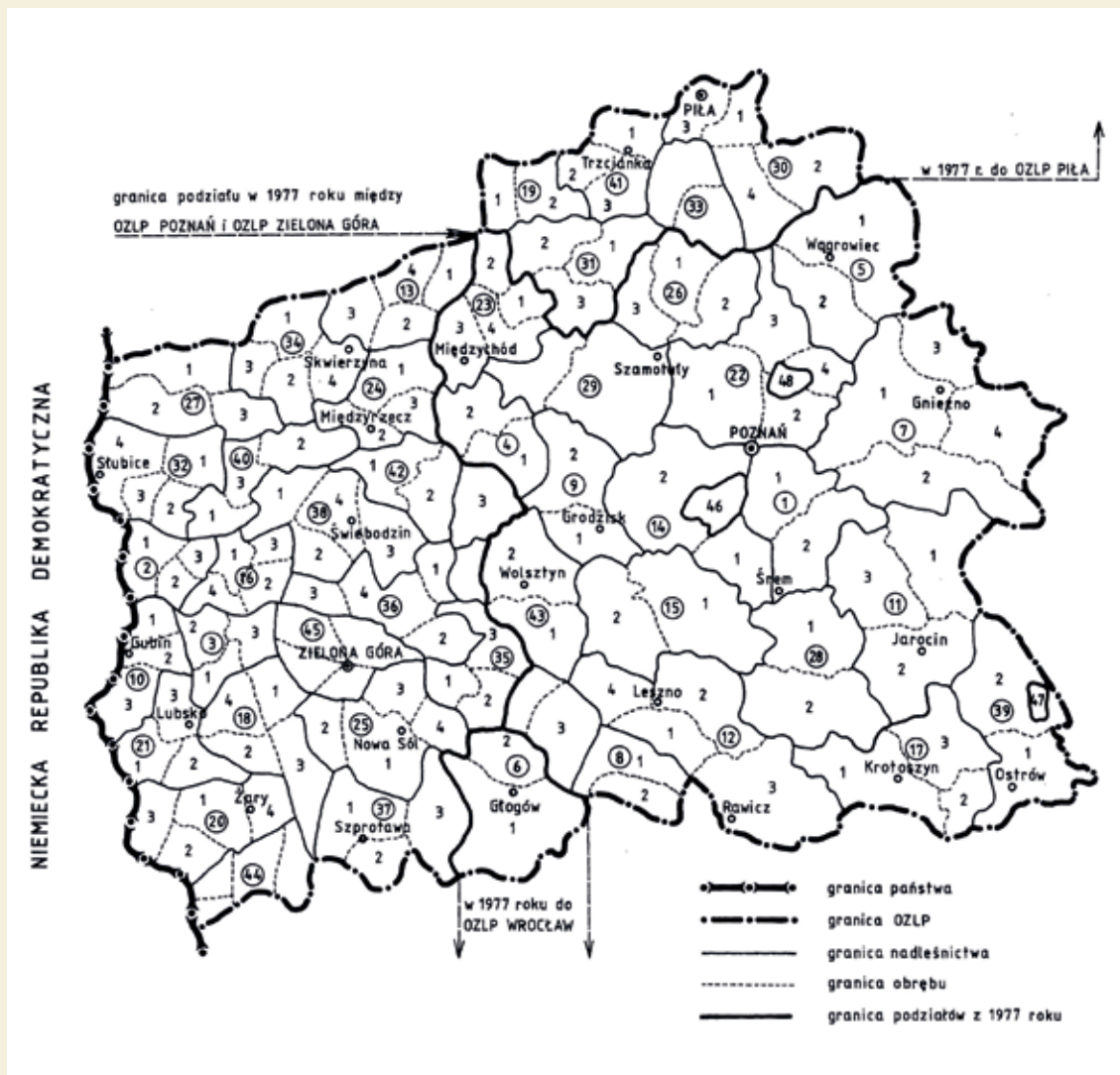
SPIS NADLEŚNICTW

1. Antonin
2. Babki
3. Bagatela
4. Baszków
5. Benewicze
6. Biata

7. Biata Królikowska
8. Biedrusko
9. Bolewice
10. Boruszynek
11. Bucharzewo
12. Bralin

13. Czarniejewo
14. Czeszewo
15. Dąbcze
16. Drawsko
17. Durowo
18. Dziewicza Góra
19. Gaj
20. Glińnica
21. Grodziec
22. Grodzisk
23. Jarocin
24. Jasnepole
25. Kaczory
26. Kakulin
27. Karczma Borowa
28. Kąty
29. Klęka
30. Konin
31. Konstantynowo
32. Kościan
33. Kórnik
34. Krucz
35. Krzyż
36. Książ
37. Lewice
38. Linne
39. Łopuchówko
40. Margonin
41. Międzychód
42. Mochy
43. Moja Wola
44. Nekła
45. Niemierzewo
46. Oborniki
47. Obrzycko
48. Ostrzeszów

49. Piaski
50. Piła
51. Piecyszka
52. Pniewy
53. Podanin
54. Podłoziny
55. Popowo Podleśne
56. Potrzebowice
57. Porążyn
58. Przedborów
59. Rawicz
60. Rychlik
61. Rychtal
62. Sarbia
63. Sieraków
64. Skorzęcin
65. Świeca
66. Taczanów
67. Trzcianka
68. Turek
69. Wieleń
70. Wielowieś
71. Włoszakowice
72. Wolsztyn
73. Wronki
74. Wyszyny
75. Zbąszyń
76. Zbiersk
77. Żegrowo
78. Wielkopolski Park Narodowy
79. Arboretum w Gołuchowie AR w Poznaniu
80. Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka AR w Poznaniu
81. Nadleśnictwo Doświadczalne Laski AR w Poznaniu

Podział administracyjny poznańskiego okręgu LP według stanu na 1977 r.

SPIS NADLEŚNICTW I OBRĘBÓW

1. BABKI
1. Babki
2. Kórnik
2. BIAŁKÓW
1. Białków
2. Rybaki
3. BOBROWICE
1. Bobrowice
2. Brzózka
3. Pław
4. BOLEWICE
1. Bolewice
2. Lewice
3. Zbąszyń
5. DUROWO
1. Durowo
2. Kakulin
6. GŁOGÓWKO
1. Duża Wólka
2. Głogówko
3. Wschowa
7. GNIEZNO
1. Czerniejewo
2. Nekla
3. Popowo Podleśne
4. Skorzęcin
8. GÓRA ŚLĄSKA
1. Góra
2. Jemielno
9. GRODZISK
1. Grodzisk
2. Porażyn
10. GUBIN
1. Chlebowo
2. Gubin
3. Jasienica
11. JAROCIN
1. Czeszewo

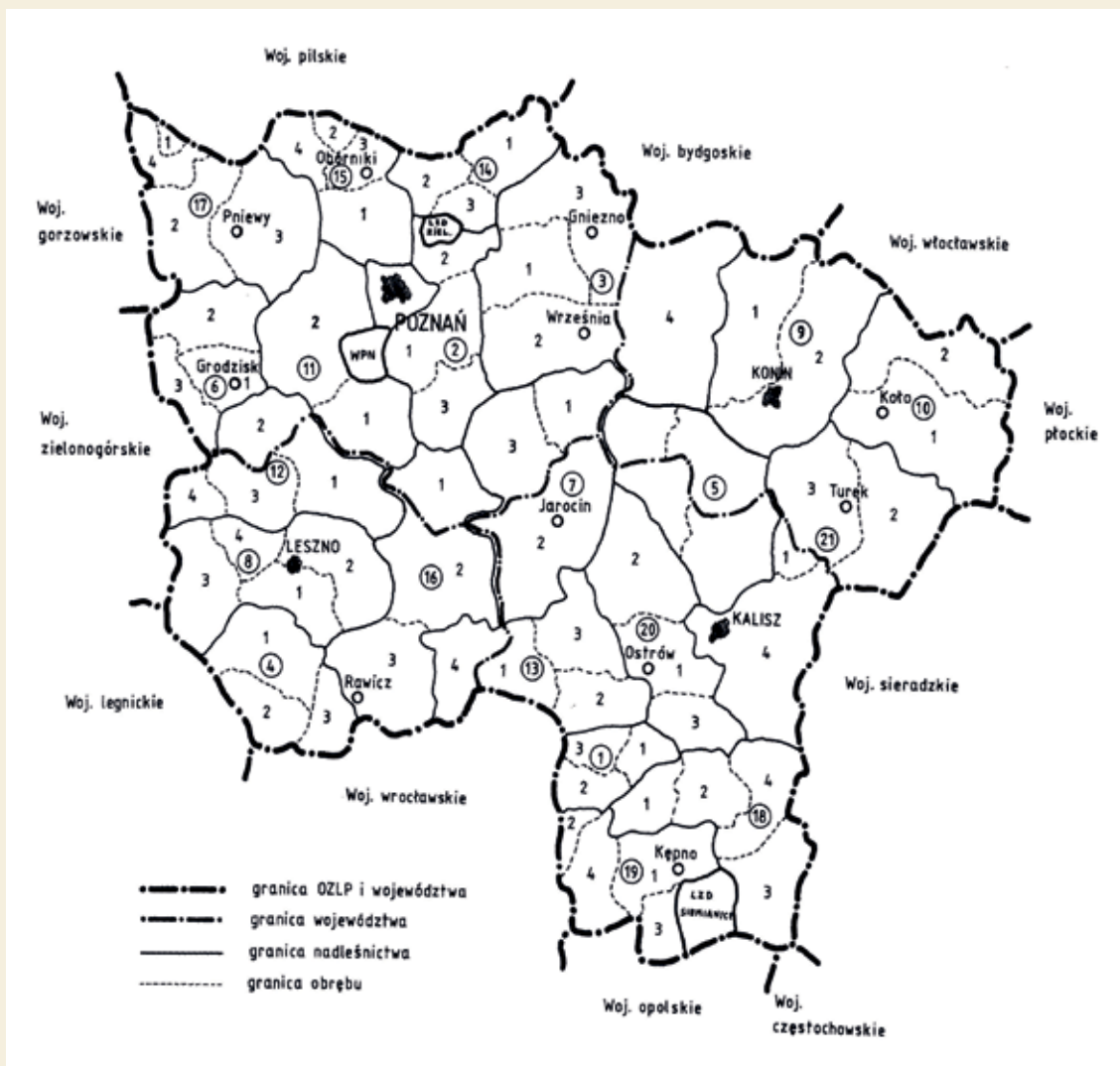
2. Jarocin
3. Kłęka
12. KARCZMA BOROWA
1. Dąbcze
2. Karczma Borowa
3. Rawicz
4. Włoszakowice
13. KARWIN
1. Karwin
2. Krobielewko
3. Lipki Wielkie
4. Rąpin
14. KONSTANTYNOWO
1. Konstantynowo
2. Podłoziny
15. KOŚCIAN
1. Kościan
2. Żegrowo
16. KROSNO
1. Budachów
2. Grabina
3. Gryżyna
4. Krosno
17. KROTOSZYN
1. Baszków
2. Glińnica
3. Jasnepole
18. KRZYSTKOWICE
1. Bogaczów
2. Krzystkowice
3. Miodnica
4. Nowa Wieś
19. KRZYŻ
1. Krzyż
2. Wieleń
20. LIPINKI
1. Lipinki
2. Przewóz

3. Trzebiel
4. Żary
21. LUBSKO
1. Brody
2. Jasień
3. Lubsko
22. ŁOPUCHÓWKO
1. Biedrusko
2. Dziewicza Góra
3. Kąty
4. Łopuchówko
23. MIĘDZYCHÓD
1. Bucharzewo
2. Drawsko
3. Międzychód
4. Sieraków
24. MIĘDZYRZECZ
1. Białe Łąki
2. Międzyrzecz
3. Pszczew
25. NOWA SÓL
1. Kożuchów
2. Niwiska
3. Otyń
4. Przyborów
26. OBORNIKI
1. Boruszynek
2. Oborniki
3. Obrzycko
27. OŚNO LUBUSKIE
1. Lemierzycze
2. Ośno Lubuskie
3. Sulęcín
28. PIASKI
1. Książ
2. Piaski
29. PNIEWY
1. Niemierzewo

2. Pniewy
30. PODANIN
1. Kaczory
2. Margonin
3. Piła
4. Podanin
31. POTRZEBOWICE
1. Krucz
2. Potrzebowice
3. Wronki
32. RZEPIN
1. Polska Woda
2. Radzików
3. Rzepin
4. Słubice
33. SARBIA
1. Sarbia
2. Wyszyny
34. SKWIERZYNA
1. Glinik
2. Lubniewice
3. Rogi
4. Skwierzyna
35. SŁAWA ŚLĄSKA
1. Kochanowo
2. Sława Śląska
3. Świętno
36. SULECHÓW
1. Kargowa
2. Klenica
3. Nietkowice
4. Sulechów
37. SZPROTAWA
1. Małomice
2. Szprotawa
3. Żuków
38. ŚWIEBODZIN
1. Łagów

2. Otobok
3. Szczaniec
4. Świebodzin
39. TACZANÓW
1. Bagatela
2. Taczanów
40. TORZYM
1. Gondków Wielki
2. Sieniawa
3. Torzym
41. TRZCIANKA
1. Biała
2. Rychlik
3. Trzcianka
42. TRZCIEL
1. Brójce

2. Trzciel
43. WOLSZTYN
1. Mochy
2. Wolsztyn
44. WYMIARKI
1. Gozdnicza
2. Łtowa Żagańska
3. Wymiarki
4. Żagań
45. ZIELONA GÓRA
1. Nietków
2. Ochla
3. Wilkanowo
46. WIELKOPOLSKI PARK NARODOWY
47. ARBORETUM W GOŁUCHOWIE
48. NADLEŚNICTWO ZIELONKA

Kolejne zmiany zasięgu poznańskiego okręgu LP (mapa według stanu na 1979 r.)

SPIS NADLEŚNICTW I OBRĘBÓW

1. ANTONIN
1. Antonin
2. Moja Wola
3. Świeca
2. BABKI
1. Babki
2. Dziewicza Góra

3. Kórnik
3. GNIEZNO
1. Czerniejewo
2. Nekla
3. Popowo Podleśne
4. Skorzęcin
4. GÓRA ŚLĄSKA

1. Góra
2. Jemielno
3. Załęcze
5. GRODZIEC
1. Biała Królikowska
2. Benewicze
3. Grodziec
4. Zbiersk
6. GRODZISK
1. Grodzisk
2. Porażyn
3. Rakoniewice
7. JAROCIN
1. Czeszewo
2. Jarocin
3. Kłęka
8. KAR CZMA BOROWA
1. Dąbcze
2. Karczma Borowa
3. Wschowa
4. Włoszakowice
9. KONIN
1. Kazimierz Biskupi
2. Konin
10. KOŁO
1. Chełmno
2. Kłodawa
11. KONSTANTYNOWO
1. Konstantynowo
2. Podłoziny
12. KOŚCIAN
1. Kościan
2. Wielichowo
3. Żegrowo
4. Mochy
13. KROTOSZYN
1. Baszków
2. Glińnica
3. Jasnepole

4. Kobylin
14. ŁOPUCHÓWKO
1. Kakulin
2. Kąty
3. Łopuchówko
15. OBORNIKI
1. Biedrusko
2. Kiszewo
3. Oborniki
4. Obrzycko
16. PIASKI
1. Książ
2. Piaski
3. Rawicz
17. PNIEWY
1. Bucharzewo
2. Niemierzewo
3. Pniewy
4. Sieraków
18. PRZEDBORÓW
1. Ostrzeszów
2. Przedborów
3. Sokolniki
4. Węglewice
19. SYCÓW
1. Brańin
2. Międzybórz
3. Rychtal
4. Syców
20. TACZANÓW
1. Bagatela
2. Taczanów
3. Wielowieś
21. TUREK
1. Ceków
2. Linne
3. Turek
4. Pieczyska

Od przeszłości do współczesności. Dzieje jednostek Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu

Nadleśnictwo Antonin.....	62
Nadleśnictwo Babki	66
Nadleśnictwo Czerniejewo.....	69
Nadleśnictwo Gniezno	72
Nadleśnictwo Góra Śląska.....	74
Nadleśnictwo Grodziec	77
Nadleśnictwo Grodzisk.....	80
Nadleśnictwo Jarocin	82
Nadleśnictwo Kalisz	88
Nadleśnictwo Karczma Borowa.....	93
Nadleśnictwo Koło	98
Nadleśnictwo Konin	101
Nadleśnictwo Konstantynowo	104
Nadleśnictwo Kościan	106
Nadleśnictwo Krotoszyn	108
Nadleśnictwo Łopuchówko.....	111
Nadleśnictwo Oborniki	115
Nadleśnictwo Piaski	118
Nadleśnictwo Pniewy	122
Nadleśnictwo Przedborów.....	125
Nadleśnictwo Sieraków.....	131
Nadleśnictwo Syców	134
Nadleśnictwo Taczanów	139
Nadleśnictwo Turek	141
Nadleśnictwo Włoszakowice	144
Ośrodek Kultury Leśnej w Gotuchowie.....	148
Leśny Ośrodek Szkoleniowy w Puszczykowie.....	152

Nadleśnictwo Antonin

Nadleśnictwo Antonin

Nadleśnictwo jest położone na pograniczu dwóch krain historycznych: Wielkopolski i Śląska. W okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej tutejsze lasy były głównie własnością prywatną, sporadycznie kościelną. Większość terenu obecnego nadleśnictwa była położona w granicach Królestwa Polskiego. Pozostała część (około jednej trzeciej powierzchni) znajdowała się na Śląsku, w Prusach. W dobrach międzyborskich w Mojej Woli władzę sprawowali książęta wirtembersko-oleśnicy, a w Cieszynie – kapituła wrocławska.

Na ziemiach księcia wirtembersko-oleśnickiego, Karola Krystiana Erdmana, już przed rokiem 1781 funkcjonowało Nadleśnictwo w Surminie, które jako urząd leśny podlegało kamerze książęcej. Jeden z kolejnych właścicieli, Wilhelm, książę Brunzswiku-Lüneburga i Oleśnicy, założył w 1854 r. nieopodal Sośni rezydencję Moja Wola. W 1884 r. obszar ten

przeszedł w zarząd króla saksońskiego Alberta, a rok później odkupił go baron Richard von Buddenbrock-Hettersdorf. W 1886 r. i w latach następnych część dawnych dóbr międzyborskich, m.in. Moją Wolę z Sośniami i Surminem, odkupił Freiherr Daniel Heinrich von Diergardt, tworząc dobra Moja Wola. Z czasem siedzibę nadleśnictwa przeniesiono z Surmina do Kuźnicy Sośnieńskiej. Po II wojnie światowej w mojawolskim pałacyku myśliwskim znajdował się internat działającego w latach 1950–1975 Technikum Leśnego w Mojej Woli. Majątek Możdzanów-Szklarka, który w połowie XVIII w. należał do dóbr międzyborskich, w latach 1908–1939 był własnością Wojciecha i Kazimierza Lipskich.

Prawdopodobnie na początku XIX w., w wyniku konfiskaty majątku kościelnego po II rozbiórce Polski, z części lasów w okolicy Odolanowa utworzono leśnictwo rządowe (Prus Południowych). W Odolanowie mieścił się wówczas jeden z czterech urzędów leśnych południowej części departamentu kaliskiego; w 1807 r. jego nadleśniczym został kapitan Tomasz Wardyński.

Utworzone w ten sposób leśnictwo Odolanów nie wytrzymało próby czasu i już w 1819 r. jego lasy przeszły w ręce niemieckiej rodziny książąt Turn und Taxis. Do 1927 r. większość obszaru obecnego obrębu Świeca (a także dwóch obrębów Nadleśnictwa Krotoszyn – Glińnica i Jasne

Pole) znajdowała się w granicach Księstwa Krotoszyńskiego. Jeszcze w tym samym roku, w wyniku przymusowego wykupienia lasów prywatnych przez państwo polskie, powstało Państwowe Nadleśnictwo Świeca, w 1972 r. włączone do Nadleśnictwa Moja Wola.

Rozległe uroczyska leśne w okolicy Antonina należały m.in. do Leszczyńskich, Jana Jerzego Przebendowskiego, a od połowy XVIII w. do 1939 r. do wielkopolskiej linii Radziwiłłów. Duże kompleksy leśne w tej części doliny Baryczy były ważnym źródłem dochodu (obok hodowli karp w kilkudziesięciu stawach rybnych i uprawy roli w folwarkach), stanowiąc od czasów Polski przedrozbiorowej ważną gałąź gospodarki. Świadczyć o tym mogą m.in. zapisy *Instruktarza dóbr majętności ostrowskiej i przygodzickiej księcia Michała Hieronima Radziwiłła z 1773 r.*, dotyczące powinności łowczego/leśniczego – Michała Swiecimskiego, który miał do dyspozycji jedenastu strzelców leśnych. W dokumencie tym znalazł się również ogólny opis lasów i występującej w nich zwierzyny, a nawet barci: „Lasy i bory obszerne, dąbrowy mało, zwierz tylko drobny, jako to: lisy, zające, dziki, i sarny rzadko się trafiają, wilki najczęściej. Ptactwo: cietrzewie, jarząbki, kuropatwy, bekasy znajdują się zawsze, w lasach barci z pszczołami znajduje się *ad praesens* 29, pustych 38”.

W okresie PRL-u wielokrotnie zmieniano liczbę leśnictw. W międzyczasie zlikwidowano również stanowiska gajowego i gajówki, m.in. dwie przedwojenne – „Wrzosinę” i „Mogiłkę” Państwowego Nadleśnictwa Świeca.

Dane teleadresowe:

Antonin, ul. Wrocławska 11

63-421 Przygodzice

e-mail: antonin@poznan.lasy.gov.pl

tel. 62 734 81 24

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1 maja 1974 r.

Administracja (powiaty):

ostrowski, ostrzeszowski

Obręby gospodarcze:

Antonin, Moja Wola, Świeca

Liczba leśnictw: 13

Ogólna powierzchnia jednostki:

19 840,22 ha, w tym powierzchnia leśna

ogółem 19 056,66 ha

Lesistość: 50,1%

Udział gatunków dominujących:

sosna 92,1%, olsza 3,2%, brzoza 2,3%,

dąb 1,6%, świerk 0,1%

Rezerwaty przyrody:

Wydymacz (47,86 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Ostoja nad Baryczą (5470,54 ha)

PLB Dolina Baryczy (4047,42 ha)

Dostosowywano też nazewnictwo stanowisk do wypełnianych zadań – od lat 70. nie ma już fachmistrza ani kierownika biura, pojawiły się natomiast nowe: adiunkt, specjalista czy inżynier nadzoru. Po 1989 r., tak jak w całym kraju, sprywatyzowano usługi leśne, likwidując stanowiska robotnicze w nadleśnictwie. Z czasem powstały duże, stabilne finansowo zakłady usług leśnych, świadczące kompleksowe usługi z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.

Gatunkiem najczęściej występującym na obszarze nadleśnictwa jest sosna pospolita. Dawniej poza borami sosnowymi teren ten porastały drzewostany świerkowe, jodłowe, a nawet bukowe, czyli rosnące na granicy naturalnego występowania. Dzisiaj na terenie Nadleśnictwa Antonin pozostały jedynie fragmenty dawnych świerczyn. Podjęto również próby odbudowy jedlin w leśnictwie Cieszyn. Tak duży udział borów sosnowych spowodował powstawanie wielu groźnych ognisk gradacyjnych szkodliwych gatunków owadów.

Na przestrzeni ostatnich 40 lat w lasach nadleśnictwa odnotowano ponad 500 pożarów. Największy z nich pochłonął w 1976 r. przeszło 82 ha lasów obecnego leśnictwa Klady. O dużej wartości przyrodniczej obszaru nadleśnictwa decydują przede wszystkim: położenie w dawnej pradolinie Baryczy, rozbudowana sieć hydrologiczna, płaty łąk i polan przecinające zwarte kompleksy leśne, a także pojedynczo rozsiane lub zgrupowane w większe kompleksy stawy rybne.

Na terenie leśnictwa Komorów znajduje się leśny rezerwat przyrody Wydymacz. W 1995 r. rozporządzeniem wojewody kaliskiego utworzono obszar chronionego krajobrazu Wzgórza Ostrzeszowskie i Kotlina Odolanowska, a rok później, na mocy wspólnego rozporządzenia wojewodów kaliskiego i wrocławskiego, powołano do życia Park Krajobrazowy Dolina Baryczy. Na terenie Nadleśnictwa Antonin znajdują się również dwa obszary Natura 2000. W połowie lat 50. Florian Celiński i Teofil Wojterski przeprowadzili pierwszą gruntowną inwentaryzację stanu lasów, w wyniku której opisali prawie 300 dębów o obwodzie w pierśnicy powyżej 200 cm. Odkryli wówczas stanowisko z najgrubszym dębem szypułkowym o obwodzie 782 cm, rosnącym w okolicy Pieca Górnego, dawnego pustkowiecia. Z kolei największym dębem rosnącym w dolinie Baryczy jest pomnikowy „Jan” o obwodzie 840 cm, znajdujący się w leśnictwie Możdżanów.

Od kilkunastu lat nadleśnictwo realizuje zadania związane z edukacją leśną społeczeństwa w ramach funkcjonującego Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Rychtalskie”. Powołany w 1996 r. LKP objął swoim zasięgiem tereny nadleśnictw Antonin i Syców oraz lasy Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach, pozostającego w zarządzie Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Corocznie w zajęciach edukacyjnych bierze udział kilka tysięcy osób.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Moja Wola

Janusz Witowski	1945–1951
Walerian Lewicki	1951–1959
Henryk Stekiel	1959–1963
Władysław Sikorski	1963–1974

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Świeca

Zbigniew Hryniewiecki	przed II wojną światową
Jerzy Wencel	1945–1959
Mieczysław Nowak	1959–1966
Józef Świtąta	1966–1970

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Antonin

Antoni Preibisz	1945–1963
Ryszard Bonczar	1963–1973
Władysław Sikorski	1974–1991
Kazimierz Kędzia	1991–2008
Stanisław Janeczowski	2008–2013
Adam Całka	od 2013 r.

Narada terenowa leśniczych – podokapowa szkółka leśna w Kładach. Piąty od lewej nadleśniczy Ryszard Bonczar

Pracownicy księżęcego nadleśnictwa i majątku w Przygodzicach – prawdopodobnie w latach 30. XX w.

Nadleśnictwo Babki

Nadleśnictwo Babki

Historia Nadleśnictwa Babki rozpoczyna się w II połowie XIX w. Na zachowanych mapach z 1893 r. widnieje bowiem lokalizacja nadleśnictwa w Babkach. Jednostka ta funkcjonowała do lat 20. XX w. jako własność prywatna, a następnie częściowo weszła w skład Lasów Państwowych, administrowanych przez ówczesne Nadleśnictwo Państwowe Mosina. Ostatnim nadzorcą prywatnego Nadleśnictwa Babki był Antoni Pacyński, późniejszy dyrektor Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, a następnie nadzorca lasów Fundacji Kórnickiej, zarządzającej drugim co do wielkości kompleksem leśnym na tym terenie. Początki gospodarki leśnej w rejonie Kórnicka sięgają lat 40. XIX w.

Podczas II wojny światowej swą patriotyczną postawą zapisali się w historii regionu pracownicy fundacji oraz leśnicy legendarnej placówki „Topola” – Narodowej Organizacji Bojowej zlokalizowanej w leśniczówce Drapałka I pod

dowództwem leśniczego Józefa Świgonia, ps. Świerk. Antoni Pacyński, jako ostatni nadzorca Fundacji Kórnickiej, został rozstrzelany przez Niemców na kórnickim rynku w październiku 1939 r. Na terenie administrowanym obecnie przez Nadleśnictwo Babki (kompleks leśny na Zwoli) w 1940 r. powołano też organizację konspiracyjną Bataliony Chłopskie.

Z lasami kórnickimi sąsiadowało wówczas Nadleśnictwo Kamionki, utworzone przez okupanta pod nazwą *Oberförsterei Steindorf*.

W 1945 r., bezpośrednio po wyzwoleniu Polski spod okupacji niemieckiej, z licznych kompleksów dawnych właścicieli utworzono cztery nadleśnictwa: Kórnik, Ludwikowo, Poznań i Wierzonka. W październiku 1946 r. Nadleśnictwo Wierzonka zostało zlikwidowane, a jego tereny rozdzielono pomiędzy nadleśnictwa Biedrusko, Poznań i Zielonka. Pod koniec 1947 r. z Nadleśnictwa Kórnik wyodrębniono Nadleśnictwo Babki, składające się z trzech obrębów: Babki, Dziewicza Góra i Kórnik. W 1995 r. z obrębu Biedrusko (Nadleśnictwo Oborniki) i obrębu Dziewicza Góra (Nadleśnictwo Babki) utworzono nieistniejące już dzisiaj Nadleśnictwo Czerwonak. Po powiększeniu o obecne leśnictwo Mechowo oraz kompleks leśny Antoninek, Nadleśnictwo Babki przybrało ostateczny kształt w styczniu 2008 r. Obecnie składa się z dwóch obrębów:

Babki i Kórnik, dziewięciu leśnictw i szkółki leśnej.

Nadleśnictwo Babki jest położone w samym centrum Wielkopolski. Tereny leśne stanowią miejsce rekreacji i wypoczynku mieszkańców Poznania. Jedną z największych atrakcji turystycznych na terenie nadleśnictwa jest Rogalin z największym w Europie skupiskiem kilkusetletnich dębów rogalińskich wraz z zamieszkującymi je chronionymi owadami: koziorogiem dęboszem i pachnicą dębową. Uwagę zwracają malownicze nadwarciańskie łągi i starorzeczka. Łągi rogalińskie stanowią natchnienie dla artystów i poetów. Dostarczają bogatych wrażeń estetycznych każdemu, kto odwiedza to miejsce. Urokliwe rogalińskie plenery posłużyły również jako kadry w filmach *Stara baśń czy Ogniem i mieczem*.

Słynne dęby „Lech”, „Czech” i „Rus”, będące chlubą parku przypałacowego w Rogalinie, mają już swoich następców w znacznie lepszej kondycji w Kotowie, w pobliżu Dąbrowy nad Wartą, pomiędzy Zaniemyślem a Śremem. Imiona nadali im mieszkańcy. Najcenniejsze przyrodniczo obszary nadleśnictwa znajdują się wzdłuż doliny Warty. Na południe od Poznania położone są obszary Natura 2000, a także (na wschód od Śremu) zespół przyrodniczo-krajobrazowy Łągi Mechlińskie. Tutejszy krajobraz kształtuje Warta. Występują tu liczne starorzeczka, zalewane łąki, bagna i mokradła. Bytujące na tym obszarze najcenniejsze gatunki zwierząt są związane ze środowiskiem wodno-błotnym. Na terenie nadleśnictwa utworzono rezerwat przyrody Czmoń w celu zachowania

Dane teleadresowe:

Babki 2, 61-160 Poznań

e-mail: babki@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 878 80 43

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od stycznia 2008 r.

Administracja (powiaty):

poznański, średzki, śremski

Obręby gospodarcze:

Babki, Kórnik

Liczba leśnictw: 9

Ogólna powierzchnia jednostki:

12 278,96 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 11 735,78 ha

Lesistość: 19,2%

Udział gatunków dominujących:

*sosna 78,9%, dąb 11,4%, olsza 3,8%,
brzoza 3,4%, buk 1%*

Rezerwaty przyrody:

Czmoń (23,86 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Rogalińska Dolina Warty (1239,74 ha)

PLH Dolina Cybiny (61,98 ha)

PLB Ostoja Rogalińska (1228,05 ha)

naturalnego fragmentu grądu, czyli drzewostanu dębowego z dolnym piętrzem grabowym oraz domieszką innych gatunków liściastych. Cechą charakterystyczną tego zbiorowiska jest łano-we występowanie wiosennych kwiatów, m.in. zawilców, kokoryczy i żłoci żółtej, które tworzą barwny dywan.

Z atrakcji turystycznych warto wspomnieć o zamku kórnickim i arboretum. W maju organizowane są tu dni magnolii i różaneczników, w czasie których można podziwiać piękno parku dendrologicznego, a w nim wspaniałe kompozycje kwitnących magnolii, różaneczników i bżów. Z kolei w Wierzenicy znajduje się dwór Augusta Cieszkowskiego, założyciela Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu (obecnie Uniwersytet Przyrodniczy).

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Kórnik

Witold Porankiewicz	1945
Tadeusz Puchalski	1945–1950
Alojzy Młynarek	1950–1953
Ludwik Grzegorz	1953–1974

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Babki

Wojciech Wajda	1947–1952
Antoni Pawłowski	1952–1958
Karol Tomas	1958–1962
Leon Nawrocki	1962–1972
Tadeusz Katafiasz	1972–1986
Ryszard Kusik	1987
Bogdan Michałak	1988–1993
Tadeusz Gatz	1993–1998
Mieczysław Kasprzyk	od 1998 r.

Galowy ubiór pracowników leśnych z lat 30. XX w., leśniczowie w mundurach, gajowi w kapeluszach. Wśród obecnych znajduje się dziadek Kazimierza Zimińskiego, leśniczego leśnictwa Zwola (piąty z prawej w kapeluszu)

Nadleśnictwo Czerniejewo

Nadleśnictwo Czerniejewo

W ujęciu historycznym na obecne Nadleśnictwo Czerniejewo składają się dwa obszary, w dużym stopniu pokrywające się z obecnymi obrębami: Czerniejewo i Nekła. Obydwa obręby tworzą niegdysiejsze lasy państwowe byłego Nadleśnictwa Czeszewo oraz lasy byłych majątków ziemskich. W obrębie Czerniejewo należały one do ordynacji Skórzewskich, a w obrębie Nekła – do rodzin Mycielskich i Żółtowskich. Nadleśnictwo Czerniejewo, jako samodzielna jednostka, funkcjonowało już w okresie międzywojennym. Ponownie odrodziło się po zakończeniu II wojny światowej. Obszary obecnej obrębu Nekła tworzyły w latach 1945–1973 samodzielne nadleśnictwo (do 1948 r. Nadleśnictwo Marzelewo, później Nadleśnictwo Nekła). W 1974 r. Nadleśnictwo Czerniejewo zostało przyłączone do Nadleśnictwa Gniezno, funkcjonującego od tej pory jako duża obszarowa jednostka, składająca się z czterech obrębów.

Nadleśnictwo Czerniejewo, w granicach zbliżonych do obecnych, powstało w 1985 r.

Powierzchnia i podział administracyjny nadleśnictwa zmieniały się wielokrotnie. Głównymi przyczynami tych przemian było zalesianie gruntów porolnych, przekazywanie terenów niektórych leśnictw do jednostek sąsiednich, przejmowanie lasów komunalnych czy też gruntów od Państwowego Funduszu Ziemi. Obszar Nadleśnictwa Czerniejewo to tereny ściśle związane z początkami państwa pierwszych Piastów. Jednostka jest położona pomiędzy najstarszymi i najważniejszymi ośrodkami: Gnieznom, Poznaniem, Gieczem i Grzybowem, gdzie do dziś archeolodzy prowadzą prace badawcze. Na terenie nadleśnictwa znajduje się również Ostrów Lednicki – jedna z pięciu wysp na jeziorze Lednica, która jako jeden z pierwszych obiektów w kraju uzyskała status pomnika historii. Wyróżnienie to otrzymują najcenniejsze i najważniejsze polskie zabytki.

Obszar nadleśnictwa wyróżnia ogromna różnorodność i mozaika siedliskowych typów lasu. Tak zwane Lasy Czerniejewskie stanowią jeden z większych kompleksów leśnych w Wielkopolsce, są jednak jedynie skromną pozostałością dawnych terenów puszczańskich, porastających w przeszłości ten obszar. Większość terenów administrowanych przez Nadleśnictwo Czerniejewo została wylesiona we wczesnym średniowieczu

i nadal jest intensywnie użytkowana rolniczo. Nadleśnictwo charakteryzuje bogactwo środowiska przyrodniczego. Siedliska lasowe i olsy zajmują aż 81% powierzchni leśnej. Znajduje się tu siedem rezerwatów przyrody, dwa parki krajobrazowe (Park Krajobrazowy Promno i Lednicki Park Krajobrazowy) oraz cztery obszary utworzone w ramach programu Natura 2000. Dopelnieniem jest ogromne bogactwo świata fauny oraz rzadkich gatunków roślin, liczne pomniki przyrody, zabytki architektury i atrakcje turystyczne, takie jak skansen budownictwa wiejskiego w Wielkopolskim Parku Etnograficznym.

Nadleśnictwo posiada dwa ośrodki edukacji leśnej, które corocznie odwiedza kilka tysięcy osób. Przez tereny leśne przebiegają znakowane szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe i edukacyjne, m.in. w okolicach tzw. Jezior Babskich oraz w przepięknym krajobrazie polodowcowym Parku Krajobrazowego Promno. Wszystkie elementy ekosystemu leśnego składają się na niezwykle spójną i interesującą całość, zachęcającą do poznania walorów przyrodniczych i historycznych nadleśnictwa.

Dane teleadresowe:

Głożyna 5, 62-250 Czarniejewo

e-mail: czarniejewo@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 427 30 41

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1 stycznia 1985 r.

Administracja (powiaty):

gnieźnieński, poznański, średzki, wrzesiński

Obręby gospodarcze:

Czarniejewo, Nekla

Liczba leśnictw: 10

Ogólna powierzchnia jednostki:

13 602,34 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 12 865,93 ha

Lesistość: 14,8%

Udział gatunków dominujących:

sosna 63,5%, dąb 20,3%, olsza 7,8%,

brzoza 7,1%, świerk 0,6%

Rezerwaty przyrody:

Jezioro Dębiniec (37,08 ha)

Bielawy (20,01 ha)

Jezioro Drążynek (6,45 ha)

Las Liściasty w Promnie (6,09 ha)

Wiązy w Nowym Lesie (6,78 ha)

Modrzew Polski w Noskowie (1 ha)

Okrąglak (8,14 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Ostoja koło Promna (1189,00 ha)

PLH Dolina Cybiny (115,00 ha)

PLH Dolina Średzkiej Strugi (143,00 ha)

PLH Grądy w Czarniejewie (1202,90 ha)

Zjazd leśników w Nadleśnictwie Czarniejewo w 1924 r. (nadleśniczowie oraz leśniczowie z Czarniejewa i sąsiednich nadleśnictw)

Grupa leśników z Nadleśnictwa Czarniejewo w Głóżynie, 1930 r.

Nadleśnictwo Gniezno

Nadleśnictwo Gniezno

Nadleśnictwo Gniezno zostało powołane w roku 1975, w jego skład weszły tereny administrowane przez ówczesne nadleśnictwa Czarniejewo, Nekla, Popowo Podleśne i Skorzęcin. W ramach przeprowadzonej w 1985 r. reorganizacji z obrębów Czarniejewo i Nekla utworzono Nadleśnictwo Czarniejewo, a obręb Popowo Podleśne oraz Skorzęcin pozostały w administracji Nadleśnictwa Gniezno. Lasy obecnego obrębu Skorzęcin były od 1821 r. w większości państwowe. Nadleśnictwo Mielno utworzono w roku 1952 na obszarze powojennych zalesianych gruntów porolnych. W 1966 r. zmieniono nazwę Nadleśnictwa Mielno na Popowo Podleśne. Na terenie Nadleśnictwa Gniezno znajduje się wiele obiektów zabytkowych: grodziska stożkowe nad Jeziorem Powidzkim i w Jankowie Dolnym, zabytkowe pałace i dwory. Najchętniej odwiedzanymi miejscami są katedra i Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie.

Liczne muzea, skanseny, a także obiekty o charakterze archeologicznym podkreślają historyczno-kulturowy charakter regionu. Przez teren nadleśnictwa przebiegają turystyczny Szlak Piastowski oraz atrakcyjne szlaki rowerowe i piesze, a liczne jeziora przyciągają turystów, umożliwiając wypoczynek w wielu ośrodkach wczasowych i rozbudowanej bazie agroturystycznej.

Wśród powierzchniowych form ochrony przyrody warte uwagi są: obszar Natura 2000 Pojezierze Gnieźnieńskie, parki krajobrazowe – Lednicki i Powidzki, a także Powidzko-Bieniszewski Obszar Chronionego Krajobrazu. Wśród pomników przyrody występują 33 pojedyncze drzewa oraz 3 formy grupowe. Strefy ochrony wyznaczono dla bielika i bociana czarnego. Na terenie nadleśnictwa można też spotkać traszkę grzebieniastą, pachnicę dębową, nieparka czerwończyka oraz liczne gatunki chronionych grzybów, roślin i zwierząt. Z obiektów edukacyjnych warto wymienić izbę edukacyjną w siedzibie nadleśnictwa, dwie wiaty edukacyjne na terenie leśnictwa Las Miejski oraz Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej na terenie Gospodarstwa Szkółkarskiego w Powidzu wraz ze ścieżką przyrodniczą. W leśnictwie Nowaszyce na ścieżce edukacyjnej można się zapoznać z leśnymi gatunkami drzew i krzewów oraz gospodarką leśną wzbogaconą o elementy związane z zagospodarowaniem łowieckim.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Skorzęcin

Paul Redlich	początek XX w.
Stanisław Przytęcki	ok. 1920–1936
Stanisław Suchocki	1936–1939
Czesław Fink	1945–1951
Bronisław Cwojda	1951–1955
Miroslaw Barczak	1956–1974

Nadleśniczy Nadleśnictwa Mielno

Romuald Wyjatek	1952–1966
-----------------	-----------

Nadleśniczy Nadleśnictwa Popowo Podleśne

Romuald Wyjatek	1966–1974
-----------------	-----------

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Gniezno

Ignacy Sawilski	1975–1977
Zbigniew Fonrobert	1977–1991
Andrzej Kizskarewicz	1991–2003
Michał Michałak	od 2003 r.

Leśniczy Józef Burzyński, lata 30. XX w.

Dane teledresowe:

ul. Wrzesińska 83

62-200 Gniezno

e-mail: gniezno@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 426 46 11

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1975 r.

Administracja (powiaty):

gnieźnieński, słupecki

Obręby gospodarcze:

Popowo Podleśne, Skorzęcin

Liczba leśnictw: 12

Ogólna powierzchnia jednostki:

19 579,85 ha, w tym powierzchnia leśna

ogółem 18 473,14 ha

Lesistość: 12,9%

Udział gatunków dominujących:

sosna 83,3%, dąb 7,1%, brzoza 4%,

olsza 4%, świerk 0,5%

Rezerwaty przyrody: brak

Obszary Natura 2000:

PLH Pojezierze Gnieźnieńskie (3364,22 ha)

Nadleśnictwo Góra Śląska

Nadleśnictwo Góra Śląska

Pierwsze źródła pisane na temat historii Nadleśnictwa Góra Śląska pochodzą z 1945 r. – dane na temat stanu lasów sprzed wojny zostały bezpowrotnie utracone. Odtworzenie wcześniejszej historii było możliwe tylko na podstawie relacji żyjących świadków ówczesnych wydarzeń, którzy tu pracowali.

Najstarszym dokumentem dotyczącym nadleśnictwa, znajdującym się w jego archiwum, jest *Protokół jednostronny spisany w dniu 15 października 1945 roku przez nadleśniczego inż. Franciszka Burmistrzaka w obecności leśniczych A. Karkoszki, St. Nowaka i G. Stankiewicza w sprawie przejęcia budynków mieszkalnych i gospodarczych na terenie Nadleśnictwa Państwowego Góra*. W protokole wymieniono przejęte budynki i ich wartość, którą wycenili spisujący dokument. Według protokołu siedziba nadleśnictwa mieściła się w budynku przy „ul. ...oli-Zymirskiego 16”, czyli

prawdopodobnie Roli-Żymierskiego w Górze. Według protokołu nadleśnictwo posiadało trzy leśnictwa.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę powstały trzy nadleśnictwa odpowiadające w przybliżeniu obecnym granicom Nadleśnictwa Góra Śląska. W 1945 r. utworzono Nadleśnictwo Wąsosz, które po dalszych regionizacjach, ok. 1947 r., zmieniło nazwę na Załęcze i przeniósło swoją siedzibę do tej miejscowości. Jego powierzchnia w 1948 r. wynosiła 4656,29 ha.

Nadleśnictwo Załęcze, istniejące do 1978 r., było podzielone na leśnictwa: Załęcze, Wodniki, Pobiel, Bartków, Chodlewo, Przywsie, Zbaków Dolny i Sułów.

W 1945 r. powołano Nadleśnictwo Jemielno, w skład którego wchodziło siedem leśnictw: Lipki (istniało do 1955 r.), Jemielno, Ryczeń (istniały do 2000 r.), Lubów, Luboszyce (istniały do 1960 r.), Daszów oraz Zawiszów (istniały do 2014 r.). Według danych prowizorycznego urzędowania lasu powierzchnia nadleśnictwa wynosiła 6634,39 ha.

Także w 1945 r. utworzono Nadleśnictwo Góra, wraz z leśnictwami: Sułków, Góra i Łękanów. Od 1949 r. nadleśnictwo to należało do Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych we Wrocławiu, dopiero w 1978 r. zostało wcielone do Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu. W 1979 r. z trzech

nadleśnictw: Załęcza, Jemielna i Góry, utworzono Nadleśnictwo Góra Śląska z trzema obrębami. Powierzchnia nadleśnictwa wynosiła wówczas 18 599,08 ha. W kolejnych latach (1985–1995) powiększono ją o 366,76 ha. Do 2007 r. Nadleśnictwo Góra Śląska było podzielone na 19 leśnictw, a obecnie zostało ich 15.

W historii nadleśnictwa zapisało się wiele klęsk żywiołowych. Na początku lat 90. ubiegłego wieku pożary nękały leśnictwa Chróścina, Osławice i Ryczeń. Łącznie spłonęło blisko 115 ha lasów. Tragiczna w skutkach okazała się powódź tysiąclecia w 1997 r. Stopniowo zalewane były obręby: Góra na powierzchni 750 ha, Jemielno (2549 ha) i Załęcze (51 ha). Na tym obszarze woda utrzymywała się jeszcze przez około trzy tygodnie, a w zagłębieniach i nieckach terenowych nawet do końca września 1997 r. Całkowitemu zniszczeniu uległo: 179 ha upraw, 4,2 km dróg, 22 mosty i przepusty oraz 2 ha szkółek. Leśnictwa, które poniosły najdotkliwsze straty podczas powodzi, najbardziej również ucierpiały w trakcie potężnego huraganu w 2002 r. Żywioł zniszczył wówczas ok. 30 tys. m³ drewna, uszkodził wiele budynków mieszkalnych i gospodarczych, a także wieżę przeciwpożarową w Ryczeniu. Odbudowano ją wyższą o ponad 12 m w 2007 r., stosując w miejsce konstrukcji drewnianej – żelbetonową. Kolejne huragany i burze nękały nadleśnictwo w latach 2005–2009. Ilość powalonych i zniszczonych drzew oszacowano wtedy na 70 tys. m³.

Dane teleadresowe:

ul. Podwale 31, 56-200 Góra

e-mail: goraslaska@poznan.lasy.gov.pl

tel. 65 543 23 59

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1 stycznia 1979 r.

Aministracja (powiaty):

górowski, rawicki, wołowski, trzebnicki

Obręby gospodarcze:

Góra, Jemielno, Załęcze

Liczba leśnictw: 15

Ogólna powierzchnia jednostki:

22 412,33 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 21 125,58 ha

Lesistość: 27,8%

Udział gatunków dominujących:

sosna 74%, dąb 12,6%, olsza 7,4%,

brzoza 3,3%, świerk 1,2%

Rezerваты przyrody: brak

Obszary Natura 2000:

PLH Łęgi Odrzańskie (924,29 ha)

PLH Dolina Dolnej Baryczy (1834,28 ha)

PLB Łęgi Odrzańskie (852,82 ha)

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Wąsosz

Stanisław Mądry	1945–1947
-----------------	-----------

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Zątecz

Stanisław Mądry	1947
Adam Iwanicki	1947–1970
Jan Pertek	1970–1975
Jerzy Kuczyński	1975–1979

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Jemielno

Władysław Krauze
Marian Kantorek
Zygmunt Jurczyszyn
Józef Kędzierski

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Góra Śląska

Franciszek Burmistrz	1945–1950
Władysław Tuczyński	1950–1951
Jerzy Piotrowski	1951–1975
Stanisław Słowikowski	1975–1992
Edward Gil	1992–2000
Zbysław Ryszewski	2000–2009
Tomasz Multański	od 2009 r.

Dom rodziny Mether prowadzącej pokoleniową firmę budowlaną, 1935 r. Po wojnie na parterze tego budynku znajdowały się biura nadleśnictwa, a na pierwszym piętrze mieszkanie nadleśniczego

Przed budynkiem Nadleśnictwa Zątecz, 1968 r. Pożegnanie państwa Klichowskich wyjeżdżających do Francji

Załoga przed budynkiem Nadleśnictwa Góra Śląska, 3 września 1948 r.

Nadleśnictwo Grodziec

Nadleśnictwo Grodziec

Lasy dzisiejszego Nadleśnictwa Grodziec przed II wojną światową stanowiły własność prywatną, głównie majątkową, chłopską oraz miejską (lasy miasta Zagórowa i Pызdry). Ponadto 1000 ha zajmowały lasy państwowe, administrowane przez Nadleśnictwo Uniejów (obecnie znajdują się w leśnictwach Biała Królikowska, Dzierzbiny i Grodziec).

W 1945 r. z upaństwowionych majątków i lasów poniemieckich utworzono trzy nadleśnictwa: Biała Królikowska, w skład którego wchodziły lasy obecnych obrębów Biała Królikowska i Benewicze, Konin z obecnym obrębem Grodziec oraz Zbiersk z obrębem o tej samej nazwie. Nadleśnictwo Biała Królikowska zlikwidowano w 1946 r., a jego tereny przydzielono do nadleśnictw Konin i Zbiersk. W związku z powiększaniem zasięgu terytorialnego w 1947 r. utworzono nowe nadleśnictwo – Ciemierów. Z uwagi na dużą powierzchnię

w 1954 r. wydzielono z niego Nadleśnictwo Biała Królikowska. W kolejnych latach nastąpiły dalsze reorganizacje nadleśnictw.

W 1966 r. zmieniono nazwy nadleśnictw: Ciemierów na Benewicze oraz Konin na Grodziec. Sześć lat później Nadleśnictwo Benewicze włączono do Białej Królikowskiej. Nadleśnictwo Grodziec stopniowo przejmowało sąsiadujące nadleśnictwa – w 1973 r. Białą Królikowską, a w 1976 r. Zbiersk. W 1979 r. z obrębu Grodziec przekazano do Nadleśnictwa Konin ok. 2000 ha lasów położonych w północno-wschodniej części nadleśnictwa, które gospodarowało wówczas na powierzchni 24,4 tys. ha. Z byłych nadleśnictw utworzono cztery obręby leśne: Benewicze, Grodziec, Zbiersk i Biała Królikowska, dzielące się na 21 leśnictw. Obecnie teren nadleśnictwa obejmuje 16 leśnictw.

W 2004 r. oddano do użytku nową siedzibę nadleśnictwa, zlokalizowaną w obrębie Grodziec, wraz z Ośrodkiem Edukacji Leśnej. Cieszy się on dużym zainteresowaniem dzieci i młodzieży z okolicznych szkół, a także osób dorosłych. Wyrazem akceptacji lokalnej społeczności dla idei powstania ośrodka było zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców w tworzenie infrastruktury i funkcjonowanie placówki. Dzięki dotacjom ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu oraz starostw powiatowych z Konina i Pleszewa Ośrodek Edukacji

Leśnej co roku wzbogacał swoją ofertę. W 2011 r. do użytku został oddany również obiekt po byłych warsztatach, który przekształcono w zieloną szkołę wraz z zapleczem noclegowym. Kompleks edukacyjny otrzymał wiele

nagród i wyróżnień, w tym tytuł „Promotora Ekologii” w VIII edycji Narodowego Konkursu Ekologicznego „Przyjaźni Środowisku” pod patronatem prezydenta RP.

Obecna siedziba Nadleśnictwa Grodziec

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Benewicze

Jerzy Kędracki
Stefan Kazulak

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Biała Królikowska

Henryk Zagozdan
Antoni Piotrowski
Aleksander Ledwolorz
Edward Janaszek
Zbigniew Kozanecki
Stanisław Konieczny

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Zbiersk

Romuald Turek
Leon Kwapiński
Andrzej Jakobsze
Kazimierz Drogoszewski
Teodor Łyszczak

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Grodziec

Henryk Sobczyński	
Piotr Madej	
Jan Wójcik	
Zbigniew Żywicki	
Wojciech Kwieciński	
Adam Wojtoń	
Stanisław Konieczny	1976
Edward Lewandowski	1976–1985
Maciej Kruszyński	1985–1989
Tomasz Myssak	1989–1998
Marian Kociotek	1998–2003
Roman Łagodziński	2003–2007
Waldemar Cierniak	od 2007 r.

Dane teleadresowe:

ul. Leśna 50

62-580 Grodziec

e-mail: grodziec@poznan.lasy.gov.pl

tel. 63 248 50 27

W zbliżonej strukturze administracyjnej:
od 1979 r.

Administracja (powiaty):

*kaliski, koniński, pleszewski, słupecki,
wrzesiński*

Obręby gospodarcze:

*Biała Królikowska, Benewicze, Grodziec,
Zbiersk*

Liczba leśnictw: 16

Ogólna powierzchnia jednostki:

*25 513,04 ha, w tym powierzchnia leśna
ogółem 24 958,92 ha*

Lesistość: 25,9%

Udział gatunków dominujących:

*sosna 94,8%, olsza 2%, dąb 1,4%, brzoza
1,3%, świerk 0,4%*

Rezerваты przyrody: brak

Obszary Natura 2000:

PLH Ostoja Nadwarciańska (2608,23 ha)

PLB Dolina Środkowej Warty (443,99 ha)

Nadleśnictwo Grodzisk

Nadleśnictwo Grodzisk

Kompleksy leśne administrowane obecnie przez Nadleśnictwo Grodzisk to m.in. pozostałość po przedwojennym Nadleśnictwie Państwowym Bolewice, którego lasy stanowiły mniejszość w stosunku do lasów prywatnej własności. Na terenie obecnego nadleśnictwa funkcjonowało przed wojną prywatne Nadleśnictwo Lasówka, obejmujące w przybliżeniu dzisiejszy obręb Porążyn. W 1945 r. z przejętych lasów majątkowych utworzono Nadleśnictwo Grodzisk o powierzchni 5900 ha.

W roku 1972, po przejęciu obrębu Porążyn, nadleśnictwo powiększyło powierzchnię do 12 400 ha. W obecnych granicach jednostka funkcjonuje od 1979 r., gdy do istniejących obrębów Grodzisk i Porążyn został przyłączony obręb Rakoniewice. Obecnie nadleśnictwo dzieli się na 13 leśnictw i zajmuje obszar 22 300 ha.

Ważnym momentem w historii nadleśnictwa było przejęcie w 1993 r. kompleksu pałacowo-parkowego Porążyn, w którym mieściło się Policealne Studium Leśne. W obiekcie utworzono Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Lasów Państwowych Pałac-Porążyn, a później izbę edukacyjną „Dziupla”. Ośrodek stał się wizytówką nadleśnictwa i miejscem wielu działań edukacyjnych, kulturalnych i rekreacyjno-turystycznych. Część z nich jest podejmowana z inicjatywy samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych, przy współdziałaniu Nadleśnictwa Grodzisk. Do jednych z ciekawszych inicjatyw, organizowanych przez nadleśnictwo od kilku lat, należy Piknik Historyczny, który propaguje wiedzę o historii naszego kraju, także w kontekście leśnym. Co roku z oferty OSW Porążyn korzysta kilka tysięcy osób.

Zarówno pod względem składu gatunkowego drzewostanów, jak i udziału siedlisk Nadleśnictwo Grodzisk jest reprezentatywną jednostką dla Wielkopolsko-Pomorskiej Krainy Przyrodniczo-Leśnej. Głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna pospolita, która rośnie na 86% lasów nadleśnictwa. Jej udział odpowiada strukturze siedlisk, wśród których aż 70% stanowią siedliska borowe. Nadleśnictwo posiada własną, bogatą bazę nasienną, na którą składają się wyłączone i gospodarcze drzewostany nasienne. Wśród różnych form

ochrony przyrody na uwagę zasługują dwa obszary Natura 2000, 120 pomników przyrody, liczne stanowiska roślin i zwierząt objętych ochroną gatunkową. Jednym z głównych zagrożeń abiotycznych obserwowanych na terenie nadleśnictwa są częste pożary lasów. By zminimalizować zagrożenie, rozbudowano i udoskonalono sieć monitoringu, powiązaną z sąsiednimi jednostkami. W ramach programu tzw. małej retencji nadleśnictwo wybudowało ponadto 16 zbiorników wodnych.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Grodzisk

Kazimierz Biliński	1945–1950
Kazimierz Piasecki	1950–1963
Jerzy Waligóra	1963–1970
Zdzisław Kadziński	1970–1976
Aleksander Jędrzejczak	1976–1981
Marian Kurpisz	1981–2002
Andrzej Ratajczak	od 2002 r.

Siedziba nadleśnictwa Grodzisk, zdjęcie z lat 60.

Dane teleadresowe:

Lasówki, 62-065 Grodzisk Wielkopolski

e-mail: grodzisk@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 44 45 301

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1979 r.

Administracja (powiaty):

grodziski, nowotomyski, szamotulski

Obręby gospodarcze:

Grodzisk, Porążyn, Rakoniewice

Liczba leśnictw: 13

Ogólna powierzchnia jednostki:

22 291,37 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 21 429,87 ha

Lesistość: 31,3%

Udział gatunków dominujących:

sosna 86%, dąb 5,4%, olsza 2,9%,

brzoza 2,6%, buk 0,9%

Rezerваты przyrody: brak

Obszary Natura 2000:

PLH Barłóżnia Wolsztyńska (23,35 ha)

PLB Wielki Łęk Obrzański (143,53 ha)

Nadleśnictwo Jarocin

Nadleśnictwo Jarocin

Historia terenów zarządzanych obecnie przez Nadleśnictwo Jarocin jest różnorodna i bogata. W lasach rozpościerających się w pobliżu miejscowości Czeszewo od 1798 r. funkcjonował Książęcy Zarząd Lasów, będący własnością Książąt Orańsko-Nassau-Fuldańskich. Później gospodarowało tu pruskie Królewskie Nadleśnictwo Warthewald (*Königliche Obörforsterei Warthewald*). W 1918 r., po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, na tych terenach powstało Nadleśnictwo Czeszewo, które od 1920 r. nadzorowało nieruchomości leśne rozproszone na obszarze od Swarzędza na północy do Kotlina na południu. W 1939 r. nadleśnictwo gospodarowało na obszarze 4782,55 ha lasów, w sześciu leśnictwach: Promno, Jezierce, Milkarowo, Sarnice, Splawik, Czeszewo, oraz dwóch podleśnictwach: Podstolice i Racendów. Po II wojnie światowej, już jako Nadleśnictwo Państwowe Czeszewo, jednostka wzbogaciła się

o lasy rozpościerające się między Czeszewem a Miłosławiem, należące przed wojną do majątku Kościelskich. Powierzchnia nadleśnictwa wzrosła do ok. 7000 ha. Wśród nadleśniczych, którzy kierowali jednostką w latach 1920–1972, warto zwrócić uwagę na Stanisława Borczyńskiego (nadleśniczy w latach 1934–1939 i 1945–1951). W 1923 r. ukończył Uniwersytet Poznański, był jednym z pierwszych inżynierów leśnictwa. Powstaniec wielkopolski i śląski, walczył we wrześniu 1939 r. w stopniu podporucznika. W czasie okupacji oficer AK na ziemi kieleckiej, delegat Rady Głównej Leśnictwa dla Dyrekcji LP w Poznaniu.

Ciekawa jest historia wspomnianych lasów majątku Kościelskich. Ród ten był ich właścicielem w okresie międzywojennym, wcześniej zaś lasy te należały do Mielżyńskich. W 1840 r., kilka lat po powstaniu listopadowym, Seweryn hrabia Mielżyński zatrudnił swojego przyjaciela z obozu powstańców listopadowych, fachowego leśnika, Eugeniusza Ronkę. Syn Szwajcara, który ożenił się z Polką, leśne wykształcenie zdobył w carskiej Rosji. Wcześniej pełnił funkcję „nadleśnego jeneralnego” w Puszczy Białowieskiej. Poszukiwany zarówno przez carat, jak i Prusaków, znalazł schronienie jako leśnik w Miłosławiu. Zajął się urządzeniem Nadleśnictwa Bagatelka, przyuczając do fachu polski personel. W 1848 r. bezpiecznie przeprowadził lasami oddział powstańczy Filipa Białoskórskiego,

podążający na odsiecz Ludwikowi Mierosławskiemu, toczącemu bój o Miłosław.

Kolejną znaczącą postacią prywatnego nadleśnictwa Mielżyńskich był Filip Skoraczewski – powstaniec styczniowy, absolwent Wydziału Leśnego na politechnice w Lozannie i przedstawiciel leśnictwa wielkopolskiego na krakowskim zjeździe towarzystw leśnych z trzech zaborów (1907). Nadleśnym w Bagatelce był od roku 1868. Wraz z takimi tuzami leśnictwa jak Rivoli, Trąpczyński, Michalski czy Łukomski (uczeń Ronki) zainicjował propagowanie świadomości leśnej wśród ziemiaństwa wielkopolskiego.

Nadleśniczy Skoraczewski był również pierwszym prezesem Polskiego Towarzystwa Leśnego. Jego następcą, Władysław Wiewiórowski, poległ w powstaniu wielkopolskim. Po śmierci Wiewiórowskiego przez dwa miesiące Bagatelką zarządzał Stanisław Borczyński. W wolnej Polsce kolejnymi nadleśniczymi byli: Józef Goetz, Teofil Wojterski (senior), Mieczysław Paul, więzień obozu w Murnau, oraz Władysław Żyźniewski, który poległ w kampanii wrzesniowej w bitwie nad Bzurą.

Nadleśnictwo Bagatelka swym zasięgiem obejmowało ok. 2500 ha lasów, składało się z pięciu leśnictw: Stoki, Mościska, Brzezka, Kozubiec, Bażantarnia, oraz borostwa Gorzyce. Tutaj też, w należącym do majątku Miłosław Bugaju, urodził się w 1883 r. Antoni Pacyński, pierwszy nadzorca lasów państwowych w byłej dzielnicy pruskiej. W 1988 r. z inicjatywy leśników przed historyczną siedzibą nadleśnictwa w Bagatelce postawiono kamień pamiątkowy ku czci miejscowych nadleśniczych – patriotów.

Dane teleadresowe:

ul. Tadeusza Kościuszki 43, 63-200 Jarocin

e-mail: jarocin@poznan.lasy.gov.pl,

tel. 62 747 23 19

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1972 r.

Administracja (powiaty):

jarociński, krotoszyński, średzki, śremski, wrzesiński

Obręby gospodarcze:

Czeszewo, Jarocin, Klęka

Liczba leśnictw: 14

Ogólna powierzchnia jednostki:

23 464,34 ha, w tym powierzchnia leśna

ogółem 22 351,27 ha

Lesistość: 18,6%

Udział gatunków dominujących:

sosna 66,3%, dąb 21,2%, olsza 5,6%, brzoza

5,1%, świerk 0,6%

Rezerwaty przyrody:

Czeszewski Las (222,62 ha)

Dębno nad Wartą (21,62 ha)

Dwunastak (8,95 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Ostoja Nadwarciańska (37,13 ha)

PLH Rogalińska Dolina Warty (165,86 ha)

*PLH Lasy Żerkowsko-Czeszewskie
(5029,26 ha)*

PLB Dolina Środkowej Warty (4723,02 ha)

PLB Ostoja Rogalińska (165,86 ha)

Lasy nadleśnictw Czeszewo i Bagatelka były świadkami takich wydarzeń jak: pobyt Adama Mickiewicza w 1831 r. w majątku Śmiełów, bitwa miłosławska w 1848 r., wizyta Henryka Sienkiewicza w 1899 r. z okazji setnej rocznicy urodzin Juliusza Słowackiego, opisanie monumentalnego fragmentu uroczyska Warta przez Franciszka Pfuha w 1907 r. (uznane za moment utworzenia pierwszego w Wielkopolsce rezerwatu przyrody), wizytacja rezerwatu przez profesorów Adama Wodziczkę i Konstantego Steckiego w latach międzywojennych czy wreszcie obrona lasów czeszewskich na łamach czasopisma „Przyroda Polska” (1936 r.) przez prof. Jana Bogumiła Sokołowskiego wobec planów budowy wałów przeciwpowodziowych.

Kolejnym obszarem znajdującym się w granicach obecnego Nadleśnictwa Jarocin były lasy majątku Kłęka. Gospodarka leśna była tu prowadzona od ok. 1830 r. w utworzonym koło Kłęki prywatnym Nadleśnictwie Aleksandrów (*Oberfürsterei Aleksanderdurch*). Majątek z mocno wytrzebionymi lasami został wykupiony w roku 1840 przez Kenemana, jednego z założycieli antypolskiej organizacji Hakata. Od 1910 r. Kłęką zarządzał jego zięć Jouanne. Lasy zajmowały tu ok. 2100 ha i były podzielone na trzy leśnictwa: Papiernia, Boguszyn, Murzynowo Leśne (Piekło), oraz trzy borostwa: Książek, Małoszki, Murzynówko. W rejonie tym istniało jeszcze kilka mniejszych majątków ziemskich posiadających administrację leśną; były to leśnictwa: Brodowo (należące do rodziny Wizów), Grójec (własność Stablewskich), Brzozowiec, Bronisław i Winna Góra (własność Mańkowskich – spadkobierców

po gen. Janie Henryku Dąbrowskim, który winogórski majątek otrzymał w darze od cesarza Francji Napoleona Bonaparte), Lubonieczek, Ludwikowo (Unrugowie), Osiek i Cząszczew (Taczanowsy).

Nadleśnictwo Państwowe Kłęka powołano w 1945 r., po upaństwowieniu byłych majątków ziemskich. Składało się przejściowo z 11 leśnictw, by w 1966 r. osiągnąć powierzchnię 7724,86 ha z dziewięcioma leśnictwami: Brodowo, Murzynówko, Małoszki, Brzozowiec, Lubonieczek, Dębno, Nowe Miasto, Boguszyn i Radliniec. W 1972 r. nadleśnictwa Kłęka i Czeszewo włączono do Nadleśnictwa Jarocin. Południową część dzisiejszego Nadleśnictwa Jarocin obejmują kompleksy leśne należące do byłych prywatnych nadleśnictw Tarce i Jarocin. Pierwsze nadleśnictwo należało do Zbigniewa Ostroroga-Gorzeńskiego. Kompleks leśny otaczający majątek w Tarcach był nastawiony na gospodarkę łowiecką oraz pełnił funkcję gościńca. Obejmował obszar 2075 ha, w tym 200-hektarowy zwierzyniec. Tarce gościły w swych lasach znamienitych Polaków, m.in. Wojciecha Kossaka, który nazywał je perłą ukrytą wśród lasów, oraz marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego. Po zakończeniu II wojny światowej w Tarcach pierwszą siedzibę miało Nadleśnictwo Państwowe Jarocin. Ordynacja Jarocińska wraz z nadleśnictwem zajmowała się gospodarką leśną już w I połowie XIX w. Właścicielem jarocińskich dóbr byli Radolińscy, powiększający swój majątek sukcesywnie od roku 1660. W latach 30. XX w. prywatne nadleśnictwo zajmowało powierzchnię 1900 ha i było podzielone na dwa

leśnictwa: Cielcza i Roszków, oraz trzy borostwa: Ługi, Tumidaj i Radlin, w sumie 87 oddziałów. Lasy otaczające Jarocin, od Leszczyc począwszy, poprzez Ciświce i Roszków po Osiek i dalej przez Cielczę do Annopola, stanowiły dobra Radolińskich. Ordynacja organizowała polowania nastawione na dochód, a myśliwym odstręliwującym zwierzynę wypłacała odpowiednią gratyfikację. Kupowano nasiona i sadzonki, prowadzono tartak, handlowano drewnem, użyczano lasu harcerzom i ludności miejskiej. Sprzedawano asygnaty na jagody oraz wypas bydła. Problemem było kłusownictwo.

Powierzchnia nadleśnictwa stopniowo się powiększała. Po zakończeniu II wojny światowej wynosiła ponad 8000 ha, razem z włączonymi majątkami Radolińskich, Gorzeńskich, Skarżynskich, Taczanowskich, Bnińskich, Fischera, Zenkera i Kirchsteina. W 1965 r. wzrosła do 8476 ha; nadleśnictwo było wówczas podzielone na 11 leśnictw.

Nadleśnictwo Jarocin z trzema obrębami zostało powołane 1 kwietnia 1972 r. W latach 80. było jednostką wdrożeniową dla nowoczesnej techniki leśnej. Testowano tu m.in. głowicę ścinkową na ładowarce czołowej Ł34. Nadleśnictwo posiadało również tabor wywozowy w postaci ciężkich ciągników z przyczepami uzbrojonymi w żurawie hydrauliczne do załadunku i wyładunku drewna. Glebę na ciężkich siedliskach przygotowywano koparko-spycharkami „Białoruś”. Na usypanych kopczykach założono wiele upraw dębowych metodą placówek Szymańskiego. Wybudowano lub wykupiono wiele mieszkań dla pracowników. Znamienym wydarzeniem była

Jan Salamon z rodziną. Nadleśnictwo Czeszewo, 1927 r.

trąba powietrzna, która jesienią 1987 r. przeszła nad lasami czeszewskimi, powodując wiatrołomy o masie przekraczającej 70 tys. m³.

W roku 1993 oddano do użytkowania, najnowocześniejszą wówczas w Europie, wyluszczeniową szyszek, wybudowaną przez szwedzką firmę Nomeko. W 1999 r. przy wyluszczeni utworzono Stację Kontroli Nasion. Rok później oddano do użytku cztery chłodnie do przechowywania żołądki i bukwi o pojemności 40 ton, a później nowe budynki leśniczówek: w Boguszynie (1995 r.) i w Żerkowie (2000 r.). Nadleśnictwo wraz z obejściem wyremontowano w latach 1998–2001, a historyczną siedzibę w Czeszewie w roku 2008. Zbudowany w latach 2004–2008 system retencyjny w uroczyskach Warta i Dębno-Nowe Miasto wyprzedził ogólnopolski program małej retencji nizinnej. Modernizacja szkółki leśnej w Jarocinie, zapoczątkowana w roku 2010, została zakończona w 2015 r. oddaniem do użytku obiektów szkółki kontenerowej. Jako jedyna w Lasach Państwowych produkuje wyłącznie sadzonki dębowe w ilości do 4 mln szt. rocznie. Najcenniejsze przyrodniczo i krajobrazowo tereny nadleśnictwa są położone pomiędzy

Żerkowem, Czeszewem i Miłosławiem. Świadczą o tym różne formy ochrony przyrody: Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy z obszarem chronionego krajobrazu Szwajcaria Żerkowska, Mickiewiczowski Park Kulturowy oraz pięć obszarów Natura 2000. Jeden z największych i o najstarszym rodowodzie (powstały w 1907 r.) rezerwat w Wielkopolsce, Czeszewski Las, ma powierzchnię ponad 222 ha. Bogactwa dopełniają rezerваты: Dębno i Dwunastak, oraz liczne drzewa pomnikowe, których w samym rezerwacie Czeszewski Las jest ponad siedemdziesiąt.

Nadleśniczowie hr. Mielżyńskiego i Kościelskiego – prywatne Nadleśnictwo Bagatelka

Eugeniusz Ronka	1840–1868
Filip Skoraczewski	1868–1910
Władysław Wiewiórowski	1910–1919
Stanisław Borczyński	1919 [2 miesiące]
Józef Goetz	lata 20. XX w.
Teofil Wojterski (senior)	przetom lat 20. i 30. XX w.
Mieczysław Paul	1935–1937
Władysław Żyźniewski	1937–1939

Nadleśniczowie Państwowego Nadleśnictwa Czeszewo

Kazimierz Łukomski	1920–1923
Kazimierz Borowicz	1923–1934
Stanisław Borczyński	1934–1939, 1945–1951
Wojciech Dróżyński	1951–1966
Zbigniew Jackowski	1966–1972

Nadleśniczowie Państwowego Nadleśnictwa Klęka

Wacław Kwaśniewski	1945–1947
Ignacy Woźniak	1947–1948
Józef Wawrzynkiewicz	1948–1959
Zygmunt Koehler	1959–1963
Ryszard Pastok	1963–1969
Mieczysław Łuczak	1969–1972

Nadleśniczy w dobrach hrabiego Radolina – prywatne Nadleśnictwo Jarocin

Andrzej Krełowski	1933–1939
-------------------	-----------

Nadleśniczy w dobrach hrabiego Ostroroga-Gorzeńskiego – prywatne Nadleśnictwo Tarce

Stanisław Karpiński	?–1939
---------------------	--------

Nadleśniczowie Państwowego Nadleśnictwa Jarocin

Andrzej Krełowski	1946–1951
Aleksander Mały	1951–1954
Zdzisław Żukrowski	1954–1972

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Jarocin

Zdzisław Żukrowski	1972–1977
Zdzisław Henicz	1977–1982, 1986–1993
Ryszard Pastok	1982–1986
Krzysztof Schwartz	od 1993 r.

Załoga Nadleśnictwa Czeszewo w setną rocznicę Wiosny Ludów, 1948 r.

Nadleśnictwo Kalisz

Nadleśnictwo Kalisz

Nadleśnictwo Kalisz obejmuje 10 gmin powiatu kaliskiego oraz bogaty w tradycje historyczno-kulturowe Kalisz, który posiada najstarszą ze wszystkich miast Polski metrykę źródłową. Historyczne zapisy zostały sporządzone już w II w. n.e. przez greckiego geografę i uczonego Klaudiusza Ptolemeusza, który wymienił nazwę „Calisia” na kupieckim szlaku bursztynowym, łączącym imperium rzymskie z wybrzeżem Morza Bałtyckiego. Na ziemi kaliskiej człowiek osiedlał się i prowadził gospodarkę od 3000 lat. Świadczą o tym liczne stanowiska archeologiczne kultury przeworskiej oraz wschodniopomorskiej. Jedno z takich stanowisk, znajdujące się w uroczysku Zadowice, zawiera ponad 900 różnorodnych grobów, reprezentujących różne sposoby grzebania zmarłych. W początkach państwa polskiego ziemia kaliska była również bardzo ważnym ośrodkiem osadnictwa i zarządzania (gród na Zawodziu). Niektóre z nazw

miejsowości, jak Cienia, Tłokinia, Kosmów, są wymienione w źródłach z XI w. Rozwój osadnictwa wokół Kalisza przyczynił się również do znacznego wylesienia tych terenów pod uprawę roli.

Południowy obszar obecnego Nadleśnictwa Kalisz w XII w. stanowił część leśną obszernego majątku ziemskiego Opatówek, stanowiącego uposażenie arcybiskupów gnieźnieńskich na ziemi kaliskiej. Przejęty w roku

1795 na rzecz Prus, kolejno przechodził jako dobra rządowe na uposażenie namiestnika Królestwa Kongresowego, a następnie stanowił dobra apanażowe dworu carskiego. Ta ciągłość własności pozwoliła zachować kompleks leśny w obecnym kształcie. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego Napoleon I nadał gen. Józefowi Zajączkowi, późniejszemu namiestnikowi Królestwa Polskiego, rozległe dobra ziemskie w Kaliskiem. Po wylesieniu części obszarów leśnych zostały założone cztery folwarki. Trzy z nich noszą nazwy bitew, w których generał brał udział (Fajum, Aleksandria, Raławice), czwarty to rodowe Zajączki.

Od połowy XIX w. zaczęli się zmieniać właściciele majątku i lasów. Na podstawie zachowanych dokumentów, a także obserwacji drzewostanów można powiedzieć, że „nowoczesne” leśnictwo na wzorach niemieckich zostało zainicjowane po roku 1886, kiedy lasy pomiędzy Zajączkami a Brzezunami kupił Emil Schloesser. Wprowadził on regularny podział

powierzchniowy, a także pierwsze monokultury sosnowe. Stosowano wówczas siew jako zasadę odnowienia z nasion sprowadzanych często z Niemiec. Właściciele drobnych kompleksów leśnych zaczęli naśladować Schloessera, wprowadzając do hodowli jako gatunki główne sosnę i świerk bez względu na siedlisko. Z tego powodu do obecnych czasów pozostały tylko nieliczne fragmenty drzewostanów wielogatunkowych z udziałem dębu i modrzewia.

Właścicielem „100 włók pięknego lasu” w okolicach wsi Wolica, Pieczyńska i Świerczyna była również „Kaliska Kassa Miejska”, która posiadając plany urządzenia lasu już od 1848 r., pobierała stały roczny dochód ze sprzedaży kolejnych poręb (1 włókę nowopolską – miarę powierzchni odpowiadającą 30 morgom, czyli 16,8 ha). Sposoby prowadzenia gospodarki leśnej niewiele się zmieniły od tamtych czasów. Potwierdzają to zapisy w planach: „Plan gospodarstwa leśnego, sporządzony dla tych lasów po expiracji pierwszego perjodu cięcia poręb, został przerobiony na drugi perjod przez Leśniczego Wieluńskiego Leśnictwa Silwestrowa i przez odnośne władze zatwierdzony (...). Przez pierwotny plan ustalonym zostało gospodarstwo wysokopiennie z 80-letnią kolejną cięć”. Wielkość poręb dla poszczególnych obrębów kształtowała się od 4 mórg i 115 prętów do 10 mórg i 151 prętów każda (300 prętów to 0,56 ha).

„Wznowienie lasu pozostawiało się nadal też same, jakie stosowano w pierwszym i drugim periodach gospodarczo-leśnych, a mianowicie: w celu naturalnego obsiewu należy pozostawiać

Dane teleadresowe:

Szale, ul. Kaliska 195

62-860 Opatówek

e-mail: kalisz@poznan.lasy.gov.pl

tel. 62 766 44 40

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1985 r.

Administracja (powiaty): *kaliski*

Obręby gospodarcze: *Pieczyńska*

Liczba leśnictw: 8

Ogólna powierzchnia jednostki:

11 000,98 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 10 755,34 ha

Lesistość: *18,1%*

Udział gatunków dominujących:

*sosna 90,1%, dąb 5,1%, brzoza 2,7%,
olsza 1,7%, świerk 0,3%*

Rezerваты przyrody:

Olbina (16,99 ha)

Brzeziny (4,41 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Dolina Swędrni (456,62 ha)

zupełnie zdrowe nasienniki w równych odległościach od siebie, w liczbie około 30 sztuk na morgu. Po upływie lat pięciu, czyli po spełnieniu swego zadania, nasienniki należy wyrąbać, pozostawiając po sześć sztuk na morgu, do następnej kolei cięcia. Niezależnie od pozostawienia nasienników przestrzeń każdej poręby w następnym roku po wycięciu winna być oczyszczona z pni i zarośli i sztucznie zalesiona jednoroczną flaną sosny, w miejscach zaś niskich flaną dwuletnią świerka i olchy. W zagajeniach, które nie osiągnęły szesnastego roku, zabrania się pasania inwentarza oraz grabienia ściółki”. „Granice powyższe są bezsporne i wokoło okopcowane. Komunikację dla włościan, korzystających ze służebności w lasach, stanowią drogi prowadzące ze wsi Ostrów Kaliski do Kalisza i do wsi Pieczyska i ze wsi Pieczyska do miasta Błaszki, trakt Kalisko-Wieluński oraz dukta okręgowe”.

Kaliskie lasy miejskie były obciążone służebnościami włościańskimi. Włościanie na podstawie tabel likwidacyjnych, zawierających nazwiska uprawnionych mieszkańców wsi, mieli prawo pasania w lasach 265 sztuk bydła rogatego i 265 sztuk owiec: „(...) zagaje należy od pastwiska ochraniać dłużej aniżeli lat 15, natomiast słabiej wyrosłe zagaje ochraniać od pasania o pięć lat dłużej”. Przysługiwało im również prawo coroczne otrzymywania: „22 sążni szczapowych, sosnowych drzew na 82,5 stóp sześciennych każdy na opał dla szkoły elementarnej z obowiązkiem zwrotu kosztów rąbania i przygotowania sążni” (1 sążeń nowopolski odpowiada 6 stopom, czyli 1,73 m).

Kompleksy leśne znajdujące się na północ od Kalisza były otoczone uprawami rolnymi i zajmowały obszar od 100 do 250 ha. Istotny wpływ na ich kształt miał rozwój gospodarczy szlacheckich majątków ziemskich takich rodzin jak Zborowscy, Mycielscy, Sęp-Sarzyńscy, Niemojewscy i Grudzińscy. W okolicy Cekowa znajduje się duży kompleks leśny będący częścią Puszczy Pyzdrowskiej. Na jej obszarze duże szkody w stanie lasów wyrządzili Prusacy podczas I wojny światowej, wycinając kilkusethektarowe zręby. Stąd też na terenie obecnych leśnictw Kazala i Orla Góra występują duże fragmenty drzewostanów jednowiekowych. W okresie międzywojennym większość lasów dóbr ziemskich miała opracowane plany gospodarstwa leśnego.

Nadleśnictwo Kalisz zostało utworzone w 1945 r. z przejętych w ramach reformy rolnej lasów majątków ziemskich: Morawin, Biernatki, Winiary, Marchwacz, Brzeziny, Pieczyska i Zadowice. Jednostka, położona na pograniczu krain historycznych i przyrodniczo-leśnych, czterokrotnie zmieniała swoją przynależność administracyjną w ramach łódzkiej i poznańskiej dyrekcji. W 1948 r. w granice administracyjne nadleśnictwa włączono lasy Kalisza. Pierwsza siedziba nadleśnictwa mieściła się w browarze majątku Winiary, a w roku 1951 została przeniesiona do wsi Pieczyska. Wpłynęło to na zmianę nazwy jednostki 15 lat później. Po przeprowadzeniu kolejnej reorganizacji w 1976 r. lasy Nadleśnictwa Pieczyska podzielono między nadleśnictwa Złoczew i Turek. W listopadzie 1985 r. ponownie

Leśniczy Antoni Jarecki (po lewej), lata 50. XX w.

Siedziba obrębu Pieczyńska, zdjęcie z okresu międzywojennego

przywrócono Nadleśnictwo Kalisz w obecnym kształcie, wyznaczając jego siedzibę w podkaliskiej wsi Szale.

Nadleśnictwo Kalisz jest zróżnicowane geomorfologicznie i na linii północ – południe, dzięki czemu na stosunkowo niewielkim terenie posiada zarówno skrajnie ubogie zbiorowiska chrobotkowe, jak i bogate dąbrowy oraz fragmenty drzewostanów jodłowych. Na południu, w największym kompleksie leśnym, zlokalizowane są dwa rezerваты: Brzeziny i Olbina. W pierwszym z nich przedmiotem ochrony jest jedno z nielicznych skupisk niezwyklej paproci – długosza królewskiego. Drugi, formalnie uznany za rezerwat już w 1938 r., chroni najpiękniejszy w Wielkopolsce fragment boru mieszanego z udziałem jodły pospolitej na północnym krańcu zasięgu jej naturalnego występowania. Nazwa Olbina została przyjęta od dawnego ludowego określenia uroczyska, pochodzącego od zamieszkującego w nim diabła Olbiny, który według legendy miał zatopić Kalisz.

W lasach nadleśnictwa znajdują się dwa obszary chronionego krajobrazu: Dolina rzeki Proсны oraz Dolina rzeki Swędrni w okolicach Kalisza, w obrębie której utworzono obszar Natura 2000 Dolina Swędrni. Oba te obszary charakteryzują się naturalnym krajobrazem meandrujących rzek ze stromymi zejściami i łąkami łęgowymi, starorzeczami oraz występowaniem wieczornych mgieł typu radiacyjnego.

Z uwagi na lokalizację nadleśnictwa przy dużym ośrodku miejskim w 2009 r. utworzono Leśne Centrum Edukacyjne „Las Winiarski”, przybliżające dzieciom i młodzieży wiedzę

o lesie, leśnictwie i przyrodzie. Największym atutem regionu jest ciekawa rzeźba terenu oraz dobra dostępność kompleksów leśnych. Liczne szlaki rowerowe i piesze, szlak kajakowy na Prośnie, prowadzący od Bolesławca przez Kalisz po Pyzdry, zalew w Szale oraz gospodarstwa agroturystyczne cieszą się coraz większą popularnością wśród mieszkańców południowej Wielkopolski.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Kalisz

Marek Mroczkiewicz	1945–1947
Piotr Szejter	1947–1956
Kazimierz Drogoszewski	1956–1962

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Pieczyska

Sylwester Dokrzewski	1962–1968
Marian Michałak	1968–1976

Nadleśniczy Nadleśnictwa Złoczew

Jan Stobnicki	1976–1978
---------------	-----------

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Turek

Jan Mikulicz-Redecki	1979–1981
Jan Grzesiak	1981–1983
Tadeusz Karbowy	1983–1985

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Kalisz

Benedykt Roźmiarek	1986–1998
Wiesław Chojnacki	od 1998 r.

Nadleśnictwo Karczma Borowa

Nadleśnictwo Karczma Borowa

Nadleśnictwo Karczma Borowa w swych obecnych granicach jest kontynuatorem działań nadleśnictw Leszno i Dąbcze. Z danych zawartych w operacie urządzenia lasów Nadleśnictwa Żegrowo z 1971 r. wynika, że Nadleśnictwo Leszno powstało w 1911 r. W jego skład weszły początkowo dwa obręby: Błotkowo i Lasy Rydzyńskie. Pierwszą siedzibą nadleśnictwa był istniejący do dziś budynek przy ul. 17 Stycznia w Lesznie. W opisie majątku, w kwestionariuszu Poznańskiego Urzędu Likwidacyjnego z 24 lutego 1920 r., znajduje się informacja, że przed I wojną światową nadleśnictwa *de facto* nie było. Uformowało się dopiero w 1914 r. z rewirów: Błotkowo, Nietążkowo, Wilkowo, Leszno, Dębiec i Kraschen.

Po odzyskaniu niepodległości powołano w Poznaniu Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej wraz z Departamentem Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Podlegały mu dyrekcje Lasów

Państwowych w Poznaniu, Bydgoszczy, Toruniu i Gdańsku. Nadleśnictwo Leszno było częścią

II okręgu inspekcyjnego dyrekcji poznańskiej wraz z czterema kompleksami leśnymi. I kompleks to tzw. obręb Błotkowo, który przed 1911 r. należał do Nadleśnictwa Mochy. Obejmował leśnictwa: Błotkowo, Wilkowo (po wojnie Smyczyna), Nietążkowo (od 1924 r. Wyderowo) i Smolno (po likwidacji w 1925 r. tylko gajówka, należąca do

leśnictwa Błotkowo). II kompleks to tzw. Lasy Rydzyńskie, stanowiące dawniej majorat książąt Sułkowskich, które w 1908 r. przeszły na własność rządu pruskiego. Do tego kompleksu należały leśnictwa: Nowy Świat (od 1921 r. Leszno), Dębiec, Tarnowo (z dawnego rewiru Kraschen) oraz folwark Książęcy Las. III kompleks, leśnictwo Dębno, wyodrębniono z dawnego nadleśnictwa niemieckiego Woiding, natomiast IV kompleks, leśnictwo Halin, z dawnego nadleśnictwa niemieckiego Donnerswalde.

W całym okresie międzywojennym nadleśnictwo przejmowało i przekazywało grunty. Wśród kilku najważniejszych decyzji związanych ze zmianą granic jednostki warto wymienić przejęcie przez nadleśnictwo 20 czerwca 1924 r., na podstawie dekretu Ministerstwa Reform Rolnych, tzw. Łąk Tarnowskich o powierzchni 280,08 ha. Następnie dekretem Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych 14 września 1926 r. przekazano na rzecz Kuratorium Fundacji Sułkowskich obszary stanowiące część majątków rydzyńskich

o powierzchni 2400,86 ha, składające się z leśnictw państwowych: Leszno, Dębiec i Tarnowo, oraz Łąk Tarnowskich. 30 września 1927 r., na podstawie dekretu Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych, Nadleśnictwo Leszno przejęło od Nadleśnictwa Mosina obręby Dolsk i Racot. Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych przejęto 1 października 1927 r. majątek państwowy w Żegrowie, z przeznaczeniem na siedzibę nadleśnictwa (61,27 ha). Z końcem 1927 r. siedziba nadleśnictwa została przeniesiona z Leszna do Żegrowa. Od tego momentu, aż do wybuchu II wojny światowej, jednostka nosiła nazwę Nadleśnictwo Państwowe Leszno w Żegrowie powiat Śmigiel. W roku 1927 powierzchnia nadleśnictwa wynosiła 5808 ha. Po przekazaniu w połowie lat 30. leśnictw Dębno i Halin do Nadleśnictwa Włoszakowice powierzchnia Nadleśnictwa Leszno zmalała do 4988,79 ha. W czasie okupacji, w latach 1939–1945, gospodarka leśna przeszła pod administrację niemiecką. Nadleśnictwem w Żegrowie kierował wówczas Forstmeister. Obecny budynek nadleśnictwa był w okresie międzywojennym siedzibą nadleśniczego lasów prywatnych hr. Mielżyńskiego. Stąd na mapach z początku lat 20. XX w. można znaleźć zarówno Nadleśnictwo Państwowe Leszno, jak i Nadleśnictwo Karczma Borowa (hr. Mielżyńskiego). W 1909 r. nadleśniczym w Karczmie Borowej był Józef Lewandowski. Zarządzał on lasami o powierzchni 1406 ha. W 1926 r. nadleśniczy Władysław Breliński zarządzał lasami o powierzchni 1919 ha, dwoma tartakami i dwoma cegielniami.

Dane teleadresowe:

ul. Leszczyńska 39

64-100 Leszno, Kąkolewo

e-mail: karczma@poznan.lasy.gov.pl

tel. 65 529 98 12

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1971 r.

Administracja (powiaty):

gostyński, leszczyński, rawicki

Obręby gospodarcze:

Dąbce, Karczma Borowa

Liczba leśnictw: 8**Ogólna powierzchnia jednostki:**

12 208,87 ha, w tym powierzchnia leśna

ogółem 12 211,61 ha

Lesistość: 21,13%**Udział gatunków dominujących:**

sosna 67,8%, dąb 11,3%, olsza 11%,

brzoza 5,9%, jesion 1,3%

Rezerwaty przyrody:

Ostoja Żółwia Błotnego (4,42 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Zachodnie Pojezierze Krzywińskie

(1110,23 ha)

PLB Zbiornik Wonieść (535,85 ha)

Lasy obrębu Karczma Borowa stanowiły przed 1939 r. własność prywatną, ale nie „głównie niemiecką”, jak stanowi zapis operatowy, lecz przede wszystkim należały do właścicieli polskich (Mielżyński 1495 ha, Morawski 446 ha, Żółtowski 391 ha, Czartoryski 275 ha, Miecielski 129 ha, Miękicka 170 ha, parafia Poniec 168 ha). Po zakończeniu II wojny światowej na mocy dekretów PKWN z 6 września i 2 grudnia 1944 r. lasy wielkiej własności zostały upaństwowione. W 1945 r. utworzono Nadleśnictwo Państwowe Leszno z siedzibą w Dąbczu, o powierzchni 9134 ha, składające się z leśnictw: Nadolnik, Bojanice, Drzeczkowo, Kąkolewo, Karczma Borowa, Nowy Świat, Dąbcze, Książęcy Las i Tarnowa Łąka.

W 1948 r. odbyło się pierwsze posiedzenie Komisji Techniczno-Gospodarczej w sprawie prowizorycznego urządzania lasów. W pracach komisji uczestniczyli m.in.: kierownik Oddziału Urządzania Gospodarstwa Leśnego dr inż. Bolesław Zabielski, kierownik Drużyny Urządzania Lasów Kazimierz Urbański oraz nadleśniczy Nadleśnictwa Leszno inż. Wiesław Szczerbiński. Wszyscy trzej w późniejszym okresie byli profesorami na Wydziale Leśnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Na tym posiedzeniu z Nadleśnictwa Leszno (10 747 ha) wydzielono Nadleśnictwo Dąbcze. Zmian dokonano w ramach projektowanego nowego podziału administracyjnego poznańskiej dyrekcji.

Nadleśnictwa Leszno i Dąbcze prowadziły samodzielną działalność do 1970 r. Nadleśnictwo Leszno miało w 1948 r. powierzchnię 5466,66 ha, z czego na upaństwowione w 1945 r. lasy

wielkiej własności przypadało 5185,62 ha. W skład nadleśnictwa weszły lasy 19 majątków, a samo nadleśnictwo podzielono na osiem leśnictw. Drugie z nadleśnictw, Dąbcze, miało w 1948 r. powierzchnię 4699,17 ha, z czego na upaństwowione w 1945 r. lasy wielkiej własności przypadały 3907,87 ha. W skład nadleśnictwa weszły lasy 12 majątków, a samo nadleśnictwo podzielono na 7 leśnictw.

Nadleśnictwa Dąbcze i Leszno od 1950 r. należały do Leszczyńskiego Biura Zespołu Nadleśnictw we Wschowie, utworzonego zarządzeniem Ministra Leśnictwa z 6 kwietnia 1950 r. Zespół ten obejmował również nadleśnictwa: Rawicz, Włoszakowice i Wschowa. Biuro Zespołu Nadleśnictw we Wschowie zmieniło się w międzyczasie w Rejon Lasów Państwowych w Lesznie, zlikwidowany w 1959 r. Od tego czasu nadleśnictwa podlegały bezpośrednio Okręgowemu Zarządowi Lasów Państwowych w Poznaniu.

W kolejnych pracach urzędniowych nadleśnictw Leszno (plan 1961–1971) i Dąbcze (plan 1960–1970) uczestniczył jako starszy asystent projektanta późniejszy nadleśniczy Nadleśnictwa Karczma Borowa inż. Marian Klemenski. W obu nadleśnictwach wprowadzono nową, ciągłą numerację oddziałów. W latach 1948–1960 powierzchnia Nadleśnictwa Dąbcze uległa kilku zmianom. Zmiany powierzchniowe zachodziły również w Nadleśnictwie Leszno. Zarządzeniem nr 133 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z 29 września 1966 r. zmieniono nazwę Nadleśnictwa Leszno na Nadleśnictwo Karczma Borowa. Następnie

zarządzeniem nr 79 Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych z 11 grudnia 1970 r. zlikwidowano Nadleśnictwo Dąbcze i włączono je do Nadleśnictwa Karczma Borowa. Po dokonaniu połączenia Nadleśnictwo Karczma Borowa miało powierzchnię 11 833,00 ha.

Zarządzenie to zostało potwierdzone zarządzeniem Dyrektora Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Poznaniu z 17 grudnia 1970 r., które jednocześnie wprowadziło podział nadleśnictw na obręby. Dotychczasowe Nadleśnictwo Karczma Borowa otrzymało nazwę obręb Karczma Borowa I, a Nadleśnictwo Dąbcze nazwano obręb Karczma Borowa II.

W 1974 r. zlikwidowano nadleśnictwa Włoszakowice i Rawicz. Powierzchnie obydwu jednostek włączono do Nadleśnictwa Karczma Borowa, powiększając je do 24 379 ha. Po dokonaniu kolejnych zmian Nadleśnictwo Karczma Borowa miało powierzchnię 26 710 ha i składało się z obrębów: Dąbcze (dotychczasowa Karczma Borowa II), Karczma Borowa (dotychczasowa Karczma Borowa I), Wschowa i Włoszakowice. Kolejne zarządzenie Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych z 1985 r. wyłączało z Nadleśnictwa Karczma

Borowa obręby Włoszakowice i Wschowa, tworząc z nich Nadleśnictwo Włoszakowice. Po dokonaniu zmiany Nadleśnictwo Karczma Borowa miało powierzchnię 12 244 ha. W związku z tym na posiedzeniu drugiej Komisji Techniczno-Gospodarczej 28 stycznia 1986 r. w sprawie drugiej rewizji planu urządzenia lasu Nadleśnictwa Karczma Borowa postanowiono sporządzić dla nadleśnictw Karczma Borowa i Włoszakowice dwa oddzielne elaboraty.

W 2005 r. powierzchnia nadleśnictwa wzrosła w stosunku do 1995 r. o 882,13 ha, głównie dzięki przejęciu gruntów z Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz poligonu wojskowego w Wyciążkowie. W 2004 r. został wprowadzony nowy podział na leśnictwa: Nowy Świat (1630,70 ha), Książęcy Las (1644,57 ha), Tarnowa Łąka (1383,18 ha), Długie Stare (1215,07 ha), Junoszyn (934,30 ha), Górzno (1319,11 ha), Kąkolewo (1290,19 ha), Karczma Borowa (1313,31 ha), Nadolnik (995,24 ha) i Drzewce (1004,39 ha). Ogółem powierzchnia Nadleśnictwa Karczma Borowa wynosiła 12 730,16 ha. W 2014 r. nadleśnictwo obejmowało osiem leśnictw, po wcześniejszej likwidacji leśnictw Junoszyn i Drzewce.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Leszno

Józef Ziótkowski	1919–1920
Karol Nejman	1920–1922
Stanisław Grus (później Grudziński)	1922–1923
Łucjan Stryczyński	1923–1936
Stanisław Lisiecki	1936–1939

Nadleśniczowie hr. Mielżyńskiego (Nadleśnictwo Karczma Borowa – prywatne)

Józef Lewandowski	1909
Władysław Breliński	1926

Nadleśniczy Fundacji Sutkowskich – Rydzyna

Wiestaw Szczerbiński

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Dąbcze

Wiestaw Szczerbiński	1948–1951
Adam Rubach	1951–1957
Antoni Pawłowski	1957–1963
Ignacy Sawilski	1963–1966
Zdzisław Kozłowski	1966–1970

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Leszno

Wiestaw Szczerbiński	1945–1948
(-) Woźniak	1948–1959
Hieronim Muszański	1959–1966

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Karczma Borowa

Hieronim Muszański	1966–1968
Marian Klemenski	1968–1998
Aleksander Świgoń	1998–2013
Zbysław Ryszewski	od 2013 r.

Nadleśnictwo Koło

Nadleśnictwo Koło

Nadleśnictwo Państwowe Koło powołano na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Dóbr z 27 stycznia 1925 r., jako jedno z 45 nadleśnictw włączonych do Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie. Rozporządzenie to weszło w życie 1 lutego 1925 r. Rzeczywista organizacja nadleśnictwa trwała jednak już od 1918 r., o czym świadczą dokumenty, które odnaleziono podczas kwerendy archiwalnej. Są wśród nich m.in. rozporządzenie o sprzedaży drewna budowlanego i opałowego w lasach należących do Nadleśnictwa Koło z 25 listopada 1918 r. oraz akt mianowania leśniczego z 18 grudnia 1918 r. z pieczęcią nadleśnictwa. Obydwa dokumenty zostały podpisane przez nadleśniczego Franciszka Mozolewskiego, który pełnił tę funkcję od listopada 1918 r. do kwietnia 1919 r. Następnym nadleśniczym został w maju 1919 r. inż. Stanisław Tomkiewicz i pozostawał na tym stanowisku do 1937 r. (zmarł w Kole 31 marca 1937 r.).

23 listopada 1920 r. Rada Ministrów wydała rozporządzenie w sprawie organizacji i zakresu działania okręgowych zarządów Lasów Państwowych, powołujące cztery OZLP: w Warszawie, Radomiu, Siedlcach i we Lwowie. Okręg warszawski obejmował powiat kolski. W początkowym okresie funkcjonowania nadleśnictwa było ono podzielone na leśnictwa: Lubotyń, Kiejście, Chełmno i Kościelec. W zasięg nadleśnictwa weszły przede wszystkim lasy rządowe, donacyjne i wchodzące w skład majoratów. W latach 1925–1926 wybudowano murowaną siedzibę nadleśnictwa, która funkcjonuje do dziś. Pierwszy plan gospodarczy opracowano w 1928 r. na lata 1929–1930 i 1938–1939. Powierzchnię 8035 ha podzielono na dwa obręby: Gaj i Chełmno. W latach 1939–1943 Nadleśnictwo Koło znajdowało się pod okupacją niemiecką, w wyniku której pracę straciło wielu polskich leśniczych, a nazwę jednostki zmieniono na Forstamt Lörchenhof. Stanowiska obejmowali leśnicy z Rzeszy Niemieckiej. W 1939 r. funkcje nadleśniczego objął Heinz May, którego pamiętniki z okresu wojny są w posiadaniu nadleśnictwa. Po 1945 r. nadleśnictwo znalazło się w granicach łódzkiej dyrekcji, włączone w zasięg dziesiątego okręgu inspekcyjnego Konin-Koło. W skład jednostki weszły częściowo lasy przedwojenne oraz grunty leśne pochodzące z reformy rolnej, łącznie 7002 ha. 1 stycznia 1951 r. nadleśnictwo przeszło

do Rejonu LP w Kaliszu, podległego Dyrekcji LP w Poznaniu. W latach 70. do Nadleśnictwa Koło włączono części nadleśnictw: Kutno, Boniewo i Poddębice.

Po wojnie zmieniono zasięg terytorialny i nazwę nadleśnictwa (z Koło na Gaj), by ostatecznie w 1979 r. powrócić do pierwotnej nazwy. W latach 80. rozpoczęto budowę siedziby nadleśnictwa w Kole; została ona zatrzymana i sprzedana, a nadleśnictwo zachowało swą historyczną siedzibę w miejscowości Gaj Stolarski k. Izbicy Kujawskiej. W latach 1975–1978 nadleśnictwo podlegało pod OZLP w Łodzi. Rozmiar użytkowania wzrastał w cyklach 10-letnich i od 12 600 m³ w latach 60. doszedł do 57 000 m³ w 2014 r. W zarządzie nadleśnictwa znajdują się obecnie również stawy Zbylczycze o powierzchni 34,90 ha oraz szkółka Kiejsze (10,67 ha).

Nadleśnictwo jest położone na terenie trzech województw: wielkopolskiego, łódzkiego i kujawsko-pomorskiego. Na obszarze uroczyska Wietrzychowice (leśnictwo Rogoźno) oraz nieopodal siedziby nadleśnictwa znajdują się grobowce neolityczne datowane na 5,5 tys. lat, wpisane do rejestru zabytków, obecnie wchodzące w skład Parku Kulturowego „Wietrzychowice”. Warto również wspomnieć, że w leśnictwie Rzuchów znajdował się pierwszy na ziemiach polskich hitlerowski obóz zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem (obecnie muzeum).

Dane teleadresowe:

Gaj Stolarski 2

87-865 Izbica Kujawska

e-mail: kolo@poznan.lasy.gov.pl

tel. 54 286 50 84

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1979 r.

Administracja (powiaty):

kolski, koniński, łęczycki, włocławski

Obręby gospodarcze:

Chełmno, Kłodawa

Liczba leśnictw: 10

Ogólna powierzchnia jednostki:

11 459,95 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 11 010,06 ha

Lesistość: 10,7%

Udział gatunków dominujących:

*sosna 73,4%, dąb 19,1%, olsza 3,9%,
brzoza 2,7%, świerk 0,2%*

Rezerwaty przyrody:

Kawęczyńskie Brzęki (49,86 ha)

Rogoźno (0,39 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Pradolina Bzury-Neru (85,96 ha)

PLB Pradolina Warszawsko-Berlińska (85,96 ha)

PLB Dolina Środkowej Warty (305,87 ha)

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Koło

Franciszek Mozolewski	1918–1919
Stanisław Tomkiewicz	1919–1937
Kazimierz Hartung	1937–1939

Nadleśniczy Forstamt Lörchenhof

Heinz May	1940–1945
-----------	-----------

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Gaj

Wiktor Lipko	1945–1955
(-) Pouch	1955–1958
Zbigniew Wabnic	1958–1961
Mirostaw Gosiewski	1962–1964
Witold Warlich	1964–1975
Tadeusz Borczyński	1975–1979

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Koło

Marian Kaczmarek	1979–1988
Mirostaw Macherski	od 1989 r.

*Stanisław Tomkiewicz
1918r.
koniec wojny*

Stanisław Tomkiewicz, nadleśniczy Nadleśnictwa Koło w latach 1919–1937

Nadleśnictwo Konin

Nadleśnictwo Konin

Lasy Nadleśnictwa Konin są położone na obszarze o niewielkiej lesistości, w rolniczym krajobrazie. Już w średniowieczu w celu uzyskania gruntów pod uprawę wycięto większość dominujących tu grądów i lasów mieszanych. Choć zachowały się tereny o najłagodniejszych glebach, w lasach konińskich przeważają stosunkowo żywe siedliska lasów liściastych i mieszanych. Dzięki temu dominują tu drzewostany wielogatunkowe, o bujnym podszyciu i runie, z bogactwem gatunków roślin, zwierząt i grzybów.

Lasy Nadleśnictwa Konin do II wojny światowej obejmowały przede wszystkim majątki ziemskie, a w niewielkiej części były własnością chłopską lub kolonistów niemieckich. Lasy majątkowe były podzielone na obręby i posiadały plany gospodarcze. Na podstawie Manifestu PKWN ogłoszonego 22 lipca 1944 r. przejęto je na cele reformy

rolnej, tworząc nadleśnictwa Kazimierz Biskupi i Sompolno.

Nadleśnictwo Konin, w kształcie zbliżonym do obecnego i o łącznej powierzchni 10 773 ha, zostało powołane w 1968 r., po włączeniu w jego zasięg Nadleśnictwa Sompolno. W wyniku trwającej w Lasach Państwowych restrukturyzacji jednostek organizacyjnych w 1976 r. do Nadleśnictwa Konin włączono z Nadleśnictwa Grodziec leśnictwa Żychlin i Kowalewek o powierzchni 2393 ha. W 1979 r. dołączono jeszcze leśnictwo Belny ze likwidowanego Nadleśnictwa Boniewo.

Specyfiką regionu konińskiego jest sąsiedztwo krajobrazów naturalnych z wielkoprzemysłowymi i zurbanizowanymi. Szczególny wpływ na środowisko mają rozległe kopalnie odkrywkowe węgla brunatnego, zajmujące tysiące hektarów. Obszary wielkich odkrywek, zalewisk i zwałowisk z czasem podlegają rekultywacji. W wyniku zalesiania i sukcesji zamieniają się w półnaturalne zbiorowiska o zupełnie innym krajobrazie.

Najcenniejsze pod względem przyrodniczym tereny Nadleśnictwa Konin stanowi kompleks lasów położonych w pobliżu Kazimierza Biskupiego, zwany Puszcą Bieniszewską. Dobrze zachowały się tu cenne zbiorowiska leśne, przede wszystkim świetliste i kwaśne dąbrowy, licznie występują rośliny chronione. W tej części nadleśnictwa znajduje się kompleks

rezerwatów przyrody, który tworzą rezerwaty: Bieniszew, Mielno, Pustelnik i Sokółki. Większość omawianego terenu weszła w skład obszaru Natura 2000 Puszcza Bieniszewska. W pozostałej części nadleśnictwa także występują obszary o wysokich walorach przyrodniczych, związanych z urozmaiconą rzeźbą terenu oraz obecnością licznych jezior połodowcowych. Rezerwaty Puszczy Bieniszewskiej są połączone ścieżką przyrodniczo-dydaktyczną pieszą i rowerową, udostępniającą najatrakcyjniejsze uroczyska, jeziora, pomniki przyrody i zabytki. Ścieżka rozpoczyna się przy zabytkowej studzience i pozostałościach po kapliczce św. Barnaby, jednego z patronów zakonu kamedułów, i prowadzi przez kolejne rezerwaty do miejsca postojowego przy klasztorze.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Konin występują liczne obiekty architektoniczne zasługujące na uwagę i świadczące o bogatej historii tego terenu. Do ważniejszych zabytków można zaliczyć: klasztor Kamedułów w Bieniszewie, Sanktuarium Maryjne w Licheniu, słup koniński, zwany milowym, i łuk triumfalny w Ślesinie. Na ziemi konińskiej można natknąć się na liczne parki dworskie, a także miejsca upamiętniające wydarzenia powstania styczniowego oraz II wojny światowej. Ważnym świadectwem dziedzictwa kulturowego są dawne, nieczynne cmentarze ewangelicko-augsburskie, kalwińskie i żydowskie. Na gruntach zarządzanych przez nadleśnictwo znajdują się dwa grodziska: „Mrówki” oraz „Świętne”, stanowiące dowód najstarszego osadnictwa na tych terenach.

Dane teleadresowe:

ul. Gajowa 2, 62-510 Konin

e-mail: konin@poznan.lasy.gov.pl

tel. 63 242 47 12

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 2011 r.

Administracja (powiaty):

koniński, słupecki

Obręby gospodarcze:

Kazimierz Biskupi, Konin

Liczba leśnictw: 10

Ogólna powierzchnia jednostki:

14 018,73 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 13 427,05 ha

Lesistość: 13,1%

Udział gatunków dominujących:

sosna 77,5%, dąb 11,2%, olsza 6,5%,

brzoza 3,3%, topola 0,7%

Rezerwaty przyrody:

Sokółki (238,90 ha)

Bieniszew (144,10 ha)

Złota Góra (121,16 ha)

Pustelnik (94,64 ha)

Mielno (94,43 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Jezioro Gopło (246,42 ha)

PLH Ostoja Nadwarciańska (664,10 ha)

PLH Puszcza Bieniszewska (904,44 ha)

PLH Pojezierze Gnieźnieńskie (291,20 ha)

PLB Ostoja Nadgoplańska (248,03 ha)

PLB Dolina Środkowej Warty (373,15 ha)

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Sompolno

S. Perkowicz	1945–1946
E. Pfabe	1947–1948
W. Domański	1949–1953
Zbigniew Kozanecki	1953–1966
Edward Janaszek	1966–1968

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Konin

Roman Kwieciński	1968–1970
Wojciech Kwieciński	1970–2007
Krzysztof Mrotek	od 2007 r.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Kazimierz Biskupi

T. Paluszek	1946–1949
J. Sroczyński	1950–1953
Roman Kwieciński	1953–1968

Kazimierz Roszak z Nadleśnictwa Sompolno z pracownikami leśnymi

Nadleśnictwo Konstakntynowo

Nadleśnictwo Konstakntynowo

Historia polskiej administracji leśnej na terenie obecnego Nadleśnictwa Konstakntynowo rozpoczyna się po odzyskaniu niepodległości, w 1918 r., powołaniem Nadleśnictwa Państwowego Mosina z siedzibą w Ludwikowie, które przejęło grunty leśne po byłym Królewskim Nadleśnictwie Ludwigsberg (*Königliche Oberförsterei Ludwigsberg*). Gospodarowało ono wówczas w trzech obrębach: Dolsk, Racot oraz Mosina. W 1927 r. do Nadleśnictwa Państwowego Leszno przekazano obręby Dolsk i Racot, wówczas pozostało siedem kompleksów i uroczysk, z których w 1945 r. powołano Nadleśnictwo Państwowe Sowiniec. W 1950 r. z części lasów nadleśnictw państwowych Grodzisk i Sowiniec powstało Nadleśnictwo Państwowe Stęszew, które po roku przemianowano na Nadleśnictwo Państwowe Podłoziny. W 1966 r. zmieniono nazwę Nadleśnictwa Sowiniec na Konstakntynowo. W 1972 r.

nadleśnictwa Podłoziny i Konstakntynowo połączyły się, przyjmując obecną nazwę.

W latach 2004–2013 w Nadleśnictwie Konstakntynowo zlikwidowano siedem leśnictw, obecnie jest ich osiem.

Historia II wojny światowej odcisnęła swoje piętno w miejscowych lasach. Na terenie nadleśnictwa znajduje się wiele miejsc pamięci z tego okresu, wśród nich osiem miejsc masowych straceń oraz tablice i krzyże upamiętniające poległych. Na wzgórzu pośród lasów leśnictwa Woźniki wznosi się XVII-wieczny klasztor Franciszkanów. Wędrując leśnymi duktami, niejednokrotnie natkniemy się na kapliczki nadrzewne oraz krzyże. W leśnictwie Krajkowo stoi drewniany krzyż z 1793 r., uchodzący za najstarszy w Wielkopolsce. Ciekawym świadectwem historii jest również cmentarz ewangelicki z XVIII w. położony w leśnictwie Brodniczka, a pochodzący z czasów osadnictwa ołędzkiego. Aż 48% wszystkich siedlisk nadleśnictwa stanowią siedliska lasowe, 47% to siedliska borowe, natomiast 5% powierzchni zajmują olsy i lasy łęgowe. Na obszarze nadleśnictwa znajdują się trzy rezerваты przyrody o łącznej powierzchni 183,53 ha. Rezerwat Krajkowo to jeden z największych rezerwatów w Wielkopolsce, utworzony w celu ochrony krajobrazu starorzeczy Warty oraz łęgów nadwarciańskich. Rezerwat florystyczny Goździk Siny w Grzybnie chroni stanowisko goździka sinego oraz fragment boru sosnowego na wydmie.

Pilarze, 1955 r.

Trzecim rezerwatem położonym na terenie nadleśnictwa jest rezerwat Urbanowo, utworzony w celu ochrony łągu jesionowo-olszowego oraz łągu wiązowo-jesionowego.

Wśród pozostałych form ochrony przyrody na uwagę zasługują specjalne obszary ochrony siedlisk i obszary specjalnej ochrony ptaków, które utworzono w ramach sieci Natura 2000. Zajmują one blisko połowę powierzchni nadleśnictwa. Unikatowe w skali Wielkopolski są również dwa pomniki przyrody: powierzchniowy, chroniący stanowisko wawrzynka wilczelyko w leśnictwie Będlewo, oraz źródło wodne „Żarnowiec” w leśnictwie Wielka Wieś.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Sowniec

Jan Gotuchowski	1945–1956
Aleksander Figas	1956–1960
Józef Wilczyński	1960–1963
Jerzy Okulicz	1963–1966

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Konstantynowo

Jerzy Okulicz	1966–1996
Wojciech Grześkowiak	od 1996 r.

Dane teleadresowe:

Konstantynowo 1, 62-053 Pecna

e-mail: konstantynowo@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 813 77 91

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1972 r.

Administracja (powiaty):

grodziski, kościański, nowotomyski,

poznański, szamotulski, śremski

Obręby gospodarcze:

Konstantynowo, Podłoziny

Liczba leśnictw: 8

Ogólna powierzchnia jednostki:

12 803,58 ha, w tym powierzchnia leśna

ogółem 12 204,73 ha

Lesistość: 17,1%

Udział dominujących gatunków:

sosna 67,9%, dąb 15,8%, brzoza 7,3%,

olsza 5,7%, świerk 1,7%

Rezerwaty przyrody:

Krajkowo (159,20 ha)

Goździk Siny w Grzybnie (16,60 ha)

Urbanowo (7,73 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Ostoja Wielkopolska (66,04 ha)

PLH Rogalińska Dolina Warty (4455,21 ha)

PLH Dolina Mogielnicy (1121,55 ha)

PLH Będlewo-Bieczyny (812,94 ha)

PLB Ostoja Rogalińska (4467,95 ha)

Nadleśnictwo Kościan

Nadleśnictwo Kościan

Lasy obecnego Nadleśnictwa Kościan do wybuchu II wojny światowej były w 40% lasami państwowymi. Pozostałą część stanowiły lasy należące do majątków ziemskich. W lasach obydwu form własności gospodarka leśna opierała się na planach urzędzeniowych.

Podczas II wojny światowej użytkowanie drzewostanów podporządkowano potrzebom okupanta. W 1945 r. tutejsze lasy należały do nadleśnictw: Kościan z siedzibą w Pianowie, Żegrowo i Mochy. Nadleśnictwa te przejęły lasy majątków ziemskich, które upaństwowiono na mocy Dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o reformie rolnej. W skład nadleśnictw Kościan i Żegrowo weszła też część lasów przedwojenne-go Nadleśnictwa Leszno.

Nadleśnictwo Kościan w granicach zbliżonych do obecnych powstało w 1978 r., na podstawie zarządzenia Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych z 10 listopada 1978 r. W 1983 r. siedziba nadleśnictwa została przeniesiona do Kurzej Góry, gdzie znajduje się do chwili obecnej. Nadleśnictwo gospodaruje na gruntach leśnych rozproszonych w blisko 200

kompleksach w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego. Główną oś ekologiczną tworzy rzeka Obra, stanowiąca swego rodzaju kanał wentylacyjny, sprzyjający zachowaniu korzystnych warunków aerosanitarnych. W ten system wpisuje się również Przemęcki Park Krajobrazowy z jeziorami rynnowymi oraz rezerwatami przyrody: Jeziorem Trzebidzkim, Torfowiskiem nad Jeziorem Świętym oraz Wyspą Konwaliową. Ten ostatni, położony na wyspie Jeziora Radomierskiego, zasługuje na szczególną uwagę. Wyspa Konwaliowa jest porośnięta starym lasem mieszanym, w jej runie występują konwalie, których białe kwiaty mają nasady pręcików zabarwione na różowo. Dowodem wieloletniej dbałości o środowisko są również liczne pomniki przyrody, obszary chronionego krajobrazu i europejska sieć Natura 2000, której obszary zajmują 47% powierzchni nadleśnictwa. W Nadleśnictwie Kościan historia nieustannie przeplata się z przyrodą. Imieniem gen. Dezyderego Chłapowskiego nazwano park krajobrazowy, którego kulturowy krajobraz, z zachowaną siecią zadrzewień śródpolnych wprowadzonych przez generała, jest unikatowy w skali kraju. Obecnie zadrzewienia te są objęte ochroną i uznane za dobro kultury. W okolicach Turwi, w lesie rąbińskim własnością Nadleśnictwa Kościan jest kaplica wzniesiona dla upamiętnienia tragicznego wypadku, do którego doszło podczas polowania w 1909 r.

Pamiętając o wszystkich, dla których las jest miejscem wypoczynku i źródłem wiedzy, w 1997 r. przez teren leśnictwa Olejnica wytyczono ścieżkę edukacyjną. Na jej trasie są zlokalizowane przystanki ukazujące różne aspekty gospodarki leśnej. Osobliwością przyrodniczą jest stanowisko żywotnika olbrzymiego, którego naturalnym miejscem występowania jest zachodnia część Ameryki Północnej.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Kościan

Kazimierz Witkowski	1945–1966
Aleksander Jędrzejczak	1966–1975
Adam Plewa	1974–1992
Stanisław Trendewicz	1992–2007
Władysław Praiss	od 2007 r.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Żegrowo

Stanisław Lisiecki	1945–1949
Zdzisław Kozłowski	1949–1966
Zygmunt Skibiński	1966
Tadeusz Cierniak	1966–1974

16 października 1936 r. nastąpiła zmiana na stanowisku nadleśniczego. Dotychczasowy nadleśniczy inż. Łucjan Stryczyński został mianowany nadleśniczym Nadleśnictwa Sieraków, a Nadleśnictwo Leszno w Żegrowie przejął inż. Stanisław Lisiecki. Z tego dnia pochodzi zdjęcie, które wykonano przed wejściem głównym do nadleśnictwa

Dane teleadresowe:

Kurza Góra

ul. Gostyńska 89, 64-000 Kościan

e-mail: koscian@poznan.lasy.gov.pl

tel. 65 512 02 33

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1978 r.

Administracja (powiaty):

gostyński, grodziski, kościański,

leszczyński, wolsztyński

Obręby gospodarcze:

Kościan, Żegrowo, Mochy

Liczba leśnictw: 12

Ogólna powierzchnia jednostki:

16 023,60 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 15 410,48 ha

Lesistość: 16,7%

Udział gatunków dominujących:

*sosna 69,3%, olsza 10,9%, dąb 9,8%,
brzoza 5,7%, świerk 2,8%*

Rezerваты przyrody:

Jezioro Trzebidzkie (8,88 ha)

Wyspa Konwaliowa (24,90 ha)

Torfowisko nad Jeziorem Świętym (6,84 ha)

Czerwona Wieś (3,81 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Zachodnie Pojezierze Krzywińskie (86,80 ha)

PLH Ostoja Przemęcka (137,95 ha)

PLB Wielki Łęg Obrzański (4183,36 ha)

PLB Zbiornik Wonieść (218,40 ha)

PLB Pojezierze Sławskie (2855,79 ha)

Nadleśnictwo Krotoszyn

Nadleśnictwo Krotoszyn

Przed II wojną światową tereny obecnego Nadleśnictwa Krotoszyn były własnością: Lasów Państwowych (53%), wielkiej własności ziemskiej (27%; główny udział miało tu Księstwo Krotoszyńskie niemieckiego księcia Thurn und Taxis, 1819–1927), chłopską (14%) oraz miejską (6%). Ze źródeł pisanych wynika, że już w XIX w. gospodarkę leśną prowadzono tu na podstawie dziesięcioletnich planów urzędniowych. Podstawowym sposobem użytkowania były małe zręby zupełne, co przy odpowiedniej kolejności rębności (140 lat dla dębu i 100 lat dla sosny) oraz dbałości o właściwe przygotowanie gleby i dobry stan rowów melioracyjnych poskutkowało wyhodowaniem dorodnych drzewostanów dębowych i sosnowych. Podejmowano także próby prowadzenia rębni częściowych z odnowieniem naturalnym, lecz odbywało się to bez dostatecznej troski o dalszy los tych powierzchni, co przyniosło słabe efekty.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę część lasów prywatnych nabył w drodze wykupu w 1927 r. Skarb Państwa. Utworzono wówczas trzy nadleśnictwa: Glińnica, Jasne Pole i Świeca, dla których opracowano nowe plany urzędniowe ze stosownymi etatami. Już wtedy pod kątem wartości drzewostanów wyróżniało się Nadleśnictwo Jasne Pole, gdzie dominującym gatunkiem był dąb (67%). Gospodarowanie rębne w wymienionych nadleśnictwach odbywało się zarówno rębniami zupełnymi, jak i częściowymi. Powodzenie młodych nasadzeń napotykało wiele trudności. Takie czynniki jak: brak melioracji, duże zręby zupełne oraz szkody od zwierzyny, często przyczyniały się do powstania nieudanych upraw. Wprowadzenie w pilnym trybie działań korygujących poprawiło nieco tę trudną sytuację.

Po roku 1945 obok Glińnicy i Jasnego Pola pojawia się Nadleśnictwo Baszków, będące wcześniej w przeważającej części majątkiem rodziny Czartoryskich. Gospodarowano wówczas na podstawie prowizorycznego urzędniowania lasu przeprowadzonego w latach 1945–1950. Okres definitywnych planów urzędniowania lasu rozpoczęło opracowanie według stanu na 1 października 1964 r. Pod koniec jego trwania, w roku 1973, w drodze zarządzeń Naczelnego Dyrektora LP oraz Dyrektora OZLP w Poznaniu, utworzono Nadleśnictwo Baszków z siedzibą w Baszkowie, w skład którego włączono

Prace zalesieniowe

dotychczasowe nadleśnictwa, a obecnie obręby: Baszków, Glińnica i Jasne Pole. W 1974 r. do obrębu Baszków włączono leśnictwo Wielki Bór z Nadleśnictwa Rawicz, a do obrębu Glińnica – leśnictwo Bażantarnia z Nadleśnictwa Taczanów. W 1975 r. zmieniono nazwę na Nadleśnictwo Krotoszyn i przeniesiono siedzibę do tej miejscowości, na ul. Mickiewicza 6. W 2014 r. nadleśnictwo zajęło nowy budynek, przy ul. Wiewiórowskiego 70.

W okresie powojennym podniesiono wiek rębności niektórych gatunków, m.in. dębu do 180 lat, a sosny do 110 lat. Użytki rębne pozyskiwano przy zastosowaniu rębni zupełnych oraz częściowych i gniazdowych. Cięcia przygodne, będące wynikiem nasilającego się oddziaływania zarówno czynników biotycznych, jak i abiotycznych, dały znaczące masy pozyskanego drewna

Dane teleadresowe:

ul. Wiewiórowskiego 70

63-700 Krotoszyn

e-mail: krotoszyn@poznan.lasy.gov.pl

tel. 62 725 32 68

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1975 r.

Administracja (powiaty):

gostyński, krotoszyński, ostrowski,

pleszewski, rawicki

Obręby gospodarcze:

Baszków, Glińnica, Jasne Pole

Liczba leśnictw: 13

Ogólna powierzchnia jednostki:

19 323,48 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 18 684,03 ha

Lesistość: 18,8%

Udział gatunków dominujących:

sosna 48,9%, dąb 39,5%, olsza 5%,

brzoza 4,3%, buk 1,2%

Rezerваты przyrody:

Buczyna Helenopol (41,99 ha)

Mszar Bogdaniec (21,98 ha)

Miejski Bór (29,23 ha)

Dąbrowa koło Biadek Krotoszyńskich (16,20 ha)

Baszków (3,76 ha)

Dąbrowa Smoszew (13,85 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Ostoja nad Baryczą (0,38 ha)

PLH Uroczyska Płyty Krotoszyńskiej (13 274,38 ha)

PLB Dolina Baryczy (17,11 ha)

PLB Dąbrowy Krotoszyńskie (13 280,39 ha)

i wpłynęły na wykonanie zasadniczych zabiegów gospodarczych.

Nadleśnictwo Krotoszyn w obecnej strukturze administracyjnej funkcjonuje od 1979 r. Lasy w jego zarządzie są podzielone na trzy obręby: Baszków, Glińnica i Jasne Pole, obejmujące 13 leśnictw. Charakterystyczne dla nadleśnictwa jest znaczne rozproszenie kompleksów leśnych. Wśród 114 kompleksów aż 63 to obszary niewielkie, o powierzchni nieprzekraczającej 5 ha. Zachodzące na tych terenach procesy (w tym zwłaszcza wpływ zlodowacenia środkowopolskiego) sprawiły, że spotykamy tu całą mozaikę utworów glebowych – od glin zwałowych moren dennych po piaski dennych tarasów akumulacyjnych. Autorem stosowanego niekiedy określenia „płyta krotoszyńska” jest prof. Feliks Terlikowski, który ok. 1930 r. badał przydatność rolniczą tutejszych gleb i zwrócił uwagę na specyficzne wyrównanie glin zwałowych w formie płaskowyzu, tworzące gleby hydrogeniczne opadowo-glejowe. Płytę krotoszyńską stanowi unikalny na skalę kraju duży kompleks leśny dębu szypułkowego, który obejmuje aż 75% powierzchni obrębu Jasne Pole. Na podkreślenie zasługuje również utworzenie tutaj tzw. regionu matecznego dla dębu szypułkowego, obejmującego cenną populację, cechującą się drewnem wysokiej jakości. Jest ono poszukiwane przez nabywców z całej Europy. Cenne drewno okleinowe jest sprzedawane na prestiżowej, dorocznej Międzynarodowej Aukcji Drewna Dębowego.

Występująca w nadleśnictwie baza nasienna (m.in. wyłączone drzewostany nasienne sosny i dębu szypułkowego) jest wystarczająca do

zachowania walorów genetycznych oraz prowadzenia produkcji szkółkarskiej. Hodowlą materiału sadzeniowego zajmuje się szkółka leśna Kuklinów (obręb Baszków) o powierzchni produkcyjnej 5,64 ha.

Stan zdrowotny lasów Nadleśnictwa Krotoszyn jest w ostatnich latach obiektem ciągłej troski leśników. Niedobór wody, pomimo znacznej ilości zasobnych siedlisk, jest głównym czynnikiem wpływającym na warunki gospodarowania. Wśród wartościowych siedlisk dominują kwaśne dąbrowy oraz grądy środkowoeuropejskie.

Na terenie nadleśnictwa wyznaczono cztery obszary sieci Natura 2000 oraz sześć rezerwatów przyrody. Bogaty zwierzostan w ośrodku hodowli zwierzyny jest z kolei dużą atrakcją dla polowań zbiorowych, organizowanych zgodnie z tradycją łowiecką. Uczestniczą w nich także myśliwi z zagranicy, których przyciąga dobrze przygotowana infrastruktura – zabytkowy Dom Łowiecki Baszków z początków XX w. (niegdyś siedziba nadleśniczego nadzorującego prywatne lasy rodziny Czartoryskich) oraz kwatery Jastrzębiec. Wśród walorów historycznych i kulturowych regionu należy wymienić stanowiska archeologiczne (cmentarzysko przedłużyckie, grodzisko Sulimira), upamiętnione materialnie miejsca wydarzeń historycznych (np. Krzyż Napoleoński) oraz stare cmentarze.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Krotoszyn

Zdzisław Henicz	1973–1977
Tadeusz Filipiak	1977–1993
Bronisław Roszak	1993–2009
Wiesław Buliński	od 2009 r.

Nadleśnictwo Łopuchówko

Nadleśnictwo Łopuchówko

Tereny, na których położone jest Nadleśnictwo Łopuchówko, stanowiły do XV w. szeroki pas puszczy ciągnących się wzdłuż obu stron doliny Warty. Rozwój osadnictwa od XVI do XVIII w. zmienił charakter tego obszaru. W XVIII w. pruska polityka lokalizacyjna, kryzys gospodarczy okresu wojen napoleońskich i uwłaszczenie chłopów doprowadziły do niekorzystnych zmian w środowisku przyrodniczym. Aby ratować skarby pruski, w lasach dokonywano masowych wyrębów, głównie gatunków liściastych. W zalesieniach wtórnych na miejsce wielogatunkowych lasów mieszanych wprowadzono monokultury sosnowe.

Warto nadmienić, że znacząca część lasów administrowana przez dzisiejsze Nadleśnictwo Łopuchówko, tworząca Puszcze Zielonka, należała od XIII w. do dóbr klasztoru Cysterek w Owińskach. Po drugim rozbiórce Polski lasy te zostały upaństwowione przez rząd pruski.

W 1815 przekazano je wysokiemu urzędnikowi pruskiemu, a w 1817 r. stały się własnością Generalnej Dyrekcji Kasy Wdów. W roku 1827 włączono je do Królewskiego Nadleśnictwa Gozdowo w Jeziercach, skąd nadleśnictwo to przeniesiono w roku 1838 do Zielonki i zmieniono jego nazwę na Królewskie Nadleśnictwo Zielonka (*Königliche Oberförsterei Grünheide*). Z Zielonką sąsiadowało Królewskie Nadleśnictwo Kąty (*Königliche Oberförsterei Eckstelle*). Po 1918 r. nadleśnictwa te zostały przejęte przez Skarb Państwa, zmieniając nazwę na: Nadleśnictwo Państwowe Zielonka i Nadleśnictwo Państwowe Kąty. Do 1945 r. pozostała część areału leśnego (blisko 60%) stanowiły lasy własności prywatnej. Na uznanie zasługuje akcja przeprowadzona podczas okupacji hitlerowskiej, w 1940 r., przez polskich pracowników nadleśnictwa w Kątach (*Forstamt Eckstelle*). Używając prostego forstelu, zdołali przekonać niemieckiego nadleśniczego Stirla, by ten odstąpił od planowanego rabunkowego wyrębu cennego pod względem naukowym starodrzewu bukowego, położonego na terenie leśnictw Łoskoń i Buczyna. Działania zapoczątkowane w czasie wojny, zwłaszcza szczególne zaangażowanie leśniczego Leonarda Zielińskiego, przyniosły pożądany skutek. W 1958 r. w tym miejscu utworzono ścisły rezerwat leśny Buczyna. Zarówno terytorium nadleśnictwa, jak i jego nazwa uległy

licznym zmianom. Po wyzwoleniu Wielkopolski reaktywowano nadleśnictwa państwowe Zielonka i Kąty oraz utworzono Nadleśnictwo Państwowe Sierniki z siedzibą w Kakulinie. W 1946 r. siedzibę Nadleśnictwa Zielonka przeniesiono do Łopuchówka i zmieniono jego nazwę na obecnie obowiązującą. W 1947 r. przekazano część powierzchni (trzy leśnictwa) Uniwersytetowi Poznańskiemu i utworzono Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka. W 1972 r., w ramach reorganizacji administracji Lasów Państwowych, w skład Nadleśnictwa Łopuchówko weszły cztery były nadleśnictwa jako obręby: Biedrusko, Dziewicza Góra, Kąty i Łopuchówko. Podczas kolejnej reorganizacji, w 1976 r., obręb Dziewicza Góra przekazano do Nadleśnictwa Babki, a w 1979 r. obręb Biedrusko przeszedł do Nadleśnictwa Oborniki. W 1979 r. do Nadleśnictwa Łopuchówko przyłączono obręb Kakulin. W ramach większej reorganizacji w 2004 r. po raz kolejny Kakulin został przekazany do Nadleśnictwa Durowo (RDLP w Pile). W 2003 r. Nadleśnictwo Czerwonak z obrębami Biedrusko i Dziewicza Góra, funkcjonujące od 1995 r., przyłączono do Nadleśnictwa Łopuchówko. W 2008 r. przekazano leśnictwa Mechowo i Wierzonka o łącznej powierzchni 1672 ha oraz szkółkę leśną o powierzchni 35 ha w leśnictwie Wronczyn do Nadleśnictwa Babki. Od 1870 r. lasy Puszczy Zielonki były obiektem badawczym Niemieckich Leśnych Stacji Doświadczalnych w Eberswalde. Na terenie ówczesnej Prowincji Poznańskiej, a dzisiejszego Nadleśnictwa Łopuchówko, profesoro- wie Denkemann i Schwappach założyli wiele

Dane teleadresowe:

*Łopuchówko 1, 62-095 Murowana Goślina
e-mail: lopuchowko@poznan.lasy.gov.pl
tel. 61 812 21 61*

W zbliżonej strukturze administracyjnej:
od 2005 r.

Administracja (powiaty):

*obornicki, poznański, gnieźnieński,
wągrowiecki*

Obręby gospodarcze:

*Kąty, Łopuchówko, Biedrusko,
Dziewicza Góra*

Liczba leśnictw: 14

Ogólna powierzchnia jednostki:

*24 010,14 ha, w tym powierzchnia leśna
ogółem 19 133,83 ha*

Lesistość: 30,8%

Udział gatunków dominujących:

*sosna 65,9%, dąb 19,7%, olsza 5,3%,
brzoza 4,2%, buk 3%*

Rezerваты przyrody:

Meteoryt Morasko (54,28 ha)

Buczyna (15,75 ha)

*Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko
(10,83 ha)*

Żywiec Dziewięciolistny (10,51 ha)

Klasztorne Modrzewie koło Dąbrówki

Kościelnej (6,20 ha)

Śnieżycowy Jar (9,27 ha)

Gogulec (5,29 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Biedrusko (9938,1 ha)

PLH Buczyna w Długiej Goślinie (685,84 ha)

PLH Uroczyska Puszczy Zielonki (621,06 ha)

PLB Dolina Samicy (411,19 ha)

powierzchni doświadczalnych. Od 1878 r. prowadzono analizy dotyczące przyrostu poszczególnych gatunków, a także badania nad domieszkami obcych gatunków drzew w drzewostanach. W 1925 r. za sprawą profesorów J. Rivoliego i R. Biehlera z lasów Nadleśnictwa Państwowego Zielonka, jako bazy terenowej, mógł korzystać Wydział Leśny Uniwersytetu Poznańskiego.

Obszar w zarządzie nadleśnictwa charakteryzuje się znacznym rozproszeniem. Tworzy go 106 kompleksów leśnych, z których aż 60% to lasy ochronne. Powierzchniowe formy ochrony przyrody reprezentowane są przez siedem rezerwatów przyrody, dwa obszary chronionego krajobrazu (Dolina Wełny i Dolina Samicy) oraz obszary Natura 2000, w tym wyjątkowy, obejmujący poligon Biedrusko.

Na terenie poligonu założonego w 1904 r. znajduje się wiele fortyfikacji wybudowanych przez Niemców. Charakterystyczną cechą obiektu jest sieć rowów okresowo zalewanych wodą. Do najcenniejszych terenów należy modelowo zachowany kompleks starorzeczy nadwarciańskich w okolicy Gołębowa. Występuje tu m.in. chrząszcz o priorytetowym znaczeniu dla Wspólnoty Europejskiej – pachnica dębowa, uważana za relikwint lasów pierwotnych. W związku z występowaniem tego rzadkiego i cennego gatunku na terenie nadleśnictwa powstało w roku 2011 Centrum Ochrony Pachnicy Dębowej

w Ośrodku Edukacji Leśnej „Łysy Młyn”. Co roku ośrodek odwiedza kilka tysięcy osób.

Niezwykle ciekawym rezerwatem położonym w północnej części Poznania, u podnóża Góry Moraskiej (153 m n.p.m.) jest rezerwat Meteority Morasko – jedno z dwóch miejsc upadku meteorytu w Europie. Znalaziono tu okaz ważący 270 kg. Inne wzniesienie, Dziewicza Góra (143,5 m n.p.m.), to z kolei miejsce przeznaczone głównie dla turystów. Zagospodarowany parking został wyposażony w salę wystawową, salę do prowadzenia zajęć edukacyjnych oraz zieloną szkołę. Położenie nadleśnictwa w tak niewielkiej odległości od dużej aglomeracji miejskiej, silna presja społeczeństwa na lasy z jednej strony, jak również znaczące walory przyrodnicze, krajobrazowe, turystyczne i dydaktyczne z drugiej, wymagają prowadzenia w bardzo szerokim zakresie edukacji leśnej społeczeństwa, tak by obecnie i w przyszłości móc w pełni realizować wielofunkcyjną, zrównoważoną gospodarkę leśną.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Łopuchówko

Kazimierz Głyda	1947–1957
Ludwik Janusz Witowski	1957–1975
Mieczysław Preiss	1975–1982
Stanisław Kaszyński	1983–1992
Zbigniew Szeląg	1992–2015
Tomasz Sobalak	od 2015 r.

Przerwa na positek podczas prac w lesie, zdjęcie zrobione na terenie leśnictwa Miączynek, lata 60.

Nadleśniczy Janusz Witowski przed budynkiem nadleśnictwa, lata 60.

Wizytacja Nadleśniczego Janusza Witowskiego na terenie leśnictwa Miączynek, lata 60.

Nadleśnictwo Oborniki

Nadleśnictwo Oborniki

Organizowanie gospodarki leśnej w Puszczy Noteckiej, której lasy tworzą m.in. Nadleśnictwo Oborniki, rozpoczęło upaństwowienie przez władze pruskie w 1796 r. lasów koronnych oraz w 1810 r. lasów klasztornych i kościelnych. W latach 1816–1836 wprowadzono podział na nadleśnictwa administrowane przez leśników. Po 1840 r. rozpoczęto zastępowanie odnowienia naturalnego zrębami zupełnymi i obniżono kolej rębny ze 120 do 100 lat. W okresie panowania pruskiego kilka razy opracowywano plany urzędniowe, o czym świadczą zachowane operaty. Początek historii Nadleśnictwa Oborniki datuje się na 1893 r. Powstało ono z części lasów własności państwowej oraz lasów prywatnych. Ogólna powierzchnia jednostki wynosiła wówczas 7088 ha. W 1910 r. sporządzono operat, który był aktualny do 1930 r. Dokument stracił znaczenie z chwilą rozpoczęcia w 1924 r. eksploatacji drzewostanów obumarłych wskutek żeru strzygoni

choinówki na powierzchni kilku tysięcy hektarów. W 1930 r. opracowano plan gospodarczy na lata 1930–1940. Do roku 1945 prowadzono racjonalną gospodarkę leśną, stan lasów był dobry, z wyjątkiem lasów drobnej własności. Po wojnie, w 1945 r., Nadleśnictwo Oborniki powiększyło swe granice o przyłączone lasy większej i mniejszej własności prywatnej.

Na obszarze obecnego nadleśnictwa przed wybuchem wojny funkcjonowały jeszcze dwie inne jednostki: Nadleśnictwo Państwowe Boruszynek oraz prywatne Nadleśnictwo Zielonagóra, stanowiące lasy majoratu Obrzycko. Na bazie tego ostatniego po zakończonej wojnie zorganizowano Nadleśnictwo Państwowe Obrzycko.

Po 1945 r. rozpoczęło się prowizoryczne zarządzanie lasów. W 1957 r. przeprowadzono definitywne zarządzanie lasu, a od 1969 r. kolejne jego rewizje. Pierwsza rewizja zarządzania lasu, przeprowadzona w latach 1969–1979, wprowadziła kilka istotnych zmian organizacyjnych. W 1973 r. włączono do Nadleśnictwa Oborniki nadleśnictwa Boruszynek (częściowo) i Obrzycko. W 1979 r. przekazano części obrębów położonych w województwie piłskim do nadleśnictw Durowo, Sarbia i Wronki. W tym samym roku do Nadleśnictwa Oborniki przyłączono również obręb Biedrusko z Nadleśnictwa Łopuchówko. Podczas drugiej rewizji (lata 1981–1990) do Nadleśnictwa Oborniki włączono

leśnictwo Objezierze z obrębu Biedrusko. W tym okresie nadleśnictwo było podzielone na 19 leśnictw. W 1995 r., w trakcie trwania trzeciej rewizji urządzania lasu (lata 1992–2001) przekazano obręb Biedrusko do Nadleśnictwa Czerwonak. Ten plan wprowadził pięć nowych leśnictw, lecz oddanie obrębu Biedrusko ponownie zmniejszyło liczbę leśnictw do dziewiętnastu. Podczas czwartej rewizji (2002–2011) zredukowano cztery kolejne leśnictwa. W 2004 r. do Nadleśnictwa Oborniki przyłączono obręb Parkowo z Nadleśnictwa Durowo. Składał się on z trzech leśnictw: Wełna, Piłka i Ludomy. Liczba leśnictw wzrosła wówczas do osiemnastu.

Lasy Nadleśnictwa Oborniki, położone w dorzeczu Warty, są częścią największego zwarteo kompleksu leśnego na Nizinie Wielkopolskiej – Puszczy Noteckiej. To również największy w Polsce transgraniczny Leśny Kompleks Promocyjny. Starzejące się drzewostany sosnowe nadleśnictwa pozwalają dostarczyć corocznie na rynek drzewny ok. 100 tys. m³ drewna. Dlatego bardzo ważna jest organizacja prac leśnych. Dominuje sortymentowa metoda pozyskania drewna z wykorzystaniem kilku zestawów maszyn wielooperacyjnych. Monokultury sosnowe wpływają na zwiększenie zagrożenia powodowanego przez foliofagi, ale wykorzystując określone mikrosiedliska, leśnicy starają się przebudowywać składy gatunkowe drzewostanów.

Wśród form ochrony przyrody, oprócz rezerwatów, warto wymienić obszar chronionego krajobrazu Dolina Wełny i Rynna Gołaniecko-Wągrowiecka, którego wschodnia część jest

Dane teleadresowe:

ul. Gajowa 1, Dąbrówka Leśna

64-600 Oborniki

e-mail: oborniki@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 297 13 02

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 2004 r.

Administracja (powiaty):

czarnkowsko-trzcianecki, chodzieski,

obornicki, poznański, szamotulski

Obręby gospodarcze:

Kiszewo, Oborniki, Obrzycko

Liczba leśnictw: 13

Ogólna powierzchnia jednostki:

20 882,07 ha, w tym powierzchnia leśna

ogółem 20 210,05 ha

Lesistość: 34,4%

Udział gatunków dominujących:

sosna 90,2%, dąb 3,7%, brzoza 2,5%,

olsza 2,3%, świerk 0,8%

Rezerваты przyrody:

Świetlista Dąbrowa (79,53 ha)

Dołęga (1,17 ha)

Promenada (4,41 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Dąbrowy Obrzyckie (800,08 ha)

PLH Kiszewo (2257,21 ha)

PLH Dolina Wełny (939,44 ha)

PLB Dolina Samicy (79,57 ha)

PLB Puszcza Notecka (16106,77 ha)

położona na terenie nadleśnictwa. W lasach obornickich wyznaczono kilka obszarów Natura 2000, w tym jeden z największych obszarów specjalnej ochrony ptaków w kraju – Puszcza Notecka.

W leśnictwie Daniele utworzono trasę „Dębowy Las” wokół rezerwatu Świetlista Dąbrowa. W pobliżu Stobnicy można przejść ścieżką „Dolina Kończaka” i zobaczyć największą atrakcję założonej w 1973 r. Stacji Badawczej Katedry Zoologii Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu – przebywające w wolierach wilki. Stację założono w celu hodowli, restytucji i reintrodukcji rzadkich i ginących gatunków zwierząt.

Na tym terenie odkryto również w XIX w. rozległe cmentarzysko z IV–V okresu epoki brązu (kultura łużycka), składające się z kilkudziesięciu grobów. Blisko siedziby nadleśnictwa znajduje się również ścieżka „Ochrona przyrody a łowiectwo”. Aby zobaczyć, jak Puszcza Notecka wygląda z lotu ptaka, warto się udać na wieżę widokową położoną 5 km od siedziby nadleśnictwa.

Do najciekawszych miejsc historycznych związanych z terenem nadleśnictwa należą cmentarze w leśnictwach Sycyn i Rożnowo, ze zbiorowymi mogiłami z II wojny światowej. Liczbę ofiar w Rożnowie szacuje się na 12 tys. osób. Niemym świadkiem tamtych czasów jest 130-letni starodrzew sosnowy porastający teren cmentarza. Miejsca pamięci historycznej uzupełnia grób 400 żołnierzy

zamordowanych w czasie II wojny światowej w rejonie Kobylnik. Warte odwiedzenia są również: pałac w Bąblinie pochodzący z końca XIX w. (obecnie mieści się tu Ośrodek Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Rodziny), Sanktuarium Maryjne w Górcie Klasztornej koło Wyrzyska oraz Kowanówko – miejscowość słynąca już od XIV w. z wód leczniczych i korzystnego mikroklimatu.

15 września 2015 r. siedemnastu sygnatariuszy podpisało deklarację o utworzeniu w Nadleśnictwie Oborniki pierwszego w Polsce lasu modelowego. Tym samym, z dniem 6 listopada, został on włączony w struktury Międzynarodowej Sieci Lasów Modelowych (IMFN). Plan strategiczny lasu modelowego obejmuje trzy główne obszary zainteresowania: środowisko, turystykę i świadomość ekologiczną, z silnym naciskiem na skuteczną gospodarkę leśną i wodną z uwzględnieniem różnych celów.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Oborniki

Stefan Tadeusz Studniarski	1918–1923
Leon Martyniec	1923–1939
Georg Stiirmer	1939–1945
Stanisław Romanowski	1945–1950
Tadeusz Katafiasz	1951–1959
Józef Wiewiórkowski	1959–1966
Roman Niedzielski	1966–1974
Mieczysław Preiss	1974–1976
Roman Niedzielski	1976–1977
Mieczysław Naparty	1978–2004
Włodzimierz Kowal	od 2004 r.

Nadleśnictwo Piaski

Nadleśnictwo Piaski

Państwowa administracja leśna na obszarze obecnego Nadleśnictwa Piaski zaczęła funkcjonować po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Nadzorowała w tym rejonie stosunkowo niewielki obszar w okolicach Dolska i Ostrowieczna, który wcześniej podlegał pruskiemu Królewskiemu Nadleśnictwu Ludwigsberg. Po 1918 r. obszar ten został przejęty przez Nadleśnictwo Państwowe Mosina, a w 1927 r. przez nadleśnictwa państwowe Leszno i Włoszakowice. Przed wybuchem II wojny światowej, oprócz kompleksów leśnych własności państwowej, w tym rejonie funkcjonowały również jednostki gospodarcze innej własności, w tym trzy nadleśnictwa. Największym było Nadleśnictwo Piaski z kompleksem leśnym należącym do Zarządu Leśnego Oratorium św. Filipa w Gostyniu. W rejonie Borku funkcjonowało prywatne Nadleśnictwo Orliniec (z prywatną szkołą dla leśniczych), a niedaleko Pogorzeli znajdowało się Nadleśnictwo Siedlec.

W 1945 r., bezpośrednio po wyzwoleniu przez Armię Czerwoną terenów powiatów: Gostyń, Rawicz, Śrem i Krotoszyn, rozpoczęło działalność Nadleśnictwo Państwowe Gostyń (później o nazwie Pogorzela), które wówczas zatrudniało siedmiu pracowników. Zespołem kierował inż. Szczepiński. W 1949 r. pierwsza siedziba nadleśnictwa została przeniesiona z Pogorzeli do wsi Strzelce Wielkie. W tym czasie jednostką zarządzał inż. Jerzy Kwieciński, a po jego śmierci od 1950 r. p.o. nadleśniczy Teodor Łyszczak. Po kilku latach ponownie przeniesiono siedzibę, tym razem do wsi Piaski, ale nazwa Nadleśnictwo Państwowe Strzelce Wielkie przetrwała jeszcze do 1966 r., po czym zmieniono ją na Nadleśnictwo Piaski. W 1972 r. do Nadleśnictwa Piaski przyłączono Nadleśnictwo Państwowe Książ, a w 1979 r. Nadleśnictwo Państwowe Rawicz. Nadleśnictwo posiada w swoich granicach blisko 2630 ha przedwojennych lasów, które w latach 1920–1939 należały do nadleśnictw państwowych: Mosina (1920–1927), Leszno (1920–1935), Włoszakowice (1935–1939). Po II wojnie światowej powierzchnia nadleśnictwa zwiększyła się o ok. 4 tys. ha zalesionych gruntów porolnych. Około 13 tys. ha gruntów leśnych pochodzi ze znacjonalizowanych gospodarstw pomemieckich i wielkich majątków ziemskich. Teren Nadleśnictwa Piaski zaliczany jest do regionu rolniczego o bardzo wysokiej kulturze gleb. Możliwością pozyskania dla rolnictwa dobrej

jakości gleb w XIX w. i na początku XX stulecia doprowadziły do znacznych wylesień. Jeszcze pod koniec XVIII w. lesistość tego terenu sięgała prawie 30%, przed I wojną światową wynosiła tylko 11%, a obecnie prawie 15%. Wzrost lesistości regionu nastąpił w wyniku zalesienia gruntów porolnych w ostatnim 50-leciu.

Obecnie Nadleśnictwo Piaski zarządza gruntami Skarbu Państwa położonymi w 219 kompleksach (w tym 154 kompleksy o powierzchni do 100 ha) oraz sprawuje nadzór nad gospodarką leśną w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa na powierzchni 2350 ha. Grunty leśne są położone na obszarze 18 gmin, w 6 powiatach województwa wielkopolskiego. Od 1979 r. w nadleśnictwie działa szkoła leśna „Miranowo” o powierzchni produkcyjnej 570 arów, która każdego roku dostarcza ponad 1,3 mln sadzonek 22 gatunków drzew i krzewów leśnych.

W nadleśnictwie funkcjonuje ośrodek hodowli zwierzyny, obejmujący trzy polne obwody łowieckie o łącznej powierzchni 17 670 ha. W 2014 r. w OHZ zainwentaryzowano 950 szt. zwierzyny grubej oraz ok. 1500 szt. zwierzyny drobnej. Jednym z ważniejszych zadań gospodarki łowieckiej w OHZ jest reintrodukcja kuropatw, które jeszcze w latach 80. XX w. licznie występowały na tych terenach. Do wyjątkowych walorów przyrodniczych nadleśnictwa należy zaliczyć jedno z największych w Wielkopolsce skupisk chronionych gatunków roślin: jarzębu brekinii (ponad 800 drzew) i wawrzynka wilczełyko (ok. 170 krzewów). Na gruntach zarządzanych przez nadleśnictwo znajdują się m.in.: cztery leśne rezerwaty przyrody

Dane teleadresowe:

ul. Drzędzewska 1, 63-820 Piaski

e-mail: piaski@poznan.lasy.gov.pl

tel. 65 573 90 80

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1979 r.

Administracja (powiaty):

gostyński, jarociński, kościański,

krotoszyński, rawicki, śremski

Obręby gospodarcze:

Książ, Piaski, Rawicz

Liczba leśnictw: 14

Ogólna powierzchnia jednostki:

19 690,60 ha, w tym powierzchnia leśna

ogółem 19 016,14 ha

Lesistość: 14,3%

Udział gatunków dominujących:

sosna 60,6%, dąb 28,9%, brzoza 4,6%,

olsza 4,2%, świerk 0,9%

Rezerwaty przyrody:

Pępowo (12,21 ha)

Dębno (7,66 ha)

Czerwona Róża (5,64 ha)

Bodzewko (1,26 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Rogalińska Dolina Warty (118,34 ha)

PLB Ostoja Rogalińska (118,34 ha)

ustanowione w latach 1958–1961, 32 pomniki przyrody ożywionej (pojedyncze drzewa, ich grupy i dwie aleje reprezentowane przez 220 drzew) oraz sześć pomników przyrody nieożywionej (głazy narzutowe – granity i piaskowce). Na uwagę zasługuje kilka miejsc ściśle związanych z historią regionu i Polski, objętych ochroną konserwatorską, oraz dziewięć miejsc pamięci. Do najbardziej znanych należy pomnik w leśnictwie Dębno, upamiętniający śmierć Stefana Bobrowskiego (1863 r.), pierwszego przywódcy powstania styczniowego. W leśnictwie Krasnolipka głąz upamiętnia miejsce śmierci porucznika Stanisława Kamińskiego – dowódcy oddziału powstańców wielkopolskich z 1918 r. walczących o Rawicz. W lasach Sarnowy znajduje się pomnik – głąz poświęcony pamięci setek Polaków zamordowanych w więzieniu rawickim w latach 1939–1945.

W 1838 r. w Godurowie urodził się Filip Wawrzyniec Skoraczewski – jeden z najwybitniejszych polskich leśników, absolwent Wydziału Leśnego Politechniki w Zurychu, powstaniec styczniowy, nadleśniczy w lasach miłosławskich (1868-1909). Na terenie leśnictwa Stawiszyn zachowało się z kolei wczesnośredniowieczne grodzisko, obok którego odnaleziono osadę z epoki neolitu. Niedaleko siedziby nadleśnictwa znajduje się bazylika i klasztor oo. Filipinów na Głógówku koło Gostynia. Jest to jeden z najciekawszych obiektów architektonicznych we wschodniej Wielkopolsce oraz jedno z najważniejszych miejsc kultu maryjnego w Polsce, odwiedzane corocznie przez tysiące pielgrzymów.

Siedziba Nadleśnictwa Strzelce Wielkie w latach 1950–1962 (stan 2005 r.)

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Rawicz

Kazimierz Świącicki	1945–1949
Antoni Młynarek	1950
Paweł Michałkiewicz	1951–1958
Zbigniew Hoszowski	1958–1963
Kazimierz Durski	1963–1974

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Książ

Rajmund Gtówczewski	1945–1947
Walerian Lewicki	1948–1949
Edmund Kayser	1950–1972

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Pogorzela

Antoni Szczepanek	1945
Jerzy Kwieciński	1945–1949

Nadleśniczy Nadleśnictwa Strzelce Wielkie

Stefan Lisiak	1950–1966
---------------	-----------

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Piaski

Stefan Lisiak	1967–1981
Andrzej Wawrzyniak	od 1982 r.

Pracownicy Nadleśnictwa Strzelce Wielkie przed siedzibą w Piaskach, 1954 r.

Minister leśnictwa i przemysłu drzewnego Roman Gesing (z prawej) z nadleśniczym Stefanem Lisiakiem (w środku) i dyrektorem OZLP w Poznaniu Bronisławem Mikstackim, 1966 r.

Nadleśnictwo Pniewy

Nadleśnictwo Pniewy

Początki administracji leśnej na terenie obecnego Nadleśnictwa Pniewy sięgają 1945 r. i wiążą się z powstaniem Nadleśnictwa Lipnica. W jego granicach znalazła się wówczas część lasów państwowych przedwojennych nadleśnictw: Bolewice (kompleks leśny przy Dusznikach) i Wronki (kompleksy leśne przy Kaźmierzu i Otorowie) oraz lasy różnych własności upaństwowione dekretemi PKWN z 6 września i 12 grudnia 1944 r., w tym dwa przedwojenne prywatne nadleśnictwa: Wielonek i Klemensowo. W 1948 r. siedzibę nadleśnictwa przeniesiono do dawnej pastorówki w Pniewach, gdzie mieści się do dziś. Od tamtej chwili nadleśnictwo funkcjonuje pod obecną nazwą.

Kolejne lata to okres wielkich przemian i reorganizacji w nadleśnictwie, podczas których toczono walkę o zachowanie lasów zniszczonych podczas wojny. Przy wielu trudnościach, zwłaszcza ekonomicznych i organizacyjnych, leśnikom

przyszło mierzyć się z klęskami żywiołowymi, szkodami przemysłowymi oraz gradacjami szkodników owadzych, z których najdotkliwsza, brudnicy mniszki, miała miejsce w latach 80. ubiegłego stulecia.

Po wojnie zasięg terytorialny Nadleśnictwa Pniewy był zbliżony do zasięgu dzisiejszego obrębu Pniewy. W roku 1945 powstało Nadleśnictwo Kwilcz z siedzibą w Rozbitku. W 1950 r. jego siedzibę przeniesiono do Niemierzewa i zmieniono nazwę na Nadleśnictwo Niemierzewo. Jego obszar nie pokrywał się z obecnym obrębem Niemierzewo, lecz objął część terenów obecnego obrębu Sieraków (Nadleśnictwo Sieraków). Część południowa obecnego obrębu Niemierzewo należała do trzech innych nadleśnictw: Bolewice, Porążyn i Lewice.

Pierwsze urządzenie Nadleśnictwa Niemierzewo wykonała Sekcja Urządzania Lasu Okręgu LP w Poznaniu na lata 1951–1960. Podkład geodezyjny sporządziła Sekcja Regulacji i Pomiarów Okręgu LP w Poznaniu na podstawie pomiaru ciągami busolowymi, z wykorzystaniem map katastralnych. Według danych z prowizorycznego operatu Nadleśnictwa Niemierzewo z 1951 r. jego powierzchnia wynosiła 4994,79 ha.

W roku 1948 sporządzono dla Nadleśnictwa Pniewy prowizoryczny plan urządzenia lasu na lata 1948/1949–1957/1958. Powierzchnia

nadleśnictwa w 1948 r. wynosiła 8310,09 ha. Z tego na dawne lasy państwowe przypadało 1643,89 ha, pozostałe tereny należały do lasów prywatnych (32 majątki) i niewielkich własności poniemieckich. Każda z tych form własności posiadała odrębny podział powierzchniowy i numerację oddziałów. W latach 1948–1963 Nadleśnictwo Pniewy przyjęło z Państwowego Funduszu Ziemi 497,85 ha. W tym samym czasie przekazano do Nadleśnictwa Niemierzewo 171,1 ha, a do Nadleśnictwa Porążyn 96,8 ha. Według operatu definitywnego urządzania lasu powierzchnia Nadleśnictwa Pniewy wynosiła w 1963 r. 8539,84 ha, a Nadleśnictwa Niemierzewo w 1967 r. 5351,4 ha.

W 1972 r. do Nadleśnictwa Pniewy przyłączono Nadleśnictwo Niemierzewo, a do roku 1979 grunty będące w zarządzie nadleśnictw: Międzychód, Bolewice, Wronki, Grodzisk i Sieraków. Nadleśnictwo Pniewy od 1979 r. składało się zatem z czterech obrębów: Bucharzewo, Niemierzewo, Pniewy i Sieraków. Powołano je na podstawie zarządzenia nr 44 Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych z 7 listopada 1977 r. Ze względu na duże zmiany granic obrębów wprowadzono nową numerację oddziałów dla obrębów Niemierzewo i Sieraków. W czasie trwania drugiej rewizji urządzania lasu w roku 1993 nastąpił kolejny podział Nadleśnictwa Pniewy. Z czterech obrębów zachowano dwa (Pniewy i Sieraków).

Nadleśnictwo Pniewy w obecnych granicach funkcjonuje od 1993 r. Obejmuje swym zasięgiem obszar o powierzchni ponad 904 km² na terenie ośmiu gmin. W skład nadleśnictwa

Dane teleadresowe:

ul. Wolności 4, 62-045 Pniewy

e-mail: pniewy@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 29 10 559

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1993 r.

Administracja (powiaty):

międzychodzki

Obręby gospodarcze:

Niemierzewo, Pniewy

Liczba leśnictw: 10

Ogólna powierzchnia jednostki:

15 564,81 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 14 756,27 ha

Lesistość: 18%

Udział gatunków dominujących:

*sosna 69,4%, dąb 16,2%, brzoza 5,7%,
olsza 4,6%, buk 2,1%*

Rezerваты przyrody:

Bytyńskie Brzęki (15,15 ha)

Las Grądowy nad Mogilnicą (7,35 ha)

Brzęki przy Starej Gajówce (6,71 ha)

Jakubowo (4,02 ha)

Wielki Las (78,96 ha)

Huby Grzebieniskie (14,73 ha)

Dusznicki (0,77 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Ostoja Zgierzyniecka (78,96 ha)

*PLH Ostoja Międzychodzko-Sierakowska
(37,31 ha)*

PLH Zamorze Pniewskie (198,97 ha)

PLH Grądy Bytyńskie (1300,70 ha)

PLB Jezioro Zgierzynieckie (78,96 ha)

PLB Puszcza Notecka (1253,33 ha)

wchodzi 10 leśnictw, szkółka leśna oraz Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej. Lasy Nadleśnictwa Pniewy rosną w dużej części na żyznych glebach (ok. 60%) z dużym udziałem gatunków liściastych. Pod względem przyrodniczym są jednymi z ciekawszych w tej części Wielkopolski. Na obszarze nadleśnictwa istnieje dziewięć rezerwatów, w tym siedem pod zarządem Lasów Państwowych. Wyznaczono tu sześć obszarów Natura 2000. Na szczególną uwagę zasługują Grądy Bytyńskie, będące jednym z większych obszarów dobrze zachowanych grądów środkowoeuropejskich, oraz Ostoja Zgierzyniecka, gdzie nakłada się na siebie pięć form ochrony przyrody. Z uwagi na licznie występujące tu ptactwo obszar ten stanowi jedno z ważniejszych miejsc na mapie ornitologicznej Polski. Wśród bogatej flory wiele gatunków roślin znajduje się na liście gatunków chronionych, a dwa z nich to rośliny mające znaczenie dla Wspólnoty Europejskiej – obuwik pospolity, który stał się nieformalnym symbolem nadleśnictwa, oraz lipiennik Loesela.

Bardzo ważnym miejscem w nadleśnictwie, nie tylko z punktu widzenia produkcyjnego, jest szkółka leśna w Dąbrowie. Jej historia sięga jeszcze czasów przedwojennych. Mieszczące się tam Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej,

Zdjęcie przedstawia miejsce budowy kolejki wąskotorowej, która łączyła leśnictwo Bytyń, gdzie zlokalizowany był tartak, z miejscowością Kaźmierz (lokalizacja dworca oraz linii PKP). Tory kolejowe nie zachowały się do czasów współczesnych

arboretum, muzeum oraz ścieżka edukacyjna co roku przyciągają tłumy zwiedzających. Przez teren nadleśnictwa przebiega 12 szlaków turystycznych, w tym 8 rowerowych. Jeden z nich – trasa „Księża Góry” stał się miejscem corocznych zmagania kolarzy w Otwartych Mistrzostwach Województwa Wielkopolskiego w Kolarstwie Górskim XC MTB.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Pniewy

Tadeusz Wakalski	
Bolesław Konarski	
Zygmunt Kurzawski	1963–1981
Edwin Krzyżagórski	1981–2011
Tomasz Markiewicz	od 2011 r.

Nadleśnictwo Przedborów

Nadleśnictwo Przedborów

Nadleśnictwo Przedborów jest usytuowane w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego i północno-zachodniej części województwa łódzkiego, na pograniczu Śląska i Wielkopolski. Administruje lasami porastającymi ziemie leżące w dorzeczu Prosny. Rzeka ta, przepływająca niemal przez środek terytorium nadleśnictwa, dzieli jego obszar na dwie historyczne części. Nieco ponad połowa powierzchni nadleśnictwa (głównie na zachód od Prosny) jest położona w granicach obecnego powiatu ostrzeszowskiego. Są to niemal w całości tereny byłego zaboru pruskiego. Reszta obszarów (znajdująca się na wschód od Prosny) leży w granicach powiatu wieruszowskiego i obejmuje ziemie dawnego Królestwa Polskiego (zabór rosyjski).

Granice Śląska i Wielkopolski nie były trwałe, co miało wpływ na formowanie odrębności administracyjno-kulturowych i gospodarczych

na omawianym obszarze. W okresie kształtowania się polskiej państwowości ziemie będące dziś w administracji Nadleśnictwa Przedborów przynależały do Śląska, a naturalnymi granicami dzielącymi je od Wielkopolski były rzeki Barycz i Prosna. Niepodważalnym dowodem potwierdzającym przynależność tych ziem do Śląska jest administracyjna zwierzchność biskupstwa wrocławskiego. Granica administracji kościelnej była jedną z najtrwalszych w tym regionie, jako że dopiero po 1821 r. ziemia ostrzeszowska weszła w skład diecezji poznańskiej.

Kształtowanie się nowoczesnego gospodarstwa leśnego na terenach obecnego Nadleśnictwa Przedborów, a historycznie rzecz biorąc, przynależnych do dawnej ziemi wieluńskiej, podobnie jak w pozostałych częściach kraju było powiązane z kształtowaniem się stosunków kapitalistycznych, co na ziemiach polskich przypadło na schyłek XVIII w. i I połowę XIX stulecia. Na obszarze Wielkopolski i pogranicza śląskiego pierwsze konfiskaty majątków kościelnych przeprowadzono bezpośrednio po II rozbiórze Polski. W efekcie tych działań przemiany struktury własnościowej były tu już tak dalece zaawansowane, że po wycofaniu się Prusaków i włączeniu tego obszaru w granice Księstwa Warszawskiego doszło do utworzenia leśnictw rządowych na terenach, gdzie praktycznie nie występowały królewszczyzny (jak

np. w okolicach Odolanowa). Na ziemi ostrzeszowskiej przykładem takich decyzji było m.in. zalesienie części gruntów gospodarskich z zabranej arcybiskupom gnieźnieńskim wsi Biskupice-Zabaryczne oraz odebranie klasztorowi ołobockiemu gruntów rolnych i lasów wokół Kaliszkowic Kaliskich i Kaliszkowic Ołobockich, a także wokół Wielowisi (dotąd również będącej własnością klasztorą). Zabór tych ziem (w sensie przekształceń majątkowych) na rzecz rządu pruskiego nastąpił bezpośrednio po II rozbiórce, jeszcze przed powstaniem Księstwa Warszawskiego. Dobra ziemskie cysterek ołobockich zostały skonfiskowane już w roku 1796 (w 1836 r. rząd pruski postanowił znieść konwent cysterek). Wówczas też musiało tu dojść do utworzenia rządowej (pruskiej) władzy leśnej.

Lata 1807–1815 na dawnej ziemi wieluńskiej przyniosły powrót polskiej administracji. Wraz z powstaniem Księstwa Warszawskiego, po raz pierwszy w naszych dziejach, zaczęła się tworzyć nowoczesna, narodowa administracja leśna, oparta na wzorach niemieckich: saskich i pruskich. Ziemię obecnego Nadleśnictwa Przedborów znalazły się wówczas w granicach departamentu kaliskiego Księstwa Warszawskiego i podlegały wszystkim tym przemianom, które były udziałem reszty kraju. Z chwilą utworzenia Księstwa Warszawskiego tereny, które dzisiaj są administrowane przez Nadleśnictwo Przedborów, zostały podzielone między cztery leśne urzędy leśne – nadleśnictwa: Klonowo, Sokolniki, Odolanów i Ołobok. Nadleśnictwo Klonowo zawiadywało niemal

Dane teleadresowe:

Przedborów 49, 63-510 Mikstat

e-mail: przedborow@poznan.lasy.gov.pl

tel. 62 732 05 00

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1979 r.

Administracja (powiaty):

ostrzeszowski, wierszowski

Obręby gospodarcze:

Przedborów, Ostrzeszów,

Sokolniki, Węglewice

Liczba leśnictw: 16

Ogólna powierzchnia jednostki:

24 827,69 ha, w tym powierzchnia leśna

ogółem 24 040,95 ha

Lesistość: 32%

Udział gatunków dominujących:

sosna 92,5%, olsza 3%, brzoza 1,4%,

dąb 1,3%, buk 0,8%

Rezerwaty przyrody:

Ryś (54,10 ha)

Jodły Ostrzeszowskie (8,80 ha)

Pieczyska (5 ha)

Długosz Królewski (3,26 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Jodły Ostrzeszowskie (8,80 ha)

całością obszaru współcześnie administrowanego przez Nadleśnictwo Przedborów (także lasami późniejszego leśnictwa Wielowieś, utworzonego przez Prusaków po podziale Księstwa Warszawskiego). W jego administracji pozostawały więc tereny rozpościerające się na zachód od Prozny – pomiędzy Ostrzeszowem a Grabowem, jak też na wschód od tej rzeki, w kierunku Złoczewa (gdzie Nadleśnictwo Klonowo zarządzało lasami dziś w znacznej części administrowanymi przez Nadleśnictwo Złoczew). Dekretem króla i księcia Fryderyka Augusta z 25 sierpnia 1807 r. powołano tu do służby rządowej: nadleśniczego Karola Wasilewskiego – kapitana Wojska Polskiego, szlachetnie urodzonego, leśniczego pierwszego Dąbrowicza – dawnego urzędnika pruskiego, leśniczego drugiego Aleksandra Cyborta – podporucznika Wojska Polskiego, podleśniczego pierwszego Szmida – dawnego pruskiego urzędnika leśnego, podleśniczego drugiego Łagińskiego – również dawnego pruskiego urzędnika leśnego, gajowych – pruskich urzędników: Bachora, Kowalczyka, Zaletę, Kamińskiego, Ambroza, Nowaka, Srula, Kubę, Nolberta, Sowizdrzała, Orłowskiego, Podawacza, Rexego, Hussarka, Budę, Kontoskiego, Waytaczka, Liswarza, Łagińskiego.

Po upadku Księstwa Warszawskiego Nadleśnictwo Klonowo zostało podzielone między Prusy (Wielkie Księstwo Poznańskie) i Rosję (Królestwo Polskie). Spośród leśnictw byłego Nadleśnictwa Klonowo położonych na terytorium będącym dziś w administracji Nadleśnictwa Przedborów po stronie pruskiej

znalazły się zlokalizowane na zachód od Prozny – rzeki granicznej: Wielowieś, Kaliszkowice, Papiernia i Kamola (dzisiejsze leśnictwo Przytocznica). Po stronie rosyjskiej pozostały natomiast Salomony i Lipice (Lipiec).

Nadleśnictwo Sokolniki administrowało lasami, z których większa część współcześnie pozostaje w zarządzie Nadleśnictwa Przedborów. Lasy te rozpościerały się zasadniczo na prawym brzegu Prozny, wokół Wieruszowa, i podlegały ówczesnym leśnictwom: Sokolniki (była to zarazem siedziba nadleśnictwa), Pichlice i Wójcin. Do leśnictw zawiadywanych dziś przez Nadleśnictwo Przedborów należało także położone na zachód od Prozny leśnictwo Wardęga/Wardenga (obecnie leśnictwo Torzeniec). Ponadto w administracji Sokolników znajdowały się lasy na zachód od Prozny, rozciągające się w kierunku Kępna – dziś pozostające w zarządzie Nadleśnictwa Syców oraz Leśnego Zakładu Doświadczalnego. W Nadleśnictwie Sokolniki mocą dekretu Fryderyka Augusta I mianowano następujących urzędników leśnych: nadleśniczego Józefa Jurkiewicza – majora Wojska Polskiego, szlachetnie urodzonego, leśniczego Józefa Wolskiego – kapitana Wojska Polskiego, szlachetnie urodzonego, podleśniczego pierwszego Filipa Winklera – chorążego Wojska Polskiego, podleśniczego drugiego Januszkiewicza, podleśniczego trzeciego Tyblewskiego – dawnego pruskiego urzędnika leśnego, gajowych – dawnych pruskich urzędników: Joska, Sobolewskiego, Mieszackiego, Wardęgę, Organiszczaka, Białka, Lisowskiego, Haydrycha.

Po rozbiórce Księstwa Warszawskiego Sokolniki, Pichlice i Wójcin znalazły się w granicach Królestwa Polskiego, a Wardęga – po stronie pruskiej.

Nadleśnictwo Odolanów obejmowało ten fragment ziem dzisiejszego Nadleśnictwa Przedborów, który był wysunięty najdalej w kierunku północno-zachodnim (m.in. Straż Leśną Omieciny). Dekret królewsko-książęcy osadził tu następujących urzędników leśnych: nadleśniczego Tomasza Wardyńskiego – kapitana Wojska Polskiego, szlachetnie urodzonego, podleśniczego pierwszego Jana Sienkiewicza – porucznika Wojska Polskiego, podleśniczego drugiego Marszyńskiego – dawnego pruskiego urzędnika leśnego, gajowych: szlachetnie urodzonego Jana Kamińskiego – będącego w stopniu oberfajerwerka w armii pruskiej, Leona Bóbr-Namiestnika, a także Kapicę, Wyskopa, Klimka, Sikorę, Warsztę, Cegłę, Suchalskiego, Wronę, Krupę i Sztoka (byli to w większości dawni pruscy leśnicy oraz miejscowi chłopci powołani do służby pomocniczej).

Nadleśnictwo Ołobok powstało z lasów, które, bezpośrednio po II rozbiórce, zostały przez ówczesne władze pruskie odebrane arcybiskupom gnieźnieńskim oraz klasztorowi ołobockiemu. Kierował nim leśniczy Tomasz Bonar, kapitan Wojska Polskiego, szlachetnie urodzony. Fakt, że nadleśnictwem kierował leśniczy, świadczy o skromnym terytorium zawiadywanym przez tę jednostkę. Pomagali mu dwaj podleśniczowie: Skarbek i Wilczyński, a także gajowy Telega (wszyscy wywodzący się z byłej pruskiej administracji leśnej).

Wśród nowo mianowanych urzędników leśnych znaleźli się w znakomitej większości zasłużeni polscy wojskowi, wielu pochodzenia szlacheckiego. Całkiem spora była też liczba dawnych pruskich leśników, zwłaszcza wśród gajowych, co miało zapewnić fachowość gospodarowania lasami na tym terenie. Po powrocie władzy Prus – zapewne pomiędzy 1816 a 1820 r. – na obszarach leśnych dotąd podległych polskiemu Nadleśnictwu Ołobok utworzono pruskie Królewskie Nadleśnictwo Wielowieś (*Königliche Oberförsterei Wielowies*).

Historia Nadleśnictwa Przedborów jest ściśle związana z jego siedzibą, tj. byłym dworkiem Szeliskich w Przedborowie, miejscowości malowniczo położonej na północno-wschodnich stokach Wzgórz Ostrzeszowskich. Powstanie dworku datowane jest na 1848 r.

W 1897 r., po zaadoptowaniu pomieszczeń dworku do nowych potrzeb, zostało powołane Królewskie Nadleśnictwo Wanda (*Königliche Oberförsterei Wanda*) z siedzibą w Przedborowie. W 1920 r. na mocy rozporządzenia Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej z dawnego Królewskiego Nadleśnictwa Wanda powstało Państwowe Nadleśnictwo Wanda w granicach sprzed I wojny światowej. Ciekawostką w historii Nadleśnictwa Przedborów jest pieśń *Hasło Leśników Polskich* autorstwa Stanisława Wyrwińskiego, nadleśniczego Nadleśnictwa Wanda w latach 1923–1927. Wyrwiński napisał pieśń na Walny Zjazd Leśników Wielkopolski i Pomorza do melodii *Pierwszej Brygady*. W latach 1927–1939 obowiązki nadleśniczego pełnili: Wiesław

Szczerbiński (1927–1928), późniejszy profesor Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu (na Wydziale Leśnym) i Henryk Stephan (1928–1939). Stephan był nadleśniczym również po zakończeniu II wojny światowej, aż do przejścia na emeryturę w roku 1962. W okresie II wojny światowej Nadleśnictwo Wanda działało niemal w tych samych granicach co przed wojną. Zmieniła się jedynie powierzchnia nadleśnictwa, ze względu na włączenie przez okupanta niektórych lasów zabranych polskim majątkom. Po wyzwoleniu dyrektor powstałej krakowsko-śląskiej dyrekcji LP przekazał w 1945 r. pełnomocnictwo do utworzenia administracji leśnej Henrykowi Stephanowi.

W latach 1946–1950 Nadleśnictwo Wanda podlegało Okręgowi LP w Łodzi. Z chwilą powołania rejonów LP w 1950 r. powróciło do Okręgowej Dyrekcji LP w Poznaniu. Po likwidacji rejonów z końcem roku 1959 i powołaniu w 1960 r. okręgowych zarządów Lasów Państwowych Nadleśnictwo Wanda (Przedborów) było kierowane przez OZLP w Poznaniu. W roku 1962, po odejściu na emeryturę Henryka Stephana, na stanowisko nadleśniczego Nadleśnictwa Wanda został powołany Józef Bąk. Okres jego administrowania to czas względnej stabilności w lasach.

W 1966 r. dotychczasowa nazwa Nadleśnictwa Wanda została zmieniona na Przedborów.

W 1975 r. Nadleśnictwo Przedborów zostało przekazane z OZLP w Poznaniu do OZLP we Wrocławiu. W 1979 r. nadleśnictwo wróciło do poznańskiego okręgu. W tym samym roku jednostka przejęła obręb Węglewice z Nadleśnictwa Złoczew (OZLP w Łodzi) i obręb Sokolniki z Nadleśnictwa Wieluń (OZLP w Łodzi), oddając jednocześnie do Nadleśnictwa Taczanów obręb Wielowieś, a do Nadleśnictwa Syców obręb Bralin. W tak utworzonym składzie, z obrębami: Przedborów, Ostrzeszów, Sokolniki i Węglewice, Nadleśnictwo Przedborów działa do chwili obecnej. W roku 1994 Józef Bąk przeszedł na zasłużoną emeryturę, a dyrektor RDLP w Poznaniu Piotr Grygier powołał na stanowisko nadleśniczego jego syna, Wojciecha Bąka, który kieruje jednostką do dziś.

Nierozzerwalnie z Nadleśnictwem Przedborów kojarzone są dwa piękne obiekty o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym. Pierwszym jest „Plac pod dębem” – miejsce spotkań młodzieży i pikników organizowanych przez instytucje niezwiązane z Lasami Państwowymi. Drugi to park przy nadleśnictwie z bogatą szatą różaneczników, rododendronów i azalii. Pełni on jednocześnie funkcję ścieżki edukacyjnej, która wiosną, wśród kwitnących krzewów, wywołuje zachwyt wśród zwiedzających.

Nadleśniczy Nadleśnictwa Klonowo

Karol Wasilewski	1807
------------------	------

Nadleśniczy Nadleśnictwa Sokolniki

Józef Jurkiewicz

Nadleśniczy Nadleśnictwa Odolanów

Tomasz Wardyński

Nadleśniczy Nadleśnictwa Ołobok

Tomasz Bonar (leśniczy)

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Wanda

Stanisław Nawrocki	1920–1923
Stanisław Borczyński	1923
Stanisław Wyrwiński	1923–1927
Wiesław Szczerbiński	1927–1928
Henryk Stephan	1928–1939, 1945–1962
Józef Bąk	1962–1966

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Przedborów

Józef Bąk	1966–1994
Wojciech Bąk	od 1994 r.

Polowanie na zające, leśnictwo Wanda, 1930 r.

Pracownicy leśnictwa Wanda na kursie drwali 1930 r.

Nadleśnictwo Sieraków

Nadleśnictwo Sieraków

W okresie przedrozbiorowym lasy sierakowskie należały do rodziny Bnińskich, którzy w 1828 r. przekazali je skarbowi pruskiemu. Pruska administracja zaniechała gospodarki płądrowniczej i wprowadziła planowe użytkowanie lasu zrębami zupełnymi, z pozostawianiem nasienników i sztucznym odnowieniem przez wysiew szyszek. W 1919 r. pruskie Nadleśnictwo Sieraków zostało przejęte przez państwo polskie.

Najważniejszym wydarzeniem okresu międzywojennego mającym wpływ na ukształtowanie struktury drzewostanów była gradacja strzygoni choinówki. Po jej załamaniu rozpoczęto masowy wyręb zniszczonych drzewostanów (nieliczne ocalałe fragmenty objęto później ochroną rezerwatową, również jako pomniki przyrody), a następnie przystąpiono do ich intensywnego odnawiania. Nasiona sosny sprowadzano z wyluszczeni w Klosnowie, która pozyskiwała je z szyszek zbieranych na Podlasiu i za Bugiem.

Po II wojnie światowej lasy leżące w granicach obecnego Nadleśnictwa Sieraków podlegały trzem nadleśnictwom: Bucharzewo, Sieraków i Niemierzewo. W 1973 r. nadleśnictwa Bucharzewo i Sieraków włączono do Nadleśnictwa Międzychód jako obręby. Podobnie lasy Nadleśnictwa Niemierzewo wcielono do Nadleśnictwa Pniewy. Lasy przejęte rok wcześniej z Nadleśnictwa Drawsko przeniesiono z kolei z obrębu Sieraków do obrębu Bucharzewo.

Po reformie podziału administracyjnego Polski w 1975 r. część lasów obrębu Bucharzewo położonych na terenie ówczesnego województwa pilskiego przeniesiono z zarządu Nadleśnictwa Międzychód do Nadleśnictwa Wronki. Podobnie uczyniono z lasami przejętymi w 1972 r. z ówczesnego Nadleśnictwa Drawsko – włączono je do Nadleśnictwa Potrzebowice jako obręb Drawsko.

W 1979 r. obręb Sieraków i pozostała na terenie ówczesnego województwa poznańskiego część obrębu Bucharzewo przeniesiono z Nadleśnictwa Międzychód do Nadleśnictwa Pniewy. W 1993 r. reaktywowano Nadleśnictwo Sieraków w jego obecnych granicach (na podstawie zarządzenia nr 64 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 31 grudnia 1992 r.). Podział nastąpił po linii Warty na dwa obręby: Bucharzewo i Sieraków. Obręb Bucharzewo składał się z sześciu leśnictw: Gospódka, Bucharzewo, Lichwin, Borowy Młyn, Kukułka

i Czaplince, a obręb Sieraków z pięciu leśnictw: Tuchola, Ławica, Śródka, Stary Młyn i Prusim.

W 2004 r. zlikwidowane zostały leśnictwa Borowy Młyn i Śródka. Dwa lata później, po przyjęciu nowego planu urządzenia lasu, zmieniono nazwę obrębu Bucharzewo na Bucharzewo Sierakowskie, celem odróżnienia go od obrębu o tej samej nazwie należącego do sąsiedniego Nadleśnictwa Wronki. W 2010 r. zlikwidowano kolejne leśnictwo – Bucharzewo, kształtując strukturę organizacyjną nadleśnictwa na osiem leśnictw, po cztery z każdego obrębu.

W 2004 r. Nadleśnictwo Sieraków weszło w skład Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Puszcza Notecka”. W 2007 r. na terenie nadleśnictwa zostały wyznaczone pierwsze dwa obszary Natura 2000: obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Kubek, chroniący unikalne w skali kraju łągi źródliskowe, oraz obszar specjalnej ochrony ptaków Puszcza Notecka, który obejmuje ponad 99% gruntów nadleśnictwa. Wśród najcenniejszych przedmiotów ochrony w sierakowskich lasach na uwagę zasługują liczne gatunki ptaków szponiastych: bielik, kania czarna i ruda, bocian czarny, a przede wszystkim puchacz – największa europejska sowa. W całej RDLP w Poznaniu tylko Nadleśnictwo Sieraków może pochwalić się występowaniem tego zagrożonego gatunku. Jednym z priorytetów gospodarki leśnej prowadzonej obecnie w nadleśnictwie jest przebudowa struktury wiekowej drzewostanów sosnowych Puszczy Noteckiej, wchodzących równocześnie w wiek dojrzałości do odnowienia. Prawie 50% surowca drzewnego jest pozyskiwane

Dane teleadresowe:

Bucharzewo 153

64-410 Sieraków Wielkopolski

e-mail: sierakow@poznan.lasy.gov.pl

tel. 61 295 20 65

W zbliżonej strukturze administracyjnej:
od 1993 r.

Administracja (powiaty):

międzychodzki, szamotulski

Obręby gospodarcze:

Bucharzewo Sierakowskie, Sieraków

Liczba leśnictw: 8

Ogólna powierzchnia jednostki:

*14 153,19 ha, w tym powierzchnia leśna
ogółem 13 752,05 ha*

Lesistość: *42,4%*

Udział gatunków dominujących:

*sosna 85,8%, dąb 4,4%, olsza 4%,
brzoza 3,1%, buk 2,2%*

Rezerwaty przyrody:

Buki nad Jeziorem Lutomskim (55,17 ha)

*Czaple Wyspy (na Jeziorze Kłosowskim, 7,14
ha)*

Mszar nad Jeziorem Mnich (6,04 ha)

Cegliniec (4,31 ha)

Bukowy Ostrów (77,92 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Jezioro Kubek (763,31 ha)

PLH Jezioro Mnich (11,12 ha)

*PLH Ostoja Międzychodzko-Sierakowska
(2437,97 ha)*

PLB Puszcza Notecka (14149,47 ha)

z zastosowaniem maszyn wielooperacyjnych. Lite drzewostany sosnowe są bardzo narażone na pożary i gradacje foliofagów. Poważnym problemem hodowlano-ochronnym na terenie obrębu Sieraków są również tzw. stałe uporczywe pędraczyska, czyli miejsca, gdzie odnowienie lasu zostaje utracone z powodu uszkodzenia korzeni sadzonek przez larwy chrabąszczy.

W 2009 r. ukończono prace nad dostosowaniem obiektów edukacyjnych zlokalizowanych przy siedzibie nadleśnictwa do potrzeb osób niepełnosprawnych, w szczególności niewidomych i niedowidzących.

Załoga Nadleśnictwa Bucharzewo pod siedzibą, 1949 r.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Bucharzewo

Józef Nowak	1945–1960
Wiktor Chmiel	1960–1973

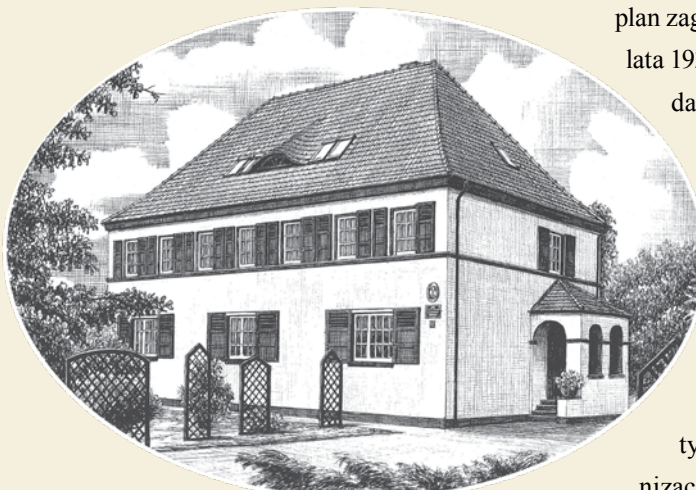
Nadleśniczowie Nadleśnictwa Sieraków

Łucjan Stryczyński	1945–1950
Bolesław Kubis	1950–1960
Zbigniew Fonrobert	1960–1962
Sylwester Piasecki	1962–1965
Edmund Dąbrowski	1965–1973
Jarostaw Nowakowski	od 1993 r.

Sadzenie lasu – leśnictwo Szostaki, 1951 r., leśniczy Ptak

Nadleśnictwo Syców

Nadleśnictwo Syców

Nadleśnictwo Syców składa się z czterech obrębów: Bralin, Rychtal, Syców i Międzybórz. Niegdyś funkcjonowały one jako odrębne nadleśnictwa, a ich powierzchnia oraz zakresy terytorialne podlegały nielicznym przemianom.

Nadleśnictwo Państwowe Bralin zostało utworzone w 1930 r., na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa z 27 marca 1930 r. W skład nadleśnictwa weszły wówczas lasy byłej własności niemieckiego księcia Gustawa Birona von Curlanda o powierzchni 4164,95 ha, stanowiące praktycznie w całości dzisiejszy obręb Bralin, oraz gajostwo Ligota, przydzielone z sąsiedniego Nadleśnictwa Wanda, o powierzchni 342,61 ha. Zapis z ówczesnego operatu informuje, że w skład nadleśnictwa wchodziła również osobno położona parcela przy Bralinie, stanowiąca osadę i deputat sekretarza nadleśnictwa. Nadleśnictwo miało jeden obręb – Bralin, podzielony na sześć leśnictw i pięć gajostw. Pierwszy

plan zagospodarowania opracowano w 1932 r. na lata 1933–1942. Utworzono w nim jedno gospodarstwo sosnowe z wiekiem rębności 90 lat.

Gospodarka na terenach obecnego obrębu Międzybórz zaczęła się stosunkowo późno. Cały obszar pradoliny Baryczy i terenów przyległych przez długi czas był niezaludniony. Trudny dojazd do Wrocławia, słabe gleby, a także zmienność stosunków politycznych na tych terenach nie sprzyjały szybkiej kolonizacji przez Niemców. Mimo energicznych akcji kolonizacyjnych i polityki eksterminacyjnej wobec narodu polskiego, stosowanej przez rządy pruskie, nie zdołano zaludnić i zgermanizować tych terenów. Od roku 1871 datuje się powolny, ale ciągły spadek zaludnienia. Obszar ten, choć przeobrażony przez człowieka za sprawą budowy dróg, grobli i sztucznych stawów, a także prowadzenia gospodarki rybnej i leśnej, przez długi czas funkcjonował jako ustronie leśne.

Gospodarka niemiecka w tutejszych lasach charakteryzowała się faworyzowaniem sosny i świerka na niekorzyść dębu, buka i jodły. Mimo to buk i dąb, jako gatunki o dużej dynamice i żywotności, mają dziś stosunkowo duży udział w drzewostanach, jodła natomiast, wrażliwa na wszelkie zmiany środowiska, szybko zanika. Sposób prowadzenia gospodarki był często zależny od właściciela lasu. Lasy należące do większej własności były przeważnie zagospodarowane lepiej i racjonalniej niż lasy drobnych posiadaczy. Dawne lasy chłopskie były wręcz

zaniedbane. Lasy obrębu Rychtal już w 1919 r. były zarządzane przez Nadleśnictwo Państwowe Rychtal. Brak jest bliższych danych na ten temat, gdyż operat nadleśnictwa z okresu międzywojennego zaginął w czasie II wojny światowej. Nadleśnictwo dzieliło się na leśnictwa: Nowa Wieś Książęca, Mroczeń, Darnowiec, Sadogóra i Stogniewice. Na skutek bankructwa dawnych majątków państwo polskie przejmowało ich lasy i włączało je do nadleśnictwa. Zagospodarowanie w lasach majątkowych opierało się na planach urzędzeniowych.

W okresie międzywojennym na obszarze Nadleśnictwa Państwowego Rychtal znajdowały się też lasy fundacji Nauka i Praca (ponad 1200 ha). Masowo wycinano tam drzewostany w rozmiarze kilkakrotnie przekraczającym przyjęty etat. Użytkowanie rębne przeprowadzano wyłącznie rębnią zupełną. Odnowień dokonywano przede wszystkim sosną, sporadycznie dębem, świerkiem i innymi gatunkami. Jeśli chodzi o użytki boczne, to żywicę pozyskiwano tylko w lasach państwowych, a ściółę w niektórych lasach majątkowych, co miało niekorzystny wpływ na warunki glebowe.

Tereny dzisiejszych obrębów Syców i Międzybórz stanowiły do 1946 r. lasy własności chłopskiej, ziemiańskiej i miejskiej: prywatne Nadleśnictwo Syców (1909,20 ha), lasy miejskie Sycowa (150,78 ha) i lasy indywidualnej drobnej własności (ok. 270 ha). Mimo ogólnie obowiązujących zasad były one w różny sposób zagospodarowane, w zależności od zainteresowania właściciela lasem. Nie ma szczegółowych danych dotyczących gospodarki na tych terenach, natomiast na

Dane teleadresowe:

ul. Kolejowa 14, 56-500 Syców

e-mail: sycow@poznan.lasy.gov.pl

tel. 62 785 21 27

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1978 r.

Administracja (powiaty):

oleśnicki, ostrzeszowski, kępiński

Obręby gospodarcze:

Bralin, Międzybórz, Rychtal, Syców

Liczba leśnictw: 15

Ogólna powierzchnia jednostki:

22 136,82 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 21 430,99 ha

Lesistość: 25,3%

Udział gatunków dominujących:

*sosna 84,8%, dąb 7,7%, brzoza 3%,
olsza 2,4%, świerk 0,9%*

Rezerваты przyrody:

Gola (12,05 ha)

Studnica (5,78 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Bór Jodłowy w Goli

Syców, 1 maja 1984 r.

pewno – podobnie jak w poprzednich obrębach – w nasadzeniach faworyzowano sosnę i świerk oraz prowadzono rębnię przerębową, w wyniku której powstały przeważnie drzewostany różnowiekowe, często z dolnym piętrem.

Po wojnie reaktywowano w znacznie zmienionych granicach byłe Nadleśnictwo Państwowe Bralin. Do Nadleśnictwa Ostrzeszów przekazano leśnictwo Rybin, a przyłączono uroczysko Domanin, a także wiele innych, mniejszych powierzchni z przeznaczeniem do zalesienia. W okresie tym gospodarka opierała się na ocalałych planach urzędniowych i na ich podstawie opracowanej prowizorycznej tabeli klas wieku. W latach 1947–1949 zaobserwowano masowe wystąpienie kornika drukarza, który opanował

wszystkie świerczyny w leśnictwach Bałdowice i Marcinki.

Nadleśnictwo Międzybórz powstało w 1946 r. Składało się głównie z upaństwowionych lasów średniej własności ziemskiej byłych majątków: Goszcz, Drołtowice, Klonów, Kamień, Bukowina, Szczodród, Wojcieszkowice oraz tzw. Osów – las Knopka, będących własnością kapituły wrocławskiej i Grafa Hochberga. Do tego doszły drobne powierzchnie leśne, stanowiące niegdyś własność chłopską, upaństwowione jako opuszczone mienie niemieckie. Po wojnie pierwszy plan gospodarczy dla lasów Nadleśnictwa Międzybórz w postaci prowizorycznej tabeli klas wieku został sporządzony na lata 1946–1949. Po 1945 r. Nadleśnictwo Rychtal zostało

ponownie utworzone z dawnych lasów państwowych o powierzchni 4244,85 ha, upaństwowionych lasów fundacji Nauka i Praca (1248,85 ha), lasów majątków Słupia, Grębana, Siemianice, Buczek Wielki, Ryniec, Gierczyce i Drożki oraz lasów domeny Zgorzelec o łącznej powierzchni 2177,17 ha. Ogólna powierzchnia nadleśnictwa wynosiła 7670,87 ha, z czego powierzchnia nieleśna 502,48 ha. Obowiązujące w tym okresie plany gospodarcze były opracowane na podstawie sporządzonej w 1945 r. prowizorycznej tabeli klas wieku. Brak danych nie pozwala jednak na scharakteryzowanie gospodarki tego okresu. W 1955 r. z Nadleśnictwa Rychtal przekazano na rzecz Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu uroczyska Siemianice, Laski i Wielisławice (2786,36 ha). W 1958 r. dodatkowo przekazano na rzecz WSR część leśnictwa Słupia (377,78 ha). Ogólna powierzchnia nadleśnictwa zmniejszyła się zatem o 3164,14 ha.

Po II wojnie światowej, w 1945 r. Nadleśnictwo Syców zostało zorganizowane w nieco innych niż obecnie granicach, o powierzchni ogólnej ok. 8450 ha. Obejmowało swoim zasięgiem lasy, które zostały później przekazane nadleśnictwom: Namysłów, Twardogóra i Międzybórz. Ostatnie zmiany miały miejsce w 1958 r., kiedy przejęto z Nadleśnictwa Goszcz leśnictwo Dzieszławice (485,74 ha) i kompleks leśny z Nadleśnictwa Twardogóra (74,60 ha). Pierwszy powojenny plan cięć dla Nadleśnictwa Syców opracowano na lata 1946–1949. Nadleśnictwo Syców w obecnym kształcie zostało powołane w 1978 r.

Ważną częścią Nadleśnictwa Syców jest Arboretum Leśne im. prof. Stefana Białoboka,

powołane w 1994 r. Obejmuje ono blisko 1500 taksonów drzew i krzewów z największą w Polsce kolekcją sosen, zawierającą ponad 150 taksonów tego rodzaju. Rośliny iglaste reprezentują ponadto gatunki i odmiany z 26 rodzajów. W arboretum produkuje się materiał szkółkarski metodami generatywnymi oraz wszystkimi dostępnymi metodami wegetatywnymi. W laboratorium rozmnaża się rośliny na kulturach tkankowych w formie *in vitro*. To obecnie najskuteczniejszy sposób rozmnażania roślin zagrożonych wyginięciem, roślin reliktowych oraz endemicznych. Ciekawostkę stanowi wyhodowana w arboretum nowa karłowa odmiana sosny czarnej o nazwie „Syców”. Na terenie arboretum wyhodowano też sadzonki pochodzące od najgrubszego w Polsce dębu szypułkowego „Napoleon” z Zaboru, który spłonął w 2010 r. Arboretum pełni również rolę edukacyjną. Rocznie placówkę tę odwiedza ponad 20 tys. osób.

Nadleśnictwo Syców wraz z Nadleśnictwem Antonin oraz Leśnym Zakładem Doświadczalnym w Siemianicach tworzą Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Rychtaleskie”. Lasy gospodarcze wyróżniają się wyjątkowym w skali poznańskiej udziałem siedlisk wyżynnych (ponad 15%). Rozwijają się na nich najlepiej drzewostany mieszane, obejmujące takie gatunki jak buk, jodła i świerk. Gatunkiem dominującym jest sosna zwyczajna, która wspólnie z modrzewiem europejskim zajmuje 86,8% powierzchni nadleśnictwa. W 1937 r. światowa organizacja IUFRO wyróżniła ekotyp sosny z Rychtala, przypisując jej

wyjątkowe właściwości – dużą plastyczność rodzajową w stosunku do warunków środowiskowych oraz wysoką wytrzymałość na obciążenia statyczno-dynamiczne.

Nadleśniczy Nadleśnictwa Bralin

Tadeusz Śliwiński

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Syców

Jan Fikus	1945–1948
Władysław Zagórski	1948–1963
Franciszek Czerwiński	1963–1972
Jerzy Kuczyński	1972
Franciszek Czerwiński	1972–1977
Kazimierz Harych	1977–1977
Edmund Jabłoński	1977–1986
Jan Świerblewski	1987–2010
Józef Szymański	od 2011 r.

Nadleśnictwo Taczanów

Nadleśnictwo Taczanów

Do roku 1945 lasy Nadleśnictwa Taczanów w większości stanowiły własność prywatną i wchodziły w skład ówczesnych dużych majątków ziemskich. Jedynie obecny obręb Wielowieś już od połowy XIX w. funkcjonował jako nadleśnictwo państwowe; jego powierzchnia w 1900 r. wynosiła 3362,11 ha.

Informacje o gospodarowaniu w lasach majątkowych w latach przed I wojną światową i w międzywojniu możemy uzyskać, opierając się na stanie drzewostanów. Prawdopodobnie stosowano wtedy głównie zręby zupełne odnawiane sosną, a na siedliskach żyzniejszych, na terenie obecnych obrębów Bagatela i Taczanów, dębem i świerkiem.

Po II wojnie światowej, na mocy dekretów PKWN z 1944 r., z dotychczasowych lasów państwowych oraz upaństwowionych gruntów leśnych i nieleśnych utworzono trzy nadleśnictwa: Ostrów Wielkopolski, Pleszew i Wielowieś.

W 1966 r. wprowadzono zmiany nazw dwóch nadleśnictw, zgodnie z położeniem ich siedzib.

Nadleśnictwo Ostrów Wielkopolski zmieniło nazwę na Bagatela, a Nadleśnictwo Pleszew – na Taczanów.

W 1971 r. zlikwidowano Nadleśnictwo Bagatela, które, jako obręb o tej samej nazwie, w 1972 r. zostało przyłączone do Nadleśnictwa Taczanów.

Nadleśnictwo Wielowieś jako samodzielna jednostka organizacyjna funkcjonowało do 1972 r. W 1973 r. jako obręb zostało przyporządkowane Nadleśnictwu Przedborów. Ostatecznie w 1979 r. obręb ten przyłączono do Nadleśnictwa Taczanów. Dopiero w 2011 r. rozdzielono grunty obrębu Bagatela do pozostałych dwóch obrębów.

Nadleśnictwo Taczanów znajduje się w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego. Jest podzielone na dziewięć leśnictw: Grodzisko, Gołuchów, Taczanów, Koryta i Nowy Staw (w obrębie Taczanów) oraz Wtórek, Wysocko, Biskupice i Miłuszka (w obrębie Wielowieś).

Lesistość Nadleśnictwa Taczanów wynosi ok. 14%. Wśród form ochrony przyrody na uwagę zasługują: utworzony w 1958 r. rezerwat Majówka, chroniący świerka i jodłę na granicy ich naturalnego zasięgu, oraz utworzony w 1959 r. rezerwat Niwa, powołany w celu utrzymania i obserwacji spontanicznych procesów ekologicznych przebiegających w ekosystemie leśnym.

Część lasów Nadleśnictwa Taczanów, tworzących tzw. Las Taczanowski, jest położona na Płycie Krotoszyńskiej, gdzie występują obszary chronione w ramach sieci Natura 2000. Na terenie nadleśnictwa znajduje się również 18 pomników przyrody. Jednym z najciekawszych jest Kamień św. Jadwigi w leśnictwie Gołuchów, uznawany za największy głaz narzutowy w Wielkopolsce. Wśród historycznych miejsc pamięci na terenie nadleśnictwa znajdują się masowe pochówki pomordowanych podczas II wojny światowej.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Pleszew

Antoni Borkowski	do 1945 r.
Wacław Kwaśniewski	1945–1961

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Taczanów

Edmund Niedzielski	1961–1983
Adam Świgoń	1983–1991
Ewa Powązka-Chojnacka	1991–2013
Żelazaw Bartczak	od 2013 r.

Dane teleadresowe:

Taczanów Drugi 43, 63-300 Pleszew
 e-mail: taczanow@poznan.lasy.gov.pl
 tel. 62 741 93 47

W zbliżonej strukturze administracyjnej:
 od 1979 r.

Administracja (powiaty):

jarociński, pleszewski, ostrowski,
 ostrzeszowski

Obszary gospodarcze:

Taczanów, Wielowieś

Liczba leśnictw: 9

Ogólna powierzchnia jednostki:

14 552,36 ha, w tym powierzchnia leśna
 ogółem 14 090,75 ha

Lesistość: 14,9%

Udział gatunków dominujących:

sosna 71%, dąb 20,6%, brzoza 5%,
 olsza 2,3%, świerk 0,5%

Rezerваты przyrody:

Niwa (16,91 ha)

Majówka (8,10 ha)

Obszary Natura 2000:

PLH Uroczyska Płyty Krotoszyńskiej
 (2049,61 ha)

PLB Dąbrowy Krotoszyńskie (2049,61 ha)

Nadleśnictwo Turek

Nadleśnictwo Turek

Przed II wojną światową lasy obecnego Nadleśnictwa Turek w większości należały do majątków ziemskich i gospodarstw chłopskich. Wyjątek stanowiły lasy państwowe Nadleśnictwa Uniejów, które obecnie obejmują część obrębu Linne, uroczyska: Wielenin, Brzeziny, Zieleń, Wichertów i Czarny Las z obrębu oraz uroczyska: Zdrojki, Cisew, Borki z obrębu Turek o łącznej powierzchni 2960 ha.

Na mocy dekretów PKWN z 6 września i 12 grudnia 1944 r. z lasów państwowych, komunalnych i niepaństwowych w ramach reformy rolnej utworzono na tym terenie dwa nadleśnictwa: Dobra i Grzymiszew, podległe Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi. W 1946 r. zmieniono nazwę Nadleśnictwa Grzymiszew na Turek. Pierwsze prowizoryczne plany urządzenia lasu dla nadleśnictw Dobra i Turek powstawały odpowiednio w 1946 i 1947 r. W latach 1951–1960, w wyniku zmian w administracyjnym

podziale kraju, a także reorganizacji Lasów Państwowych, nadleśnictwa Dobra i Turek znalazły się w OZLP w Poznaniu, a dotychczasowe Nadleśnictwo Dobra zmieniło nazwę na Linne.

W latach 1957–1970 w ramach zalesiania gruntów porolnych powstało łącznie ok. 35% aktualnych drzewostanów nadleśnictwa. W 1960 r. siedzibę nadleśnictwa przeniesiono ze Słodkowa do Turka. W 1970 r. przyjęto zwałowisko zewnętrzne odkrywki Bogdałów o powierzchni ok. 400 ha. Dalsze przejścia nastąpiły w latach 1976–1985. Łączna powierzchnia zwałowisk przejęta pod zagospodarowanie od kopalni węgla brunatnego wyniosła ok. 600 ha. Do dziś tereny te w istotny sposób wpływają na kształt krajobrazu i gospodarki leśnej, stanowią również walor turystyczny i edukacyjny nadleśnictwa. Obecnie ok. 5% lasów nadleśnictwa rośnie na terenach zrehabilitowanych po wydobyciu węgla brunatnego i żwiru.

Oprócz przejmowanych do rekultywacji powierzchni pokopalnianych w latach 1960–1990 wylesiono pod wydobycie węgla brunatnego ok. 300 ha lasów. Wylesienia związane były również z budową zbiornika retencyjnego „Jeziorsko” na Warcie (1976–1980).

W 1976 r. do Nadleśnictwa Turek przyłączono nadleśnictwa Linne i Pieczyska. Obecne granice nadleśnictwa zostały jednak ustanowione w 1986 r., na podstawie zarządzenia Dyrektora OZLP w Poznaniu z 22 listopada 1985 r. Obecnie

jednostka składa się z dwóch obrębów leśnych: Linne i Turek, oraz 12 leśnictw.

Lasy Nadleśnictwa Turek są bardzo rozdrobnione. Tylko 5 kompleksów ma powierzchnię powyżej 500 ha, natomiast aż 173 poniżej 5 ha. Przeważają siedliska borowe z sosną jako gatunkiem dominującym. Na zlecenie starostów tureckiego i poddębickiego nadleśnictwo nadzoruje lasy niepaństwowe o powierzchni 10,1 tys. ha. Działalność edukacyjna i promocyjna prowadzona jest w Izbie Edukacyjnej „Zdrojki”. Atrakcją turystyczną są piesze i rowerowe ścieżki dydaktyczne o długości 63 km w bezpośrednim sąsiedztwie Turka.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Turek

Henryk Klimek	1945–1946
Zenon Kryszczyński	1946–1947
Bronisław Grochowski	1947–1948
Roman Kwieciński	1948–1953
Leon Kwapiński	1953–1976
Jan Radecki-Mikulicz	1977–1980
Jan Grzesiak	1981–1983
Tadeusz Karbowy	1983–2008
Danuta Lewandowska	od 2008 r.

Dane teleadresowe:

ul. Chopina 70, 62-700 Turek

e-mail: turek@poznan.lasy.gov.pl

tel. 63 278 54 41

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1986 r.

Administracja (powiaty):

łęczycki, poddębicki, turecki

Obręby gospodarcze:

Linne, Turek

Liczba leśnictw: 12

Ogólna powierzchnia jednostki:

14 819,97 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 14 395,08 ha

Lesistość: 23,3%

Udział gatunków dominujących:

sosna 86,2%, dąb 5,9%, olsza 3,3%,
brzoza 3,1, topola 0,9%

Rezerwaty przyrody: brak

Obszary Natura 2000:

PLB Dolina Środkowej Warty (87,85 ha)

Narada leśniczych, 1960 r.

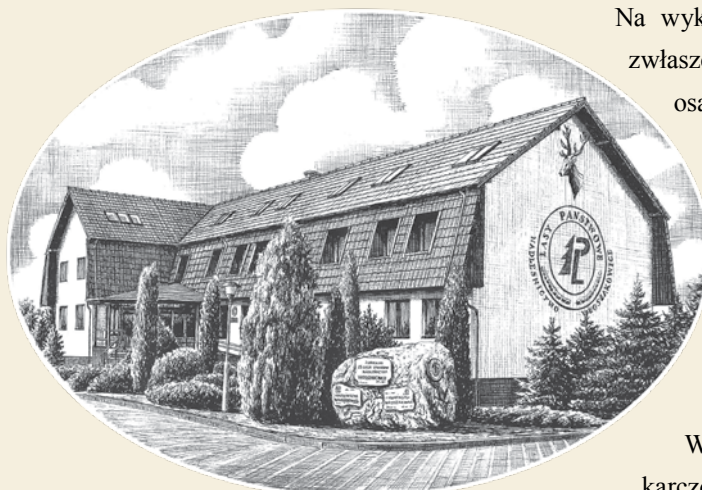

Siedziba nadleśnictwa w Stodkowie w latach 1945–1960

Piłarka Pilana, 1960 r.

Nadleśnictwo Włoszakowice

Nadleśnictwo Włoszakowice

Teren obecnego Nadleśnictwa Włoszakowice w dalszej przeszłości należał do fortun możnych wólców wielkopolskich – sławnych rodów arystokratycznych, takich jak: Junosze (1250–1387), Gryżyńscy (1253–1387), Opalińscy (1253–1698) i Leszczyńscy (1698–1738).

Na początku XIII w. Włoszakowice nastawione były głównie na produkcję rolną i wykorzystywanie bardzo bogatych zasobów leśnych. W źródłach historycznych wymienia się również niezbyt wielką i położoną wśród mokradł osadę targową Wierzchuję. Ówczesne nazwy własne miejscowości często nawiązywały do bogatych zasobów leśnych – w opracowaniach podaje się m.in. Dębową Łękę, Zaborówiec czy Buczynę.

Od XI do XV w., a więc w okresie kształtowania się i rozwoju państwa polskiego, włoszakowickie lasy stanowiły dla miejscowej ludności najważniejsze bogactwo naturalne – drewno było wykorzystywane jako budulec i na opał.

Na wykarczowanych powierzchniach leśnych, zwłaszcza w okolicach Wschowy, budowano osady. Przy zakładaniu nowych wsi stosowano tzw. układ łańców leśnych, co oznaczało, że każdy gospodarz miał swój kawałek ziemi, na której stosował trójpolówkę według własnego uznania. Dom zazwyczaj stał przy głównej ulicy, za nim rozciągało się pole, pastwisko i na końcu las.

Wśród wsi, które budowano na leśnych karczowiskach, warto wymienić: Dębową Łękę (powstała w 1424 r.), Długie Stare (1322), Olbrachcice (1444) i Łysiny (1444).

Na przełomie XIV i XV w. zaczęto trzebić starą pograniczną puszczy, która oddzielała klucz włoszakowicki od Wschowy. Jedną ze starszych wzmianek o tutejszych lasach pochodzi z ok. 1370 r. Głosi ona, że nieznanemu z imienia rycerz z Rotenburga w Saksonii otrzymał zgodę na założenie osady w pogranicznej puszczy rozciągającej się między kasztelanią przemęcką a ziemią wschowską. W tym celu wykarczowano las. Kolejni władcy z dynastii Jagiellonów potwierdzali wcześniejsze przywileje Wschowy, w tym te mówiące o korzystaniu z lasów królewskich. W XVII w., jeszcze przed potopem szwedzkim, Wschowa była znana z korporacji cechowych, które skupiały rzemieślników z całej ziemi wschowskiej. Oprócz cechów najbardziej znanych, jak np. sukienniczy, istniały cechy bednarzki, kołodziejski i stolarski. Niewątpliwie miał tu znaczenie fakt, że dla tych grup rzemieślników

w całej okolicy nie brakowało materiału do wykonywania swoich zawodów.

Podczas potopu szwedzkiego ludność zamieszkująca na terenie dzisiejszego Nadleśnictwa Włoszakowice przeszła okupację wojsk szwedzkich, brandenburskich i pobyt wojsk cesarskich, wspomagających króla polskiego. Niszczone były osady i lasy. Polityka szwedzka wobec okupowanych ziem doprowadziła do wywozu wszystkich dóbr materialnych, łącznie z zasobami drewna. Tutejsze bory dawały w tym czasie również schronienie partyzantom. Do najbardziej znanych należał Krzysztof Żegowski, który miał swoją bazę w ówczesnym cesarstwie w Zaborze, na ziemi lubuskiej oraz na Wyspie Konwaliowej. Operował z okolicznych lasów, nękał załogi szwedzkie i linie komunikacyjne.

Po zakończeniu działań wojennych, w latach 1704–1709, przystąpiono do wielkiego pozyskania drewna z włoszakowickich lasów. Na rozkaz Stanisława Leszczyńskiego z 25 września 1707 roku „w boru włoszakowskim drzewa na pobudowanie miasta Leszna nie mało wycięto”. Z przywiezionego do Leszna drewna odbudowano po pożarze i zbudowano na nowo m.in. 347 domów.

Od 1738 do 1782 r. włoszakowickie dobra należały do książęcego rodu Sułkowskich, w latach 1782–1785 do książąt niemieckich Schonoichów, by później przejść we władanie Anhalt-Dessau, na długie lata, bo aż do 1919 r. Wtedy książę Joachim von Anhalt-Dessau sprzedał je berlińskiej firmie powierniczej, która w tym samym roku odsprzedała je prezydentowi Banku Wiedeńskiego – Camillo Castiglioniemu.

Dane teleadresowe:

ul. Wolsztyńska 13e

64-140 Włoszakowice

e-mail: wloszakowice@poznan.lasy.gov.pl

tel. 65 53 70 355

W zbliżonej strukturze administracyjnej:

od 1986 r.

Administracja (powiaty):

leszczyński, wschowski

Obręby gospodarcze:

Włoszakowice, Wschowa

Liczba leśnictw: 10

Ogólna powierzchnia jednostki:

13 608,43 ha, w tym powierzchnia leśna ogółem 13 221,51 ha

Lesistość: 28,2%

Udział gatunków dominujących:

*Sosna 79,3%, Dąb 9,9%, Brzoza 4,1%,
Olsza 2,1%*

Rezerwaty przyrody: brak

Obszary Natura 2000:

PLH Łęgi Odrzańskie (42,27 ha)

PLH Ostoja Przemęcka (469,94 ha)

PLB Łęgi Odrzańskie (39,73 ha)

PLB Pojezierze Sławskie (6626,49 ha)

Niezwłocznie po otrzymaniu dóbr rozpoczął on na wielką skalę wyrąb i wywóz drewna za granicę, rujnując majątek narodowy. Społeczeństwo Włoszakowice nie zaakceptowało kontrowersyjnej osoby nowego właściciela ani sposobu gospodarowania przejętymi lasami. Pod naciskiem opinii lokalnej władze polskie w 1920 r. nałożyły sekwestr na te dobra. Ponadto ujawniono, że sytuacja prawna dóbr Castiglioniego nie jest unormowana. Spory własnościowe trwały niemal sześć lat, aż interwencja władz gminnych i powiatowych doprowadziła do wykupu całości dóbr przez państwo i utworzenia we Włoszakowicach nadleśnictwa państwowego. W przejęcie dóbr zaangażowany był również Sejm. Szczególną aktywnością na tym polu wykazał się miejscowy poseł Franciszek Kaczmarek.

Nadleśnictwo Włoszakowice powstało w 1925 roku. Składało się wtedy z czterech leśnictw: Papienia, Koczury, Krzyżowiec i Mścigniew, i miało powierzchnię 4097 ha.

Pierwsze lata dla Nadleśnictwa Włoszakowice były wyjątkowo trudne. Była to niemalże praca od podstaw. Nie przejęto żadnej dokumentacji po byłych właścicielach, ponieważ wszystkie akta wywieziono do Niemiec. Niestety bardzo mało materiałów zachowało się do dnia dzisiejszego z okresu kształtowania się nadleśnictwa w okresie międzywojennym. Jednym z najważniejszych dokumentów w historii Nadleśnictwa Włoszakowice jest operat urządzenia na lata 1933/34 – 1942/43. Tym istotniejsza jest jego rola, że nawiązuje do stanu lasów włoszakowickich z okresu XIX w. do chwili utworzenia

Uczestnicy kursu w Nadleśnictwie Włoszakowice, 1926 r.

nadleśnictwa, ale też pokazuje, jak miało funkcjonować i prowadzić gospodarkę w okresie, w którym niestety się znalazło, pod okupacją niemiecką.

Tereny nadleśnictwa mają bogatą przeszłość historyczną, dokumentowaną m.in. wczesnośredniowiecznymi grodziskami, polami bitew, miejscami martyrologii. Zarejestrowano wiele stanowisk archeologicznych (pradziejowych i wczesnodziejowych). Na ziemi wschowskiej i włoszakowickiej spotkać można miejsca pamięci i martyrologii z okresu II wojny światowej i powstania wielkopolskiego.

Obecnie grunty nadleśnictwa są położone w województwach wielkopolskim i lubuskim, w granicach sześciu gmin (Włoszakowice, Szlichtyngowa, Świąciechowa, Wijewo, Lipno, Wschowa oraz na terenie miasta Wschowa). Gatunkiem dominującym jest sosna zwyczajna (85%). W skład nadleśnictwa wchodzi 10 leśnictw oraz gospodarstwo szkółkarsko-nasienne. Nadleśnictwo Włoszakowice stanowi część obszaru województwa wielkopolskiego mającego duże znaczenie dla rozwoju turystyki, gdyż posiada wysokie walory

Grupa pracowników leśnych, 1937 r.

Grupa najemnych robotników, 1935/1936 r.

przyrodniczo-krajobrazowe, objęte wieloma powierzchniowymi formami przyrody, m.in. Przemęckim Parkiem Krajobrazowym. Latem jest miejscem wypoczynku mieszkańców Wielkopolski, województwa lubuskiego i dolnośląskiego. W granicach naleśnictwa zlokalizowanych jest aż 16 jezior, z których najbar-

dziej znane i największe to Jezioro Dominickie (344 ha).

Różnorodność oraz dostępność terenów leśnych wraz z istniejącą infrastrukturą edukacyjno-turystyczną sprawia, że jest to obszar bardzo atrakcyjny dla społeczeństwa. Na terenie Nadleśnictwa Włoszakowice znajduje się wiele obiektów edukacji leśnej, w tym Ośrodek Edukacji Leśnej „Zaskroniec” w Koczurach, ścieżki przyrodnicze, izba historyczna, arboretum, retorty, wieża widokowa i ścieżka zdrowia.

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Włoszakowice

Feliks Rożyński	1925–1929
Antoni Kłos	1931–1934
Hipolit Przytęcki	1934–1939, 1945–1948
Rajmund Gtówczewski	1948–1951
Stefan Chwaliński	1952–1965
Teodor Łyszczak	1965–1970
Henryk Staszewski	1970–1973

Nadleśniczy Nadleśnictwa Karczma Borowa

Marian Klemenski	1974–1985
------------------	-----------

Nadleśniczowie Nadleśnictwa Włoszakowice

Stanisław Maj	1986–1991
p.o. Henryk Staszewski	1991
Ryszard Łopusiewicz	od 1991 r.

Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie

Początek drogi prowadzącej do powstania Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie sięga XIX w. i jest związany z działalnością Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego, w którego gronie pojawił się pomysł utworzenia w Polsce krajowej wystawy poświęconej lasom i leśnictwu. Idea ta przerodziła się w okresie międzywojennym w głęboko uzasadnioną koncepcję utworzenia w Polsce Muzeum Leśnictwa. Jednakże czas wojny oraz okres odbudowy kraju po zniszczeniach wojennych nakazywały czekać z inicjatywą w tej sprawie. Decyzja o utworzeniu Muzeum Leśnictwa i Drzewnictwa została podjęta w 1968 r. przez ministra Romana Gesinga, a jej realizację powierzono Instytutowi Badawczemu Leśnictwa, który do 1975 r. gromadził zbiory w swojej stacji badawczej w Krakowie.

W 1973 r. Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Poznaniu zostaje wyznaczony przez Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego na bezpośredniego inwestora budowy Muzeum Leśnictwa i Drzewnictwa w Gołuchowie i spełnia tę rolę w ramach Nadleśnictwa Taczanów. W połowie grudnia 1986 r. naczelny dyrektor Lasów Państwowych wydaje zarządzenie w sprawie utworzenia Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie jako samodzielnej jednostki wchodzącej w skład OZLP w Poznaniu. Od 1994 r. Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie stanowi odrębną jednostkę LP, działającą na podstawie regulaminu ustalonego przez dyrektora generalnego i nadzorowaną przez dyrektora RDLP w Poznaniu. W 1998 r. zarządzeniem

dyrektora generalnego LP Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie staje się zakładem o zasięgu krajowym podporządkowanym dyrektorowi

„Kasa” – tu swoją siedzibę ma biblioteka oraz administracja Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie

generalnemu. Do dziś na funkcjonowanie ośrodka niezastąpiony wpływ ma dyrektor RDLP w Poznaniu, który w imieniu dyrektora generalnego inspirował inicjatywy realizowane przez ośrodek, koordynuje je i nadzoruje.

Ośrodek Kultury Leśnej rozwinął swoją działalność w dawnej rezydencji rodziny Czartoryskich w Gołuchowie, która staraniem Lasów Państwowych została przywrócona do świetności i jest udostępniana turystom z kraju i zagranicy. Najbardziej reprezentacyjnym budynkiem OKL jest „Oficina”, zwana także pałacem. W obiekcie tym można zobaczyć dwie wystawy muzealne: „Kulturotwórcza rola lasu” oraz „Dzieje leśnictwa w Polsce”. Godne uwagi są „Powozownia” ze stałą wystawą „Przyrodnicze podstawy leśnictwa” oraz „Owczarnia” z wystawą „Technika leśna”. Wielkogabarytowe eksponaty techniki leśnej zostały zgromadzone w obszernych drewnianych wiatach na placu podworskim. Wystawę stałą „Ochrona lasu” można zobaczyć na tzw. „Dybulu” w dawnej stajni. Nieopodal, w drewnianym domku, eksponowana jest zabytkowa

kancelaria leśniczego i wystawa pszczelarska. W „Oficynie” i „Powozowni” funkcjonują sale wystaw czasowych, gdzie ekspozycje zmieniają się kilkanaście razy w roku. Są to prezentacje pokonkursowe, kolekcjonerskie i autorskie artystów malarzy, rzeźbiarzy i fotografików przyrody, zarówno leśników, jak i sympatyków lasów i leśnictwa. Pod opieką ośrodka znajdują się odrestaurowane mauzoleum Izabelli Czartoryskiej oraz dawna intendentura zwana „Kasą”, będąca siedzibą dyrekcji ośrodka.

Otaczający zabytkowe budowle park-arboretum jest XIX-wiecznym ogrodem stworzonym w stylu krajobrazowym. Zachwyca on rzeźbą terenu, architekturą ogrodową, urodą drzew pomnikowych i unikatowych oraz różnorodnością gatunkową. Kolekcja dendrologiczna liczy ponad 600 gatunków drzew i krzewów i co roku jest powiększana o młode okazy w ramach rewaloryzacji przyrodniczej. Ośrodek odrestaurował także zabytkową ananasarnię i winnicę, a część zabytkowej szkółki drzew i krzewów ozdobnych zamieniono w ogród ziołowo-kwiatowy.

„Oficina” to XIX-wieczny obiekt mieszkalny powstały na bazie wybudowanej w latach 1852–1853 gorzelnicy. Swoją formę zawdzięcza Izabelli i Janowi Działyńskim. Dziś udostępnia podwoje jako Muzeum Leśnictwa. Prezentowane są tutaj dwie stałe ekspozycje: „Kulturotwórcza rola lasu” i „Dzieje leśnictwa w Polsce”, a także wystawy czasowe

„Powozowania” - budynek wzniesiony w 1854 r.z inicjatywy Jana Działyńskiego. Służył przez lata jako stajnia dla koni cugowych i pod wierzch oraz miejsce garażowania pojazdów. Po generalnym remoncie, przeprowadzonym w końcu ubiegłego stulecia, urządzono w niej stałą wystawę z zakresu przyrodniczych podstaw leśnictwa zatytułowaną „Spotkanie z lasem”

Gołuchowski park-arboretum mieści się w centralnej części obszaru chronionego krajobrazu Dolina Rzeki Ciemnej i stanowi jego przyrodniczą dominantę. Zespół zamkowo-parkowy w Gołuchowie znajduje się także w rejestrze obiektów prawnie chronionych i jest pod opieką wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dużą atrakcją przyrodniczą ośrodka stanowi pokazowa zagroda zwierząt, w której hodowane są koniki polskie, daniele, dziki oraz stado żubrów. Ponadto na terenie parku można spotkać pawie indyjskie.

Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie to ważna placówka na mapie kulturalnej naszego kraju. To tutaj odbywają się Ogólnopolskie Przeglądy Twórczości Amatorskiej Leśników, ogólnopolskie konkursy krasomówcze „Bajarze z Leśnej Polany im. red. Andrzeja Zalewskiego”, międzynarodowe plenery artystyczne „Inspiracje leśne” oraz międzynarodowa konferencja „Las i historia”. Ośrodek jest wydawcą wielu książek z zakresu historii i kultury leśnej oraz broszur dla dzieci i młodzieży. Ponadto prowadzone są tu liczne formy aktywnej edukacji ekologicznej. Placówka ta daje dobre świadectwo obecności polskich leśników w kulturze narodowej, a społeczeństwu umożliwia uczestnictwo w kulturze leśnej.

„Dybul” to nazwa miejsca w parku, które w XVII w. zamieszkiwał młynarz Dybuł. Stosowana przez lata przetożyła się także na stojące tam budynki. W jednym z nich, który w przeszłości pełnił funkcję stajni i obory, mieści się Muzeum Leśnictwa

Leśny Ośrodek Szkoleniowy w Puszczykowie

Leśny Ośrodek Szkoleniowy w Puszczykowie

Ośrodek rozpoczął działalność kolonijną i szkoleniową w 1945 r., nosił wtedy nazwę Rusalka. Latem służył jako miejsce wypoczynku dla dzieci leśników i drzewiarzy. Przez krótki czas był pierwszą siedzibą Nadleśnictwa Sowiniec. Sporadycznie odbywały się w nim również kursy dla pracowników dyrekcji poznańskiej.

W latach 1977–1984 dotychczasowy budynek socjalny oraz hotelowy został gruntownie wyremontowany. W 1992 r. dobudowano łącznik z funkcją pokoi hotelowych, kawiarnią oraz biurami. Pierwszymi gośćmi ośrodka po przebudowie byli leśnicy niemieccy, przebywający wówczas na terenie Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Poznaniu.

W kolejnych latach ośrodek kontynuował organizację kolonii dla dzieci leśników. W latach 1985–1987 gościł dzieci leśników z Czechosłowacji, z Nadleśnictwa Znojmo, w ramach wymiany z dziećmi polskimi. Do

głównej działalności ośrodka w tamtym czasie należy zaliczyć organizację szkoleń dla jednostek Lasów Państwowych: OZLP w Poznaniu oraz Naczelnego Zarządu Lasów Państwowych. Do 1995 r. ośrodek podlegał Nadleśnictwu Konstantynowo, a w latach 1996–2000 Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu. Od 2001 r. jest zakładem o zasięgu regionalnym.

Ofertę poszerzono o organizację konferencji, uroczystości rodzinnych, spotkań koleżeńskich i integracyjnych. Do jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych korzystających z usług ośrodka należą regionalne dyrekcje Lasów Państwowych w Poznaniu i w Pile, Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, Centrum Informacyjne Lasów Państwowych i Ośrodek Rozwojowo-Wdrożeniowy Lasów Państwowych w Bedoniu.

Obecnie LOS w Puszczykowie świadczy usługi nie tylko Lasom Państwowym, lecz także innym podmiotom, stanowiącym blisko 70% gości w ciągu roku. Ośrodek w ostatnich latach współpracował m.in. z Ministerstwem Środowiska oraz Ministerstwem Sprawiedliwości, organizując duże projekty szkoleniowe.

Stalą współpracę zawiązano także z Wielkopolskim Ośrodkiem Kształcenia i Studiów Samorządowych, Erą Ewaluacji sp. z o.o., Przemysłowym Instytutem Maszyn Rolniczych oraz Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu, dla którego

ośrodek stanowi doskonałą bazę dydaktyczną w zakresie corocznie odbywających się studiów podyplomowych. Ośrodek włącza się również w działania lokalne przy organizacji Dni Puszczykowa, spotkań seniorów czy ognisk dla

puszczykowskiej młodzieży. Współpracuje także z Wielkopolskim Parkiem Narodowym.

*Teksty w rozdziale 4: archiwum jednostek
RDLP w Poznaniu*

Fotografie wykonane podczas kolonii w Puszczykowie. sierpień, 1949 r.

Rola poznańskich leśników w kształtowaniu rzeczywistości społeczno-gospodarczej w Polsce

Rozwój leśnictwa, zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i praktycznym, był i jest związany z podporządkowaniem człowiekowi jednego z podstawowych elementów środowiska, jakim jest ekosystem leśny. Na przestrzeni dziejów lasy zawsze odgrywały dużą rolę w naszym życiu. Las żywił człowieka, dawał mu schronienie i dostarczał budulca, ale jednocześnie stanowił przeszkodę w zdobywaniu i przystosowywaniu gruntów pod osadnictwo i uprawy rolne.

Wraz z rozwojem cywilizacyjnym zmieniało się podejście do lasu. Wprawdzie od XII w. zaryso-
wywały się granice między lasami a gruntami nieleśnymi, niemniej jednak do końca XVIII stulecia na ziemiach polskich prowadzono prawie czysto eksploatacyjną gospodarkę leśną. Należy wszakże zwrócić uwagę, że w parze z wprowadzeniem na gruncie rozgraniczeń liniowych pojawiły się przepisy ograniczające swobodę korzystania z cudzych lasów. Pierwsze wzmianki dotyczące ochrony lasów pojawiły się w 1347 r. w statutach Kazimierza Wielkiego, które stanowiły zbiór praw będących jedyną (za panowania dynastii piastowskiej) kodyfikacją ówczesnego prawa sądowego o znaczeniu ogólnokrajowym. W tym akcie legislacyjnym wprowadzono ochronę dębów i pni bartnych, zabroniono samowolnego wypasu zwierząt na terenach leśnych, a za wypalanie cudzych lasów groziła nawet kara śmierci. Kolejnym aktem prawnym modernizującym ówczesną gospodarkę był statut

warcki. Wprawdzie dokument ten dotyczył przede wszystkim kwestii likwidowania przez szlachtę sołectw na włościach nadanych im przez władców Polski, ale można w nim znaleźć również fragmenty dotyczące spraw leśnych. Ewolucja stosunków gospodarczo-ekonomicznych miała wpływ na leśnictwo i prowadzenie gospodarki leśnej. Szczególne znaczenie w tym zakresie miały wydarzenia przełomu XV i XVI w., związane z wielkimi odkryciami geograficznymi, a także z rozwojem przemysłu i transportu. Na terenie ówczesnej Polski duże zapotrzebowanie na surowiec drzewny zgłaszały okręgi przemysłowe, np. w Zagłębiu Staropolskim do wytopu rudy miedzi, w okręgu siewiersko-częstochowskim do hutnictwa żelaza, w Wieliczce i Bochni do żup solnych czy w Olkuszu do wytopu rudy ołowiu i srebra. W Wielkopolsce w owym czasie rozwijał się prężnie przemysł metalurgiczny. Zakłady metalurgiczne w Kole i Pyzdrach zgłaszały ogromne zapotrzebowanie na surowiec drzewny. Rozwój różnych gałęzi przemysłowych w kraju, w tym na terenie Wielkopolski, oparty był na drewnie, a więc na użytkowaniu lasów. W rezultacie w stosunkowo krótkim czasie wcześniejsze wylesienia, związane z pozyskiwaniem nowych gruntów na cele rolnicze, zostały zastąpione wylesieniami związanymi z surowcowym użytkowaniem lasów.

Dodatkowo obszar Wielkopolski zawsze charakteryzował się pewną specyfiką. Występowała tu

bowiem dominacja pól uprawnych nad lasami, co utrudniało prowadzenie polityki leśnej. Ludność Wielkopolski od zawsze cechowała duża przedsiębiorczość, co przejawiało się m.in. dużą kulturą rolniczą tego terenu. Wysoka efektywność upraw rolniczych i związane z tym zyski z działalności rolniczej powodowały częstsze wylesienia i zagospodarowywanie połaci leśnych na cele rolne.

Należy zwrócić uwagę, że realizowana w tym okresie intensyfikacja wycięcia lasów wywołała niepokój wśród elit intelektualnych kraju. Dowodem na to może być fragment poematu satyryczno-politycznego zadedykowanego królowi Zygmuntovi Augustowi *Satyr albo Dziki mąż*, napisanego przez Jana Kochanowskiego w 1563 r. i wydanego rok później. Utwór ten stanowił krytykę wad społeczeństwa polskiego, wyrażaną przez tytułowego bohatera. Pośród wielu uwag zawartych w tym dziele zacytowany poniżej fragment bezpośrednio odnosi się do realizowanej w owym czasie rabunkowej gospodarki leśnej:

*A to mój dom był zawsze, gdzie nagęstsze lasy.
Aleście je tak długo tu, w Polsce, kopali,
Żeście z nich ubogiego Satyra wygnali.
Gdzie pojrzę, wszędy rąbią: albo buk do huty,
Albo sośnią na smołę, albo dąb na szkuty.*

Próby przeciwdziałania negatywnym praktykom, związanym z nadmiernym użytkowaniem rębnych drzewostanów, były podejmowane również w Wielkopolsce. Na uwagę zasługuje postać Jana Ostroroga, który był pisarzem pamiętnikarzem,

przyrodnikiem, wojewodą poznańskim. W jego pamiętnikach można znaleźć fragmenty typu: „w wielu miejscach na lasów schodzenie się skarżymy”, świadczące o świadomości określonych grup społecznych dotyczącej prowadzenia rabunkowej gospodarki leśnej. Ostroróg nie poprzestał jednak na utyskiwaniach na zaistniałą sytuację w formie literackiej skargi, ale czynnie reformował swoje wielkopolskie włości leśne, wprowadzając chociażby zasadę siewnych odnowień lasu z materiału zebranego wcześniej z danej powierzchni, czyli *de facto* zasadę proveniencji. W zaleceniach sporządzonych przez Ostroroga dla osób odpowiedzialnych za prowadzenie gospodarki leśnej można znaleźć fragmenty wyjaśniające, że należy siać na powierzchniach nasiona tych drzew, które się usuwa, „bo już znać, że grunt temu drzewu plaguje”. Działania te miały charakter edukacyjny

Jan Ostroróg (1436–1501)

i w istotny sposób przyczyniały się do podnoszenia świadomości ekologiczno-hodowlanej ówczesnych leśników.

Radziwiłowie

Omawiając rolę wielkopolskich leśników w kształtowaniu rzeczywistości gospodarczej, należy wymienić ród Radziwiłłów, a w szczególności księcia Janusza Franciszka Ksawerego Józefa Labre Bronisława Marię Radziwiłła herbu Trąby – polityka z wykształceniem leśnym. W latach 1935–1939 był senatorem II Rzeczypospolitej, XIII ordynatem na Ołyce. Książę swoją wczesną młodość spędził w Wielkopolsce, naukę gimnazjalną pobierał jako uczeń Królewskiego Gimnazjum w Ostrowie Wielkopolskim, ale świadectwo dojrzałości otrzymał w Gimnazjum Carolineum w Osnabrück. Studiował prawo na Uniwersytecie Fryderyka Wilhelma III w Berlinie, a z powodu zamiłowania do lasu pobierał również nauki przyrodniczo-ekonomiczne w Wyższej Szkole Leśnictwa w Eberswalde.

Podczas I wojny światowej Janusz Franciszek Radziwiłł znalazł się w rodzinnym majątku na Wołyniu, po rosyjskiej stronie frontu. Organizował tam pomoc dla uchodźców z Królestwa Polskiego. W 1918 r., jako zwolennik Rady Regencyjnej, wrócił do kraju i został członkiem rządu Jana Kantego Steczkowskiego, jako dyrektor Departamentu Stanu. Odpowiadał za politykę zagraniczną, budując jednocześnie załączki polskiej służby dyplomatycznej. Należy zwrócić uwagę, że w owym okresie rozważano różne warianty polskości i w razie restauracji

monarchii do korony polskiej zgłaszano kandydaturę Janusza Franciszka Radziwiłła.

Obecność rodu Radziwiłłów na terenie Wielkopolski datuje się już od 1704 r., kiedy Jan Mikołaj Radziwiłł ożenił się z Dorotą Henryką Przebendowską i na skutek tego małżeństwa stał się współwłaścicielem dóbr przygodzkich. Ścisły związek tego rodu z ziemią wielkopolską nastąpił jednak w roku 1755, kiedy wspomniane dobra przypadły, po śmierci matki, Marcinowi Mikołajowi Radziwiłłowi. Znaczenie tego rodu w kształtowaniu rzeczywistości społeczno-gospodarczej w Polsce pogłębiło się w 1780 r., kiedy ówczesny właściciel dóbr przygodzkich Józef Mikołaj Radziwiłł, syn Marcina, odstąpił je swojemu bratu przyrodniemu Michałowi Hieronimowi. W tym okresie wprowadzono wiele nowoczesnych reform polegających nie tylko na usprawnieniu administracji, uproduktywnieniu nieużytków, zorganizowaniu nowoczesnej gospodarki stawowej i zmodernizowaniu przemysłu browarniczego-gorzelnianego, lecz także na głębokim zreformowaniu gospodarki leśnej.

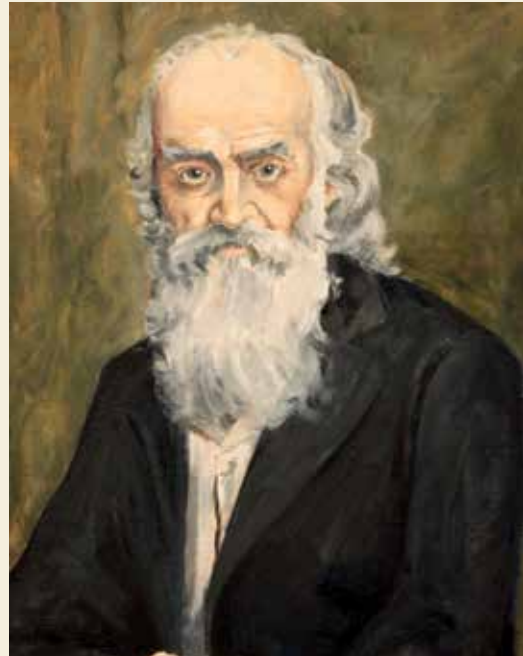
August Cieszkowski (1814–1894)

Wspominając wielkie rody, z których wywodzili się ludzie wielu zainteresowań, w tym również związanych z leśnictwem, należy wspomnieć o ojcu i synu Augustach Cieszkowskich. Osobowość Augusta Cieszkowskiego (ojca) kształtowała się w specyficznej atmosferze przełomu wieków. Urodził się on w 1814 r. w Suchej na Podlasiu, w majątku rodziców: ojca Wincentego Pawła i matki Zofii z domu Kickiej. Dom, w którym dorastał Cieszkowski, był miejscem, gdzie

dużą uwagę poświęcano sprawom edukacji i kultury. Po śmierci matki w 1818 r. Augusta wywieziono do Włoch, gdzie miał okazję zapoznać się z kulturą i gospodarką śródziemnomorską.

Cieszkowski już jako młody mężczyzna był wybitnym człowiekiem i wyróżniał się interdyscyplinarną wiedzą naukową. Wyjątkowa bystrość umysłu i zdolność logicznego myślenia spowodowały, że bez trudu podjął on naukę na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia filozoficzne w Krakowie były tak zorganizowane, że pobudzały do głębokich refleksji, a w konsekwencji pomagały w kształtowaniu światopoglądu. Kładziono nacisk na ukazanie relacji społecznych w czasie niewoli narodowej, wykłady egzemplifikowano faktami z najbliższej przeszłości, które wywoływały wielkie zainteresowanie studentów. W owym czasie wśród młodych ludzi rozbudzano podziw dla heroicznej postawy jednostki, zaangażowanej w walkę z niesprawiedliwością i okrucieństwem. Dzieje Polski, która była wtedy pod zaborami, dostarczały wiele materiału do tak pomyślanej edukacji. W czasie studiów Cieszkowski zapoznał się z tezami filozofii nowożytnej. Dogłębnie poznał poglądy Immanuela Kanta, a w szczególności jego historiozofię, której założenia miały niewątpliwie wpływ na późniejszą doktrynę samego Cieszkowskiego.

August Cieszkowski określany jest przez wielu autorów jako największy genialny polski umysł XIX w. Od 1842 r. związał swoje życie z Wierzenicą. Jako Wielkopolanin miał okazję realizować swoje przemyślenia wspólnie z wieloma osobami z tego regionu, w tym Hipolitem

August Cieszkowski. Portret wykonany w 2014 r. przez studentkę Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu – panią Lidię Szuster

Cegielskim czy Tytusem Działyńskim. Czynił to na wielu płaszczyznach – jako pomysłodawca Ligi Polskiej, współtwórca i trzykrotny prezes Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk czy parlamentarzysta, usilnie zabiegający w sejmie pruskim o polski uniwersytet w Poznaniu. Działalność związaną z dążeniem przez Augusta Cieszkowskiego do stworzenia polskich zrębów edukacji społeczeństwa można uznać za szczególnie ważną w kontekście kształtowania rzeczywistości społeczno-gospodarczej w ówczesnej Polsce. Należy zwrócić uwagę, że paradygmat etosu pracy leśników wiązał się w dużym stopniu z edukacją.

Polska administracja leśna potrzebowała odpowiednio wykształconych kadr, które potrafiłyby

przejąć majątek leśny spod zarządu niemieckiego i umiejętnie zachować ciągłość działań, szczególnie niezbędnych w gospodarce naturalnej. Ówczesne kadry wywodziły się z niemieckich ośrodków kształcenia, przede wszystkim ze szkoły w Eberswalde. Kształciła ona specjalistów leśnictwa z całego zaboru pruskiego, ale August Cieszkowski nie ustawał w swoich dążeniach do utworzenia polskiej uczelni kształcącej leśników. W rezultacie w 1869 r. udostępnił na rzecz Centralnego Towarzystwa Gospodarczego folwark w Żabikowie, tam też rok później otworzono Wyższą Szkołę Rolniczą im. Haliny, w której uczono nie tylko rolnictwa, lecz także leśnictwa. Wprawdzie placówka ta przetrwała tylko sześć lat, ponieważ była odbierana przez zaborców, zresztą słusznie, jako kolebka patriotyzmu

Jan Działyński (1829–1880)

i polskości w okupowanym kraju, ale dała ona początek podstawom ideowym pracy organicznej w Wielkopolsce i nie tylko.

Cieszkowski swoją postawą i zaangażowaniem w wielkopolskie szkolnictwo rolniczo-leśne zapoczątkował rozwój gospodarczy i oświatowy ziem polskich zaboru pruskiego. Jego światłe dzieło kontynuował syn August Cieszkowski. Wierny woli ojca, w 1919 r. bezpłatnie przekazał Wydziałowi Rolniczo-Leśnemu Uniwersytetu Poznańskiego folwark Żabikowo. Powstał w ten sposób Wydział Rolniczo-Leśny, który stał się miejscem budowania elit leśnych i wychowywania nowego pokolenia pracowników naukowych i administracji leśnej. Niewątpliwie przekazanie folwarku Żabikowo do Uniwersytetu Poznańskiego przyczyniło się do kształtu dzisiejszego leśnego szkolnictwa wyższego. Za środki z parcelacji tego terenu w 1937 r. rozpoczęto bowiem budowę kampusu leśnego, w którym do dziś kształcą się polskich leśników na jednym z trzech wiodących wydziałów leśnych w Polsce. Dla upamiętnienia roli ojca i syna Cieszkowskich w kształtowaniu ówczesnej i pośrednio współczesnej, nie tylko wielkopolskiej, rzeczywistości społecznej kampus ten nazwano Kolegium Cieszkowskich.

Filip Skoraczewski (1838–1910)

Omawiając rolę poznańskich leśników w kształtowaniu rzeczywistości społeczno-gospodarczej w Polsce, nie sposób pominąć udziału Wielkopolan w burzliwych losach naszej ojczyzny i heroicznej walce o odzyskiwanie niepodległości w różnych okresach historii Polski.

Jednym z wybitnych wielkopolskich leśników był Filip Skoraczewski, postać nieco zapomniana przez historyków, ale pamiętana przez leśników. Urodził się 13 września 1838 r. w Godurowie pod Gostyniem. Do szkół uczęszczał w Lesznie i Trzemesznie, skąd w 1858 r. przeniósł się do słynnego Gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu i tutaj w 1862 r. zdał maturę. W okresie szkolnym działał w Towarzystwie Narodowym i m.in. z jego ramienia organizował młodzież do udziału w manifestacyjnym pogrzebie Tytusa Działyńskiego. W listopadzie 1861 r. wprowadził do Towarzystwa Narodowego Jana Działyńskiego, nowego dziedzica Kórnika.

W tym czasie Działyński planował utworzenie polskiej wyższej szkoły rolniczo-leśnej w Kórniku. Skoraczewski, jako jego przyjaciel, miał perspektywę objęcia stanowiska wykładowcy lub nawet kierownika tej szkoły, dlatego zdecydował się na wybór zawodu leśnika. W dalszych latach Działyński wspierał leśną karierę Skoraczewskiego, czego dowodem może być fakt, że po zdanych egzaminach maturalnych otrzymał on stypendium Towarzystwa Pomocy Naukowej w wysokości 120 talarów. Stypendium to było przeznaczone na praktyczne zapoznanie się z zawodem leśnika. Pierwszy kontakt z praktyką leśną Skoraczewski miał w pruskich lasach państwowych w Ludwikowie koło Poznania, gdzie rozpoczął naukę jako elew leśnictwa. Jego wcześniejsza działalność polityczna spowodowała, że w 1862 r. pruskie władze rozbiorowe wszczęły postępowanie dotyczące jego działalności w Towarzystwie Narodowym. Doprowadziło ono do aresztowania Skoraczewskiego i skazania

Filip Skoraczewski

go w marcu 1863 r. na cztery tygodnie więzienia. W wyniku orzeczenia sądowego dalsze praktykowanie w lasach rządowych było niemożliwe, dlatego Skoraczewski, za wstawiennictwem Jana Działyńskiego, został na krótki okres zatrudniony w lasach majątku Sułkowskich w Rydzynie. Jego zaangażowanie w sprawy narodowe spowodowało, że w krótkim czasie zajął się organizowaniem i koordynowaniem pomocy dla powstańców styczniowych. Ujawnił tutaj swoje zdolności organizacyjne m.in. w zaopatrywaniu w broń oddziałów wyruszających do Królestwa Polskiego. Jego działalność związana z ruchem wywoleńczym nie ograniczała się wyłącznie do biernej pomocy powstańcom. Stał również na czele oddziału powstańczego, który uczestniczył w bitwie z Rosjanami pod Ignacem. Został ciężko ranny, jednak uniknął niewoli rosyjskiej i przedostał się w Poznańskie. Po rewizji w pałacu

Działyńskich w Poznaniu policja przechwyciła dokumentację „Komitetu Działyńskiego”, którego członkiem był Skoraczewski. W wyniku działań operacyjnych policji latem 1864 r. Skoraczewski, jak już wcześniej Jan Działyński, był zmuszony opuścić kraj. Pod zmienionym nazwiskiem udało mu się przedostać najpierw do Drezna, a następnie do Szwajcarii, gdzie zapisał się na Wydział Leśny politechniki w Zurychu. Tymczasem w grudniu w Berlinie Jan Działyński i Filip Skoraczewski zostali zaocznie skazani na karę śmierci.

W tamtym okresie pozbawiony pomocy finansowej Skoraczewski podejmował się różnych zajęć, m.in. pisania płatnych korespondencji do różnych pism. Dzięki posiadanej wiedzy leśnej pisał artykuły do warszawskiego „Gońca Leśnego i Wiejskiego”. Przebywając za granicą, uzupełnił wykształcenie o dodatkowe studia z zakresu ekonomii politycznej i nauki o administracji państwowej. Dzięki swym zdolnościom i pracowitości znalazł się w czołówce studentów na Wydziale Leśnym, a nawet, mimo że był cudzoziemcem, został wybrany najpierw sekretarzem, a potem przewodniczącym Szwajcarskiego Stowarzyszenia Kandydatów Leśnictwa. Po ukończeniu studiów w lipcu 1866 r. postanowił, mimo możliwości realizacji kariery leśnej w Szwajcarii i wydanego na niego wyroku kary śmierci za działalność powstańczą, powrócić do kraju. W 1867 r. Filip Skoraczewski jako Ignacy Mieloszyk wrócił w Poznańskie i zatrudnił się jako nadleśniczy u Seweryna Mielżyńskiego w Miłosławiu, gdzie zresztą pozostał do końca życia.

Powrót Skoraczewskiego do kraju przyczynił się do podniesienia polskiej wiedzy leśnej. Realizowana przez niego gospodarka leśna w lasach miłosławskich budziła podziw innych leśników i właścicieli ziemskich. Szczególnym uznaniem cieszyła się szkółka, w której Skoraczewski hodował ok. 240 gatunków i odmian drzew i krzewów krajowych i egzotycznych. Zalesiał efektywnie piaszczyste, mało żyzne grunty rolne, a także na znacznej powierzchni rozpoczął uprawę wierzby koszykarskiej. Podniósł na wysoki poziom stan lasów, stosując – niespotykane nigdzie indziej – metody naukowe. Dzielił się swoją wiedzą i doświadczeniem z innymi, publikując pod pseudonimami Młody Leśnik i Ignacy Mieloszyk. Swoje prace publikował m.in. w „Sylwaniu”, „Ziemianinie” i „Przeglądzie Leśniczego”.

W obliczu II wojny światowej

Najtragiczniejszym okresem historycznym Polski i świata były lata II wojny światowej – najkrwawszej wojny w historii ludzkości. Szacuje się, że w trakcie jej trwania zginęły 72 miliony ludzi, z czego 47 milionów cywilów. Jak wiadomo, w ciągu pięcioletniego okresu wojennego aż dwukrotnie przetoczyły się przez nasze ziemie główne linie frontu. W wyniku działań wojennych w obu ofensywach lasy znalazły się w zasięgu bezpośrednich działań, co niejednokrotnie przyczyniło się do ich zniszczenia. Ponadto ogromne straty i szkody bezpośrednie wystąpiły w wyniku rabunku zasobów leśnych, prowadzonego systematycznie przez cały okres wojny i na ogromną skalę.

Poza szkodami gospodarczymi daleko większe straty poniosła Polska w zasobach ludzkich. Przed wojną prawie każdy leśnik posiadał wykształcenie wojskowe zdobyte w ramach Przynależenia Wojskowego Leśników lub w regularnych jednostkach wojskowych. Zazwyczaj leśnicy byli oficerami lub podoficerami rezerwy i jak w żadnym innym zawodzie, włączani byli w działalność zbrojną, nie tylko w wojnie obronnej w 1939 r. i na terenach okupowanego kraju, lecz także prawie na wszystkich frontach II wojny światowej. Służyli w różnych rodzajach wojsk, przede wszystkim w wywiadzie i kontrwywiadzie wojskowym.

Florian Budniak (1910–1993)

Jako przykład zaangażowania w walkę wyzwoleniczą można podać postać Wielkopolanina prof. dr. inż. Floriana Budniaka, ps. Borsuk, Andrzej, który urodził się w 1910 r. w rodzinie leśników. Jego ojciec był leśnikiem w Boroszewie koło Oleśna, a dziadek długoletnim gajowym w Młyńsku koło Szamotuł. Po ukończeniu w 1933 r. studiów uniwersyteckich na Wydziale Rolniczo-Leśnym w Poznaniu przeszedł przeszkolenie dla oficerów rezerwy w dywizyjnej Wołyńskiej Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim, a następnie praktykę w 17. pułku artylerii ciężkiej w Poznaniu. Po zakończeniu szkolenia wojskowego pracował jako adiunkt w nadleśnictwach Wronki, Sieraków i Wierzchlas. Musiał przerwać karierę leśną, gdy w sierpniu 1939 r. został powołany do 8. pułku artylerii ciężkiej w Toruniu. W utworzonym przez ten pułk 4. dywizjonie

artylerii ciężkiej, który wszedł w skład 4. dywizji pancerniej Armii „Pomorze”, wyznaczono mu funkcję oficera łączności. Z tego tytułu, oprócz obowiązku dowódcy plutonu, przyszło mu pełnić również funkcję łącznika. Od początku wojny uczestniczył w obronie ojczyzny w ramach zgrupowania gen. Mikołaja Bołtucia w Armii „Pomorze”. Po załamaniu się walk ofensywnych wraz z innymi żołnierzami wycofał się w okolice Puszczy Kampinoskiej i dalej do Warszawy. Uniknąwszy niewoli, po przekroczeniu Bzury 19 września 1939 r., postanowił przedostać się na teren Generalnej Guberni, dokąd zaczęto wysiedlać ludność z Pomorza i Poznańskiego. W listopadzie 1939 r. został zaangażowany na stanowisko leśniczego. Jako leśniczy zamieszkał wraz z żoną Stefanią („Stefa”) i córkami w lasach majątku Kobiełe Wielkie w powiecie Radomsko. Wkrótce w ciągu kilku miesięcy wybudował jednopiętrowy dom w stylu góralskim. Budynek został wyposażony na strychu w podwójną ścianę, za którą znajdowała się kryjówka nawet dla kilku osób.

Pomnik w Bagatelce ku czci trzech nadleśniczych: Filipa Skoraczewskiego, Władysława Wiewiórowskiego i Władysława Żyźniewskiego

Na początku 1940 r. Budniak rozpoczął działalność konspiracyjną w ramach Związku Walki Zbrojnej. Po zaprzysiężeniu przyjął pseudonim Borsuk, który w oddziale partyzanckim zmienił na Andrzej. Pracę konspiracyjną rozpoczął jako kwatermistrz rejonu Rzejowice, kryptonim Rzymomierz. Do jego zadań, jako kwatermistrza, należały: budowa schronów na broń i sprzęt wojskowy, przygotowanie materiałów i urządzeń potrzebnych dla dywersji i sabotażu oraz łączności, zaopatrzenie w żywność i opał oraz przygotowywanie kryjówek dla ukrywających się, a także organizacja dla nich potrzebnych dokumentów. Szczególnie duże znaczenie dla działań dywersyjnych miała jego działalność polegająca na produkcji czerepów do ręcznych granatów zaczepnych, kolców do przebijania opon samochodowych oraz butelek zapalających.

Rodzina Budniaków

Na przełomie 1942 i 1943 r. Budniak objął funkcję kierownika referatu dywersji i łączności operacyjnej w sztabie obwodu Radomsko Armii Krajowej. Do jego obowiązków należało wówczas organizowanie i przygotowywanie akcji w ramach ogólnej dywersji obejmującej m.in. niszczenie w urzędach gminnych akt dotyczących kontyngentów zboża, dostaw żywności i mleka, ewidencji ludności, unieruchamianie tartaków, młynów i mleczarni pracujących na rzecz okupanta, niszczenie linii telefonicznych, urządzeń sygnalizacyjnych na kolei itp. Poza tymi akcjami likwidowano szczególnie niebezpiecznych Niemców i polskich zdrajców. Akcje takie były przeprowadzane prawie we wszystkich placówkach obwodu Radomsko.

W 1944 r. Budniak jako dowódca 2. kompanii „Buk”, liczącej 198 ludzi, pełniąc jednocześnie funkcję zastępcy dowódcy batalionu „Las”, brał udział w walkach w okolicy Wałkonowy Górnej, Zakrzewa, Włoszczowa i Bebelna. W bitwie, która rozpoczęła się 28 października 1944 r., Niemcy, atakując batalion „Las”, napotkali zdecydowany opór ze strony polskich żołnierzy. Jednym z dowódców biorących udział w tej bitwie był Florian Budniak, a o znaczeniu dowodzenia w tym starciu może świadczyć fakt, że dokładny opis tej bitwy wykorzystano w materiałach szkoleniowych w Wyższej Szkole Wojskowej West Point oraz w 82. brygadzie desantowej w Stanach Zjednoczonych, jako przykład walk dywersyjnych na zapleczu frontu.

Po zakończeniu II wojny światowej Budniak powrócił do Margonina, gdzie zaangażował się w leśną działalność edukacyjną.

W zorganizowanym Państwowym Gimnazjum Leśnym wykładał fizykę, chemię, hodowlę i użytkowanie lasu. W Trzciance, dokąd przeniósł się w 1946 r., zorganizował Zarząd Transportu Drewna. W tym samym roku, w okresie referendum, został aresztowany na trzy miesiące. Mimo aresztowania, z powodu jego dużej wiedzy leśnej, władze resortu leśnictwa zaproponowały mu stanowisko dyrektora Departamentu Użytkowania Lasów w Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. Niestety wszczęto przeciw niemu proces sądowy za przynależność do Armii Krajowej. W rezultacie Budniak został skazany na wyrok dożywotniego więzienia, zamieniony później na 15 lat pozbawienia wolności, ale został zwolniony po sześciu latach, w roku 1956. W trakcie odbywania kary napisał książkę i szereg artykułów z dziedziny leśnictwa. Po odzyskaniu wolności podjął pracę w Instytucie Technologii Drewna w Poznaniu, na stanowisku kierownika Zakładu Ekonomiki Drzewnictwa, gdzie otrzymał w 1972 r. tytuł profesora nadzwyczajnego. Na emeryturę przeszedł w roku 1975. Działał w Światowym Związku Żołnierzy AK i Polskim Towarzystwie Leśnym, brał udział w zjazdach leśników-kombatantów.

Józef Goetz (1903–1951)

Kolejną osobą, która wychowywała poznańskich leśników, był Józef Goetz, znakomity biolog, botanik i wykładowca (ur. 2 marca 1903 r. w Korytkach k. Raszowa, zm. w lutym 1951 r. w Poznaniu). W 1928 r. ukończył Wydział Rolno-Leśny, o powstaniu którego wspominało wcześniej. Był wielkim naukowcem, jednak

Józef Goetz

dla kształtowania ówczesnej rzeczywistości społecznej ważna była jego działalność podczas okupacji niemieckiej. Przebywając w niewoli, już od pierwszych dni świadczył pozytywnie o swojej uczelni. Rozpoczął prowadzenie tajnego nauczania biologii, botaniki i innych przedmiotów związanych z leśnictwem. Tak nakazywała mu etyka leśnika, ale przede wszystkim – patrioty. Wielu słuchaczy tych wykładów po wyzwoleniu podjęło studia leśne.

Leśnikom polskim – obrońcom Ojczyzny...

Przytoczone postacie Floriana Budniaka czy Józefa Goetza podano jako przykład zaangażowania leśników w zmieniającą się rzeczywistość społeczną, polityczną i gospodarczą. Oczywiście w okresie II wojny światowej w różnego rodzaju

Grób dr. Józefa Goetza na cmentarzu parafialnym przy ul. Nowina w Poznaniu

chlubnych działaniach brało udział wielu leśników, w tym z Wielkopolski. W rezultacie ze wszystkich grup zawodowych największe ofiary w wyniku wojny oraz niemieckiej i radzieckiej okupacji ponieśli leśnicy. Na terenach okupowanych przez Niemców straty te szacuje się na ok. 10% wszystkich pracowników ówczesnej administracji leśnej, a na terenach okupacji sowieckiej

wywieziono w głąb ZSRR wszystkich leśników, z których ocalał zaledwie nikły procent.

Spółeczeństwo nie zapomniało poświęcenia leśników w dążeniu do wolności. Dowodem na to mogą być liczne pomniki świadczące o uznaniu i szacunku dla heroicznych czynów ludzi związanych z lasem. Przykładem z terenu Wielkopolski może być kamień – pomnik ustawiony ku czci trzech nadleśniczych, gorących patriotów: Filipa Skoraczewskiego, Władysława Wiewiórowskiego, Władysława Żyźniewskiego w Bagatelce czy też Głaz Leśników usytuowany w Wielkopolskim Parku Narodowym. Na pomniku tym umieszczono sentencję: „Leśnikom polskim – obrońcom Ojczyzny i bogactw leśnych kraju...”, która stanowi najlepsze podsumowanie powyższych rozważań.

*dr hab. inż. Krzysztof Adamowicz
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
e-mail: adamowicz@up.poznan.pl*

Literatura

- Baczuk J., Borowy R., Gembarzewski A., *Chłopcy z lasu, część 1, Wspomnienia leśników-kombatantów*, Warszawa 1997.
- Biernaczyk J., *Janusz Franciszek Radziwiłł*, w: *Nauczyciele i wychowankowie Gimnazjum Ostrowskiego w okresie zaborów 1845–1918/1919*, Stowarzyszenie Wychowanków „Alma Mater Ostroviensis”, Ostrów Wielkopolski 2003.
- Borecki T., *Wyższe szkolnictwo leśne – wczoraj, dziś i jutro*, w: *Quo vadis, forestry?*, red. Z. Sierota, Sękocin Stary 2007, s. 71–79.
- Broda J., *Historia leśnictwa w Polsce*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego, Poznań 2000.
- Budzyńska H., *Prof. mjr Florian Budniak leśnik, żołnierz, konspirator*, „Zeszyty Kombatanckie” nr 34, <http://zeszytykombatanckie.pl/prof-mjr-florian-budniak-lesnik-zolnierz-konspirator>.
- Chałupka W., *Skoraczewski Filip*, Encyklopedia leśna, <http://www.encyklopedialesna.pl/hasla/index/10638>.
- Czarnecki P., 2005. *O mesjanizmie Augusta Cieszkowskiego*, w: *Pererga*, t. 1, 2005, s. 21–28.
- Czub R., *Filip Skoraczewski (1838–1910), znakomity leśnik, powstaniec styczniowy*, „Nowa Gazeta Gostyńska” 2007, nr 6, s. 13.
- Janiszewski W.L., *Znani i nieznani. Margoniński Słownik Biograficzny*, Poznań 2008.
- Kowalski P., *Etyka pracy leśnika w latach 1918–1939 na terenie Wielkopolski w świetle materiałów archiwalnych*, „Annales – Etyka w życiu gospodarczym” 2011, vol. 14, nr 2, s. 93–99.
- Przybyszewski K., *Ludzie Torunia odrodzonej Rzeczypospolitej (1920–1939)*, Toruń 2011.
- Radziszewski E., *Radziwiłłowie wielkopolscy od Kiernowa do Antonina*, „Rocznik Ostrowskiego Towarzystwa Genealogicznego” R. 4 (2009), s. 83–120.
- Zieliński Z., *Jedni z najdzielniejszych*, Warszawa 2006.
- Zieliński Z., *Komandosi spod znaku Armii Krajowej*, Ząbki 2008.
- Zieliński Z., *Leśnicy na frontach II wojny światowej*, Ząbki 2007.
- Zieliński Z., *Skąd twój ród komendancie „Marcinie”*, Ząbki 2008.

Antoni Pacyński (1883–1939)

Służba Leśna fundacji Zakłady Kórnickie, 1937 r.
W środku Antonii Pacyński, naczelnik fundacji

Urodził się 1 czerwca 1883 r. w Bugaju k. Miłosławia. Jego ojciec, Walenty Pacyński, był gajowym i włodarzem w dobrach hrabiego Józefa Kościelskiego. Wspierał on zdolną młodzież z niezbyt zamożnych rodzin oraz pomagał Antoniemu Pacyńskiemu zdobywać wykształcenie. Podczas nauki w gimnazjum w Gnieźnie Pacyński wraz z kolegami działał w Towarzystwie Tomasza Zana, organizacji dbającej o zachowanie mowy ojczystej i kultury narodowej. Za swoją aktywną działalność niemieckie władze szkolne nie dopuściły go do egzaminu maturalnego. Musiał opuścić Gniezno i udał się do Drezna. Tam z pomocą Polonii drezdeńskiej zdał maturę i rozpoczął studia w szkole leśnej w Tharandt. Po ukończeniu studiów w 1907 r. powrócił do ojczystego kraju.

Pierwszą pracę rozpoczął jako adiunkt i kontroler lasów klucza pelkińskiego k. Jarostawia, w majątku należącym do księcia Jerzego i Witolda Czartoryskich. W 1909 r. powrócił na tereny poznańskie i zamieszkał w Babkach,

jako nadleśniczy i pełnomocnik majątku księżnej Jadwigi Czartoryskiej w Konarzewie k. Poznania. W 1911 r. ożenił się ze Stefanią Adamską, córką znacznego poznańskiego kupca i działacza społecznego. Wychowali trzech synów: Adama (1912–1986), Jacka (1915–1975) i Tomasza (1918–2010).

Antoni Pacyński brał udział w konspiracyjnych przygotowaniach do utworzenia przyszłej polskiej administracji leśnej. W 1920 r. został szefem Sekcji Leśnictwa w Departamencie Rolnictwa i Dóbr Państwowych w Ministerstwie byłej Dzielnicy Pruskiej, dbając wówczas o bezpieczeństwo lasów i przemysłu drzewnego przed dewastacją. Podlegały mu wtedy cztery dyrekcje Lasów Państwowych na terenie byłego zaboru pruskiego – poznańska i toruńska w województwie poznańskim oraz bydgoska i gdańska w województwie pomorskim. W tym samym czasie Pacyński angażował się w prace nad utworzeniem Wydziału Rolniczo-Leśnego na Uniwersytecie Poznańskim. W skład komisji zajmującej się organizowaniem wydziału wchodził również prof. Józef Rivoli oraz nadleśniczo-woje: Wojczyński i Zachert. Ostatecznie Wydział Rolniczo-Leśny przy Wszechnicy Piastowskiej w Poznaniu został otwarty w 1919 r. Pacyński wykładał tam historię leśnictwa i piśmiennictwo leśne.

W 1922 r. Antoni Pacyński objął stanowisko dyrektora Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, co wiązało się z likwidacją Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej oraz

Departamentu Rolnictwa i Dóbr Państwowych wraz z Sekcją Leśnictwa. Funkcję tę sprawował do 1925 r. We wrześniu 1925 r. objął stanowisko naczelnika fundacji Zakłady Kórnickie. Fundacja posiadała znaczne obszary leśne zlokalizowane w trzech kompleksach: kórnickim, trzebawskim i zakopiańskim. Gospodarowanie jej majątkiem było zadaniem bardzo skomplikowanym w ówczesnym układzie polityczno-finansowym oraz strukturze organizacyjno-prawnej. Pomimo wielu obowiązków związanych z zarządzaniem fundacją Pacyński angażował się w prace komitetu organizacyjnego Polskiego Towarzystwa Leśnego. Współpracował też z redakcjami czasopism „Leśnik Polski” i „Przegląd Leśniczy”.

W obliczu zagrożenia wybuchem wojny Antoni Pacyński, dyrektor Biblioteki Kórnickiej prof. Stanisław Bodniak oraz Stanisław Małecki postanowili zapobiec możliwości wywiezienia z Kórnicka przez Niemców cennych zbiorów, wśród których były m.in. obrazy, biżuteria, rękopisy oraz rzemiosło artystyczne, i ukryli je

w warszawskim pałacu Krasińskich oraz skarbcu Zamku Kórnickiego. Z chwilą wybuchu II wojny światowej Pacyński wyjechał na wschód Polski, zabierając ze sobą wiele cennych dokumentów, jednak po zakończeniu działań wojennych zdecydował się natychmiast wrócić do Kórnicka.

16 października 1939 r. rozpoczęły się aresztowania, m.in. w Kórniku. Obywateli tej miejscowości i okolic rozstrzeliwano pod murem ratusza. Niemcy, obawiając się Antoniego Pacyńskiego jako bardzo wpływowego człowieka, 20 października 1939 r. rozstrzelali go na kórnickim rynku. Pochowany został w zbiorowej mogile na cmentarzu w Kórniku.

*Mieczysław Kasprzyk
Nadleśnictwo Babki*

Literatura

Czarnecki-Pacyński Ł., *Historia pewnego leśnika*, Olsztyn 2014.

Feliks Rożyński (1859–1929)

Urodził się 18 maja 1859 r. w Widawie koło Ponieca, w ówczesnym zaborze pruskim. Po ukończeniu czterech klas szkoły ludowej kontynuował naukę w gimnazjum w Śremie, a dalej w Tharandt, gdzie uczył się szkółkarstwa. Następnie został zaciągnięty do armii pruskiej, gdzie odbywał swoją służbę w regimencie strzelców w Oleśnicy. Po powrocie rozpoczął pracę jako mierniczy w Urzędzie Katastralnym w Kościanie, a następnie przez dwa kolejne lata odbywał praktyki w lasach kórnickich należących wówczas do hrabiego Jana Działyńskiego. Pragnąc uzyskać pełne kwalifikacje zawodowe, zdawał egzamin przed Komisją Wydziału Leśnego Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Poznaniu (w skład komisji

wchodzili profesorowie: Józef Rivoli, Haydes, Janas i Suwiński).

Po latach, kiedy Rożyński wrócił do kraju z wojennej tułaczki i któremu „pomiędzy innymi papierami, w czasie bombardowania i pożaru w Podzamczu w 1915 roku, a także świadectwa z praktyki leśnej oraz i egzaminu złożonego w Poznaniu zaginęły”, zwrócił się z prośbą o wydanie odpisu świadectwa, w którym to profesor Józef Rivoli pisał: „(...) w roku 1879, po odbyciu praktyki leśnej, tenże pan Feliks Rożyński poddał się egzaminowi pisemnemu i ustnemu w zakresie wiadomości wyższej szkoły leśnej, przed Komisją egzaminacyjną Wydziału Leśnego – Centralnego Towarzystwa Gospodarczego – w Poznaniu, składającej się z niżej podpisanego, jako prezesa, oraz inspektorów leśnych i nadleśniczych p.p. Haydesa, Jurasza i Sowińskiego, jako egzaminatorów (...). Egzamin ten zdał z pomyślnym skutkiem i pozyskał świadectwo kwalifikujące go na zarządcę lasów”.

Z takim świadectwem Feliks Rożyński przeniósł się do zaboru rosyjskiego. W latach 1881–1883 pracował w dobrach Drozdowo w Łomżyńskim, następnie Kikół w Lipnowskim i Łąck (majorat Brwilno), należącym do gen. Mikołaja Furmana. W swoich wspomnieniach pisał: „Przeniósłszy się do Królestwa Polskiego w roku 1883 i przyjmąwszy poddaństwo rosyjskie, zarządzałem przez lat dwa lasami śp. Juliusza Dembińskiego, w dobrach Góry w powiecie Pinczowskim guberni Kieleckiej”.

W międzyczasie wstąpił w związek małżeński z Wandą Wiklewicz z Wielichowa, którą poznał podczas swojego stażu w Kościanie. Po dwóch latach pracy w Górze otrzymał rekomendacje od profesora leśnictwa Józefa Krasuskiego z Puław do dóbr podzameckich hrabiego Andrzeja Zamoyskiego. Były to dobra szczególnie. Podzamcze to żywa pamiątka po maciejowickiej bitwie. Przy kępie drzew, niedaleko resztek pnia starej lipy, ustawiono głaz upamiętniający miejsce opatrywania rannego naczelnika Tadeusza Kościuszki. W miejscowym pałacu, całkowicie zniszczonym przez artyleryjski ostrzał w dniu bitwy, znajdowała się kwatery główna Kościuszki. Na początku XIX w. na fundamentach zburzonych budynków Zamoyscy postawili nową rezydencję. Do dziś zachowały się klasycystyczny pałac, oficyna i rządcówka otoczone parkiem. W pobliżu uwagę zwracają malownicze ruiny neogotyckiej baszty oraz stajni pałacowych. Mocno zaniedbany park w Podzamczu kryje prawdziwe dendrologiczne perełki, wiele odmian drzew występuje tylko w tym miejscu. To pozostałość po słynnej w Europie szkółce leśnej, prowadzonej przez Rożyńskiego, nie tylko wybitnego leśnika, lecz także ogrodnika. Niestety większość z okazów przez niego wyhodowanych zarośla i zagięła podczas działań wojennych.

Feliks Rożyński w 1885 r. został przyjęty jako zarządca kompleksu 30 tys. mórg lasów Podzamcza i Trzebienia. Tak rozpoczął się najważniejszy okres w jego życiu. Przez 30 lat stworzył wzorcowe, największe i najwspanialsze szkółki drzew, które nie miały konkurencji

w całym imperium carskim. Początki pracy w dobrach podzameckich były trudne z uwagi na to, że Rożyński zastał je w opłakanym stanie. Zaniedbane i zdewastowane, pełne kłusowników i zarządzane przez analfabetów wymagały ogromnego wysiłku, aby mogły stać się późniejszą legendą.

Tak opisał swoją historię jako zarządcy: „Pierwsze lat 16-cie pełniłem obowiązki technika leśnego i inspektora lasów i dóbr Trzebień i Podzamcze, położonych w guberni Radomskiej i Siedleckiej. W ciągu tego czasu dokonałem szczegółowo wewnętrznego pomiaru całych lasów dóbr Trzebień i Podzamcze, podzieliłem takowe na sekcje, sporządziłem plany sekcyjne i gospodarcze oraz operaty urządzenia według systemu powierzchniowo-melioracyjnego, nieznanego dotąd w praktyce ani w Królestwie Polskim, ani w Rosyi (...). W tymże czasie przeprowadziłem gruntowną reorganizację całej służby leśnej. W pomienionych dobrach zajmowali posady leśniczych ludzie zupełnie nie fachowi – a obowiązki gajowych pełnili niepiśmienni włościanie sąsiednich wsi. Aby mógł reorganizację przeprowadzić, zmuszony byłem przede wszystkim pobudować w odpowiedniej ilości gajówki (osady leśne) w ilości 16 podwójnych osad. Późem przystąpiłem stopniowo do zorganizowania straży leśnej na sposób wojskowy, przyjmując do służby tylko młodych, piśmiennych eks wojskowych gwardzistów, by ich następnie osobiście wyszkolić w służbie leśnej i łowieckiej. Na podleśniczych zaś przyjmowałem tylko kandydatów do tych obowiązków fachowo przygotowanych (...).

W tymże czasie, niezależnie od przestrzeni eksploatowanych corocznie, zadrzewiałem w obu majątkach wszelkie, zaległe od szeregu lat i odłogiem leżące przestrzenie po wyciętym lesie, w ilości około 2500 morgów, oraz ustaliłem i zadrzewiałem z bardzo pomyslnym wynikiem około 500 morgów lotnych piasków, zasypujących przyległe urodzajne pola (...), granice zewnętrzne lasów zostały okopane rowami ochronnymi, a wszystkie krzywe i rozjeżdżone drogi wyprostowane i również otoczone rowami ochronnymi (...). Zniwelowałem i za pomocą odpowiednich kanałów osuszyłem – 600-morgową przestrzeń błot, z rzadka porośniętą olchą – zupełnie niedostępną śród lata, a niekiedy i zimą. Następnie podzieliłem te przestrzeń na sekcje, utworzyłem dogodną komunikację, za pomocą odpowiednio zbudowanych grobel i mostów, zadrzewiałem liczne halizny, tworząc drzewostan liściasty mieszany i urządziłem tę przestrzeń niskopiennie w celu produkowania jak największej masy drewna opałowego i porządkowego, dla potrzeb rolniczo-gospodarczych. W tymże okresie czasu celem prawidłowej eksploatacji lasów wybudowałem dwa tartaki parowe, które poważnie się przyczyniły do podniesienia dochodów z lasów. Pomimo poważnej przestrzeni, wynoszącej około 30 000 morgów, dobra Podzamcze i Trzebień były początkowo bardzo ubogie pod względem zwierzostanu użytkowego, który w czasie mego przybycia do tychże dóbr ograniczał się do przychodnich od strony Spały kilku sztuk jeleni i dzików oraz miejscowych kilku sztuk sarn i małej ilości zajęcy, a kuropatw na

całym obszarze nie było więcej jak parę małych stadek. Na tak niepomysłny stan składały się różne przyczyny – a między innymi rozwielenione kłusownictwo, uprawiane cały rok przez licznych włóścian okolicznych wsi; brak wszelkiej pieczołowitości ze strony straży leśnej, która również uprawiała kłusownictwo; obecność stosunkowo znacznej ilości drapieżników, jak lisów, wilków, jastrzębi i in. oraz setki bezkarnie wałęsających się psów i kotów. Zaraz w pierwszym roku wytępiłem doszczętnie osobiście całe gniazdo wilków i około 40 sztuk lisów. Po zreorganizowaniu straży leśnej, wprowadzeniu starannej ochrony i pieczy nad zwierzyną, założeniu planowo całej sieci półek łowieckich, wodopojów, lizawek oraz pułapek na drapieżniki w lasach – a sztucznych remiz na polach, wreszcie za pomocą racjonalnego odstrzału zwierzyny – stan takowej, pomimo bardzo niesprzyjających warunków lokalnych, tak poważnie się podnosił, że w kilku latach zajął w kraju jedno z pierwszych miejsc”. Rożyński nadzorował również powierzone lasy majątków: Maławieś, Wągradno i Kroczkowo, gdzie zaczął zakładać szkółki leśne, które potem stały się szkółkami wzorcowymi. Tak wielkie osiągnięcia i podźwigniecie z ruin dóbr, a przede wszystkim zwiększenie w szybkim tempie ich dochodowości i dochodowości całej gospodarki leśnej spowodowały, że w 1902 r. został mianowany administratorem i plenipotentem całości tych dóbr. O przejętych dobrach pisał: „W roku 1902 powierzona mi została ogólna administracja dóbr Podzamcze z folwarkami i przynależnymi

do rolnictwa zakładami przemysłowymi, jak gorzelnia, młyny, cegielnia, stawy rybne itp. Wraz z jeneralną plenipotencją do wszelkich działań tak administracyjnych, jak i finansowych (bankowych, hipotecznych itp.), jako zastępca właściciela dóbr, który większość czasu przebywał za granicą”. Powierzenie Rożyńskiemu całości dóbr hrabiego i mianowanie go głównym zarządcą świadczy o zaufaniu, jakim darzył go Zamoyski, a także docenianiu jego wiedzy i odpowiedzialności.

Nowe obowiązki Rożyński zaczął sprawować z wrodzoną sobie dokładnością i fachowością. Na osiągnięcia gospodarcze, oprócz wzorowej organizacji całości dóbr, miały wpływ nowe gałęzie produkcji. Rożyński założył m.in. 360 mórg stawów karpionych, wprowadził na szeroką skalę meliorację dóbr, plantacje wierzb koszykarskich oraz sady owocowe. Założył również cztery gorzelnie. „Odbudowane stojące w ruinie młyny wodne i większość budynków folwarcznych, a tonące w błocie folwarki – zostały osuszone i wybrukowane; drogi piaszczyste zostały zawieszono gliną, mokre podwyższone, a najbardziej błotniste wybrukowane”. Jednak największe dochody uzyskiwał, rozwijając swoją koronną specjalność, założył bowiem na wielką, niespotykaną dotychczas skalę szkółki drzew i krzewów leśnych, owocowych i ozdobnych, gdzie pracę znalazło kilkuset ludzi. Ponadto zbudowana została parowa suszarnia nasion. Początki były wyjątkowo trudne. Nikt bowiem nie wierzył w pomyślność projektu, który nazywano trochę ironicznie „innowacją młodego człowieka”. Rożyński nie mógł się

spodziewać również nakładów kapitału z majątku, który obarczony był zbyt dużym ciężarem. W szkółkach, które prowadził, hodowano ok. 1800 gatunków przeróżnych drzew i krzewów. W niedługim czasie zdecydowano się również na otwarcie w Warszawie przedstawicielstwa handlowego. Wydawano też kolorowe katalogi w języku polskim i rosyjskim. Rozprowadzane w imperium carskim sadzonki i nasiona liczone były w milionach sztuk i tysiącach kilogramów, a wartość szkółek wyceniana była na milion rubli. Roczny obrót wynosił przeciętnie ok. 180 tys. rubli, a czysty dochód 30 tys. rubli. Szacuje się, że Rożyński osobiście wyhodował 57 nowych odmian drzew liściastych i iglastych. Powszechnie znana jest odmiana robinii białej, nazwana od nazwiska hodowcy: *Robinia pseudoacacia* 'Rozynskiana', oraz wiele odmian bzu tureckiego, w tym wprowadzone do handlu odmiany: *Lutescens* o żółtych liściach i białych kwiatach (1903 r.), *Foliis argenteopictis* o pstrych liściach (1913 r.) oraz *Président grévy ginkgobilifolia* o liściach skręconych i złożonych wpół (1925 r.). Niestety wszystkie zostały już zapomniane. Jedynie robinie można podziwiać jeszcze przy dzisiejszej siedzibie nadleśnictwa. Również w 1903 r. do sprzedaży została wprowadzona inna odmiana robinii: *Robinia pseudoacacia* 'Karolina Zamoyska', która została wyhodowana na przełomie XIX i XX w. Wśród pozostałych, niezwykle ciekawych odmian wyhodowanych przez Rożyńskiego warto wymienić jesion pensylwański *Crispa*, który znajduje się na terenie leśnictwa Koczury. Jest

to małe drzewo o gęstej, początkowo kulistej, a w starszym wieku wydłużonej koronie, które dorasta do 10 m wysokości. Po raz pierwszy odmiana ta została pokazana w katalogu szkółek podzameckich w 1904 r., a następnie wprowadzona do handlu. W 1909 r. szkółki podzameckie prezentowały się na Wystawie Rolnictwa i Przemysłu w Częstochowie.

Przez wzgląd na swą wyjątkowość z roku na rok szkółki Rożyńskiego zyskiwały na popularności. Opisywała je szeroko prasa: „(..) stały się celem corocznych bardzo licznych ekskursji różnych instytutów i szkół leśnych, rolniczych i ogrodniczych, rządowych i prywatnych – niemniej właścicieli ziemskich z Królestwa Polskiego i z Rosyi, leśników państwowych i prywatnych, towarzystw ogrodniczych i innych – aż do chwili działań wojennych”. Za swoje wybitne osiągnięcia Feliks Rożyński otrzymał ponad 20 dyplomów i medali.

W roku 1905 na usilne prośby E. Małyńskiego Rożański podjął się administracji i plenipotencji jego majątku na Wołyniu i Polesiu, na który składały się cztery klucze w powiatach: rówieńskim, dubieńskim, zwiahelskim i starokonstantynowskim. Obejmowały przeszło 100 tys. mórg, z czego ok. 80 tys. stanowiły lasy. „Majątki te znajdowały się w stanie pierwotnym. Większość folwarków bez zabudowań, bez stałej służby i bez inwentarzy. Znaczne przestrzenie pól nie znały już od kilkunastu, a nawet od kilkudziesięciu lat, co to są nawozy oborne i obróbka ich ulepszonymi narzędziami. Aby móż wyjść z tych anormalnych stosunków, zmuszony byłem pobudować w pierw budynki

najniezbędniejsze, aby zaprowadzić i utrzymać własny inwentarz roboczy i dochodowy oraz pomieścić na razie chociaż część najważniejszych i najniezbędniejszej służby folwarcznej, co też w ciągu 4-ro letniej administracji temi majątkami najzupełniej mi się udało – tak że mogłem już być wprowadzić racjonalniejsze płodozmiany wielopolowe”.

W tym czasie Feliks Rożyński mieszkał na Wołyniu, natomiast do Podzamcza dojeżdżał tylko od czasu do czasu na inspekcje. Powierzone mu nowe dobra doprowadził w krótkim czasie do rozkwitu i dochodowości. Gorzej było z gospodarką leśną w kompleksie berezyńskim liczącym 75 tys. mórg terenów bagnistych, które sprawiały ogromne trudności w pozyskiwaniu drewna i dowozie do stacji kolejowej. Pracę swą rozpoczął od budowy sieci kanałów, grobli, dróg i mostów, a także zbudowania kolejki wąskotorowej, która po czterech latach jego administracji miała długość 42 wiorst. Dzięki tym zabiegom drewno zaczęto dowozić do spławu na rzece Słucz, a także do stacji kolejowej Jarynówka. Rożyński rozbudował również sieć leśniczówek, wybudował nowe gajówki, łącząc je wszystkie siecią telefoniczną, ewenementem w tamtych czasach. „W roku 1909 zrzekłem się jednakże dalszej administracji tych majątków i sprowadziłem się z powrotem do Podzamcza, gdzie przez okres 4-ro letni nie stałego przebywania niektóre kółka machiny gospodarczej i administracyjnej majątku rozluźniać się zaczęły i trzeba je znów było wprowadzać w stan prawidłowej działalności”. W ten sposób zakończył się okres przebywania

Rożyńskiego na Wołyniu. Te słowa świetnie charakteryzują plenipotentą dóbr Zamoyskich w Podzamczu, jego żelazną wolę, genialny zmysł organizacyjny i niezastąpioność jego osoby. Po powrocie, przez ostatnie lata przed wybuchem I wojny światowej szczególnie dużo czasu poświęcał młodym drzewostanom, wyhodowanym przez siebie wcześniej, oraz skupił się na rozwoju założonych przez siebie w Podzamczu szkółek drzew leśnych, parkowych i owocowych. O wielkości szkółek i ich rozroście świadczy fakt, że dawały utrzymanie kilkudziesięciu rodzinom stałych pracowników i kancelarii, a ponadto kilkuset pracownikom sezonowym z sąsiednich wsi. W 1898 r. powierzchnia szkółek wynosiła 100 mórg, by na przełomie wieków osiągnąć 110 mórg. Z zachodniej Europy, głównie od Spatha, sprowadzano mateczniki, budowano inspekty, szklarnie, „ogrzewane pędzarnie” oraz pakownię. Dla usprawnienia szkółkowania siewek Rożyński wprowadził maszyny hallerowskie. Cały teren szkółek był pocięty siecią rowów irygacyjnych, wodę doprowadzał i odprowadzał kanał, który biegł środkiem szkółek. W 1914 r., tuż przed wojną, po 25 latach działalności handlowe szkółki w Podzamczu były warte (nie wliczając w to wartości samej ziemi) około miliona rubli srebrem. Przez te 25 lat Feliks Rożyński sprzedał 233 920 398 roślin, odpowiadając na 32 205 zamówień. 25% z tego stanowiły drzewa i krzewy parkowe. W ostatnim okresie zapas gotowych do sprzedaży roślin wynosił 50 mln, a w rekordowym roku 1902 sprzedano prawie 20 mln drzew i krzewów. W sezonie

przed wojną szkółki miały 240 mórg nowopolskich (ok. 135 ha), w tym 110 mórg zajmowała produkcja drzew i krzewów ozdobnych, 100 mórg owocowych, 20 mórg zajmowały siewki i sadzonki leśne, a 10 mórg plantacja wierzb koszykarskich. Warto też wspomnieć o zupełnie nowej jak na owe czasy ofercie handlowej. W cennikach szkółek przed wojną znalazły się następujące oferty: „Zakład przyjmuje zamówienia na sporządzanie przez wybitnie uzdolnionego specjalistę planów: parków, skwerów, ogrodów spacerowych i owocowych wraz z kosztorysami. Nadto podejmuje się całkowitego zakładania ogrodów i parków, z wszelkimi niezbędnymi materiałami w drzewkach i krzewach i wykonaniem robót w gruncie – pod nadzorem specjalisty. Na żądanie deleguje specjalistę, celem projektów, narady i przykładów na gruncie, za zwrotem właściwych kosztów, stosownie do odległości i straconego czasu”.

Tuż przed wybuchem I wojny światowej, pod koniec czerwca 1914 r., leśnicy z Królestwa Polskiego, Księstwa Poznańskiego i Galicji wybrali się do Podzamcza, by zobaczyć prowadzone przez Rożyńskiego szkółki. Jak się potem okazało, była to ostatnia okazja ku temu. Kika lat wcześniej odwiedziło Podzamcze ośmiu członków Komisji Kwaciarstwa Towarzystwa Ogrodniczego, a w sprawozdaniu z tych odwiedzin pisał Piotr Hosel w „Ogrodniku Polskim”: „Na każdym rogu kwatery zakopany jest czworoboczny słupek, białą farbą olejną pomalowany, na którym widnieje numer kwatery. Nazw rodzajowych i gatunkowych w szkółce zupełnie nie ma, natomiast na szerokich białą

pomalowanych etykietach numery bieżące, których naliczyliśmy przeszło 600. W katalogach pisanych, o podziale prostym, a dobrze obmyślnym, łatwo odnaleźć nie tylko nazwę, ale i wiek danych drzewek, czy są szkółkowane lub nie, ilość zapasu i w której znajduje się kwaterze (...). Rożyński widocznie z zamiłowaniem wertuje w zagranicznych katalogach nasion i sprowadza wszystko, co mu się wydaje dosyć wytrzymałe na nasz klimat (...). Delikatniejsze drzewa wysiane są wszystkie w skrzynkach drewnianych o powierzchni około dwóch łokci kwadratowych i pół łokcia głębokich, nader praktycznie urządzonych w kształcie koszy; pomimo dość znacznej wagi łatwo są przenośne. Do przezimowania służy specjalnie zbudowana osypka (...)

Warto w tym miejscu zaakcentować dwa ważne aspekty rozwoju szkółek podzameckich. Po pierwsze była to bardzo tania siła robocza, a po drugie wykorzystanie ogromnego rosyjskiego rynku zbytu. Feliks Rożyński wymieniał jako główne ośrodki, do których wysyłano sadzonki: Winnice, Kijów, Połtawę, Charków, Odessę, Kiszyniów, Kursk, Wilno, Mińsk, Mitawę, Rygę, Piotrogród, Moskwę, Tyflis, Rostów nad Donem, Samarkandę, Taszkient, Irkuck, Tabrys i Lwów. Aby rośliny zniosły transport na tak duże odległości, Rożyński wprowadził kontenerowy system uprawy w plecionkowych wiklinowych koszach, w leśnej glebie, z odpowiednimi grzybami mikoryzowymi. Ukoronowaniem jego działalności handlowej i szkółkarskiej było nadanie zakładowi w 1907 r. tytułu „Dostawcy Dworu Jego Cesarskiej Mości”.

Za swą działalność jeszcze przed wojną otrzymał: w 1898 r. od Warszawskiego Towarzystwa Ogrodniczego dyplom honorowego członka, podobny dyplom w 1901 r. od Wołyńskiego Towarzystwa Ogrodniczego, w 1907 r. dyplom honorowy Komitetu Wystaw w Siedlcach oraz w 1907 r. dyplom członka honorowego dożywotniego „Za działalność na polu podniesienia w kraju zwierzostanu i łowiectwa w ogóle od Warszawskiego Oddziału Cesarskiego Towarzystwa Rec. Polowania i hodowli zwierzyzny użytecznej”. Rożyński wspominał wówczas: „Po zatem otrzymałem od wielu szkół i instytucji w Kraju i w Rosyi oficjalne podziękowania za urządzenie im, w czasie ekskursji leśnych, pouczające demonstracje i odczyty. Niezależnie od działalności praktycznej, pisałem od czasu do czasu pomieszczone w pismach fachowych w Królestwie Polskim i Galicji pomniejsze rozprawy z dziedziny leśnictwa i inne, a między innymi: *W sprawie pasania bydła w lasach* („Gazeta Rolnicza”), *W sprawie najważniejszych terminów przesadzania i sadzenia drzew iglastych* (większa rozprawa – „Ogrodnik Polski Warszawa”), *W sprawie sadzenia iglastych w lasach* („Sylwan” – Lwów), *Opis gospodarstwa łowieckiego w Podzameczu* („Łowiec Polski” – Warszawa), *Leśnik czy leśnik – myśliwy* („Gazeta Leśna i Myśliwska” – Warszawa), *Opis gospodarstwa leśnego w Pozdameczu* („Gazeta Leśna i Myśliwska” – Warszawa), *Opis szkółek podzameckich i ich znaczenie kulturalne i ekonomiczne w kraju* („Ogrodnik Polski” – Warszawa). Wreszcie wypracowałem rodzaj memoriału dla śp. Wł. Żukowskiego,

który przed wojną zwrócił się do mnie z prośbą, by mu wykazać i opracować główne braki, wady i potrzeby zmian lub ulepszenie w dziedzinie leśnictwa u nas i w ogóle – a odnośnie gospodarki leśnej prowadzonej przez biurokrację rosyjską w szczególności. A to w celu, by sprawy te mógł przy sposobności poruszyć w Dumie Państwowej. Niestety wybuchła wojna, która odroczyła urzeczywistnienie jego zamiarów – a tymczasem przedwczesna śmierć śp. Żukowskiego przerwała pasmo jego działalności”.

Dalszą działalność Feliksa Rożyńskiego przerwał wybuch I wojny światowej. W lipcu 1915 r. wskutek ewakuacji ludności przez władze rosyjskie Feliks Rożyński wraz z żoną oraz całą administracją Podzamcza zostali ewakuowani na wschód przez Białocerkiew, aż do Winnicy. Sam Rożyński przebywał na Ukrainie, w guberni czernichowskiej i kijowskiej, a potem w samym Kijowie. Tam jednak nie pozostawał bezczynny. Był współzałożycielem i zastępcą prezesa Związku Leśników Polskich: „(...) poznałem stosunki w lasach państwowych i prywatnych. W tym czasie napisałem i przygotowałem do druku po powrocie do kraju następujące rozprawy: *Jak walczyć z chrząszczem majowym i jego pędrakiem*, *W sprawie walki w lasach z opadziną*, *W jaki sposób podnieść zwierzostan i łowiectwo w Królestwie Polskiem a tem samem powiększyć i bogactwo krajowe*. Po powrocie do kraju – czego z upragnieniem, lecz dotąd bezowocnie oczekuję – i zebraniu odpowiednich liczb statystycznych, zamierzam napisać *W sprawie zniesienia służebności*

w Królestwie Polskiem i W sprawie podniesienia w Królestwie Polskiem stanu lasów i gospodarstwa w nich.

Po zakończeniu działań wojennych Rożyński natychmiast powrócił do kraju i jako znany już, wybitny fachowiec został osobiście powołany do pracy przez ministra Dzierzbickiego. 1 grudnia 1918 r. mianowano go radcą w Głównym Zarządzie Dóbr Państwowych. Pierwszym zadaniem, jakie mu przydzielono, było przejęcie lasów państwowych na terenie okupacji austriackiej i zorganizowanie tam polskiej administracji. W ministerstwie Rożyński zarządzał również Referatem Łowiectwa i był jednocześnie współredaktorem „Łowca Polskiego”. Jako I referent łowiectwa opracował zarys ustawy łowieckiej, był bowiem znany myśliwym, autorem wielu broszur i artykułów z dziedziny myślistwa. Jeszcze przed I wojną światową należał do Zarządu Polskich Stowarzyszeń Łowieckich, do Towarzystw Łowieckich Warszawskiego i Polskiego, a w ostatnich latach swojego życia, kiedy pracował jako nadleśniczy we Włoszakowicach, do Wielkopolskiego Związku Myśliwych. Za jego zarządu Podzamcze słynęło z wzorowego gospodarstwa łowieckiego i polowań, a sam Rożyński wygrywał jako doskonały strzelec zawody myśliwskie i konkursy na trofea. W 1907 r., na wniosek Oddziału Warszawskiego, obdarzono go tytułem honorowego członka Cesarskiego Towarzystwa Racjonalnego Polowania i Hodowli Zwierzyny Użytecznej. Przed I wojną światową był też członkiem Wydziału Leśniczego przy Centralnym

Towarzystwie Rolniczym. W czasie wojny polsko-bolszewickiej był również zastępcą Komendanta Okręgu I Warszawy.

Z powodu pracy kancelaryjnej, za biurkiem, Rożyński złożył rezygnację z pracy w ministerstwie. W piśmie ministerstwa z 12 stycznia 1920 r. napisano: „Stosownie do podania Pana z dnia 27 listopada 1919 roku zwalniam Pana ze służby w Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych od dnia 1 lutego 1920 roku”. Po odejściu z pracy w ministerstwie na własną prośbę, w latach 1921–1925 prowadził Biuro Techniczno-Leśnicze w Warszawie. Pod koniec 1924 r. rozpoczął starania o posadę nadleśniczego. Opracował wówczas dla Departamentu Leśnictwa Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych dokument *Przedstawienie*; omawiał w nim dokładnie konieczność założenia w Polsce szkółek drzew, których produkcja zaspokoiłaby wewnętrzny popyt po zniszczeniach wojennych: „Kraj potrzebuje olbrzymich ilości drzewek dzikich – ozdobnych i szlachečných – owocowych, na uzupełnienie tylko tego, co zniszczone zostało – nie biorąc już pod uwagę plantacji nowych, jakie byłyby zakładane niewątpliwie – a na co przed wojną kupowano i zużytkowano miliony drzewek starszych i dziesiątki milionów siewek i sadzonek drzew leśnych. Materiału tego dziś w kraju nie ma. Zakłady, które przed wojną europejską produkowały go w wielkich masach, (...) i inne pomniejsze przestały istnieć. (...) Kraj nasz, posiadający wielkie obszary leśne, który powinien raczej eksportować nasiona leśne, sprowadza wielkie ilości, szczególnie sosny i świerku, i wysyła

za nie olbrzymie sumy za granicę. W dodatku sumy te wysyłane są za produkt pochodzący z innych warunków klimatycznych i dla naszego kraju zupełnie nieodpowiedni”.

Mając już 66 lat, w 1925 r., zgłosił chęć objęcia nadleśnictwa w Wielkopolsce. Uważał, że miejsce leśnika jest nie w mieście czy za biurkiem, lecz w lesie. Pisał 25 lutego 1925 r. do dyrektora Miklaszewskiego: „Jak to już ustnie wzmiankowałem, pragnę wrócić w rodzinne strony i tam z pożytkiem pracować. Działalność moja, mało znana w Wielkopolsce, z powodu i przyczyn ówczesnego kordonu granicznego, znaną jest dobrze w kraju tutejszym, jako leśnika-hodowcy i szkółkarza w szerokim zakresie – a poza tem hodowcy-myśliwego, który w lasach przez siebie administrowanych stworzył jeden z najpiękniejszych zwierzostanów jeleni, dzików, saran i wszelkiej drobnej zwierzyny”.

Wniosek Rożyńskiego został pozytywnie oceniony i zaproponowano mu do wyboru nadleśnictwa: Sieraków oraz Włoszakowice. Nie wiadomo, czym się kierował przy wyborze przyszłej posady. Wiadomo jednak, że z upoważnienia ministerstwa odwiedzał oba nadleśnictwa przed podjęciem decyzji. Wybór padł na Nadleśnictwo Włoszakowice. Umowa pomiędzy Feliksem Rożyńskim a Antonim Pacyńskim, dyrektorem Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, została podpisana 13 czerwca 1925 r. Jako oficjalną datę powstania nadleśnictwa przyjmuje się 1 lipca 1925 r., dwa tygodnie później, zgodnie z ówczesnymi przepisami, Rożański złożył przysięgę służbową przed kierownictwem Sądu Powiatowego w Lesznie, która umożliwiła mu

podjęcie pracy na stanowisku nadleśniczego Nadleśnictwa Włoszakowice.

Feliks Rożański, pełniąc funkcję nadleśniczego, od czasu oddzielenia kompleksu leśnego gruntów rolnych byłego majątku księcia Anhalt-Dessau, urzędowo tytułowany był zarządcą dóbr państwowych we Włoszakowicach. W latach 1925–1926 i 1927–1928 był poddawany kwalifikacji na następujących polach działalności: znajomość przepisów do sprawowania urzędu, zdolność, pojętność i inicjatywa, pilność i dokładność, sumienność w wypełnianiu obowiązków służbowych, uzdatnienie do obcowania z interesantami i do służby zewnętrznej, zachowanie się, uzdatnianie urzędnika do stanowiska kierowniczego oraz uzdolnienie do pełnienia służby przy władzach naczelnych. Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu oceniała go bardzo dobrze. Od samego początku pracy we Włoszakowicach zyskał wielu sympatyków wśród myśliwych i leśników. Pod jego kierownictwem nadleśnictwo zaczęło się szybko rozwijać. Zakładano paśniki, poletka dla zwierzyny, która w niedługim czasie rozmnożyła się dość licznie. W 1927 r. Feliks Rożyński pisał o swych obserwacjach zwierzyny w lasach włoszakowickich: „Jako przyczynek do historii naturalnej lisa godne są zanotowania następujące fakty, zaobserwowane w roku bieżącym w Państwowym Nadleśnictwie Włoszakowice (Wielkopolska). W dniu 28 czerwca br. około godz. 11 rano, będąc w objeździe nadleśnictwa, zauważyłem w oddziale 40 wyskakującego zza pagórka lisa, a w ślad za nim starą kozę (sarnę) odpędzającą lisa od swych młodych sarniąt,

atakującą go przednimi racicami, zmuszając go w ten sposób do ucieczki. Gonitwę tę, wśród rzadkiego, dębowo-sosnowego lasu obserwowaliśmy z woźnicą jeszcze z odległości około 1/3 kilometra. Analogiczne zdarzenia zaobserwował w parę dni potem leśniczy p. W., w innej części lasu, na linii pomiędzy oddz. 8/17. Są to fakty wzięte z natury, mówiące same za siebie! Czy stające w obronie swych młodych, pieczołowite matki – kozy, wychodzą zawsze tak zwycięsko z agresywnych wystąpień lisa, mam powody wątpić. W przytoczonych dwu wypadkach pierwszy lis zauważył bryczkę, którą jechałem; w drugim wypadku nie mógł też nie zauważyć lub zwietrzyć leśniczego i to zapewne dodawało mu bodźca do tak sromotnej ucieczki”.

Rożyński był znawcą łowiectwa, a jego ulubionym zajęciem była hodowla zwierzyny i urządzanie polowań. Doskonale gospodarował odstrzałami, żeby nie naruszyć równowagi biologicznej w ekosystemie. Po reaktywowaniu „Łowca Polskiego” w 1924 r., pracując już na terenie Włoszakowic, stał się stałym współpracownikiem pisma i członkiem zespołu redakcyjnego. Dostarczał materiały z zakresu łowiectwa i leśnictwa, które powstawały na terenie Nadleśnictwa Włoszakowice. Prowadził dwa działy: „Z hodowli i ochrony zwierzyny” oraz wskazówki hodowlane dla myśliwych na poszczególne miesiące roku. Nieco wcześniej, w 1921 r., wspólnie z Edwardem Schechtem wydał książkę *Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju*. Po raz pierwszy jej autorzy określili, że łowiectwo

staje się nie tylko hodowlą, lecz także nauką. Rożyński pracował w nadleśnictwie jedynie cztery lata. Zmarł w 1929 r. w bardzo szczególnych okolicznościach. Jego przyjaciel pisał: „W pewnym miejscu w lesie zatrzymał konie, wysiadł ruchem elastycznym, polecając woźnicy, aby zaczekał chwilę, zanim nie wyrzy na pobliską łączkę, gdzie spodziewał się kozła. Oddalił się swym zwykłym, rażnym, długim krokiem, któremu niejeden młody z trudnością nadążał, a woźnica czekał cierpliwie. Po pewnym czasie usłyszał strzał i znając dobrze swego pana, wiedział, że próżno nie będą wracali. Mijały jednak chwile za chwilami, upłynęło blisko pół godziny, a myśliwy nie wracał ani nie dawał żadnego znaku – wbrew swemu zwyczajowi. Zaniepokojony tym wierny woźnica zostawił konie i puścił się śladami myśliwego. Doszedł wreszcie do miejsca, gdzie zaskoczył go straszny, a zarazem rozrzewniający widok. Z najwyższym przerażeniem znalazł swojego pana nieżywego, nad zabitym kozłem. Po strzale doszedł widocznie do zabitego zwierza i rażony niespodziewanie udarem, osunął się na kolana, aby wydać ostatnie tchnienie. W tej też pozycji klęczącej, ze sztućcem, którego nie

wypuścił z dłoni, zastał go woźnica. Ostatnie łowy, ostatni i celny strzał! Piękna i łagodna śmierć na posterunku! Choć nie widziany, tylko przytoczony podług opowiadania na miejscu, stoi mi ten obrazek niezatarte w oczach i nigdy nie zginie...”.

Pogrzeb odbył się 29 czerwca 1929 r. na cmentarzu parafialnym we Włoszakowicach. Pracownicy nadleśnictwa na miejscu śmierci Feliksa Rożyńskiego postawili skromny pomnik wzorowany na „kamieniu Leandra”. Do dzisiaj zachowało się tylko jedno zdjęcie pomnika Feliksa Rożyńskiego na cmentarzu we Włoszakowicach. Rozpoznano je po latach, po charakterystycznym klonie, w miejscu, w którym znalazł swój wieczny spoczynek nadleśniczy. Pomnik odbudowano z kamieni polnych, przynoszonych przez leśniczych z każdego leśnictwa należącego do Nadleśnictwa Włoszakowice. Dużą pomoc okazał również proboszcz parafii Andrzej Błaszak, który poświęcił również pomnik.

Przemysław Kuchcicki, Ryszard Łopusiewicz
Nadleśnictwo Włoszakowice

Zygmunt Pohl (1898–1966)

Urodził się 30 listopada 1898 r. w Borszowie (dawniej powiat przemysłański w województwie tarnopolskim, obecnie obwód lwowski na Ukrainie). W latach 1910–1917 uczęszczał kolejno do prywatnego gimnazjum miejskiego w Przemyslanach i państwowego klasycznego we Lwowie, gdzie w 1917 r. zdał maturę. Od listopada 1917 r. służył w armii austriackiej i walczył na froncie wschodnim, gdzie został ranny. Potem, do listopada 1920 r., służył w Wojsku Polskim. W latach 1919–1924 studiował leśnictwo na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej i uzyskał stopień inżyniera leśnictwa. Tutaj od 1 kwietnia 1924 r. pracował jako starszy asystent w Katedrze

Urządzenia Lasu, a w latach 1925–1928 w Katedrze Hodowli Lasu. W tym czasie ogłosił w „Sylwanie” i „Życiu Technicznym” pierwsze recenzje i drobne artykuły na temat hodowli drzew.

W kolejnych latach był komisarzem ochrony lasów prywatnych w Kamionce Strumiłowej (do 1931 r.) i Złoczowie (do 1939 r.) w województwie tarnopolskim, z przerwą od listopada 1931 do lipca 1932 r., kiedy to został przeniesiony do Dyrekcji Lasów Państwowych we Lwowie, gdzie zajmował się m.in. szacowaniem lasów Jerzego Uznańskiego w Zakopanem. W 1939 r. objął stanowisko kierownika Oddziału Ochrony Lasów w Wydziale Rolnictwa i Reform Rolnych Urzędu Wojewódzkiego w Tarnopolu. W latach 1939–1940 pracował w radzieckiej służbie leśnej jako starszy leśniczy – początkowo w Tarnopolu, a następnie we Lwowie i Żółkwi, a od 1940 r. w Janowie w lasach doświadczalnych ukraińskiego leśnego instytutu badawczego Politechniki we Lwowie, gdzie prowadził prace badawcze nad typologią leśną. Od 1941 r. aż do zakończenia wojny był nadleśniczym w inspekcji leśnej w Brodach. W tym czasie działał w konspiracji, pod pseudonimem Stefan, jako kierownik resortu leśnictwa okręgu tarnopolskiego Armii Krajowej.

W 1944 r. Zygmunt Pohl był głównym organizatorem Dyrekcji Lasów Państwowych w Rzeszowie oraz kierownikiem Biura Użytkowania i Zbytu Drewna, a w 1945 r. organizatorem i pierwszym dyrektorem Dyrekcji

Lasów Państwowych w Poznaniu. W sprawozdaniu z 13 marca 1945 r. o organizacji dyrekcji w terenie pisze, „(...) iż na podstawie sprawozdań pełnomocników terenowych Naczelnej Dyrekcji LP stwierdza się, że przejęcie i zabezpieczenie wszelkich obiektów podlegających administracyjnie Dyrekcji LP w Poznaniu zostało z małymi wyjątkami ukończone. Cały obszar Dyrekcji, którego powierzchnia wynosi w przybliżeniu 375 000 ha, podzielono na 70 nadleśnictw. Powierzchnia nadleśnictw waha się od 4100 do 7500 ha. Przy obsadzie stanowisk w terenie oparto się w zasadzie na systemie dwuosobowym (nadleśniczy i leśniczy) jako najwłaściwszym dla panujących warunków, obsadzając gajowymi wyjątkowo mniejsze eksponowane obiekty dla wzmocnienia ochrony w nadleśnictwach, składających się z większej ilości z mniejszych kompleksów rozrzuconych. Na osadach byłych nadleśnictw państwowych znajdują się budynki pomimo działań wojennych w nie najgorszym stanie, tylko w nadleśnictwach Bralin i Mochy uległy zniszczeniu budynki nadleśnictwa wzgl. sekretarzówek. Na około 400 istniejących leśnictw brakuje ca 30% osad”.

W protokole z lutego 1945 r. znajdujemy m.in. informacje o przebiegu przejmowania obiektów i lasów, a także o obsadzie nadleśnictw. Dyrektor Pohl pisze: „(...) w pow. Gniezno zabezpieczono budynki Nadleśnictwa Skorzęcin, mianując Pełnomocnika inż. Sucheckiego nadleśniczym. Stan personelu nadleśnictwa z wyjątkiem 1 leśniczego w komplecie. W pow. wrzesińskim zabezpiec-

czono zabudowania prywatnego nadleśnictwa Marzylewo – własność Mycielskich, pozostawiając tymczasowo nominację nadleśniczemu Stefanowi Czarneckiemu. W prywatnym Nadleśnictwie Miłosław własność Kościelskiego dozór nad lasami powierzono leśniczemu Burzyńskiemu”.

Na konferencji dyrektora Pohla ze starostą ustalono sposób zaopatrzenia ludności w opał i wyznaczono przydział drewna na zniszczone mosty. W 1950 r. na skutek nieprawdziwych zarzutów dyrektor Pohl został usunięty z zajmowanego stanowiska. Został zrehabilitowany w 1957 r. przez Komisję Rehabilitacyjną przy Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. W uchwale rehabilitacyjnej czytamy: „Obywatel inż. Zygmunt Pohl, b. dyrektor Dyrekcji LP w Poznaniu – Komisja uznała decyzje personalne Ministerstwa Leśnictwa przenoszące inż. Pohla z dyr. Dyrekcji LP Poznań na Dyrektora RLP Poznań, a szczególnie decyzję z dnia 26 V 1950 r. przenoszącą inż. Pohla z dyr. RLP Poznań na stanowisko szefa działu w RLP Szczecinek z obniżeniem uposażenia z grupy I do IV za krzywdzące dla inż. Pohla”.

W latach 1945–1950 dyrektor Pohl prowadził wykłady zlecone z urzędowania lasu na Wydziale Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego, a w latach 1950–1952 z użytkowania lasu na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tym okresie prowadził też prace badawcze. Na podstawie rozprawy *Wpływ odwodnienia łągów nadobrzezańskich na rozwój sąsiadujących z nimi drzewostanów sosnowych* („Ekologia Polska” 1954, t. 2, nr 2) otrzymał w 1950 r. na Uniwersytecie Poznańskim stopień

doktora nauk leśnych. W latach 1950–1962 był także nauczycielem miernictwa w Technikum Geodezyjno-Drogowym w Poznaniu. Od października 1952 r. aż do śmierci kierował Pracownią Hodowli Drzew i Krzewów Zakładu Dendrologii i Arboretum Kórnickiego PAN w Kórniku pod Poznaniem. Zygmunt Pohl zorganizował tę pracownię i prowadził w niej badania w zakresie doświadczalnictwa leśnego. W tym celu założył specjalne, według nowo opracowanych zasad, pola selekcyjne i plantacje nasienne. W 1954 r. otrzymał stopień docenta na podstawie pracy *Racjonalizacja produkcji, użytkowania i obróbki drewna bukowego* („Sylwan” 1957, nr 1).

Docent Pohl był specjalistą w dziedzinie hodowli drzew i genetyki leśnej, prowadził rozległe badania nad mieszańcami kilku gatunków topoli, której hodowla była wtedy bardzo popierana, przede wszystkim *Populus maximowiczii*, *Populus pyramidalis* i *Populus angulata var. cordata*, w celu otrzymania nowego mieszańca topoli. Zajmował się również melioracjami terenów leśnych i wzmożeniem wydajności gleb leśnych. Opublikował ok. 30 prac naukowych i popularnonaukowych. Brał udział w międzynarodowych specjalistycznych kongresach

naukowych: w Budapeszcie (1956) i Berlinie (1957). Był członkiem wielu instytucji i towarzystw naukowych: Rady Naukowo-Technicznej przy ministrze leśnictwa i przemysłu drzewnego, Rady Naukowej Zakładu Dendrologii i Arboretum Kórnickiego PAN, Rady Naukowej Zakładu Badań Leśnych PAN w Krakowie, Komisji Leśnej Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, Polskiego Towarzystwa Leśnego (od 1922 r.) i innych. Był odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1946). Zmarł 28 marca 1966 r. w Poznaniu, został pochowany na cmentarzu Junikowskim.

Piotr Grygier
dyrektor RDLP w Poznaniu

Literatura

Dokumenty rodziny Pohlów udostępnione przez Piotra Pohla.

Dzięczkowski A., *Zygmunt Pohl*, Internetowy Polski Słownik Biograficzny, <http://www.ipsb.nina.gov.pl/index.php/a/zygmunt-pohl>.

Krzysik F., *Doc. dr Zygmunt Pohl (wspomnienie pośmiertne)*, „Sylwan” 1966, nr 10, s. 93–97.

Józef Bąk (1929–2006)

Urodził się 17 marca 1929 r. w Drogosławiu (dzisiejszy powiat ostrowski, wówczas należący do powiatu odolanowskiego). Wychował się w rodzinie o tradycjach leśnych. Jego ojciec Jan pracował w lesie jako robotnik, a matka Józefa z domu Paszkowska zajmowała się gospodarstwem domowym. Mieli czterech synów. Siedmioletni Józef uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Walentynowie. Gdy ukończył zaledwie jedną klasę, nastąpiła ważna odmiana w życiu całej rodziny. Bąkowie kupili spore, 15-hektarowe gospodarstwo rolne w Wysocku Małym. Józef zdążył ukończyć trzecią klasę,

by jak tysiące nieszczęśliwych polskich dzieci, nie usłyszeć we wrześniu 1939 r. roku kolejnego dzwonka.

Nowi władcy Europy nie oszczędzili rodziny Bąków. Z wielkim trudem, ale i chłopską miłością uprawiane gospodarstwo zostało wcielone do majątku rolnego Przygodzice, zarządzanego przez nowych niemieckich właścicieli. Ojcu przyszło ciężko pracować na niechcianej pańszczyźnie. Od 1942 r. również 13-letni Józef został skierowany do przymusowej pracy przy stajni w majątku rolnym w Przygodzicach.

Józef Bąk niemal do wyzwolenia pracował w Przygodzicach, aby po wojnie szybko nadrobić stracone szkolne lata i 1 września 1945 r. zasiąść w ławach Liceum Ogólnokształcącego w Ostrowie Wielkopolskim. Po czteroletniej nauce zdał maturę. Wybór kierunku nie sprawiał młodzieńcowi żadnych trudności, 1 września 1949 r. został bowiem studentem Wydziału Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego. Pod kierunkiem wielu znakomitych naukowców przez cztery lata Józef Bąk zdobywał wiedzę. Dziekan wydziału prof. Kazimierz Suchecki, naukowiec i praktyk-leśnik, który studentom powtarzał przy każdej okazji życiowe motto: „Ukochałem las ponad wszystko”. Prof. Bolesław Zabielski – najlepszy w kraju znawca problematyki zarządzania lasu. Wreszcie kolejny dziekan prof. Tadeusz Molenda, wybitny znawca ekonomiki leśnictwa, promotor pracy magisterskiej Józefa. 7 października uzyskał dyplom magistra inżyniera leśnictwa. Co ciekawe, Józefowi nie było

dane ukończyć Uniwersytetu Poznańskiego, gdyż w trakcie studiów jego wydział przekształcił się w odrębną uczelnię pod nazwą Wyższa Szkoła Rolnicza w Poznaniu, z samodzielnie działającym Wydziałem Leśnym. Młody Józef mieszkał w męskim akademiku „Przylesie” przy ul. Wojska Polskiego. Jedną z jego pasji było łowiectwo. Będąc żakiem, wstąpił do Polskiego Związku Łowieckiego.

Studenckie lata szybko przeminęły i czas było pomyśleć o dorosłości. Jak to podówczas bywało, wybór pierwszego miejsca pracy wcale nie należał do absolwenta. 1 listopada 1953 r. Józef Bąk trafił z tzw. nakazu pracy do Biura Urządzania i Pomiaru Lasu w Brzegu nad Odrą. W tym okresie życia poznał swoją przyszłą żonę. Barbara pochodziła z sąsiedzko położonej wsi Chynowej. 7 czerwca 1955 r. Józef Bąk i Marianna Barbara Wronka wzięli ślub. Młody małżonek wciąż jednak przebywał z dala od rodziny, zaledwie raz w miesiącu przyjeżdżając do domu. Podjął więc męską decyzję i w styczniu 1957 r. na własną prośbę zwolnił się z Biura Urządzania i Pomiaru Lasu, żeby móc wrócić do żony do Chynowej. W tym samym roku urodził im się syn Wojciech.

Po powrocie w rodzinne lasy Józef Bąk przez pół roku pracował na stanowisku inżyniera w Tartaku Wzorcowo-Doświadczalnym w Antoninie. Nie było to jednak prawdziwe powołanie dyplomowanego inżyniera leśnictwa. Na własną prośbę, ale za zgodą władz, w 1957 r. rozpoczął pracę w charakterze referendarza techniczno-leśnego w Rejonie Lasów Państwowych w Ostrowie Wielkopolskim.

Jak się okazało, urzędnicza posada stanowiła tylko krótki postój na drodze do lasu. W jednym z dokumentów sprzed lat było napisane: „Przychylając się do prośby obywatela Józefa Bąka, Dyrektora Zarządu Lasów Państwowych w Poznaniu Pan mgr inż. A. Cysewski zatrudnia obywatela w charakterze kontraktowego leśniczego Leśnictwa Teresiny w Nadleśnictwie Państwowym Jasne Pole z uposażeniem miesięcznym 1300 zł”. Nietrudno zauważyć, że Józefa spotkał nie tylko awans finansowy, ale przede wszystkim zawodowy. Tym samym wrócił niemalże w rodzinne strony, blisko Drogosławia. W 1959 r. do małego Wojtka dołączyła córeczka Ola.

27 września dyrektor OZLP w Poznaniu Bronisław Mikstacki podejmuje kluczową decyzję dla losów Józefa Bąka – powierza mu pełnienie obowiązków nadleśniczego Nadleśnictwa Wanda, a w grudniu tego roku minister leśnictwa i przemysłu drzewnego zatrudnia go na stanowisku nadleśniczego z pensją już nieco wyższą, bo wynoszącą 2100 zł. Prócz leśnych zatrudnień Józef Bąk prowadził tradycyjne

Pracownicy Nadleśnictwa Przedborów z okresu przynależności do obrobów Wielowieś i Bralin

gospodarstwo rolne na ziemi, którą otrzymał jako deputat rolny.

Józef Bąk dał się poznać jako znakomity organizator, wielki przyjaciel współpracowników, człowiek niestrudzonego optymizmu i niezwykłej skuteczności w dążeniu do celu. Wszystkim przekazywał wielki szacunek do pracy i dla drugiego człowieka. Potrafił ugasić spory ciepłym spojrzeniem, uśmiechem, dobrym słowem, będąc przy tym mistrzem dyplomacji. Wszystkich zjednywał sobie szczerością, życzliwością i niespotykaną prostotą kontaktów. Ciężką pracę w nadleśnictwie potrafił

połączyć z działalnością społeczną. Przez pięć kadencji pełnił funkcję przewodniczącego Rady Narodowej Miasta i Gminy w Mikstacie, a w Polskim Związku Łowieckim od 1966 r. aż do śmierci był łowczym Koła Łowieckiego nr 41 Knieja w Ostrzeszowie. Ponadto w roku 1975 został przewodniczącym Wojewódzkiej Komisji Oceny Trofeów Łowieckich, od 1990 r. był członkiem i wykładowcą Wojewódzkiej Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów ubiegających się o członkostwo w PZŁ, a od 1998 r. uczestniczył w pracach Komisji Wyceny Trofeów Medalowych.

Pomnik Józefa Bąka

Za całokształt pracy zawodowej i społecznej Józef Bąk otrzymał następujące odznaczenia resortowe i państwowe: Odznakę „Za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego”, Odznakę „Zasłużony dla Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego”, Odznakę „Za Zasługi dla Województwa Kaliskiego”, Złotą Odznakę „Zasłużony Pracownik dla Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych”, Złotą Odznakę „Za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”, Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Srebrny i Złoty Medal „Zasługi Łowiectwa”, Medal „Za Zasługi w Rozwoju Wielkopolskiego Łowiectwa” i „Złom”, który jest najwyższym odznaczeniem łowieckim w Polsce, a także najwyższej ceniony w środowisku leśników Kordelas Leśnika Polskiego.

W 1994 r. Józef Bąk przeszedł na emeryturę. Dziedzictwo leśne powierzył kandydatowi,

którego wychował sobie od urodzenia, synowi Wojciechowi, spełniając przy tym swoje największe marzenie. Sam wykorzystał czas zawodowego odpoczynku na realizację rozlicznych pasji. Na emeryturze zajmował się łowiectwem, wykładając młodym adeptom łowiectwa etykę i kulturę łowiecką.

Józef Bąk po krótkiej walce z chorobą zmarł 20 lipca 2006 r. Z inicjatywy pracowników Nadleśnictwa Przedborów w piątą rocznicę jego śmierci, 18 czerwca 2011 r., została odsłonięta tablica upamiętniająca tego niebywałego i jakże nietuzinkowego człowieka, który przez 32 lata był nadleśniczym w Przedborowie, a nade wszystko serdecznym i ciepłym człowiekiem pełnym humoru i życiowych pasji.

Marek Nowel

Nadleśnictwo Przedborów

Zbigniew Szelaąg (1953–2015)

Urodził się 31 grudnia 1953 r. w Inowrocławiu, jako pierwotny syn Wandy i Aleksiego. Szkołę podstawową ukończył w Kruszwicy. W latach 1968–1972 był uczniem Technikum Leśnego w Tucholi. W czasie nauki w technikum pełnił funkcję przewodniczącego Samorządu Uczniowskiego i drużynowego Związku Harcerstwa Polskiego. Wolny czas poświęcał na prace w młodzieżowej drużynie OSP oraz w kółku fotograficznym. Te ostatnie zainteresowania nie przeminęły do końca życia. Od zawsze pasjonował się łowiectwem, jednak w nieco innym aspekcie niż większość. Jego ulubionym miejscem była sokolarnia – to tu podejmował pierwsze próby układania ptaków łowczych pod fachowym okiem Czesława Sielickiego. Studia na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej

Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie rozpoczął w 1972 r. Został wybrany starostą roku. Udzielając się w Kole Naukowym Leśników, został wybrany przewodniczącym koła. W tym samym czasie wstąpił do koła łowieckiego. Brał udział w inwentaryzacjach głuszca i jarząbka, przeprowadzanych na terenie Puszczy Białowieskiej, uczestniczył w odlowach zajęcy i organizował je. Jak każdy niezbyt zamożny student, podejmował pracę w Studenckiej Spółdzielni Pracy. W 1975 r. zawarł związek małżeński, urodził mu się pierwszy syn, Jakub. Od czwartego roku studiów Zbigniew Szelaąg był liderem Koła Rodzinnego, zrzeszającego małżeństwa studenckie. Po siedmiu latach przyszła na świat jego córka Kasia.

Całe swoje życie zawodowe związał z lasami i leśnictwem. Przeszedł niemal wszystkie szczeble kariery zawodowej. Na początku było Nadleśnictwo Jastrowie, gdzie był zatrudniony na stanowisku kierownika gospodarstwa szkółkarskiego. Następnie w Nadleśnictwie Babki pracował jako leśniczy leśnictwa Mechowo. Po przekazaniu leśnictwa swojej małżonce Marii w 1989 r. rozpoczął pracę w Wydziale Zagospodarowania Lasu RDLP w Poznaniu, najpierw jako starszy specjalista, następnie naczelnik wydziału. Zawsze na pierwszym miejscu stawiał hodowlę lasu. Uczestniczył m.in. w zespołach opracowujących: ustawę o leśnym materiale rozmnożeniowym, *Program testowania potomstw* oraz *Program zachowania leśnych zasobów genowych i hodowli selekcyjnej*

drzew leśnych na lata 2011–2035. Przyczynił się do powstania wielu plantacji nasiennych i plantacyjnych upraw w nadleśnictwach na terenie całej poznańskiej dyrekcji.

W 1993 r. został powołany na stanowisko nadleśniczego Nadleśnictwa Łopuchówko. Tu jego pasją, a w zasadzie kontynuacją pasji, było szeroko pojęte zagospodarowanie lasu. Długa jest lista zasług Zbigniewa Szeląga dla naszych lasów. Jako szkółkarz sprzed lat powiększył powierzchnię szkółki leśnej oraz wybudował przechowalnię nasion ciężkich. Kolejnymi inwestycjami były budowa wieży przeciwpożarowej na szczycie Dziewiczej Góry i Ośrodka Edukacyjnego „Łysy Młyn”. Zakończenie przebudowy młyna zbiegło się z zakończeniem realizacji projektu edukacyjnego „Budowa sieci nauczania na rzecz środowiska oraz ochrona pachnicy dębowej na obszarze wytypowanym do sieci Natura 2000 Biedrusko”. Jako partnerów tego projektu należy wymienić: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe, Instytut Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego, Katedrę Entomologii UP w Poznaniu, Towarzystwo Salamandra oraz gminę Suchy Las. U podnóża Dziewiczej Góry z jego inicjatywy powstał, jakże potrzebny w tym miejscu, kompleks turystyczny. Trudno nie wspomnieć o zasługach nadleśniczego Szeląga na polu małej retencji, zwłaszcza na poligonie Biedrusko (jeziora Czajca i Glinowieckie).

Tylko dzięki jego zapałowi i uporowi dokonano rozminowania powierzchni niewybuchów w Kicinie. Na obszarze 102 ha wydobyto

z gleby ponad 20 tys. pocisków i niewybuchów. Kolejnym wyzwaniem było przyłączenie Nadleśnictwa Czerwonak, zwłaszcza – czego nie ukrywał – rozwiązywanie spraw pracowniczych. Nieustannym staraniom nadleśniczego i jego współpracowników zawdzięczamy obecny wygląd naszych lasów, dróg leśnych i leśnych osad. Również pod jego kierownictwem likwidowano klęskę wiatrołomów w 2012 i 2013 r. Pozyskano wówczas ponad 70,5 tys. m³ drewna, czyli roczny etat, przez co trzeba było odnowić zręby na powierzchni 150 ha.

Przy wszystkich obowiązkach znajdował czas na podróże. Patrzył zwłaszcza na wschód, organizując pierwsze wyjazdy leśników wielkopolskich na Syberię, przecierając niejako ścieżki następnym grupom. Był zawsze otwarty na poznawanie świata. Wielu z nas zawdzięcza Zbyszkowi możliwość zobaczenia miejsc, do których sami byśmy nigdy nie wyjechali. Zbigniew Szeląg polował, jednak nie była to jego największa pasja. Przedkładał polowanie na ptactwo ponad polowaniami na grubą zwierzynę. Od czasu objęcia stanowiska nadleśniczego w 1993 r. zapoczątkował trwającą do dzisiaj tradycję organizowania corocznych polowań wigilijnych w Ośrodku Hodowli Zwierzyny „Kąty”. Posiadał bardzo rozległą, gruntowną wiedzę leśną, którą stosował w praktyce. Cechowała go samodyscyplina. Nie istniały dla niego ściśle godziny pracy. W każdej chwili był do dyspozycji swoich pracowników i przełożonych, a przede wszystkim ukochanego lasu. Stawiał wysokie wymagania swoim podwładnym, często ich inspirując, jednak jeszcze więcej wymagał od

siebie. Zawsze był o krok do przodu. Widział więcej i dalej niż inni. Zawsze uważał, że wszystko, co robił, można było zrobić lepiej. Stąd jego ciągłe dążenie do pogłębiania wiedzy fachowej. W roku 2000 ukończył studia dyplomowe z zakresu hodowli lasu na Akademii Rolniczej w Poznaniu oraz w 2002 r. z zakresu siedliskoznawstwa leśnego w Krakowskiej Akademii Rolniczej.

Jako wnikliwy obserwator dostrzegał wyjątkowe bogactwo i znaczenie Puszczy Zielonka dla Wielkopolski, wskazując jednocześnie olbrzymie zagrożenia, jakie niosą najbliższe plany urbanizacyjne tego terenu. Dawał temu wyraz publicznie, publikując w „Biuletynie Parków Krajobrazowych Wielkopolski” tekst *Zagrożenia urbanizacyjne obszarów Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka*.

Wrażliwy na piękno przyrody, wciąż znajdował w Nadleśnictwie Łopuchówko miejsca i obiekty

pełne czaru i godne zachwytu. Wiele fotografował, choć wystawy fotograficzne organizowane przez niego na Dziewiczej Górze ukazywały cuda przyrody widziane okiem obcej kamery. Honorem było dla niego, że jest leśnikiem.

Jego gospodarzenie w Łopuchówku skończyło się 23 lutego 2015 r. Odszedł nagle, godząc się w głębokim smutku ze słowami z Księgi Hioba: „Pan dał, Pan wziął”. Wiemy, że będzie na nas czekał w miejscach dla niego ważnych, gdzie pozostawił część samego siebie. Nie będzie nowych pomysłów ani nic nowego nie da nam do wykonania. W naszych wspomnieniach pozostanie jego życzliwość, otwartość i troska o ludzi, z którymi przyszło mu pracować, a także wdzięczna pamięć za to, że był z nami i że dał nam z siebie tak wiele.

Tomasz Sobalak
Nadleśnictwo Łopuchówko

Leśnictwo XXI wieku, czyli współczesny model funkcjonowania Lasów Państwowych na przykładzie poznańskiej dyrekcji

Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe to organizacja, która, w pewnym sensie, kontynuuje państwową gospodarkę leśną tworzącą się po 123 latach zaborów. W pewnym sensie, gdyż blisko sto lat funkcjonowania systemu zarządzania lasami skarbu państwa to okres wielorakich form organizacyjnych, licznych zmian prawa oraz koncepcji zagospodarowania lasów. Obecna forma organizacyjno-prawna Lasów Państwowych została ostatecznie ukształtowana ustawą z 28 września 1991 r. o lasach. Akt ten, dotyczący lasów wszystkich form własności, utrwala rolę PGL Lasy Państwowe w zarządzaniu zdecydowaną większością lasów państwowych w Polsce (poza lasami w parkach narodowych, w zarządzie Agencji Nieruchomości Rolnych czy innymi wyłączonymi na mocy ustawy).

Lasy Państwowe, stając się odrębną państwową jednostką organizacyjną, otrzymały niezależne, własne obszary zadań i decyzji w zakresie prowadzenia gospodarki leśnej, uprawnień majątkowych czy personalnych. Poza własnymi, państwo nałożyło na Lasy Państwowe szczególne zadania obejmujące wszystkie formy własności lasów, takie jak inicjowanie, koordynowanie i prowadzenie okresowej oceny stanu lasów i zasobów leśnych, prognozowanie zmian w ekosystemach leśnych, sporządzanie okresowych wielkoobszarowych inwentaryzacji stanu lasów, aktualizację stanu zasobów leśnych oraz prowadzenie banku

danych o zasobach leśnych i stanie lasów.

Misja Lasów Państwowych wyrażona przez Adama Loreta, pierwszego dyrektora tej organizacji, jest aktualna: „Znaczenie gospodarstwa leśnego nie ogranicza się jedynie do strony ekonomicznej w życiu narodu. Las posiada jeszcze wiele niezastąpionych dla kraju właściwości, że wymienimy tylko wpływ jego na klimat, wilgotność i ochronę gleby, zdrowotność itd. Tylko państwo, jako właściciel, jest w stanie przez racjonalne gospodarowanie lasami uwydatnić wszystkie ekonomiczne, przyrodnicze i kulturalne korzyści, płynące z nich dla kraju. Państwo, którego istnienia nie mierzy się wiekiem ludzkiego życia, które powołane jest do troski zarówno o dzisiaj, jak i o jutro bytu narodu i kraju”.

Oczywiście współczesne wyzwania polityczno-gospodarcze i oczekiwania społeczeństwa zobowiązują Lasy Państwowe do nowego, pogłębionego definiowania swojej misji. Zgodnie z tym założeniem sens istnienia i działalności Lasów Państwowych wyraża się w misji „skoncentrowanej na prowadzeniu zrównoważonej gospodarki leśnej, zapewniającej jednoczesną realizację funkcji ekologicznej, społecznej i produkcyjnej lasów oraz podkreślającej nadrzędne wartości w działaniu organizacji: odpowiedzialność, profesjonalizm i otwartość, niezbędne do sprostania temu niezwykle ambitnemu i trudnemu zadaniu”, opisaną w przyjętej Strategii PGL LP na

lata 2014–2030. Przez odpowiedzialność należy rozumieć dbanie o dobro wspólne, jakim są zasoby leśne, o rozwój sektora gospodarki opartego na drewnie i kreowanie rynku pracy w sektorze usług leśnych, a także o pracowników PGL LP. Profesjonalizm przejawia się w rozwijaniu technologii i wdrażaniu innowacji w prowadzeniu gospodarki leśnej, w wysoko wykwalifikowanej kadrze systematycznie rozwijającej swe kompetencje. Profesjonalizm to również sprawne procesy zapewniające wysoką jakość, szybkość i racjonalne koszty podejmowanych działań. Otwartość to z kolei skuteczne komunikowanie działań na zewnątrz, przejrzyste procedury prowadzenia gospodarki leśnej, angażowanie partnerów zewnętrznych w działania PGL LP.

Dla lasu, dla ludzi

Jak głosi strategia: „Wypełnienie misji wymaga skutecznego dostarczenia przez Lasy Państwowe wartości, które są jej wyrazem i odpowiedzią na oczekiwania interesariuszy. Wykreowanie tych wartości wymagać będzie zrealizowania określonych celów w ramach trzech głównych obszarów zrównoważonej gospodarki leśnej prowadzonej przez Lasy Państwowe: zapewnienia trwałości lasów, zapewnienia dostępności lasów dla społeczeństwa oraz zapewnienia istotnego wkładu lasów w rozwój gospodarki. Warunkiem osiągnięcia tych celów będzie sprawne zarządzanie wszystkimi obszarami funkcjonowania Lasów Państwowych w ramach nowoczesnych, dobrze zorganizowanych i racjonalnych z ekonomicznego punktu widzenia procesów i struktur oraz dobrze wykwalifikowana, kompetentna

i zmotywowana do realizacji celów i zadań kadra pracowników. Fundamentem realizacji całej strategii będzie zapewnienie zdolności Lasów Państwowych do samofinansowania wszystkich realizowanych zadań”.

Przyjęta w 2014 r. strategia nie jest czymś nowym i nieoczekiwanym dla Lasów Państwowych jako organizacji. Cele zrównoważonej gospodarki leśnej są realizowane od okresu międzywojennego. Nabrały one jednak zupełnie innego znaczenia w dobie nowoczesnego leśnictwa, wysokich oczekiwań społecznych i oceny wizerunku firmy przez pryzmat badań opinii publicznej. Stosunkowo łatwo jest jednak zaprezentować taki otwarty model nowoczesnego funkcjonowania Lasów Państwowych na przykładzie poznańskiej dyrekcji.

Przez trwałość lasów rozumiemy systematyczne zwiększanie zasobów leśnych, z zachowaniem ich stabilności i różnorodności biologicznej. W tym celu podejmowane są działania związane z ochroną lasów przed czynnikami stresowymi (np. pożarami, gradacjami owadów, nadmiarem zwierzyny, klęskami żywiołowymi, kłusownictwem, szkodnictwem leśnym), z ochroną przyrody, wykorzystywaniem rezultatów badań naukowych oraz wdrażaniem innowacji w metodach i technologiach prowadzenia gospodarki leśnej. Potwierdzeniem społecznym dla tych działań są certyfikaty nadawane przez dwie międzynarodowe instytucje – FSC i PEFC.

Dostępność lasów, jako wspólnego dobra, dla społeczeństwa jest zapewniona przede wszystkim przez współpracę z partnerami społecznymi oraz promowanie wśród Polaków

działalności PGL LP. Na korzyści z udostępniania zasobów leśnych wpływa racjonalne rozwijanie infrastruktury leśnej, budowanie świadomości ekologicznej przez różne formy edukacji oraz organizacja wydarzeń cyklicznych, m.in. promujących sport i aktywny wypoczynek w lesie. Lasy Państwowe powinny brać udział w kształtowaniu treści programów nauczania dotyczących wiedzy przyrodniczo-leśnej. Powinny współpracować z sektorem edukacyjnym w zakresie podnoszenia kwalifikacji merytorycznych nauczycieli oraz aktywnie uczestniczyć w prowadzeniu zajęć z edukacji przyrodniczej, ekologicznej i leśnej. Leśnictwo to ważny element sektora leśno-drzewnego, a przede wszystkim kreator rozwoju terenów wiejskich. W minionych latach powstał i rozwinął się sektor usług na rzecz gospodarki leśnej, który jest jedną z podstaw egzystencji mieszkańców wsi i małych miast. W celu zapewnienia wkładu Lasów Państwowych w rozwój gospodarki niezbędne jest zatem rozwijanie współpracy z tym sektorem z korzyścią zarówno dla niego samego, jak i dla gospodarki leśnej. Nieodzowne jest poszukiwanie i wykorzystywanie dodatkowych źródeł przychodów (np. kopaliny, łowiectwo, turystyka leśna), co będzie się wiązało z powstawaniem nowych miejsc pracy. Przyrost zasobów drewna na pniu, będący efektem gospodarki leśnej prowadzonej przez PGL Lasy Państwowe, zapewni możliwość systematycznego zwiększania wielkości pozyskania i sprzedaży drewna. Ponadto analizowane będą możliwości i opłacalność ekonomiczna zakładania plantacji drzew szybko rosnących. Wzrost podaży drewna będzie odpowiedzią na

rosnące zapotrzebowanie i oczekiwania przemysłu drzewnego. Lasy Państwowe będą konfekcjonowały drewno na potrzeby odbiorców w celu zaspokojenia popytu na poszukiwane sortymenty drewna (w tym w sposób ułatwiający proces jego przetwarzania) i jednoczesnego uzyskiwania wyższych cen sprzedaży. Ponadto organizacja będzie dążyła do unormowania rynku surowca drzewnego przez stosowanie stabilnych zasad jego sprzedaży. Wzrost podaży drewna nie będzie odbywał się kosztem wielkości zasobów leśnych, które stale będą wzrastać.

Strategia wizją przyszłości

Realizacja celów strategicznych, określonych w ramach zrównoważonej gospodarki leśnej, będzie wymagała sprawnej, dobrze zarządzanej, wykorzystującej nowoczesne metody i narzędzia oraz efektywnej ekonomicznie organizacji Lasów Państwowych. Konieczna transformacja procesów, struktur i narzędzi zarządzania obejmie zmiany nastawione zarówno na zwiększenie jakości i sprawności zarządzania, jak i racjonalizację struktur i kosztów funkcjonowania Lasów Państwowych.

Ambitne cele stawiane przed pracownikami oraz zakładane w strategii zmiany będą wymagały stałego podnoszenia wiedzy i umiejętności, zwłaszcza w obszarach kluczowych dla realizacji strategii, oraz skutecznego mobilizowania pracowników do wdrażania zmian i stałego podnoszenia efektywności wykonywanych przez nich zadań.

Narzędziem skutecznego wdrażania strategii Lasów Państwowych są projekty strategiczne,

czyli przedsięwzięcia jednorazowe, mające zdefiniowane cele, zakres rzeczowy, harmonogram i budżet, znacząco wpływające na realizację określonego celu lub celów strategicznych, realizowane w ramach kilku jednostek, kilku RDLP lub we wszystkich jednostkach Lasów Państwowych.

Las – pasja, zawód, życie

Działania rozwojowe są podejmowane we wszystkich 17 regionalnych dyrekcjach LP. Każdy z regionów charakteryzuje się pewną specyfiką wynikającą z historii, tradycji i warunków przyrodniczoleśnych. Łączą je, poza formalną przynależnością do tej samej organizacji, więzy interpersonalne. „Ludzie lasu”, jak się czasami mówi o leśnikach, świetnie się rozumieją i potrafią wspomagać w trudnych momentach, czy to życiowych, czy zawodowych.

Współczesny model funkcjonowania Lasów Państwowych można scharakteryzować w kilku punktach:

1. Lasy Państwowe to największa w Unii Europejskiej organizacja zarządzająca lasami należącymi do skarbu państwa. Gospodaruje na niemal jednej trzeciej powierzchni Polski, części szczególnie cennej, gdyż jej głównym zasobem, ekologicznym i odnawialnym, są lasy.

2. Obecny model gospodarowania zapewnia ciągłość i trwałość ekosystemów leśnych, różnorodność biologiczną lasów, chroniąc je przed wieloma zagrożeniami – klęskami żywiołowymi, plagami owadów, chorobami drzew, pożarami, zanieczyszczeniami, a także przed skutkami kłusownictwa czy wandalizmu.

3. Leśnicy dbają, by gospodarka leśna, dostarczająca na rynek uniwersalny surowiec ekologiczny, jakim jest drewno, prowadzona była zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, z uwzględnieniem wszystkich funkcji, jakie pełnią lasy.

4. Jednym z podstawowych zadań współczesnego leśnictwa jest udostępnianie lasów społeczeństwu.

5. Leśnicy są źródłem bogatej wiedzy o polskich lasach, ich historii, walorach przyrodniczych, krajoznawczych i kulturowych.

6. Dla leśników las jest nie tylko miejscem pracy, lecz także pasją.

Klamrą łączącą dwa jakże odległe w czasie okresy, opisane przez tytuł niniejszej publikacji „Lasy. Od pokoleń dla pokoleń”, są wspólne, powtarzające się elementy państwowej gospodarki leśnej. Należą do nich: prowadzenie gospodarki finansowej według zasady samodzielności finansowej i pokrywania kosztów z własnych przychodów, prowadzenie gospodarki leśnej na podstawie planów urządzenia lasu, zasada zachowania ciągłości i trwałości użytkowania, trójszczeblowy system organizacyjny z zasadniczą rolą nadleśnictwa, a także mundur leśny i nieprzemijające poczucie służby oraz odpowiedzialności za ten wyjątkowy zasób majątku skarbu państwa.

Piotr Grygier
dyrektor RDLP w Poznaniu

LASY. OD POKOLEŃ DLA POKOLEŃ

95 LAT REGIONALNEJ DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH W POZNANIU

© 2015 Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu

Wykonano na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu
ul. Gajowa 10, 60-959 Poznań, tel. 61 668 44 11, faks 61 668 44 10

Wszystkie materiały do niniejszej publikacji zostały udostępnione
przez Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych w Poznaniu.

Redaktorzy prowadzący
Rafał Śniegocki
Małgorzata Brzostowska

Redakcja i korekta
Małgorzata Haze Redaktorka.pl

Projekt graficzny okładki
Joanna Kozek

Layout
Joanna Kozek
Maciej Brzana

DTP
Maciej Brzana

Zdjęcia i ryciny

Arch. Andrzeja Gulczyńskiego [s. 8, 9, 11, 13]; arch. PAN w Kórniku [s. 20, 21, 22, 25, 41, 158, 159, 179]; arch. W.L. Janiszewskiego [s. 24]; arch. K. Krawiarza [s. 26]; arch. T. Śwignonia [s. 34, 166]; Z. Grzeškowiak [s. 32, 62, 66, 69, 72, 74, 77, 80, 82, 88, 93, 98, 101, 105, 106, 108, 111, 115, 118, 122, 125, 131, 134, 139, 141, 144, 152]; arch. RDLP w Poznaniu [s. 33, 34, 48, 50, 52, 54, 58]; „Kalendarz Leśny Informacyjny na rok 1928” [s. 35]; arch. IBL [s. 36]; Narodowe Archiwum Cyfrowe [s. 37]; arch. M. Łuczaka [s. 44]; T. Dębiec [s. 60]; arch. Nadl. Antonin [s. 65]; arch. Nadl. Babki [s. 68]; arch. Nadl. Czerniejewo [s. 71]; arch. Nadl. Gniezno [s. 73]; arch. Nadl. Góra Śląska [s. 76]; arch. Nadl. Grodziec [s. 78]; arch. Nadl. Grodzisk [s. 81]; arch. Nadl. Jarocin [s. 85, 87]; arch. Nadl. Kalisz [s. 91]; arch. Nadl. Koto [s. 91]; arch. Nadl. Konin [s. 103]; arch. Nadl. Konstantynowo [s. 105]; Andrzej Skibiński, Lasy Doliny Obrzańskiej [s. 107]; arch. Nadl. Krotoszyn [s. 109, 110]; arch. Nadl. Łopuchówko [s. 114, 186]; arch. Nadl. Piaski [s. 120, 121]; arch. Nadl. Pniewy [s. 124]; arch. Nadl. Przedborów [s. 130, 182, 183, 184]; arch. Nadl. Sieraków [s. 133]; arch. Nadl. Syców [s. 136, 137, 138]; arch. Nadl. Turek [s. 143]; arch. Nadl. Włoszakowice [s. 146, 147]; arch. OKL w Gotuchowie [s. 148, 149, 150]; arch. LOS w Puszczykowie [s. 153]; <http://albmpolski.pl/artypolacy-jan-ostrogor> [s. 155]; M. Chorzępa [s. 157]; A. Antowski [s. 161]; arch. B. Bugajskiej [s. 162]; K. Stecki, Dr Józef Goetz – wspomnienie pośmierćne, „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” 1951, t. 23 [s. 163]; W. Chałupka [s. 164]; Dzieje Nadleśnictwa Włoszakowice, red. R. Łopusiewicz [s. 168]

Wydawnictwo Quercus
Tomasz Dębiec, tel. +48 667 869 976
ul. 3 Maja 6/2, 32-500 Chrzanów
kontakt@wydawnictwoquercus.pl
www.wydawnictwoquercus.pl

ISBN 978-83-64084-10-2

